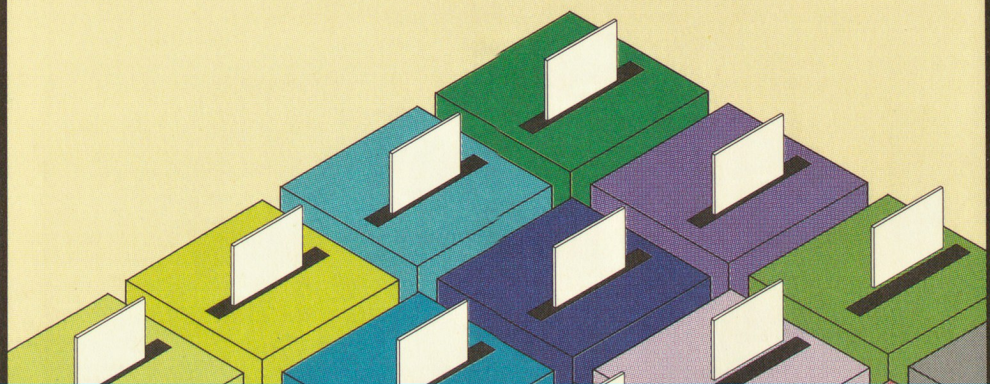

VAL
Organisation
Teknik
Ekonomi

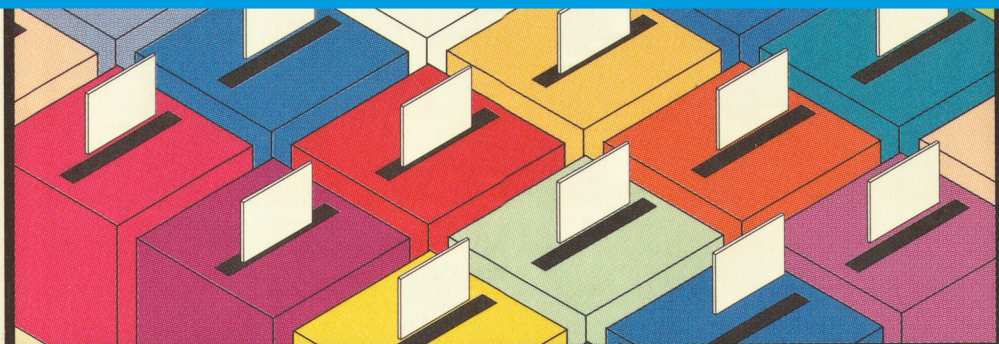

Ur KB:s samlingar

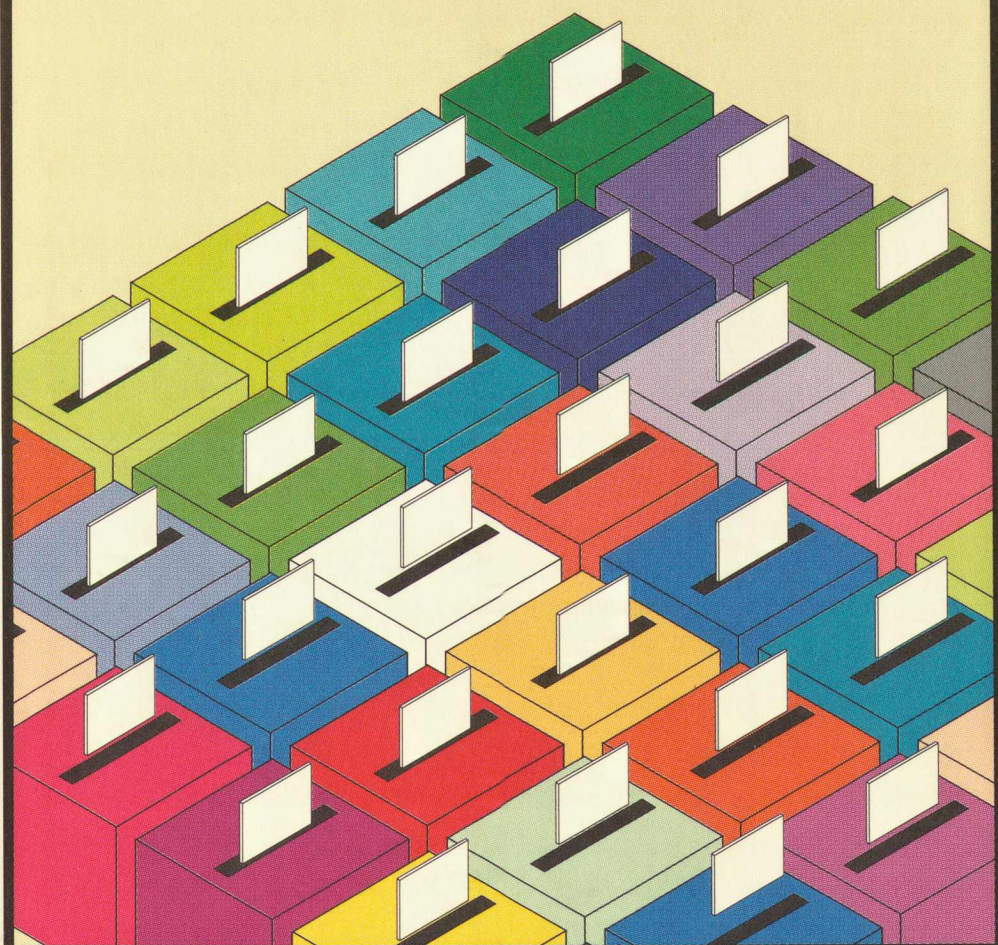
Digitaliserad år 2014

National Library
of Sweden

VAL
Organisation
Teknik
Ekonomi

Statens offentliga utredningar
1992:108
Justitiedepartementet

VAL Organisation Teknik Ekonomi

Delbetänkande av Vallagsutredningen
Stockholm 1992

SOU och Ds kan köpas från Allmänna Förlaget, som också på uppdrag av regeringskansliets förvaltningskontor ombesörjer remissutsändningar av dessa publikationer.

Adress: Allmänna Förlaget
Kundtjänst
106 47 Stockholm
Tel 08/739 96 30
Telefax: 08/739 95 48

Publikationerna kan också köpas i Informationsbokhandeln, Malmtorgsgatan 5, Stockholm.

Omslag: Beck & Ljung

Till statsrådet Reidunn Laurén

Genom beslut den 7 mars 1991 bemyndigade regeringen chefen för Justitiedepartementet att tillkalla en särskild utredare med uppdrag att se över valförfarandet från administrativ och teknisk synpunkt.

Närmare bestämt gäller uppdraget att anpassa valförfarandet till beslutade och planerade förändringar inom bl.a. områdena för folkbokföring och regional skatteförvaltning samt till den tekniska utvecklingen inom framför allt ADB-området. I uppdraget ingår också att söka lösa valtekniska frågor som bl.a. reglerna för röstlängd och röstkort, valdistriktens omfattning, själva röstningsförfarandet, rösträkning, rapportering och slutlig sammanräkning.

Med stöd av bemyndigandet utsågs den 18 april 1991 produktionssekreteraren Hans-Eric Holmqvist till utredare. Till experter i utredningen utsågs den 22 maj avdelningsdirektören Lennart Berg, språkexperten Kenneth Larsson och hovrättsassessorn Gunnar Lavett, den 6 juni professorn Sören Holmberg samt den 22 november byrådirektören Nils Johnson.

Sekreterare har varit hovrättsassessorn Ulla Nilsson.

Utredningen har antagit namnet Vallagsutredningen.

Den 2 april 1992 beslutade regeringen att utvidga utredarens uppdrag till att särskilt se över de bestämmelser som reglerar röstningsförfarandet för utlandssvenskar i syfte att göra det lättare för denna väljarkategori att delta i riksdagsvalen.

Utredningen får härmed överlämna sitt delbetänkande (SOU 1992:108) VAL, Organisation Teknik Ekonomi.

I betänkandet behandlas frågan om den framtida regionala valorganisationen. Som en bakgrund till våra överväganden om möjligheterna att sänka kostnaderna för valförfarandet lämnas också en samlad redovisning av de kostnader som uppkom vid de allmänna valen år 1991. De frågor som kan innebära omedelbara kostnadsbesparingar tas också upp. Dit hör bl.a. partiernas rätt till gratis valsedlar, röstning på posten under valdagen, framställning av den allmänna och särskilda röstlängden och slopande av de särskilda innerkuverten vid röstning med valsedelsförsändelse.

Utvecklingen när det gäller elektroniska hjälpmedel i valförfarandet i USA, Norge och Belgien redovisas närmare. Något förslag att nu införa denna typ av hjälpmedel i Sverige lämnas inte. Däremot föreslås att det vid de ordinarie valen år 1994 genomförs försök i vissa kommuner där t.ex. optiska läsare skall användas vid räkning av valsedlarna. I andra kommuner bör det genomföras försök där den kommunala valnämnden tar över ansvaret för röstmottagningen på sjukhus, ålderdomshem m.m.

Även annan försöksverksamhet i syfte att undersöka om det går att minska kostnaderna för valförfarandet bör genomföras vid dessa val.

Utredningens fortsatta arbete kommer att bl.a. avse utjämningsmandat i de kommunala valen, valdistriktens storlek och "ängerröstning". Dessa frågor och övriga frågor som omfattas av utredningens uppdrag bör beredas under parlamentarisk medverkan.

Stockholm den i oktober 1992

Hans-Eric Holmqvist

/Ulla Nilsson

Innehåll

<i>Förkortningar</i>	11
<i>Sammanfattning</i>	13
<i>Författningsförslag</i>	21
1 Förslag till lag om ändring i vallagen (1972:620)	21
2 Förslag till lag om ändring i lagen (1972:704) om kyrkofullmäktigval, m.m.	59
3 Förslag till lag om ändring i folkomröstningslagen (1979:369)	67
4 Förslag till lag om ändring i lagen (1990:1536) om folkbokföringsregister	71
5 Förslag till lag om försöksverksamhet vid de allmänna valen år 1994	73
6 Förslag till lag om brevröstning i Schweiz	75
1 <i>Inledning</i>	81
1.1 Direktiven, m.m.	81
1.2 Utredningsarbetet	82
1.3 Utredningens fortsatta arbete	83
2 <i>Allmänt om valsystemet och valförfarandet</i>	85
2.1 Allmänna utgångspunkter för valsystem	85
2.2 Valsystemet	86
2.2.1 Valkretsar vid val till riksdagen	86
2.2.2 Valkretsar vid val till landstings- och kommunfullmäktige	87
2.2.3 Registrering av partibeteckning	88
2.2.4 Valsedlar	88
2.2.5 Rösträtt och röstlängder	89
2.2.6 Valdistrikt och valförrättare	89
2.3 Valförfarandet	90
2.3.1 Röstning i vallokal	90
2.3.2 Röstning på postkontor	90
2.3.3 Röstmottagning i utlandet	91
2.3.4 Brevröstning	91
2.4 Kyrkoval	92
2.5 Valadministrationens organisation	92
2.5.1 Länsstyrelsernas organisation	93

2.5.2	Skattemyndigheternas organisation	94
2.5.3	Den lokala valorganisationen	95
2.5.4	Administration av förtidsröstning och utlandsröstning	95
2.6	Utredningsarbete av betydelse för valadministrationen . . .	96
2.6.1	Grundlagsutredningen inför EG	96
2.6.2	Personvalskommittén	96
2.6.3	Postlagsutredningen	96
2.6.4	ERK-utredningen	97
2.6.5	Regionutredningen och Västsverigeutred- ningen, m.m.	97
2.6.6	Lokaldemokratikommittén	98
2.6.7	Folkstyrelsekommittén	98
3	<i>Kostnaderna för valens genomförande</i>	99
3.1	Det allmänna valanslaget	99
3.2	Kostnader som belastat myndigheternas förvaltningsanslag	102
3.2.1	RSV	102
3.2.2	Länsstyrelserna och skattemyndigheterna	102
3.2.3	Kommunerna	106
3.3	Kostnaderna för 1991 års val	107
3.4	Övergripande om besparings- och effektiviserings- möjligheter	109
3.4.1	Kommunerna	109
3.4.2	Det allmänna valanslaget	111
3.4.3	Länsstyrelserna	111
3.4.4	De kyrkliga valen	112
4	<i>Det framtida datorstödet i valförandet</i>	115
4.1	Utvecklingen i vissa andra länder	116
4.1.1	USA - från spakmaskin till elektroniskt minne	116
4.1.2	Belgien - försök med olika system	118
4.1.3	Norge - röstlängd på data och optisk läsning av valsedlar	120
4.2	Datorstödet i den svenska valadministrationen	121
4.2.1	Länsstyrelsernas ADB-stöd	121
4.2.2	Skatteförvaltningens ADB-stöd	122
4.2.3	Bedömningsgrunder för tekniska hjälpmedel i valförandet	124
4.3	Överväganden	126
4.3.1	Faktorer som påverkar bedömningen	126
4.3.2	Röstning per telefon	127
4.3.3	Uppskattning av investeringskostnaderna	128
4.3.4	Besparingsmöjligheterna	129
4.3.5	Vår rekommendation	129

5	<i>Valadministrationens framtida organisation</i>	131
5.1	Uppgifter i valförfarandet	131
5.1.1	Uppgifter på lokal nivå	131
5.1.2	Uppgifter på regional nivå	132
5.2	Finns det ett behov av förändringar?	134
5.2.1	Pågående översyner av den statliga regionala förvaltningen	135
5.2.2	En ny valkretsindelning	136
5.3	Överväganden och förslag	137
5.3.1	Vilken myndighet skall ha det regionala ansvaret för valadministrationen?	137
5.3.2	En regional valnämnd	139
5.3.3	Den regionala valnämndens organisation	142
6	<i>Partiernas rätt till gratis valsedlar</i>	145
6.1	Gällande rätt	145
6.1.2	Bakgrund	146
6.1.3	Antalet beställda valsedlar	148
6.1.4	Kostnaderna för valsedlar	149
6.2	Överväganden och förslag	151
6.2.1	Förändringsbehovet	151
6.2.2	Utgångspunkter	152
6.2.3	Slopande av namnvalsedlarna	153
6.2.4	En gemensam valsedel	153
6.2.5	Minskad gratiskvot	154
6.2.6	Annan subventionering i stället för gratiskvot	156
6.2.7	Särskilt om en-procentsgränsen	157
6.3	Vårt förslag	157
6.3.1	Effekter för partierna	157
6.3.2	Effekter för staten	159
6.3.3	Vår slutsats	159
7	<i>Röstlängder och röstkort</i>	161
7.1	Gällande rätt	161
7.2	Tidigare reformförslag	164
7.3	Den nya folkbokföringssystemet	166
7.4	Överväganden och förslag	167
7.4.1	RSV:s förslag i fråga om den allmänna röstlängden	167
7.4.2	Vårt förslag i fråga om den allmänna röst- längden	167
7.4.3	Den särskilda röstlängden	171
7.4.4	Särskilt om röstkort till utlandssvenskar	177
8	<i>Röstning med valsedelsförändelse</i>	179
8.1	Gällande rätt	179
8.1.1	Bakgrund	180

8.1.2	Omfattningen av röstning med valedelsförsändelse vid valen år 1991	182
8.2	Förslag till ändringar av reglerna för röstning med valedelsförsändelse	183
8.3	Överväganden och förslag	184
8.3.1	Bör kretsen som kan rösta genom valedelsförsändelse utökas?	184
8.3.2	Skall röstning genom make tas bort?	185
8.3.3	Skall reglerna för röstning genom lantbrevbärare ändras?	186
8.3.4	Vem skall få vara bud?	187
8.3.5	Tidpunkten för iordningsställandet	189
8.3.6	Skall de särskilda innerkuverten tas bort?	189
9	<i>Postens röstmottagning</i>	193
9.1	Gällande rätt	193
9.1.1	Poströstningens omfattning	194
9.1.2	Kostnaderna för Postens röstmottagning	196
9.1.3	Postens organisation	198
9.2	Överväganden och förslag	199
9.2.1	Röstning på särskilt postkontor, entreprenadpostkontor, m.m.	199
9.2.2	Röstning på posten under valdagen	201
10	<i>Röstning i utlandet</i>	209
10.1	Gällande rätt	209
10.1.1	Röstmottagning genom utlandsmyndigheterna	209
10.1.2	Brevröstning	209
10.1.3	Röstning på fartyg	211
10.2	Överväganden och förslag	211
10.2.1	Utgångspunkter	211
10.2.2	Bör möjligheterna till brevröstning utvidgas?	212
10.2.3	Bör fler särskilda röstmottagningsställen inrättas?	215
10.2.4	Bör reglerna för brevröstning förenklas?	215
11	<i>Försöksverksamhet vid 1994 års val</i>	217
11.1	Valdistriktsindelning och röstmottagning	217
11.1.1	Ansvar för institutionsröstningen	217
11.1.2	Ambulerande röstmottagning, m.m.	218
11.2	Undantag från reglerna om preliminär rösträkning och slutlig sammanräkning	219
11.2.1	Maskinell räkning av valedlarna	219

11.2.2	Slutlig sammanräkning av den kommunala valnämnden	220
11.2.3	Slutlig sammanräkning och mandatfördelning vid val till riksdagen	220
11.3	Annan försöksverksamhet	221
12	<i>Specialmotivering</i>	223
12.1	Förslaget till lag om ändring i vallagen	223
12.2	Förslaget till lag om ändring i lagen om kyrkofullmäktigval, m.m.	247
12.3	Förslaget till lag om ändring i folkomröstninglagen	249
12.4	Förslaget till lag om ändring i lagen om folkbokföringsregister	249
12.5	Förslaget till lag om försöksverksamhet vid de allmänna valen år 1994	250
12.6	Förslaget till lag om brevröstning i Schweiz	251
13	<i>Genomförande av förslagen</i>	253
13.1	Ikraftträdande	253
13.1.1	De regionala valnämnderna	253
13.1.2	Partiernas rätt till gratis valsedlar	254
13.1.3	Röstlängder och röstkort	254
13.1.4	Röstning med valsedelsförsändelse	255
13.1.5	Röstning i vallokal i annan kommun	255
13.1.6	De ändrade reglerna om brevröstning	255
13.2	Kostnader och besparingar	255
13.2.1	De regionala valnämnderna	256
13.2.2	Partiernas rätt till gratis valsedlar	256
13.2.3	Röstlängder och röstkort	256
13.2.4	Röstning med valsedelsförsändelse	257
13.2.5	Röstning i vallokal i annan kommun	257
13.2.6	Försöksverksamheten vid 1994 års val	257

Bilaga 1 Direktiven (Dir 1991:13)

Bilaga 2 Tilläggsdirektiven (Dir 1992:49)

Bilaga 3 Växjö-gruppens redovisning

Bilaga 4 Postens väljarundersökning vid valet år 1991

Förkortningar

ADB	Automatisk Data Behandling
LST	Länsstyrelse
PRV	Patent och Registreringsverket
RSV	Riksskatteverket
SKM	Skattemyndighet
TSV	Trafiksäkerhetsverket
TT	Tidningarnas telegrambyrå

Sammanfattning

Vårt uppdrag

Vårt ursprungliga uppdrag har inneburit att anpassa valförfarandet till beslutade och planerade förändringar inom bl.a. områdena för folkbokföring och regional skatteförvaltning samt till den tekniska utvecklingen inom framför allt ADB-området. Det har också inneburit att försöka lösa vissa valtekniska frågor i mera egentlig mening som t.ex. reglerna om röstlängder och röstkort, själva röstningsförfarandet, rösträkning, rapportering och slutlig sammanräkning. Vi har haft ett tilläggsuppdrag som har inneburit att undersöka möjligheten att underlätta för utlandssvenskarna att använda sig av den rösträtt de principiellt är tillerkända.

Kostnaderna för valens genomförande

Den största delen av de kostnader som uppkommer i anledning av allmänna val täcks av RSV:s allmänna valanslag. Det är inte bara RSV som kan belasta det allmänna valanslaget. Även länsstyrelserna kan direkt belasta valanslaget när det gäller vissa av de kostnader som uppkommer i den regionala valadministrationen. Andra administrativa kostnader täcks av resp. myndighets förvaltningskostnader. Mot bakgrund av särskilda rapporter från länsstyrelserna, skattemyndigheterna och vissa kommuner har RSV beräknat storleken på dessa kostnader för valen 1991.

För samtliga val som hölls under år 1991, dvs. både septembervalen och oktobervalen kan den sammanlagda sakkostnaderna och kostnaderna för administration av valen uppskattas enligt följande (milj. kr).

Kommunernas kostnader	143,0
Länsstyrelsernas förvaltningskostnader	10,7
Skattemyndigheternas förvaltningskostnader	5,1
RSV:s förvaltningskostnader	5,9
Kostnader som belastat RSV:s valanslag	177,6
Kostnader som länsstyrelserna belastat valanslaget med	9,0
Totalt	351,3

Av de kostnader som belastat RSV:s allmänna valanslag utgör 106 milj. kr ersättning till Posten för den röstmottagning m.m. som Posten administrerar. Därtill kommer ersättning med 15 milj. kr avseende portokostnader för röstkort. Av de kostnader som Posten ersattes för hänför sig ca 8 milj. till röstmottagningen under valdagen.

Det framtida datorstödet i valförfarandet

I vårt uppdrag ingår att kartlägga utvecklingen av olika tekniska hjälpmedel som kommer till användning i olika länder. I USA sker en viss övergång till elektroniska röstningsmaskiner. Användningen av detta system är f.n. inte av den omfattningen att man kan dra några slutsatser beträffande användning av elektroniska system på nationell nivå. I Belgien har det genomförts försök med två olika system med direktregistrerande röstningmaskiner. I Norge pågår också utvecklingsarbete när det gäller elektroniska hjälpmedel i valförfarandet. Så räknades vid kommunalvalen i Oslo valsedlarna med hjälp av optiska läsare. Vid samma val genomfördes också försök med att ha röstlängden registrerad i en persondator i vallokalen. I Norge pågår också ett utvecklingsarbete för att få fram direktregistrerande elektroniska röstningsmaskiner.

Till de faktorer som påverkar valet av vilket system man bör välja i Sverige hör våra generösa möjligheter att förtidsrösta. Den gemensamma valdagen gör också att det ställs speciella krav på utformningen av en röstningsmaskin som kan användas i vårt valförfarande. Detsamma gäller den s.k. fria nomineringsrätten. I Sverige förekommer val så pass sällan att den investering det skulle innebära att förse samtliga vallokaler med elektroniska röstningsmaskiner knappast skulle bli lönsam. En övergång till skilda valdagar kan dock leda till att man kan finna det lönsamt att göra denna typ av investering. Slutligen har frågan om ett utökat personvalsmoment stor betydelse vid besvarandet av frågan vilket tekniskt stöd man skall ha i det svenska valförfarandet. Ett utökat personvalsmoment kan försvåra en manuell räkning av valsedlar så mycket att någon form av tekniskt stöd blir nödvändigt.

När det gäller den framtida tekniska utvecklingen så har vi inte undersökt om det vore tekniskt möjligt att t.ex. rösta per telefon. Problemet att upprätthålla valhemligheten med ett sådant system gör att vi inte tagit denna lösning under närmare övervägande.

Vi rekommenderar för svenska förhållanden att röstningen också i fortsättningen skall ske med valsedlar i papper men att sammanräkningsproceduren datoriseras, dvs. en lösning av den modell som Oslo kommun har tillämpat. Vår rekommendation grundar sig framför allt på att investeringskostnaderna för specialtillverkade direktregistrerande röstningsmaskiner inte försvarar de kostnader som sådan maskiner medför. Kostnaden för att förse samtliga vallokaler i Sverige med sådana maskiner kan uppskattas till 432 milj. kr. Vi föreslår att det under de allmänna valen år 1994 genomförs försök där man i vissa kommuner

eller regionala valmyndigheter använder sig av tekniska hjälpmedel vid den preliminära rösträkningen och den slutliga sammanräkningen.

Den regionala organisationen

På den regionala nivån i valorganisationen föreslår vi att länsstyrelserna ersätts av regionala valnämnder efter de ordinarie valen år 1994. Bakgrunden till detta förslag är framför allt att en fortsatt utveckling av tekniska hjälpmedel i valförandet enligt vår mening kräver att det finns ett lekmannainflytande även på den regionala nivån. Den osäkerhet som finns när det gäller den framtida regionala förvaltningen har också bidragit till vårt ställningstagande.

Vi föreslår att det inrättas en regional valnämnd i varje län. Till den regionala valnämnden skall det knytas personal från såväl länsstyrelserna som skattemyndigheten. Nämndens kansli skall knytas till skattemyndigheten. Nämnden skall bestå av minst åtta ledamöter. Fem av dem skall väljas av landstingsfullmäktige. Dessa ledamöter skall representera de regionala men också de lokala intressena. Tre ledamöter skall utses av regeringen. Så skall regeringen utse nämndens ordförande. Regeringen skall också utse de ledamöter som skall representera länsstyrelsen resp. skattemyndigheten. På så sätt kan man garantera att den sakkompetens om valförandet som finns inom länsstyrelserna knyts till den nya nämnden samtidigt som de kunskaper kring folkbokföringssystemet och det ADB-kunnande som finns inom skatteförvaltningen också kan tillföras nämnden.

Partiernas rätt till gratis valsedlar

Vid val till riksdag, landstings- och kommunfullmäktige har de partier som uppnått en procent av antalet röstande i valet idag rätt att få gratis valsedlar till ett antal som motsvarar fyra gånger antalet röstberättigade i resp. valkrets. Inför septembervalen år 1991 trycktes 676 milj. valsedlar vilket motsvarar 105 valsedlar per röstberättigad. Endast för riksdagsvalet trycktes ca 232 milj. valsedlar vilket motsvarar 36 valsedlar per röstberättigad. Vi föreslår att gratiskvoten för partierna sänks. Kvoten skall med vårt förslag beräknas på så sätt att den motsvarar en gång antalet röstberättigade i valkretsen med tillägg av fem gånger antalet röster som partiet fick i föregående val. Med detta förslag beräknar vi att staten kan spara omkring 9 milj. kr.

Röstlängder och röstkort

Vårt förslag innebär att kvalifikationsdagen för framställning av den allmänna och särskilda röstlängden flyttas fram från den 1 juni till den 1 juli. Det särskilda anmärkningsförfarandet tas bort och ersätts av ett enhetligt rättelseförfarande. Rättelseförfarandet utgår från att väljaren skall kontrollera innehållet i den allmänna röstlängden mot uppgifterna

på röstkortet. Granskning av röstlängderna skall ske via terminal och röstlängder under tiden den 16 juli - 25 augusti. En väljaren skall kunna begära rättelse av uppgifterna i den allmänna röstlängden senast den 25 augusti. Allmän röstlängd gäller därefter från den 1 september - 31 augusti påföljande år. Längden skall bara tas ut på papper då det skall hållas val. Det är skattemyndigheten som upprättar den allmänna röstlängden och samma myndighet skall också pröva frågor om rättelse av denna. Något sammanträde för prövning av dessa frågor skall inte hållas. I stället skall handläggningen vara skriftlig.

De svenskar som inte är folkbokförda i Sverige tas upp i den särskilda röstlängden. Också den särskilda röstlängden skall upprättas av skattemyndigheten. När det gäller denna röstlängd så föreslår vi att det särskilda anmälningsförfarandet som finns f.n. tas bort och att röstlängden i stället upprättas mot bakgrund av de uppgifter som finns i det centrala referensregistret inom folkbokföringen. På grund av att ett sådant system inte gör det möjligt att föra ett aktuellt adressregister över utlandssvenskarna kan man inte automatiskt sända röstkort till dem. De kan då inte kontrollera innehållet i röstlängden mot ett röstkort. Behovet av att få till stånd ändring i röstlängden är därför större för denna kategori väljare. En utlandssvensk kan begära att tas upp i längden fram till torsdagen före valdagen. Om utlandssvensken röstar och denna röst kommer in till RSV senast torsdagen före valdagen skall rösten uppfattas som en sådan begäran. En person som finns upptagen i den särskilda röstlängden kan begära att få ut ett röstkort. Om han vill rösta på posten i Sverige eller brevrösta från Schweiz måste han nämligen ha ett röstkort.

Röstning med valsefelsförsändelse

Den särskilda makeröstningen tas bort. Också i fortsättningen förutsätts att den väljare som vill använda sig av bud vid röstningen och rösta med valsefelsförsändelse skall vara förhindrad att inställa sig personligen i vallokal eller på posten på grund av sjukdom, handikapp eller hög ålder. Liksom tidigare skall vissa nära anförvanter, inklusive make och sambo, kunna vara bud. Även den som är väljarens vårdare kan vara bud. Vi föreslår att begreppet "vårdare" ersätts av en närmare definition där det tydligare framgår vilka krav som ställs på relationen mellan väljaren och vårdaren. Den som yrkesmässigt eller på ett därmed likartat sätt ger väljaren vård av mera varaktigt slag skall kunna vara bud. Men också den som inte kan anses ge väljaren vård men som på annat sätt biträder väljaren i personliga angelägenheter skall kunna vara bud enligt vårt förslag.

Röstning med bud används ofta av en kategori väljare som är särskilt utsatt. Det är därför särskilt viktigt att man skyddar dem mot otillbörliga påtryckningar från personer som inte uppfyller kraven för att få uppträda som bud. För att man skall kunna kontrollera vem som uppträder som bud föreslår vi att budet skall skriva namn, adress och personnummer på

ytterkuvertet för valsedel/försändelsen. Han skall också kunna legitimera sig när han lämnar valsedel/försändelsen till röstmottagaren eller valförrättaren. Enligt de regler som gäller f.n. skall ytterkuverten för valsedel/försändelser inte sparas. Vi föreslår att de ytterkuvert som har använts, skall tas om hand av valförrättarna och sparas hos valnämnden under den tid valet gäller. På så sätt kommer man innan det senaste valet har vunnit laga kraft att ha ytterkuvert för två val tillgängliga. På detta sätt kan man också i efterhand kontrollera vem som uppträtt som bud och det kommer då att finnas bättre förutsättningar att utreda om det har förekommit några oegentligheter vid röstningen.

Röstning på posten under valdagen

Vi föreslår att den generella röstmottagningen på posten under valdagen tas bort. Den ersätts av en möjlighet för väljare från andra kommuner att rösta i en viss vallokal i kommunen. Den som vistas i sin egen kommun skall dock inte få rösta i annan vallokal än där han finns upptagen i röstlängd. Detta hänger bl.a. samman med att man annars riskerar att det preliminära resultatet som tas fram efter valdagen inte kommer att motsvara det slutliga resultatet. De röster som avges på annan plats än i den egna vallokalen kan nämligen i de flesta fall inte ingå i det preliminära valresultat som tas fram under valnatten.

När det gäller de röster som har tagits emot i en annan kommun så skall hanteringen av dessa i stort sett motsvara vad som gäller enligt reglerna för poströstning. Dessa röster kommer att ingå i den s.k. onsdagsräkningen som den kommunala valnämnden anordnar efter septembervalen. De kostnader som uppkommer för transport av rösterna till resp. kommunal valnämnd skall täckas av det allmänna valanslaget.

Genom detta förslag beräknar vi att man kan spara omkring 7 milj. kr i valadministrationen under en treårsperiod. Samtidigt kommer de väljare som befinner sig i en annan kommun än hemkommunen att få bättre möjligheter att rösta. Vallokaler skall hållas öppna för röstning mellan kl 08.00 och kl 20.00 medan röstningen på posten under valdagen endast har skett under sammanlagt två timmar.

Röstning i utlandet

För de väljare som vistas i utlandet anordnar de svenska utlandsmyndigheterna röstmottagning. Röstning kan också ske på vissa svenska fartyg i utrikes fart. Vissa länder accepterar inte att utländska medborgare utför valhandlingar på deras territorium. För att göra det möjligt för svenska medborgare som vistades i Tyskland och Schweiz vid valen år 1991 kunde de, enligt särskilda bestämmelser därom, rösta genom brevröstning. Enligt de regler som gällde skulle väljaren inför två vittnen göra i ordning sin brevröst. Reglerna för detta motsvarade i stort sett vad som gäller för röstning genom bud. Väljaren skulle därefter sända brevrösten

med posten för vanlig brevbefordran till den valnämnd i den kommun där han var upptagen i röstlängd.

Enligt våra tilläggsdirektiv ingår det i vårt uppdrag att närmare undersöka om man kan utvidga möjligheterna att brevrösta. Vi föreslår inte någon sådan utökning. För att minska risken för att en brevröst blir underkänd föreslår vi däremot mindre ändringar när det gäller de formella föreskrifterna vid brevröstningen. Andelen underkända brevröster är nämligen hög vilket, är ett skäl till att vi inte anser att man bör göra brevröstningen generell för alla som vistas i utlandet. Men det tyngsta skälet till att vi inte vill föreslå en sådan utvidgning är framför allt att man med ett sådant system inte skulle kunna garantera att valhandlingen skett under former som skyddar väljarnas valhemlighet. Brevröstning bör därför enligt vår mening också i fortsättningen vara förbehållet väljare som vistas i länder där det inte är formellt möjligt att anordna röstmottagning vid de svenska utlandsmyndigheterna. Tyskland har numera förklarat sig villigt att tillåta röstning vid utlandsmyndigheter. Mot bakgrund av detta föreslår vi att brevröstning från Tyskland slopas.

När det gäller utlandssvenskarnas möjligheter att utöva den rösträtt som de principiellt är tillerkända, innebär våra förslag beträffande den särskilda röstlängden att det blir mycket enkelt för dessa väljare att bli upptagna i den längden.

Försöksverksamhet vid valen år 1994

Vi föreslår att det vid de ordinarie valen år 1994 genomförs vissa försök för att effektivisera valförfarandet. Så föreslår vi att det i vissa kommuner och länsstyrelser skall genomföras försök där valsedlarna räknas med optiska läsare. Vi föreslår också att man genomför försök där vissa kommuner tar hand om den slutliga sammanräkningen och där länsstyrelsen endast skall pröva de valsedlar som bedömts som ogiltiga eller som innehåller strykningar och tillägg. Tyngdpunkten när det gäller ansvaret för den slutliga sammanräkningen skulle i så fall flyttas ner till kommunerna. Ett annat alternativ som bör prövas är att det i fråga om riksdagsvalet blir möjligt för den centrala valmyndigheten att, i stället för viss länsstyrelse, genomföra den slutliga namnordningen när det gäller partiernas kandidater.

Vi föreslår också att man under valen år 1994 genomför försök där kommunerna tar ansvaret för den s.k. institutionsröstningen vid sjukhus, kriminalvårdsanstalter m.m. Enligt nuvarande regler är det Posten som ansvarar för denna röstmottagning, som så gott som undantagslöst äger rum under söndagen före valdagen. En annan typ av röstmottagning som bör prövas under valen år 1994 är en "ambulerande" röstmottagning, samt att inrätta flera röstmottagningsställen i ett och samma valdistrikt.

Kostnader och besparingar

Av våra förslag innebär förslaget att slopa poströstningen på valdagen och den sänkta gratiskvoten vid beställning av valsedlar de största besparingarna.

I 1991 års penningvärde innebär vårt förslag att slopa poströstningen på valdagen en kostnadsänkning med 8,4 milj. kr. Samtidigt innebär förslaget att det uppkommer vissa merkostnader för kommunerna och för det nya valmaterial som måste tas fram med sammanlagt ca 1 milj. kr. Detta förslag innebär således en besparing på ca 7 milj. kr.

Vårt förslag om minskat antal gratis valsedlar för partierna leder till en kostnadsänkning för staten med ca 9,8 milj. kr.

Vissa av våra övriga förslag innebär också mindre besparingar. Så beräknar vi att vårt förslag om de allmänna och särskilda röstlängderna och röstkortet kommer att leda till besparingar i storleksordningen 2 milj. för en treårsperiod. När det nya systemet skall tillämpas första gången krävs det dock att informationsinsatserna kring detta ökar. Vi har beräknat denna kostnadsökning till ca 1 milj.

Att slopa de särskilda innerkuverten innebär också att man kan sänka valkostnaderna. Vi beräknar att nettobesparingen för detta stannar vid omkring 0,5 milj. kr.

Vårt förslag om att inrätta regionala valnämnder kommer också att skapa ett ökat informationsbehov. Vi har uppskattat denna engångskostnad till 0,5 milj. kr. I fråga om ersättning till de regionala valnämndernas ledamöter utgår vi ifrån att dessa kostnader i stort sett kommer att motsvara de kostnader som uppkommer i den nuvarande regionala organisationen. Förslaget om regionala valnämnder innebär att det kommer att finnas förutsättningar för en samlad överblick över vilka kostnader som uppkommer i valadministrationen på regional nivå. På längre sikt kan det innebära att man kan sänka de valadministrativa kostnaderna på regional nivå.

Sammantaget kan våra förslag ge besparingar på omkring 19 milj. kr vilket motsvarar omkring 5 % av de totala kostnaderna för 1991 års val.

1 Förslag till Lag om ändring i vallagen (1972:620)

Härigenom föreskrivs i fråga om vallagen (1972:620)¹

dels att 4 kap. 5, 8, 10, 17 och 21 §§ samt 11 kap. 1 och 2 §§ skall upphöra att gälla,

dels att i 1 kap. 3 §, 2 kap. 7, 8, 11 och 12 §§, 3 kap. 6 §, 5 kap. 8 och 10 §§, 6 kap. 7 a och 10 §§, 14 kap. 1 - 3, 7, 9 - 11, 17, 18 a och 20 - 23 §§ samt 15 kap. 2 § ordet "länsstyrelsen" i olika böjningsformer skall bytas ut mot "regionala valnämnden" i motsvarande form,²

dels att 2 kap. 3 §, 3 kap. 2 - 5 §§, 4 kap. 1 - 4, 6, 7, 9, 11 - 16, 18 och 20 §§, 6 kap. 5 - 7 §§, 7 kap. 1 - 3 §§, 8 kap. 1, 3, 5 - 9 och 15 §§, 9 kap. 1 §, 10 kap. 1, 2, 4, 7, 8, 13 och 14 §§, 11 kap. 3 - 5, 6 a och 7 - 9 §§, 12 kap. 1 - 4 §§, 13 kap. 3 - 11 §§, 14 kap. 4 och 8 §§, 15 kap. 4 och 7 §§ samt att rubrikerna till 10 och 12 kap. skall ha följande lydelse,

dels att det i lagen skall införas fyra nya paragrafer, 1 kap. 2 a §, 10 kap. 6 a, 6 b och 6 c §§, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 kap.

2 a §

I varje region skall det finnas en regional valnämnd. Indelningen i regioner bestäms av regeringen.

En regional valnämnd skall bestå av minst fem ledamöter. Dessa ledamöter väljs av landstingsfullmäktige efter varje ordinarie val. Valbar till nämnden är den som kan väljas till ledamot eller ersättare enligt 4 kap. 5 och 6 §§ kommunallagen (1991:900).

¹ Lagen omtryckt 1991:95.

² Senaste lydelse av 2 kap. 7 § 1991:1654, 2 kap. 8 § 1991:1654, 5 kap. 8 § 1991:1654, 5 kap. 10 § 1991:1654, 14 kap. 3 § 1991:1654, 14 kap. 17 § 1991:1654, 14 kap. 18 a § 1991:1654, 14 kap. 22 § 1991:1654, 14 kap. 23 § 1991:1654, 15 kap. 2 § 1991:1654.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

Utöver de ledamöter som sägs i andra stycket utser regeringen efter varje ordinarie val ordförande och två andra ledamöter i nämnden.

Länsstyrelse och skattemyndighet inom regionen skall lämna den regionala valnämnden biträde i den verksamhet som nämnden har enligt denna lag.

2 kap.

3 §¹

Vid tillämpning av 2 § beräknas antalet röstberättigade på grundval av *skattemyndighetens personband* den 1 november föregående år. Vid beräkningen anses som röstberättigad varje svensk medborgare som fyllt eller senare under kalenderåret fyller arton år.

Vid tillämpning av 2 § beräknas antalet röstberättigade på grundval av *uppgifterna i folkbokföringen* den 1 november föregående år. Vid beräkningen anses som röstberättigad varje svensk medborgare som fyllt eller senare under kalenderåret fyller arton år.

3 kap.

2 §²

I fråga om valnämnden gäller vad som är föreskrivet om nämnder i kommunallagen (1991:900)

I fråga om *den kommunala valnämnden* gäller vad som är föreskrivet om nämnder i kommunallagen (1991:900)

Om en ändring i den kommunala indelningen innebär att en ny kommun bildas, skall indelningsdelegerade snarast möjligt under året innan indelningsändringen träder i kraft välja ledamöter och ersättare i valnämnd för tiden före ikraftträdandet.

¹ Senaste lydelse 1991:490.

² Senaste lydelse 1991:1654.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

3 §¹

Varje kommun är indelad i valdistrikt. Är kommun indelad i valkretsar för val av kommunfullmäktige, skall varje sådan valkrets bilda ett eller flera valdistrikt.

Valdistrikt bör omfatta 1 200 - 1 500 röstberättigade. Endast om särskilda skäl föranleder det, får valdistrikt omfatta mer än 1 800 eller mindre än 300 röstberättigade.

Länsstyrelsen beslutar om kommuns indelning i valdistrikt på förslag av fullmäktige i kommunen. Det åligger kommun att under år närmast före år då ordinarie val till riksdagen skall äga rum se över indelningen. Om det är påkallat får länsstyrelsen självmant besluta om indelningen i valdistrikt sedan fullmäktige i kommunen har beretts tillfälle att yttra sig.

Beslut om indelning i valdistrikt skall meddelas senast en månad före ingången av det år under vilket beslutet skall träda i tillämpning. Regeringen eller annan myndighet som beslutar om ändring i rikets indelning i landsting eller kommuner kan dock vid behov bestämma att beslut om indelning i valdistrikt får meddelas senare. Länsstyrelsen skall omedelbart kungöra sådana beslut i ortstidning inom valdistrikten.

Den regionala valnämnden beslutar om kommuns indelning i valdistrikt på förslag av fullmäktige i kommunen. I beslutet skall den regionala valnämnden särskilt ange i vilket valdistrikt i kommunen som väljare från andra kommuner skall kunna rösta. Fullmäktige skall i sitt förslag till indelning i valdistrikt ange i vilka valdistrikt sådan röstning bör anordnas. Det åligger kommun att under år närmast före år då ordinarie val till riksdagen skall äga rum se över indelningen. Om det är påkallat får den regionala valnämnden självmant besluta om indelningen i valdistrikt och i vilket valdistrikt väljare från andra kommuner skall kunna rösta. Innan nämnden fattar ett sådant beslut skall fullmäktige i kommunen ha beretts tillfälle att yttra sig.

Beslut om indelning i valdistrikt skall meddelas senast en månad före ingången av det år under vilket beslutet skall träda i tillämpning. Regeringen eller annan myndighet som beslutar om ändring i rikets indelning i landsting eller kommuner kan dock vid behov bestämma att beslut om indelning i valdistrikt får meddelas senare. Den regionala valnämnden

¹ Senaste lydelse 1991:1654.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

skall omedelbart kungöra sådana beslut i ortstidning inom valdistrikten.

4 §

När val enligt denna lag skall förrättas, utser valnämnden för varje valdistrikt minst fyra personer att på valdagen tjänstgöra som valförrättare i distriktet. Bland de utsedda förordnar nämnden en att vara ordförande och en att vara ersättare för ordföranden.

När val enligt denna lag skall förrättas, utser *den kommunala* valnämnden för varje valdistrikt minst fyra personer att på valdagen tjänstgöra som valförrättare i distriktet. Bland de utsedda förordnar nämnden en att vara ordförande och en att vara ersättare för ordföranden.

Vid röstningen skall minst tre av valförrättarna, däribland ordföranden eller hans ersättare, vara närvarande.

5 §

Var och en som är valbar till ledamot i valnämnden är skyldig att mottaga uppdrag som valförrättare, om han *ej* har giltigt hinder.

Var och en som är valbar till ledamot i *den kommunala* valnämnden är skyldig att mottaga uppdrag som valförrättare, om han *inte* har giltigt hinder.

4 kap.

1 §

Allmän röstlängd upprättas årligen för varje valdistrikt av skattemyndigheten. Längden skall vara upprättad senast den 20 juni.

Allmän röstlängd upprättas årligen för varje valdistrikt av skattemyndigheten. Längden skall vara upprättad senast den 15 juli. *Utskrift av röstlängden görs varje år då ordinarie val till riksdagen och val i hela riket av landstingsledamöter och kommunfullmäktige skall hållas. Sådan utskrift skall också göras inför extra val eller inför folkomröstning som hålls under andra år.*

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 §¹

I allmän röstlängd tas upp svensk medborgare som den 1 juni enligt skattemyndighetens personband är folkbokförd i valdistriktet och som har fyllt eller före den 1 september det år röstlängden upprättas fyller sjutton år. Om en beslutad ändring i den kommunala indelningen skall träda i kraft vid följande årsskifte, tas i längden upp den som skall vara folkbokförd i distriktet enligt den nya indelningen.

Under de förutsättningar som i första stycket anges för svenska medborgare tas i röstlängden upp även de utlänningar som enligt skattemyndighetens personband har varit folkbokförda i riket den 1 november de tre åren närmast före valåret.

För den som ej fyllt aderton år den 1 september det år röstlängden upprättas antecknas den dag då han blir röstberättigad.

För utlänningar antecknas att rösträtt ej föreligger vid val till riksdagen.

I allmän röstlängd tas upp svensk medborgare som den 1 juli är folkbokförd i valdistriktet och som har fyllt eller före den 1 september det år röstlängden upprättas fyller sjutton år. Om en beslutad ändring i den kommunala indelningen skall träda i kraft vid följande årsskifte, tas i längden upp den som skall vara folkbokförd i distriktet enligt den nya indelningen.

Under de förutsättningar som i första stycket anges för svenska medborgare tas i röstlängden upp även de utlänningar som har varit folkbokförda i riket den 1 november de tre åren närmast före valåret.

3 §

Allmän röstlängd skall vara framlagd för granskning hos skattemyndigheten varje vardag med undantag av lördag under tiden den 26 juni - 15 juli eller, om sistnämnda dag är en lördag eller söndag, till och med närmast följande måndag.

Länsstyrelsen får bestämma att röstlängden skall vara framlagd för granskning även på annat ställe än hos skattemyndigheten.

Allmän röstlängd skall hållas tillgänglig för granskning hos skattemyndigheten varje vardag med undantag av lördag under tiden den 16 juli - 25 augusti eller, om sistnämnda dag är en lördag eller söndag, till och med närmast följande måndag.

¹ Senaste lydelse 1991:490.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

4 §

Den som anser att allmän röstlängd är felaktig i det att han oriktigt uteslutits från rösträtt eller att annan oriktigt upptagits som röstberättigad får senast den 15 juli skriftligen framställa anmärkning mot längden hos länsstyrelsen. Den omständigheten att någon tagits upp i röstlängd för annat valdistrikt än han anser sig tillhöra utgör ej grund för anmärkning mot längden.

Anmärkning som göres för sent upptages ej till prövning.

Har anmärkning framställts i rätt tid mot någons rösträtt enligt längden, skall länsstyrelsen genast underrätta denne om innehållet i anmärkningshandlingen samt om tid och plats för prövning av anmärkningen.

6 §

Länsstyrelsens beslut över anmärkning mot allmän röstlängd får överklagas endast i samband med överklagande av det val vid vilket beslutet har gällt. I ett sådant ärende får endast bevis som har företetts hos länsstyrelsen åberopas.

7 §

Allmän röstlängd gäller från och med den 1 september det år röstlängden upprättas till och med den 31 augusti påföljande år, om ej annat följer av 8 eller 9 §.

Den som anser att allmän röstlängd är felaktig på så sätt att han oriktigt uteslutits från rösträtt eller att han tagits upp i röstlängden för ett annat valdistrikt än det där han är folkbokförd eller att någon annan uppgift beträffande honom är oriktig får senast den 25 augusti skriftligen begära att uppgiften rättas.

Omständigheter som inträffat efter den 1 juli får inte ligga till grund för rättelse.

Frågor om rättelse prövas av skattemyndigheten. Ett beslut om rättelse skall genast föras in i röstlängden.

Skattemyndighetens beslut i ärende om rättelse enligt 4 § får överklagas endast i samband med överklagande av det val vid vilket beslutet har gällt. I ett sådant ärende får endast bevis som har företetts hos skattemyndigheten åberopas.

Allmän röstlängd gäller från och med den 1 september det år röstlängden upprättas till och med den 31 augusti påföljande år, om inte annat följer av 9 §.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

9 §

Har allmän röstlängd i någon del förklarats felaktig på grund av talan som har förts i samband med överklagande av ett val, skall *länsstyrelsen* rätta längden i enlighet med förklaringen.

Har allmän röstlängd i någon del förklarats felaktig på grund av talan som har förts i samband med överklagande av ett val, skall *skattemyndigheten* rätta längden i enlighet med förklaringen.

11 §¹

Svensk medborgare som *ej* är bosatt i riket har rösträtt vid val till riksdagen, om han varit folkbokförd här någon gång och har uppnått arton års ålder senast på valdagen.

Svensk medborgare skall anses bosatt utom riket, om han *enligt skattemyndighetens personband ej* är folkbokförd här.

Svensk medborgare som *inte* är bosatt i riket har rösträtt vid val till riksdagen, om han varit folkbokförd här någon gång och har uppnått arton års ålder senast på valdagen.

Svensk medborgare skall anses bosatt utom riket, om han *inte* är folkbokförd här.

12 §

Särskild röstlängd för val till riksdagen upprättas årligen för varje valkrets av *centrala valmyndigheten*. Längden skall vara upprättad senast den 20 juni.

I särskild röstlängd *upptas*, efter ansökan, den som den 1 juni har rösträtt enligt 11 §. *Under år då ordinarie val till riksdagen ej äger rum tas i längden upp, även utan ansökan, den som har tagits upp i särskild röstlängd för det närmast föregående året, om han fortfarande har rösträtt enligt 11 §.* Även den som den 1 juni *ej* fyllt *aderton* år tas upp i den särskilda röstlängden, om han fyllt

Särskild röstlängd för val till riksdagen upprättas årligen för varje valkrets av *skattemyndigheten*.

I särskild röstlängd *tas* den *upp* som den 1 juli har rösträtt enligt 11 §. Även den som den 1 juli *inte* fyllt *arton* år tas upp i den särskilda röstlängden, om han fyllt eller före den 1 september det år röstlängden upprättas fyller *sjutton* år. För den som *inte* fyllt *arton* år den 1 september det år röstlängden upprättas antecknas den dag då han blir röstberättigad.

Längden skall vara upprättad senast den 15 juli.

¹ Senaste lydelse 1991:490.

Nuvarande lydelse

eller före den 1 september det år röstlängden upprättas fyller sjutton år och det inte möter hinder i övrigt. För den som ej fyllt åder-ton år den 1 september det år röstlängden upprättas antecknas den dag då han blir röstberättigad.

Framgår i anmärkningsärende att någon upphört att vara röstberättigad på grund av omständighet som inträffat efter den 1 juni, skall han ej vara upptagen i särskild röstlängd.

Föreslagen lydelse

Den som varit upptagen i den särskilda röstlängden vid de tre senaste ordinarie valen men inte utövat sin rösträtt vid något av dem, skall inte tas upp i den särskilda röstlängden.

13 §

Ansökan att bli upptagen i särskild röstlängd görs skriftligen hos centrala valmyndigheten senast den 1 juni. I ansökningshandlingen skall sökanden på heder och samvete försäkra att han är svensk medborgare. Försäkran skall vara avgiven samma år som röstlängden upprättas. Ansökan som görs för sent eller saknar försäkran som har sagts nu tas inte upp till prövning.

Blanketter till ansökan skall finnas tillgängliga hos centrala valmyndigheten samt hos svensk beskickning och annan svensk utlandsmyndighet som centrala valmyndigheten bestämmer.

Utskrift av den särskilda röstlängden skall göras varje år då ordinarie val till riksdagen skall hållas. Sådan utskrift skall också göras inför extra val eller inför folkomröstning som hålls under andra år.

14 §¹

Beslut över ansökan att bli upptagen i särskild röstlängd meddelas så snart det kan ske.

Den som skall upptagas i särskild röstlängd uppföres i röstlängden för den valkrets där han senast varit folkbokförd.

¹ Senaste lydelse 1991:490

Nuvarande lydelse

Den som skall upptagas i särskild röstlängd uppföres i röstlängden för den valkrets där han senast varit folkbokförd.

Bifalles ej ansökan om att bli upptagen i särskild röstlängd, skall centrala valmyndigheten genast underrätta sökanden om beslutet. I beslutet skall anges tid och plats för prövning av anmärkning.

Föreslagen lydelse

15 §

Så snart röstlängden har upprättats, sänds den till länsstyrelsen i det län till vilket valkretsen hör. Hos länsstyrelsen skall röstlängden vara framlagd för granskning varje vardag med undantag av lördag under tiden den 26 juni - 15 juli eller, om sistnämnda dag är en lördag eller söndag, till och med närmast följande måndag.

Den särskilda röstlängden skall hållas tillgänglig för granskning hos skattemyndigheten varje vardag med undantag av lördag under tiden den 16 juli - 25 augusti eller, om sistnämnda dag är en lördag eller söndag, till och med närmast följande måndag.

16 §

Den som vill att ändring skall göras i särskild röstlängd får senast den 15 juli skriftligen framställa anmärkning mot röstlängden hos länsstyrelsen.

Anmärkning som göres för sent upptages ej till prövning.

Har anmärkning framställts i rätt tid mot någons rösträtt enligt längden, skall länsstyrelsen genast underrätta denne om innehållet i anmärkningshandlingen samt om tid och plats för prövning av anmärkningen.

Den som den 1 juli har rösträtt enligt 11 § men inte blivit upptagen i den särskilda röstlängden, skall tas upp i den längden om han senast torsdagen före valdagen skriftligen begär det hos centrala valmyndigheten. Avger någon en röst hos utlandsmyndighet eller på fartyg och rösten kommer till centrala valmyndigheten senast torsdagen före valdagen skall den avgivna rösten anses vara en sådan begäran.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

Beslutar den centrala valmyndigheten att någon skall tas upp i den särskilda röstlängden skall skattemyndigheten genast föra in beslutet i längden.

18 §

Länsstyrelsens beslut över anmärkning mot särskild röstlängd får överklagas endast i samband med överklagande av det val vid vilket beslutet har gällt. I ett sådant ärende får endast bevis som har företetts hos länsstyrelsen åberopas.

Har röstlängden i någon del förklarats felaktig på grund av talan som avses i första stycket, skall länsstyrelsen rätta längden i enlighet med förklaringen.

Den centrala valmyndighetens beslut i ärenden som sägs i 16 § får överklagas endast i samband med överklagande av det val vid vilket beslutet har gällt. I ett sådant ärende får endast bevis som har företetts hos centrala valmyndigheten åberopas.

Har röstlängden i någon del förklarats felaktig på grund av talan som avses i första stycket, skall skattemyndigheten rätta längden i enlighet med förklaringen.

20 §

När val äger rum, skall särskild röstlängd vara tillgänglig i vallokalen för det valdistrikt som länsstyrelsen bestämmer. Beslut här om meddelas senast vid anmärkningssammanträdet och antecknas på röstlängden.

När val äger rum, skall särskild röstlängd vara tillgänglig i vallokalen för det valdistrikt som regionala valnämnden bestämmer.

6 kap.

5 §

I fråga om ett parti, som deltar i riksdagsval och som vid något av de två senaste riksdagsvalen har fått eller vid det förestående valet får mer än en procent av rösterna i hela landet, svarar staten för kostnaden för blanketter till val-

I fråga om ett parti, som deltar i riksdagsval och som vid något av de två senaste riksdagsvalen har fått eller vid det förestående valet får mer än en procent av rösterna i hela landet, svarar staten för kostnaden för blanketter till val-

Nuvarande lydelse

sedlar till ett antal som motsvarar *fyra gånger* antalet röstberättigade i valkretsen. Detta gäller även ett parti som utan att ha uppnått den angivna röstandelen är eller genom det förestående valet blir representerat i riksdagen.

I fråga om parti, som deltagar i val av landstingsledamöter eller kommunfullmäktige och som är eller genom det förestående valet blir representerat i den församling valet gäller, svarar statsverket för kostnaden för blanketter till valsedlar till ett antal som motsvarar *fyra gånger* antalet röstberättigade i valet.

Vid tillämpning av första och andra styckena beräknas antalet röstberättigade på grundval av *stommarna till mantalslängderna för året*.

Föreslagen lydelse

sedlar till ett antal som motsvarar *en gång* antalet röstberättigade i valkretsen *jämte fem gånger antalet röster som partiet fått i valkretsen i föregående val*. Detta gäller även ett parti som utan att ha uppnått den angivna röstandelen är eller genom det förestående valet blir representerat i riksdagen.

I fråga om parti, som deltagar i val av landstingsledamöter eller kommunfullmäktige och som är eller genom det förestående valet blir representerat i den församling valet gäller, svarar statsverket för kostnaden för blanketter till valsedlar till ett antal som motsvarar *en gång* antalet röstberättigade i valet *jämte fem gånger antalet röster som partiet fått i föregående val*.

Vid tillämpning av första och andra styckena beräknas antalet röstberättigade på grundval av *uppgifterna i folkbokföringen den 1 november föregående år*.

6 §

Har blanketter till valsedlar betalats i förskott och har valsedlarna använts för parti som enligt 5 § är berättigat att få valsedelsblanketter kostnadsfritt vid valet, skall förskottet återbetalas i den mån antalet valsedlar som partiet får kostnadsfritt därigenom *ej* kommer att överstiga, *i fråga om val till riksdagen fyra gånger antalet röstberättigade i valkretsen och i fråga om annat val fyra gånger antalet röstberättigade vid valet. Antalet röstberättigade beräknas på grundval av stom-*

Har blanketter till valsedlar betalats i förskott och har valsedlarna använts för parti som enligt 5 § är berättigat att få valsedelsblanketter kostnadsfritt vid valet, skall förskottet återbetalas i den mån antalet valsedlar som partiet får kostnadsfritt därigenom *inte* kommer att *i varje val* överstiga *det antal valsedlar som sägs i 5 § första och andra styckena*. Belopp som återbetalas tillställs partiet oavsett vem som har erlagt förskottet.

Nuvarande lydelse

marna till mantalslängderna för året. Belopp som återbetalas tillställs partiet oavsett vem som har erlagt förskottet.

7 §

Om beställaren begär det, förser centrala valmyndigheten utan särskild ersättning valedelsblanketterna med partibeteckning, kandidatnamn samt valkrets- och valbeteckningar.

Centrala valmyndigheten får förse valedelsblanketter och valedlar med särskild *siffer- eller bokstavs*beteckning (listtypbeteckning).

7 kap.

1 §

Vid val skall, i den mån centrala valmyndigheten *ej* förordnar annat, för var och en som enligt gällande röstlängd är röstberättigad vid valet upprättas röstkort med uppgifter om den röstberättigade. Röstkortet skall dessutom innehålla uppgifter om valet till ledning för den röstberättigade.

För röstberättigad som *ej* har känd adress upprättas röstkort endast om han begär det.

2 §

Röstkort upprättas *för den som är upptagen i allmän röstlängd av skattemyndigheten och för den som är upptagen i särskild röstlängd av länsstyrelsen.*

Föreslagen lydelse

Centrala valmyndigheten får förse valedelsblanketter och valedlar med särskild *beteckning för att underlätta räkningen av dem.*

Vid val skall, i den mån centrala valmyndigheten *inte* förordnar annat, för var och en som enligt gällande *allmän* röstlängd är röstberättigad vid valet upprättas röstkort med uppgifter om den röstberättigade. Röstkortet skall dessutom innehålla uppgifter om valet till ledning för den röstberättigade.

För röstberättigad som *är upptagen i den särskilda röstlängden eller inte* har känd adress upprättas röstkort endast om han begär det.

Röstkort upprättas av skattemyndigheten.

Vid ordinarie val till riksdagen och val i hela riket av landstingsledamöter och kommunfullmäktige skall röstkortet sändas till de

Nuvarande lydelse

Vid ordinarie val till riksdagen och val i hela riket av landstingsledamöter och kommunfullmäktige skall röstkorten sändas till de röstberättigade senast 30 dagar före valdagen. Vid annat val skall röstkorten sändas till de röstberättigade senast 16 dagar före valdagen.

För val som äger rum samtidigt upprättas gemensamt röstkort.

Föreslagen lydelse

röstberättigade senast 45 dagar före valdagen. Vid annat val skall röstkorten sändas till de röstberättigade senast 16 dagar före valdagen.

3 §¹

Har röstberättigad förlorat sitt röstkort eller har röstkortet ej kommit honom tillhanda, är han berättigad att efter framställning få ett duplett-röstkort.

Framställning om duplettröstkort göres hos *den myndighet som enligt 2 § har att upprätta röstkortet*. Duplettröstkort får ej lämnas ut senare än dagen före valdagen. Vid framställningen skall sökanden uppge

1. sitt fullständiga namn och personnummer samt

2. sitt hemvist i den ort där han är uppförd i allmän röstlängd eller, om han är uppförd i särskild röstlängd, hemvistet i den ort i riket där han senast var folkbokförd.

Första och andra styckena äger motsvarande tillämpning, om den röstberättigade önskar få röstkort innan röstkorten blivit översända till de röstberättigade. Röstkort får dock icke utlämnas innan den röstlängd som skall gälla vid valet kommit till stånd enligt 4 kap. 5 eller 17 §.

Framställning om duplettröstkort görs hos *skattemyndigheten*. Duplettröstkort får inte lämnas ut senare än dagen före valdagen. Vid framställningen skall sökanden uppge sitt fullständiga namn och personnummer.

Motsvarande gäller i fråga om röstkort till röstberättigade som tagits upp i den särskilda röstlängden och andra röstberättigade som önskar få röstkort innan röstkorten blivit översända till de röstberättigade.

Röstkort får inte lämnas ut före den 15 juli.

¹ Senaste lydelse 1991:490.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

8 kap.

1 §

Röstning sker på valdagen i vallokalen för det valdistrikt där väljaren är upptagen i röstlängd. Röstberättigad, som på grund av vistelse utom riket eller på annan ort inom riket eller av annat skäl finner sig vara förhindrad att rösta på valdagen i vallokalen för det valdistrikt där han är upptagen i röstlängd, får rösta på postkontor inom riket, hos svensk utlandsmyndighet eller på svenskt fartyg i utrikes fart.

Om flera val äger rum samtidigt, skall väljare som röstar på postkontor, hos utlandsmyndighet eller på fartyg vid ett och samma tillfälle utöva sin rösträtt i samtliga val som han vill delta i.

Röstning sker på valdagen i vallokalen för det valdistrikt där väljaren är upptagen i röstlängd. Röstberättigad, som på grund av vistelse utom riket eller på annan ort inom riket eller av annat skäl finner sig vara förhindrad att rösta på valdagen i vallokalen för det valdistrikt där han är upptagen i röstlängd, får rösta *i vallokal i annan kommun*, på postkontor inom riket, hos svensk utlandsmyndighet eller på svenskt fartyg i utrikes fart.

Om flera val äger rum samtidigt, skall väljare som röstar *i vallokal i annan kommun*, på postkontor, hos utlandsmyndighet eller på fartyg vid ett och samma tillfälle utöva sin rösträtt i samtliga val som han vill delta i.

3 §

Väljare bör vid röstning i vallokal medföra sitt röstkort.

Röstning på postkontor, hos utlandsmyndighet eller på fartyg får *icke* ske utan att röstkortet avlämnas. Väljare som vill rösta hos utlandsmyndighet eller på fartyg får dock *i stället för att avlämna röstkort förete giltigt svenskt pass. Vidare får väljare som innehar sjöfartsbok eller annan giltig identitetshandling rösta på fartyg utan att röstkort avlämnas. I fall då väljaren ej avlämnar röstkort skall röstmottagaren upprätta ett adresskort för honom.*

Röstning *i vallokal i annan kommun*, på postkontor, hos utlandsmyndighet eller på fartyg får *inte* ske utan att röstkortet avlämnas. Väljare som vill rösta hos utlandsmyndighet eller på fartyg får dock rösta utan att röstkort avlämnas om han visar upp en giltig identitetshandling. I fall då väljaren *inte* avlämnar röstkort skall röstmottagaren upprätta ett adresskort för honom.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

5 §

Vid röstning på postkontor, hos utlandsmyndighet eller på fartyg lägger väljaren för varje val in sin valsedel i ett valkuvert och lämnar kuverten till röstmottagaren. *Denne lägger in mottagna* kuvert tillsammans med väljarens röstkort eller adresskort i ett fönsterkuvert som tillslutes.

Vid röstning *i vallokal i annan kommun*, på postkontor, hos utlandsmyndighet eller på fartyg lägger väljaren för varje val in sin valsedel i ett valkuvert och lämnar kuverten till röstmottagaren. *Vid röstning i vallokal i annan kommun lämnas kuverten till valförrättaren.*

Mottagna kuvert läggs tillsammans med väljarens röstkort eller adresskort i ett fönsterkuvert som tillslutes.

6 §

Har röstning skett på postkontor, *sänder röstmottagaren* iordningställda fönsterkuvert till vederbörande valnämnd. Har röstning skett hos utlandsmyndighet eller på fartyg, *sänder röstmottagaren* iordningställda fönsterkuvert till centrala valmyndigheten.

Har röstning skett *i vallokal i annan kommun eller* på postkontor, *sänds* iordningställda fönsterkuvert till vederbörande *kommunala* valnämnd. Har röstning skett hos utlandsmyndighet eller på fartyg, *sänds* iordningställda fönsterkuvert till centrala valmyndigheten.

7 §

Vid röstning med valsedelsförsändelse lägger väljaren för varje val in sin valsedel i ett *innerkuvert*. Iordningställda kuvert läggs därefter in i ett ytterkuvert för valsedelsförsändelse som tillsluts. Detta lämnas genom bud till valförrättaren eller röstmottagaren.

Avlämnas valsedelsförsändelse i vallokal, öppnar valförrättaren ytterkuvertet och lägger de *innerkuvert* som väljaren *iordningställt* i valurna.

Vid röstning med valsedelsförsändelse lägger väljaren för varje val in sin valsedel i ett *valkuvert*. Iordningställda kuvert läggs därefter in i ett ytterkuvert för valsedelsförsändelse som tillsluts. Detta lämnas genom bud *eller lantbrevbärare* till valförrättaren eller röstmottagaren.

Avlämnas valsedelsförsändelse i *den* vallokal *där väljaren finns upptagen i röstlängd*, öppnar valförrättaren ytterkuvertet och

Nuvarande lydelse

Avlämnas valsedel/försändelse på ett postkontor, hos en utlandsmyndighet eller på ett fartyg, lägges röstmottagaren in försändelsen tillsammans med väljarens röstkort i ett fönsterkuvert. I de fall som avses i 11 kap. 8 § andra stycket läggs adresskortet i fönsterkuvertet i stället för röstkortet. Fönsterkuvertet behandlas därefter som anges i 6 §.

Föreslagen lydelse

lägger de valkuvert som väljaren gjort i ordning i valurna.

Avlämnas valsedel/försändelse i en vallokal i annan kommun, på ett postkontor, hos en utlandsmyndighet eller på ett fartyg, läggs försändelsen tillsammans med väljarens röstkort i ett fönsterkuvert. I de fall som avses i 11 kap. 8 § andra stycket läggs adresskortet i fönsterkuvertet i stället för röstkortet. Fönsterkuvertet behandlas därefter som anges i 6 §.

8 §

Kuvert tillhandahålles endast genom centrala valmyndighetens försorg.

Valkuvert och innerkuvert för valsedel/försändelse skall vara så beskaffade att färgen på inneliggande valsedel kan iakttagas utan att valhemligheten röjes.

Valkuvert skall vara utformade på ett sådant sätt att färgen på den valsedel som väljaren lagt i kuvertet kan ses utan att valhemligheten avslöjas.

9 §

Valkuvert tillställs valnämnder och röstmottagare. Fönsterkuvert som avses i 5 § tillställs röstmottagare.

Valkuvert och fönsterkuvert tillställs kommunala valnämnder och röstmottagare.

Valkuvert får lämnas ut endast i samband med röstning. Inner- och ytterkuvert för valsedel/försändelse skall i god tid före valet finnas tillgängliga

Valkuvert och ytterkuvert för valsedel/försändelse skall i god tid före valet finnas tillgängliga

1. hos valnämnden och hos de personer åt vilka nämnden har uppdragit att gå väljarna till handa i sådant hänseende,

1. hos den kommunala valnämnden och hos de personer åt vilka nämnden har uppdragit att gå väljarna till handa i sådant hänseende,

2. på postkontor samt hos lantbrevbärare som tar emot valsedel/försändelser,

2. på postkontor samt hos lantbrevbärare som tar emot valsedel/försändelser,

3. hos utlandsmyndigheter och på fartyg där röstning skall äga rum.

Nuvarande lydelse

3. hos utlandsmyndigheter och på fartyg där röstning skall äga rum.

Inner- och *ytterkuvert* för *valsedelsförsändelse* skall dessutom på *begäran* kostnadsfritt tillhandahållas parti som vid något av de två senaste riksdagsvalen har fått mer än en procent av rösterna i hela landet.

Föreslagen lydelse

Valkuvert och *ytterkuvert* för *valsedelsförsändelse* skall dessutom på *begäran* kostnadsfritt tillhandahållas parti som vid något av de två senaste riksdagsvalen har fått mer än en procent av rösterna i hela landet.

15 §

Åtgärd eller anordning som det enligt denna lag åligger kommun, valnämnd eller valförrättare att vidtaga eller ombesörja bekostas av kommunen.

Åtgärd eller anordning som det enligt denna lag åligger kommun, *kommunal* valnämnd eller valförrättare att vidtaga eller ombesörja bekostas av kommunen.

9 kap
1 §

Vallokal skall hållas öppen för röstning mellan klockan 8 och 20. Centrala valmyndigheten får bestämma att vallokalen i visst valdistrikt skall vara öppen för röstning kortare tid än nu sagts, om det kan antagas att väljarna likväl har tillfredsställande möjligheter att utöva sin rösträtt.

Väljare från andra kommuner skall kunna rösta i minst en vallokal i varje kommun.

10 kap. Särskilda bestämmelser om röstning på postkontor, i vallokal i annan kommun, hos utlandsmyndighet och på fartyg

1 §

Vid ordinarie val till riksdagen och val i hela riket av landstingsledamöter och kommunfullmäktige får röstning ske på varje postkontor inom riket från och med den tjugofjärde dagen före valdagen till och med valdagen. Vid

Vid ordinarie val till riksdagen och val i hela riket av landstingsledamöter och kommunfullmäktige får röstning ske på varje postkontor inom riket från och med den tjugofjärde dagen före valdagen till och med *dagen före* valda-

Nuvarande lydelse

andra val får röstning på postkontor ske från och med den tionde dagen före valdagen till och med valdagen.

Att röstning på postkontor kan begränsas i vissa fall framgår av 2 §.

Föreslagen lydelse

gen. Vid andra val får röstning på postkontor ske från och med den tionde dagen före valdagen till och med *dagen före* valdagen.

2 §

Röstning på postkontor äger rum under tid då postkontoret är öppet för allmänheten. På förslag av postverket får centrala valmyndigheten begränsa den tid då röstning får ske *på postkontor före valdagen*. Röstning skall dock alltid kunna äga rum under minst en timme varje dag då postkontoret är öppet för allmänheten. *På valdagen skall postkontor vara öppet för röstmottagning minst en timme före klockan 11 och minst en timme efter klockan 15. Vid sådana val av landstingsledamöter och kommunfullmäktige som ej omfattar hela riket får dock centrala valmyndigheten bestämma att röstmottagning ej skall anordnas på valdagen.*

Finns det särskilda skäl, får centrala valmyndigheten på förslag av postverket bestämma att röstmottagning skall anordnas endast på vissa postkontor. Vid val till riksdagen och vid sådana val av landstingsledamöter eller kommunfullmäktige som omfattar hela riket skall röstning dock alltid kunna äga rum på minst ett postkontor i varje kommun.

Inrättas med anledning av valet postkontor vid sjukhus, ålderdomshem, kriminalvårdsanstalt eller liknande vårdinrättning eller vårdanstalt, äger röstning där rum på tid som postverket bestämmer efter samråd med valnämnden och med vårdinrättningens eller vårdanstaltens ledning, dock tidigast sjunde dagen före valdagen. Postverket skall samråda med valnämnden och med vårdinrättning-

Röstning på postkontor äger rum under tid då postkontoret är öppet för allmänheten. På förslag av postverket får centrala valmyndigheten begränsa den tid då röstning får ske. Röstning skall dock alltid kunna äga rum under minst en timme varje dag då postkontoret är öppet för allmänheten.

Inrättas med anledning av valet postkontor vid sjukhus, ålderdomshem, kriminalvårdsanstalt eller liknande vårdinrättning eller vårdanstalt, äger röstning där rum på tid som postverket bestämmer efter samråd med *den kommunala* valnämnden och med vårdinrättningens eller vårdanstaltens ledning, dock tidigast sjunde dagen före valdagen. Postverket skall samråda med *den kommunala*

Nuvarande lydelse

ens eller vårdanstaltens ledning om hur röstningen skall genomföras. På begäran av postverket skall valnämnden utse erforderligt antal personer att biträda röstmottagare på postkontoret.

Inrättas med anledning av valet annat postkontor, skall postkontoret vara öppet för röstmottagning på valdagen, under tid som postverket bestämmer efter samråd med valnämnden i den kommun där postkontoret inrättas. Röstning skall dock alltid kunna äga rum under minst en timme före klockan 11 och minst en timme efter klockan 15.

Föreslagen lydelse

valnämnden och med vårdinrättningens eller vårdanstaltens ledning om hur röstningen skall genomföras. På begäran av postverket skall *den kommunala* valnämnden utse erforderligt antal personer att biträda röstmottagare på postkontoret.

4 §

Röstning på postkontor går till på följande sätt.

När väljaren visat upp sitt röstkort för röstmottagaren, får han av denne ett valkuvert för vart och ett av valen. Han uppsöker därefter en av de avskilda platserna och lägger där för varje val in sin valsedel i ett valkuvert. Valsedel får ej vikas.

Väljaren lämnar valkuvert och röstkortet till röstmottagaren. Denne kontrollerar att väljaren ställt i ordning endast ett valkuvert för varje val och att kuvert *ej* är försett med obehörig märkning. Därefter lägger röstmottagaren i väljarens närvaro in mottagna valkuvert i ett fönsterkuvert tillsammans med väljarens röstkort, vilket placeras närmast fönsterkuvertets fönster, och tillsluter fönsterkuvertet. Röstmottagaren tar slutligen hand om fönsterkuvertet samt antecknar på en särskild förteckning väljarens namn och den valnämnd till vilken fönsterkuvertet skall sändas. På fönsterkuvertet antecknas det värdepostnummer som är angivet i förteckningen.

Väljare som *ej* är känd för röstmottagaren skall legitimera sig. Gör han *ej* det, får han icke rösta.

Väljaren lämnar valkuvert och röstkortet till röstmottagaren. Denne kontrollerar att väljaren ställt i ordning endast ett valkuvert för varje val och att kuvert *inte* är försett med obehörig märkning. Därefter lägger röstmottagaren i väljarens närvaro in mottagna valkuvert i ett fönsterkuvert tillsammans med väljarens röstkort, vilket placeras närmast fönsterkuvertets fönster, och tillsluter fönsterkuvertet. Röstmottagaren tar slutligen hand om fönsterkuvertet samt antecknar på en särskild förteckning väljarens namn och den *kommunala* valnämnd till vilken fönsterkuvertet skall sändas. På fönsterkuvertet antecknas det värdepostnummer som är angivet i förteckningen.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

Röstning i vallokal i annan kommun

6 a §

Röstning i vallokal i annan kommun går till på följande sätt.

När väljaren visat upp sitt röstkort för valförrättaren får han av denne ett valkuvert för vart och ett av valen. Han uppsöker där- efter en av de avskilda platserna och lägger där för varje val in sin valsedel i ett valkuvert. Valsedeln får inte vikas.

Väljaren lämnar valkuverten och röstkortet till valförrättaren. Denne kontrollerar att väljaren ställt i ordning endast ett valkuvert för varje val och att kuvertet inte är försett med obehörig märkning. Därefter lägger valförrättaren i väljarens närvaro in mottagna valkuvert i ett fönsterkuvert tillsammans med väljarens röstkort, vilket placeras närmast fönsterkuvertets fönster, och tillsluter fönsterkuvertet. Valförrättaren tar slutligen hand om fönsterkuvertet samt antecknar på en särskild förteckning väljarens namn och den kommunala valnämnd till vilken fönsterkuvertet skall sändas.

Om väljaren inte är känd för valförrättaren skall han legitimera sig. Gör han inte det, får han inte rösta.

6 b §

Om ett valkuvert är tomt eller försett med obehörig märkning, får det inte tas emot. Detsamma

Nuvarande lydelse

gäller om det inte klart framgår att kuvertet innehåller en valsedel. Har väljaren lämnat mer än ett valkuvert för något val, får endast ett av dessa tas emot. Om väljaren begär det, skall samtliga kuvert för det valet lämnas tillbaka till honom.

6 c §

Mottagna fönsterkuvert sänds till valnämnden i den kommun där väljaren är upptagen i allmän röstlängd eller, om väljaren är upptagen i särskild röstlängd, till valnämnden i den kommun inom vilken den vallokal är belägen där den särskilda röstlängden enligt 4 kap. 20 § skall finnas tillgänglig. Sänds försändelsen med posten skall den anordnas som värdepost.

7 §

När val skall förrättas, bestämmer centrala valmyndigheten efter samråd med utrikesdepartementet hos vilka svenska utlandsmyndigheter röstning skall äga rum. Vid val som ej omfattar hela riket får dock centrala valmyndigheten bestämma att röstning hos svensk utlandsmyndighet ej skall äga rum.

Vid ordinarie val till riksdagen och val i hela landet av landstingsledamöter och kommunfullmäktige får röstning hos en utlandsmyndighet börja tidigast den tjugofjärde dagen före valdagen. Vid andra val får röstning hos en utlandsmyndighet börja tidigast den tjugonde dagen före valdagen.

Röstningen hos en utlandsmyndighet får pågå så länge att avgivna valsedlar kan beräknas vara den centrala valmyndigheten till handa senast klockan 12 dagen före valdagen.

Röstningen hos en utlandsmyndighet får pågå så länge att avgivna valsedlar kan beräknas vara den centrala valmyndigheten till handa senast klockan 12 torsdagen före valdagen.

Utlandsmyndighetens chef bestämmer när och var röstning äger rum hos myndigheten samt kungör tid och ställe för röstningen.

Föreslagen lydelse

gäller om det inte klart framgår att kuvertet innehåller en valsedel. Har väljaren lämnat mer än ett valkuvert för något val, får endast ett av dessa tas emot. Om väljaren begär det, skall samtliga kuvert för det valet lämnas tillbaka till honom.

6 c §

Mottagna fönsterkuvert sänds till valnämnden i den kommun där väljaren är upptagen i allmän röstlängd eller, om väljaren är upptagen i särskild röstlängd, till valnämnden i den kommun inom vilken den vallokal är belägen där den särskilda röstlängden enligt 4 kap. 20 § skall finnas tillgänglig. Sänds försändelsen med posten skall den anordnas som värdepost.

7 §

När val skall förrättas, bestämmer centrala valmyndigheten efter samråd med utrikesdepartementet hos vilka svenska utlandsmyndigheter röstning skall äga rum. Vid val som ej omfattar hela riket får dock centrala valmyndigheten bestämma att röstning hos svensk utlandsmyndighet ej skall äga rum.

Vid ordinarie val till riksdagen och val i hela landet av landstingsledamöter och kommunfullmäktige får röstning hos en utlandsmyndighet börja tidigast den tjugofjärde dagen före valdagen. Vid andra val får röstning hos en utlandsmyndighet börja tidigast den tjugonde dagen före valdagen.

Röstningen hos en utlandsmyndighet får pågå så länge att avgivna valsedlar kan beräknas vara den centrala valmyndigheten till handa senast klockan 12 dagen före valdagen.

Röstningen hos en utlandsmyndighet får pågå så länge att avgivna valsedlar kan beräknas vara den centrala valmyndigheten till handa senast klockan 12 torsdagen före valdagen.

Utlandsmyndighetens chef bestämmer när och var röstning äger rum hos myndigheten samt kungör tid och ställe för röstningen.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

Röstmottagare hos utlandsmyndighet är myndighetens chef eller den han utser.

8 §

Röstning hos utlandsmyndighet går till på följande sätt.

När väljaren visat upp sitt röstkort eller giltigt svenskt pass för röstmottagaren, får han av denne ett valkuvert för vart och ett av valen. Han uppsöker därefter en av de avskilda platserna och lägger där för varje val in sin valsedel i ett valkuvert. Valsedel får ej vikas.

Väljaren lämnar valkuvert och röstkortet till röstmottagaren. Kan väljaren inte förete röstkort skall röstmottagaren med ledning av väljarens pass och de uppgifter denne kan lämna upprätta ett adresskort. Röstmottagaren kontrollerar att väljaren ställt i ordning endast ett valkuvert för varje val och att kuvertet inte är försett med någon obehörig märkning. Därefter lägger röstmottagaren i väljarens närvaro in mottagna valkuvert i ett fönsterkuvert tillsammans med väljarens röstkort eller adresskort, vilket placeras närmast det kuvertets fönster, och tillsluter fönsterkuvertet. Röstmottagaren tar slutligen hand om fönsterkuvertet samt antecknar väljarens namn på en särskild förteckning. På fönsterkuvertet antecknas det värdepostnummer som är angivet i förteckningen.

Väljare som ej är känd för röstmottagaren skall legitimera sig. Gör han ej det, får han icke rösta.

Av röstmottagaren får väljaren ett valkuvert för vart och ett av valen som han vill delta i. Han uppsöker därefter en av de avskilda platserna och lägger där för varje val in sin valsedel i ett valkuvert. Valsedel får inte vikas.

Väljaren lämnar valkuvert och röstkortet till röstmottagaren. Kan väljaren inte förete röstkort skall röstmottagaren med ledning av väljarens pass *eller annan identitetshandling* och de uppgifter denne kan lämna upprätta ett adresskort. Röstmottagaren kontrollerar att väljaren ställt i ordning endast ett valkuvert för varje val och att kuvertet inte är försett med någon obehörig märkning. Därefter lägger röstmottagaren i väljarens närvaro in mottagna valkuvert i ett fönsterkuvert tillsammans med väljarens röstkort eller adresskort, vilket placeras närmast det kuvertets fönster, och tillsluter fönsterkuvertet. Röstmottagaren tar slutligen hand om fönsterkuvertet samt antecknar väljarens namn på en särskild förteckning. På fönsterkuvertet antecknas det värdepostnummer som är angivet i förteckningen.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

13 §

Vid ordinarie val till riksdagen och val i hela landet av landstingsledamöter och kommunfullmäktige får röstning på ett fartyg börja tidigast den femtiofemte dagen före valdagen. Vid andra val får röstning på ett fartyg börja tidigast den trettionde dagen före valdagen.

Röstning på fartyg får pågå så länge att avgivna valsedlar kan beräknas vara centrala valmyndigheten till handa senast klockan 12 *dagen* före valdagen.

Fartygets befälhavare bestämmer när och var röstning äger rum samt underrättar dem som befinner sig ombord om tid och ställe för röstningen.

Röstmottagare på fartyg är fartygets befälhavare eller den han utser.

Röstning på fartyg får pågå så länge att avgivna valsedlar kan beräknas vara centrala valmyndigheten till handa senast klockan 12 *torsdagen* före valdagen.

14 §

I fråga om röstning på fartyg äger 8 - 10 §§ motsvarande tillämpning. Röstmottagare på fartyg får dock lämna mottagna fönsterkuvert till svensk utlandsmyndighet som centrala valmyndigheten bestämmer för vidarebefordran till centrala valmyndigheten.

Kan väljaren *ej* förete röstkort eller giltigt svenskt pass men innehar han sjöfartsbok eller annan giltig identitetshandling, skall röstmottagaren i stället upprätta ett adresskort för honom med ledning av identitetshandlingen och de uppgifter han kan lämna. Adresskortet *lägges* in i fönsterkuvertet tillsammans med valkuvert som väljaren *avgivit*.

Kan väljaren *inte* förete röstkort men innehar han sjöfartsbok eller annan giltig identitetshandling, skall röstmottagaren i stället upprätta ett adresskort för honom med ledning av identitetshandlingen och de uppgifter han kan lämna. Adresskortet *läggs* in i fönsterkuvertet tillsammans med valkuvert som väljaren *lämnat*.

11 kap.

3 §

Väljare, som på grund av sjukdom, rörelsehinder eller hög ålder *ej* kan inställa sig i vallokalen för det valdistrikt där han är upptagen i röstlängd eller, om han vistas utomlands, hos *närmaste* utlandsmyndighet där röstning äger rum,

Väljare, som på grund av sjukdom, rörelsehinder eller hög ålder *inte* kan inställa sig i vallokalen för det valdistrikt där han är upptagen i röstlängd eller, om han vistas utomlands, hos *utlands-* myndighet där röstning äger rum,

Nuvarande lydelse

får lämna valsedel genom bud. Bud får den vara som är väljarens barn, barnbarn, fader, moder eller syskon eller *hans vårdare och som fyllt 18 år. Sådan valsedelsförsändelse* anordnas på följande sätt.

Väljaren lägger för varje val själv in sin valsedel i ett *innerkuvert*. I närvaro av budet och ett vittne lägger han sedan in *iordningställda innerkuvert* i ett ytterkuvert för valsedelsförsändelse och tillsluter detta. Därefter tecknar väljaren på ytterkuvertet försäkran på heder och samvete att han *förfarit* på detta sätt samt att han av anledning som anges i första stycket *ej* kan inställa sig för röstning i vallokalen för valdistriktet eller hos utlandsmyndigheten. Budet och vittnet intygar skriftligen att väljaren *egenhändigt* undertecknat försäkran samt att något förhållande som strider mot innehållet *ej* är känt för dem. Vittne skall ha fyllt 18 år. Väljarens make eller barn eller makens barn får *ej* vara vittne.

Föreslagen lydelse

får lämna valsedel genom bud. Bud får den vara som är väljarens *make, sambo, barn, barnbarn, makes eller sambos barn, fader, moder eller syskon eller annan person som yrkesmässigt eller på ett därmed likartat sätt ger väljaren vård av mera varaktigt slag. Den som på annat sätt* biträder väljaren i *personliga angelägenheter* får också vara bud. Budet skall ha fyllt 18 år. *Valsedelsförsändelse genom bud* anordnas på följande sätt.

Väljaren lägger för varje val själv in sin valsedel i ett *valkuvert*. I närvaro av budet och ett vittne lägger han sedan in de *valkuvert han ställt i ordning* i ett ytterkuvert för valsedelsförsändelse och tillsluter detta. Därefter tecknar väljaren på ytterkuvertet *en* försäkran på heder och samvete att han *gjort* på detta sätt samt att han av anledning som anges i första stycket *inte* kan inställa sig för röstning i vallokalen för valdistriktet eller hos utlandsmyndigheten. Budet och vittnet intygar skriftligen att väljaren *själv* undertecknat försäkran samt att något förhållande som strider mot innehållet *inte* är känt för dem. *Budet skall på ytterkuvertet anteckna sitt namn, personnummer och adress.* Vittne skall ha fyllt 18 år. Väljarens make eller barn eller makens barn får *inte* vara vittne, *detsamma gäller väljarens sambo eller sambos barn.*

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

4 §

Valsedelsförsändelse enligt 3 § lämnas i vallokalen för det valdistrikt där väljaren är upptagen i röstlängd. Sådan försändelse får lämnas även på postkontor *eller* hos utlandsmyndighet där röstning äger rum.

Valsedelsförsändelse enligt 3 § lämnas i vallokalen för det valdistrikt där väljaren är upptagen i röstlängd. Sådan försändelse får lämnas även *i vallokal i annan kommun*, på postkontor, hos utlandsmyndighet *eller på fartyg* där röstning äger rum.

5 §

Väljare som betjänas av lantbrevbärare får lämna valsedel genom denne, om röstning äger rum vid det postkontor till vilket lantbrevbäraren är knuten. Vid val som ej omfattar hela riket får dock centrala valmyndigheten på förslag av postverket begränsa antalet linjer vid vilka valsedel får lämnas genom lantbrevbärare.

Valsedelsförsändelse som avses i första stycket anordnas på följande sätt. Väljaren lägger för varje val själv in sin valsedel i ett *innerkuvert*. I närvaro av ett vittne lägger han sedan in *iordningställda innerkuvert* i ett ytterkuvert för valsedelsförsändelse och tillsluter detta. Därefter tecknar väljaren på ytterkuvertet försäkran på heder och samvete att han *förfarit* på detta sätt. Vittnet intygar skriftligen att väljaren *egenhändigt* undertecknat försäkran. Vittne skall ha fyllt 18 år. Väljarens make eller barn eller makens barn får *ej* vara vittne, *ej* heller lantbrevbäraren.

Valsedelsförsändelse som avses i första stycket anordnas på följande sätt. Väljaren lägger för varje val själv in sin valsedel i ett *valkuvert*. I närvaro av ett vittne lägger han sedan in *de valkuvert han ställt i ordning* i ett ytterkuvert för valsedelsförsändelse och tillsluter detta. Därefter tecknar väljaren på ytterkuvertet *en* försäkran på heder och samvete att han *gjort* på detta sätt. Vittnet intygar skriftligen att väljaren *själv* undertecknat försäkran. Vittne skall ha fyllt 18 år. Väljarens make eller barn eller makens barn får *inte* vara vittne, *detsamma gäller väljarens sambo eller sambos barn. Inte* heller lantbrevbäraren *får vara vittne*.

Väljaren lämnar själv valsedelsförsändelsen och sitt röstkort till lantbrevbäraren. Väljare som ej är känd för lantbrevbäraren skall legitimera sig. Gör han ej det, får han icke lämna försändelsen. Lantbrevbäraren intygar på ytterkuvertet att han mottagit försändelsen av väljaren.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

6 a §

Vid ordinarie val till riksdagen och val i hela riket av landstingsledamöter och kommunfullmäktige får valsedelsförsändelse vara anordnad tidigast 24 dagar före valdagen. Försändelse som lämnas på fartyg får dock vara anordnad tidigast 55 dagar före valdagen.

Vid andra val får en valsedelsförsändelse som lämnas i vallokalen eller på ett postkontor vara anordnad tidigast 10 dagar före valdagen. En försändelse som lämnas hos en utlandsmyndighet får vara anordnad tidigast 20 dagar före valdagen och en försändelse som lämnas på ett fartyg tidigast 30 dagar före valdagen.

Dagen för försändelsens anordnande anges på ytterkuvertet.

Väljaren skall på ytterkuvertet intyga att han inte anordnat försändelsen tidigare än vad som sägs i första och andra styckena.

7 §

Lämnas valsedelsförsändelse i vallokal, kontrollerar valförrättaren att väljaren är upptagen som röstberättigad i röstlängden, att han ej redan röstat i valet, att försändelsen är i föreskrivet skick och har anordnats inom föreskriven tid samt att ytterkuvertet är tillslutet. Därefter bryter valförrättaren ytterkuvertet och kontrollerar att iordningställda innerkuvert är av föreskriven beskaffenhet, att väljaren ställt i ordning endast ett innerkuvert för varje val samt att innerkuvert ej är försett med obehörig märkning. I närvaro av den som lämnat valsedelsförsändelsen lägger därefter valförrättaren mottagna innerkuvert i valurnorna. I samband härmed antecknas i röstlängden att väljaren röstat.

Lämnas valsedelsförsändelse i den vallokal där väljaren är upptagen i röstlängd, kontrollerar valförrättaren att väljaren inte redan röstat i valet och att försändelsen är i föreskrivet skick samt att ytterkuvertet är tillslutet. Därefter bryter valförrättaren ytterkuvertet och kontrollerar att väljaren ställt i ordning endast ett valkuvert för varje val samt att valkuvertet inte är försett med obehörig märkning. I närvaro av den som lämnat valsedelsförsändelsen lägger därefter valförrättaren mottagna valkuvert i valurnorna. I samband härmed antecknas i röstlängden att väljaren röstat.

Ytterkuvertet för valsedelsförsändelsen skall tas om hand av valförrättaren och överlämnas till den kommunala valnämnden. Valnämnden skall förvara sådana ytterkuvert till utgången av den tid valet gäller.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

8 §

Lämnas en valsedelsförsändelse på ett postkontor, hos en utlandsmyndighet eller på ett fartyg, kontrollerar röstmottagaren att försändelsen är i föreskrivet skick och *har anordnats inom föreskriven tid samt* att ytterkuvertet är tillslutet. I närvaro av den som har lämnat valsedelsförsändelsen lägger därefter röstmottagaren in försändelsen i ett fönsterkuvert tillsammans med väljarens röstkort, vilket placeras närmast det kuvertets fönster, och tillsluter fönsterkuvertet. Röstmottagaren tar slutligen hand om fönsterkuvertet samt antecknar väljarens namn på en särskild förteckning. Röstmottagare på postkontor skall *där* anteckna även den valnämnd till vilken fönsterkuvertet skall sändas. På fönsterkuvertet antecknas det värdepostnummer som är angivet i förteckningen.

Om den som vill lämna en valsedelsförsändelse hos utlandsmyndighet eller på fartyg inte kan förete väljarens röstkort, skall röstmottagaren upprätta ett adresskort med ledning av *väljarens pass* och de uppgifter om väljaren som budet kan lämna. Vid röstning på fartyg får väljarens sjöfartsbok *eller annan giltig identitetshandling* företes i stället för *pass*.

Är den som vill lämna valsedelsförsändelsen ej känd för röstmottagaren, skall han legitimera sig. Gör han ej det, får han icke avlämna försändelsen.

Lämnas en valsedelsförsändelse på ett postkontor, hos en utlandsmyndighet eller på ett fartyg, kontrollerar röstmottagaren att försändelsen är i föreskrivet skick och att ytterkuvertet är tillslutet. I närvaro av den som har lämnat valsedelsförsändelsen lägger därefter röstmottagaren in försändelsen i ett fönsterkuvert tillsammans med väljarens röstkort, vilket placeras närmast det kuvertets fönster, och tillsluter fönsterkuvertet. Röstmottagaren tar slutligen hand om fönsterkuvertet samt antecknar väljarens namn på en särskild förteckning. *Lämnas en valsedelsförsändelse i vallokal i annan kommun skall vad som nu sagts gälla på motsvarande sätt.* Röstmottagare på postkontor skall *på förteckningen* anteckna även den *kommunala* valnämnd till vilken fönsterkuvertet skall sändas. På *ett fönsterkuvert som tagits om hand av en röstmottagare på ett postkontor* antecknas det värdepostnummer som är angivet i förteckningen.

Om den som vill lämna en valsedelsförsändelse hos utlandsmyndighet eller på fartyg inte kan förete väljarens röstkort, skall röstmottagaren upprätta ett adresskort med ledning av *en giltig identitetshandling för väljaren* och de uppgifter om väljaren som budet kan lämna. Vid röstning på fartyg får väljarens sjöfartsbok företes i stället för *annan identitetshandling*.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

9 §

Föreligger brist eller felaktighet i något hänseende som valförrätaren eller röstmottagaren skall kontrollera enligt 7 eller 8 §, skall valsedelsförsändelsen eller *innerkuvertet ej mottagas*. Detsamma gäller om *innerkuvert* är tomt eller om det *ej* klart framgår att kuvert innehåller valsedel. Har väljaren ställt i ordning mer än ett *innerkuvert* för något val, får *ej* något av dessa *mottagas*. *Innerkuvert* som *ej mottages* skall före återlämnandet läggas in i ett särskilt kuvert som tillslutes. Valsedelsförsändelse som *medföres* av lantbrevbärare men som *ej mottages* skall av lantbrevbäraren återställas till väljaren.

Föreligger brist eller felaktighet i något hänseende som valförrätaren eller röstmottagaren skall kontrollera enligt 7 eller 8 §, skall valsedelsförsändelsen eller *valkuvertet inte tas emot*. Detsamma gäller om *ett valkuvert* är tomt eller om det *inte* klart framgår att kuvert innehåller valsedel. Har väljaren ställt i ordning mer än ett *valkuvert* för något val, får *inte* något av dessa *tas emot*. *Ett valkuvert* som *inte tas emot* skall *innan det lämnas tillbaka* läggas in i ett särskilt kuvert som tillslutes. Valsedelsförsändelse som *medföres* av lantbrevbärare men som *inte tas emot* skall av lantbrevbäraren återställas till väljaren.

12 kap. Den vidare behandlingen av röster som avgivits på postkontor, i vallokal i annan kommun, hos utlandsmyndighet eller på fartyg

1 §

Fönsterkuvert, som före valdagen kommer in till valnämnden från röstmottagare på postkontor eller från centrala valmyndigheten, sorteras på valdistrikt. Fönsterkuverten *sändes* därefter till valförrättarna i valdistriktet. *Översändandet bör ske i sådan tid att fönsterkuverten är valförrättarna till handa när röstningen i vallokalen där börjar. Före översändandet skall fönsterkuverten läggas in i särskilda omslag som förseglas och förses med anteckning*

Fönsterkuvert, som före valdagen kommer in till *den kommunala* valnämnden från röstmottagare på postkontor eller från centrala valmyndigheten, sorteras på valdistrikt. Fönsterkuverten *sänds* därefter till valförrättarna i valdistriktet. *Fönsterkuverten bör vara valförrättarna till handa när röstningen i vallokalen börjar. Innan fönsterkuverten sänds till valdistriktet skall de läggas in i särskilda omslag som förseglas och förses med anteckning om det*

Nuvarande lydelse

om det antal fönsterkuvert varje omslag innehåller.

I avbidan på att översändandet till valförrättarna skall fönsterkuverten förvaras på betryggande sätt.

Föreslagen lydelse

antal fönsterkuvert varje omslag innehåller.

valförrättarna skall fönsterkuverten förvaras på betryggande sätt.

2 §

Fönsterkuvert som på valdagen kommer in till valnämnden, *sändes* till valförrättarna i valdistriktet, om kuverten kan beräknas vara valförrättarna till handa innan röstningen i vallokalen slutar. *Före översändandet* skall de åtgärder vidtagas som anges i 1 §. Kommer fönsterkuvert in till valnämnden efter valdagen eller så sent denna dag att de *ej* kan beräknas komma valförrättarna till handa innan röstningen i vallokalen slutar, skall valnämnden behålla dem och förfara med dem på sätt som *anges* i 13 kap. 9 §.

Fönsterkuvert som på valdagen kommer in till *den kommunala* valnämnden, *sänds* till valförrättarna i valdistriktet, om kuverten kan beräknas vara valförrättarna till handa innan röstningen i vallokalen slutar. *Innan fönsterkuverten sänds till valdistriktet* skall de åtgärder vidtagas som anges i 1 §. Kommer fönsterkuvert in till valnämnden efter valdagen eller så sent denna dag att de *inte* kan beräknas komma valförrättarna till handa innan röstningen i vallokalen slutar, skall valnämnden behålla dem och förfara med dem på sätt som *sägs* i 13 kap. 9 §.

3 §

Valnämnden skall i särskilt protokoll fortlöpande anteckna de åtgärder som nämnden vidtager med inkomna fönsterkuvert. Protokollet *föres* enligt formulär som *fastställs* av centrala valmyndigheten.

Den kommunala valnämnden skall i särskilt protokoll fortlöpande anteckna de åtgärder som nämnden vidtager med inkomna fönsterkuvert. Protokollet *förs* enligt formulär som *fastställs* av centrala valmyndigheten.

4 §

Omslag med fönsterkuvert som sänts till valdistrikten förvaras där obrutna till dess röstningen i vallokalen förklarats avslutad och rösträkning enligt 13 kap. 1 § påbörjas. I protokollet antecknas antalet mottagna omslag och det antal fönsterkuvert som omslagen enligt anteckning på dem innehåller.

Nuvarande lydelse

Kommer omslag med fönsterkuvert valförrättarna till handa efter det att röstningen i valdistriktet avslutats, skall omslaget inte brytas utan återsändas till valnämnden efter förrättningens slut enligt 13 kap. 7 §. En anteckning om återsändandet skall göras i protokollet.

Om förhållandena medger det, får valförrättarna under pågående röstning företa åtgärder enligt 13 kap. 3 - 5 §§ beträffande fönster- och ytterkuvert för valsedelsförsändelse vilka kommit in till valdistriktet. Därvid skall dock iaktas att valkuvert *och innerkuvert*, som efter granskning befunnits vara i behörigt skick, åter läggs in i fönsterkuvertet tillsammans med väljarens röstkort. *Innerkuvertet* skall dessförinnan åter läggas in i ett ytterkuvert för valsedelsförsändelse. Först när röstningen har förklarats avslutad får valkuvert *och innerkuvert* läggas i urna.

Föreslagen lydelse

Om förhållandena medger det, får valförrättarna under pågående röstning företa åtgärder enligt 13 kap. 3 - 5 §§ beträffande fönster- och ytterkuvert för valsedelsförsändelse vilka kommit in till valdistriktet. Därvid skall dock iaktas att valkuvert, som efter granskning befunnits vara i behörigt skick, åter läggs in i fönsterkuvertet tillsammans med väljarens röstkort. *Valkuvert i valsedelsförsändelse* skall dessförinnan läggas tillbaka i sitt ytterkuvert. Först när röstningen har förklarats avslutad får *ett sådant* valkuvert läggas i urna.

13 kap.

3 §

Rösträkningen *inledes* med att från valnämnden inkomna omslag med fönsterkuvert brytes. Fönsterkuverten räknas och antalet antecknas i protokollet. Därefter granskas fönsterkuverten. Därvid kontrolleras att

1. fönsterkuvert *icke* blivit öppnat efter tillslutandet,
2. samma väljare *icke* avgivit mer än ett fönsterkuvert,
3. väljaren är röstberättigad i valdistriktet,
4. väljaren *icke* röstat i vallokalen under valdagen.

I fall då de nämnda kraven är uppfyllda, förfares med fönsterkuvert på sätt som föreskrives i 4 §. I annat fall lägges fönsterkuvert åt sidan.

Rösträkningen *inleds* med omslagen med fönsterkuvert som kommit från den kommunala valnämnden öppnas. Fönsterkuverten räknas och antalet antecknas i protokollet. Därefter granskas fönsterkuverten. Därvid kontrolleras att

1. fönsterkuvert *inte* blivit öppnat efter tillslutandet,
2. samma väljare *inte* lämnat mer än ett fönsterkuvert,
3. väljaren är röstberättigad i valdistriktet,
4. väljaren *inte* röstat i vallokalen under valdagen.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

4 §

När kontroll enligt 3 § skett, öppnas de fönsterkuvert som inte lagts åt sidan och inläggande röstkort, adresskort, valkuvert och valsedelsförsändelser tas ut.

Valkuverten granskas. Därvid kontrolleras att varje kuvert är av föreskriven beskaffenhet och inte försett med obehörig märkning samt att väljaren har ställt i ordning endast ett valkuvert för varje val. Godkända valkuvert läggs i urnorna. I samband därmed antecknas vid väljarens namn i röstlängden att han utövat sin rösträtt.

Valsedelsförsändelserna granskas. Därvid kontrolleras att försändelsen är i föreskrivet skick och har anordnats inom föreskriven tid samt att ytterkuvertet är tillslutet. Därefter brytes ytterkuvertet. Innerkuverten granskas. Därvid kontrolleras att de är av föreskriven beskaffenhet, att väljaren ställt i ordning endast ett innerkuvert för varje val och att innerkuvert ej är försett med obehörig märkning. Godkända innerkuvert läggs i urnorna. I samband därmed antecknas vid väljarens namn i röstlängden att han utövat sin rösträtt.

Valsedelsförsändelserna granskas. Därvid kontrolleras att försändelsen är i föreskrivet skick och att ytterkuvertet är tillslutet. Därefter öppnas ytterkuvertet. Valkuverten granskas. Därvid kontrolleras att de är av föreskriven beskaffenhet, att väljaren ställt i ordning endast ett valkuvert för varje val och att valkuvertet inte är försett med obehörig märkning. Godkända valkuvert läggs i urnorna. I samband därmed antecknas vid väljarens namn i röstlängden att han utövat sin rösträtt.

Ytterkuvertet för valsedelsförsändelsen skall tas om hand av valförrätaren och överlämnas till den kommunala valnämnden. Nämnden skall förvara sådana ytterkuvert till utgången av den tid valet gäller.

5 §

Föreligger brist eller felaktighet i något hänseende som valförrätaren skall kontrollera enligt 4 §, skall det bristfälliga kuvertet tillsammans med väljarens röstkort eller adresskort åter läggas in i fönsterkuvertet. Detsamma gäller om innerkuvertet är tomt eller om det inte klart framgår att kuvertet

Föreligger brist eller felaktighet i något hänseende som valförrätaren skall kontrollera enligt 4 §, skall det bristfälliga kuvertet tillsammans med väljarens röstkort eller adresskort läggas tillbaka i fönsterkuvertet. Detsamma gäller om ett valkuvert i en valsedelsförsändelse är tomt eller om det

Nuvarande lydelse

innehåller valsedel. *Innerkuvertet* skall *dessförinnan åter läggas in i ett ytterkuvert* för valsedelsförsändelse. Fönsterkuverten läggs åt sidan.

Fönsterkuvert som har lagts åt sidan enligt första stycket eller enligt 3 § andra stycket läggs därefter in i särskilda omslag.

Föreslagen lydelse

inte klart framgår att kuvertet innehåller valsedel. *Valkuvert i en valsedelsförsändelse skall dessförinnan läggas tillbaka i sitt ytterkuvert.* Fönsterkuverten läggs åt sidan.

6 §

Sedan de i 3 - 5 §§ föreskrivna åtgärderna vidtagits, förfares för varje val för sig på följande sätt.

1. *Val- och innerkuvert* *tages* ut ur urnan och räknas. Antalet personer som enligt *röstlängd* deltagit i valet räknas. Antalet kuvert och röstande antecknas i protokollet. Överensstämmer de framräknade siffrorna *ej* med varandra, anges i protokollet den sannolika orsaken till skillnaden.

2. Valsedlarna *tages* ut ur kuverten. Innehåller kuvert mer än en valsedel, *lägges* valsedlarna tillbaka i kuvertet.

3. Kan det *antagas* att valsedel är ogiltig enligt 14 kap. 4 § *lägges* valsedeln tillbaka i kuvertet.

4. Valsedlar som lagts tillbaka i sina kuvert enligt punkterna 2 och 3 läggs därefter in i särskilda omslag, som tillsluts. Varje omslag förses med anteckning om det antal kuvert som omslaget innehåller.

5. Övriga valsedlar ordnas i grupper efter partibeteckning. Antalet valsedlar inom varje grupp räknas och antalet antecknas i protokollet. Valsedlarna *lägges* därefter partivis in i särskilda omslag. På omslagen antecknas vilket partis valsedlar omslaget innehåller och valsedlarnas antal.

6. De särskilda omslagen förses förseglas.

1. *Valkuverten tas* ut ur urnan och räknas. Antalet personer som enligt *röstlängden* deltagit i valet räknas. Antalet kuvert och röstande antecknas i protokollet. Överensstämmer de framräknade siffrorna *inte* med varandra, anges i protokollet den sannolika orsaken till skillnaden.

2. Valsedlarna *tas* ut ur kuverten. Innehåller kuvert mer än en valsedel, *läggs* valsedlarna tillbaka i kuvertet.

3. Kan det *antas* att valsedel är ogiltig enligt 14 kap. 4 § *läggs* valsedeln tillbaka i kuvertet.

5. Övriga valsedlar ordnas i grupper efter partibeteckning. Antalet valsedlar inom varje grupp räknas och antalet antecknas i protokollet. Valsedlarna *läggs* därefter partivis in i särskilda omslag. På omslagen antecknas vilket partis valsedlar omslaget innehåller och valsedlarnas antal.

med uppgift om valdistriktet och

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

7 §

Protokollet *underskrives* av ordföranden och två av de närvarande valförrättarna. Därmed är förrättningen avslutad.

Omedelbart därefter sänds röstlängd, protokoll och de särskilda kuvert och omslag som avses i 3, 5 och 6 §§ till valnämnden. *Sker insändandet* med posten, skall försändelsen anordnas som värdepost.

Protokollet *skrivs under* av ordföranden och två av de närvarande valförrättarna. Därmed är förrättningen avslutad.

Omedelbart därefter sänds röstlängd, protokoll och de särskilda kuvert och omslag som avses i 3, 5 och 6 §§ till *den kommunala* valnämnden. *Sänds de* med posten, skall försändelsen anordnas som värdepost.

8 §

Det åligger valnämnden att se till att samtliga handlingar som avses i 7 § kommit in till nämnden och att, om så *ej* är fallet, infordra det som fattas.

Valnämnden behåller röstlängderna och vidarebefordrar omgående övrigt material till *länsstyrelsen*. *Sker översändandet* med posten skall försändelsen anordnas som värdepost.

Det åligger *den kommunala* valnämnden att se till att samtliga handlingar som avses i 7 § kommit in till nämnden och att, om så *inte* är fallet, infordra det som fattas.

Valnämnden behåller röstlängderna och vidarebefordrar omgående övrigt material till *den regionala* valnämnden. *Sänds materialet* med posten skall försändelsen anordnas som värdepost.

Preliminär rösträkning hos valnämnden

Preliminär rösträkning hos den kommunala valnämnden

9 §

Vid offentlig förrättning som påbörjas så snart det kan ske, dock tidigast onsdagen efter valdagen, granskar valnämnden de fönsterkuvert som kommit in till nämnden och behållits där samt kuvertens innehåll. *Därvid* äger 3 - 5 §§ motsvarande tillämpning. På

Vid offentlig förrättning som påbörjas så snart det kan ske, dock tidigast onsdagen efter valdagen, granskar *den kommunala* valnämnden de fönsterkuvert som kommit in till nämnden och behållits där samt kuvertens innehåll. *Motsvarande gäller de fönsterkuvert som*

Nuvarande lydelse

samma sätt granskar nämnden de fönsterkuvert som valförrättarna har lagt åt sidan enligt 3 och 5 §§. Godkända val- och innerkuvert läggs i urnor. För varje val och valkrets används en urna. I samband med att kuvert läggs i urnan antecknas vid väljarens namn i röstlängden att han utövat sin rösträtt.

Föreslagen lydelse

kommer in till den kommunala valnämnden innan någon valurna tömts. Vid granskningen äger 3 - 5 §§ motsvarande tillämpning. På samma sätt granskar nämnden de fönsterkuvert som valförrättarna har lagt åt sidan enligt 3 och 5 §§. Vid denna granskning skall fönsterkuvert från väljare som röstat i den vallokal där han är upptagen i röstlängden läggas åt sidan. Godkända valkuvert läggs i urnor. För varje val och valkrets används en urna. I samband med att kuvert läggs i urnan antecknas vid väljarens namn i röstlängden att han utövat sin rösträtt.

Avgivna röster räknas. Därvid äger 6 § motsvarande tillämpning.

10 §

Kommer fönsterkuvert in efter förrättningens början, lägges det utan vidare åtgärd åt sidan. Kuvert som lagts åt sidan lägges därefter in i ett eller flera särskilda omslag som förseglas och förses med anteckning om innehållet.

Om ett fönsterkuvert kommer in efter att någon valurna tömts, läggs det utan vidare åtgärd åt sidan. Kuvert som lagts åt sidan läggs därefter in i ett eller flera särskilda omslag som förseglas och förses med anteckning om innehållet.

11 §

Över förrättning som avses i 9 § föres protokoll enligt formulär som fastställs av centrala valmyndigheten. När förrättningen slutförts, sänder valnämnden omgående röstlängder, protokoll samt iordningställda kuvert och omslag till länsstyrelsen. Sker översändandet med posten, skall försändelsen anordnas som värdepост.

Över förrättning som avses i 9 § skall föras protokoll enligt formulär som fastställs av centrala valmyndigheten. När förrättningen slutförts, sänder den kommunala valnämnden omgående röstlängder, protokoll samt iordningställda kuvert och omslag till regionala valnämnden. Sänds de med posten, skall försändelsen anordnas som värdepост.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

14 kap.

4 §

Valsedel är ogiltig, om den

1. saknar partibeteckning eller upptager mer än en partibeteckning, eller
2. är försedd med kännetecken som uppenbarligen blivit anbragt på valsedeln med avsikt.

Finns i ett valkuvert mer än en valsedel, är valsedlarna ogiltiga. Innehåller valkuvertet *två eller tre* valsedlar och bär alla samma partibeteckning, skall dock en valsedel räknas som giltig. Uppvisar i sådant fall valsedlarna olikheter i fråga om kandidatnamn, skall namnen på sedlarna anses obefintliga.

Finns i ett valkuvert mer än en valsedel, är valsedlarna ogiltiga. Innehåller valkuvertet *flera* valsedlar och bär alla samma partibeteckning, skall dock en valsedel räknas som giltig. Uppvisar i sådant fall valsedlarna olikheter i fråga om kandidatnamn, skall namnen på sedlarna anses obefintliga.

8 §

Sedan de i 6 och 7 §§ föreskrivna åtgärderna vidtagits, *lägges* valsedlarna in i särskilda omslag, de godkända för sig och de ogiltiga för sig. Omslagen förseglas. *Valsedlarna* förvaras till utgången av den tid för vilken valet gäller.

Sedan de i 6 och 7 §§ föreskrivna åtgärderna vidtagits, *läggs* valsedlarna in i särskilda omslag, de godkända för sig och de ogiltiga för sig. Omslagen förseglas. *Ogiltiga valsedlar och godkända valsedlar där det förekommer strykningar eller tillägg* förvaras till utgången av den tid för vilken valet gäller. *Övriga valsedlar förvaras till dess valet har vunnit laga kraft.*

Förrättningen avslutas genom att protokollet läses upp. Protokollet sändes genast till centrala valmyndigheten.

15 kap.

4 §¹

Beslut, varigenom centrala valmyndigheten eller *länsstyrelsen* har fastställt utgången av val eller

Beslut, varigenom centrala valmyndigheten eller *en regional valnämnd* har fastställt utgången

¹ Senaste lydelse 1991:1654.

Nuvarande lydelse

av sådan förrättning som avses i 14 kap. 13, 14, 22 eller 23 §, får överklagas hos valprovsningsnämnden.

Ett beslut får överklagas av den som enligt röstlängd var röstberättigad vid valet samt av den som enligt beslut av *länsstyrelsen över anmärkning mot röstlängden* var utesluten från rösträtt. Det får också överklagas av ett parti som har deltagit i valet.

Skrivelsen med överklagandet skall ges in till beslutsmyndigheten och vara myndigheten till handa inom tio dagar efter det att valet eller förrättningen avslutades. Har skrivelsen kommit in till valprovsningsnämnden före överklagandetidens utgång, skall den omständigheten att inlagan kommit in till beslutsmyndigheten först därefter dock inte föranleda att överklagandet inte tas upp till prövning. Valprovsningsnämnden prövar om skrivelsen har kommit in i rätt tid.

Snarast möjligt efter överklagandetidens utgång skall beslutsmyndigheten samtidigt kungöra samtliga överklaganden och sända skrivelserna till valprovsningsnämnden. Om ett överklagande avser riksdagen, införs kungörelsen i Post- och Inrikes Tidningar. Om ett överklagande avser landstingsfullmäktige eller kommunfullmäktige, införs kungörelsen i ortstidning inom landstinget respektive kommunen. I kungörelsen anges viss kort tid inom vilken förklaring över överklagandena skall ha kommit in till valprovsningsnämnden. Beslutsmyndigheten skall dessutom skyndsamt inkomma till valprovsningsnämnden med yttrande över överklagandena. Bestämmelserna i 27 och 28 §§ förvaltningslagen (1986:223) om omprövning av beslut skall inte tillämpas.

Överklagande av beslut, varigenom utgången av val i hela riket av landstingsledamöter eller kommunfullmäktige har fastställts, prövas av valprovsningsnämnden i den sammansättning denna hade vid tiden för valet.

Föreslagen lydelse

av val eller av sådan förrättning som avses i 14 kap. 13, 14, 22 eller 23 §, får överklagas hos valprovsningsnämnden.

Ett beslut får överklagas av den som enligt röstlängd var röstberättigad vid valet samt av den som enligt beslut av *skattemyndigheten i ärende om rättelse enligt 4 kap. 4 §* var utesluten från rösträtt. *Motsvarande gäller den som efter prövning av centrala valmyndigheten i fråga som sägs i 4 kap. 16 § inte tagits upp i den särskilda röstlängden.* Det får också överklagas av ett parti som har deltagit i valet.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

7 §¹

Har i den verksamhet för förberedande och genomförande av val, för vilken en myndighet svarar, förekommit avvikelser från föreskriven ordning eller har någon hindrat röstningen, förvanskade avgivna röster eller otillbörligen verkat vid valet på något annat sätt, skall valprövningsnämnden, om det med fog kan antas att vad som förekommit har inverkat på valutgången, vid prövning av ett överklagande upphäva valet i den omfattning som behövs och förordna om omval i valkrets. Kan rättelse åstadkommas genom förnyad sammanräkning eller annan sådan mindre ingripande åtgärd, skall nämnden dock i stället för att förordna om omval uppdraga åt beslutsmyndigheten att vidta sådan rättelse.

Har vid förrättning som avses i 14 kap. 13, 14, 22 eller 23 § förekommit avvikelser från föreskriven ordning och är det inte osannolikt att avvikelserna har inverkat på utgången av förrättningen, skall valprövningsnämnden vid prövning av ett överklagande upphäva förrättningen och uppdraga åt beslutsmyndigheten att vidta den rättelse som behövs.

Om en *länsstyrelse* har gjort anmälan enligt 14 kap. 21 §, skall valprövningsnämnden upphäva valet och besluta om omval beträffande samtliga ledamöter och ersättare i landstingsfullmäktige eller kommunfullmäktige.

Om enligt någon bestämmelse i lag ett visst beslut inte får överklagas eller om det skall överklagas i särskild ordning, får en omständighet som avses med beslutet inte åberopas vid ett överklagande som avses i denna paragraf.

I 4 kap. 6 §, 8 § tredje stycket och 18 § första stycket finns bestämmelser om talan i samband med ett överklagande av val mot en *länsstyrelses* beslut över *anmärkning mot röstlängd* eller om rättelse av *allmän röstlängd*.

Om en *regional valnämnd* har gjort anmälan enligt 14 kap. 21 §, skall valprövningsnämnden upphäva valet och besluta om omval beträffande samtliga ledamöter och ersättare i landstingsfullmäktige eller kommunfullmäktige.

I 4 kap. 6 § och 18 § första stycket finns bestämmelser om talan i samband med ett överklagande av val mot en *skattemyndighets* beslut om rättelse av röstlängd och *centrala valmyndighetens* beslut i fråga som sägs i 4 kap. 16 §.

Denna lag skall träda i kraft den 1 juli 1993 med följande undantag.

1. 4 kap. 1 - 4, 6, 7, 9, 11 - 16 och 18 §§, 7 kap. 1 - 3 §§, 10 kap. 7 och 13 §§, 15 kap. 4 § andra stycket och 7 § femte stycket skall träda

¹ Senaste lydelse 1991:1654.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

i kraft den 1 januari 1994. Vid samma tidpunkt skall 4 kap. 5, 8, 10, 17, och 21 §§ samt 4 kap. 20 § andra meningen upphöra att gälla.

2. 1 kap. 2 a och 3 §§, 2 kap. 7, 8, 11 och 12 §§, 3 kap. 2 §, 3 § tredje stycket, såvitt avser den regionala valnämnden, 3 § fjärde stycket, 4 - 6 §§, 4 kap. 20 §, såvitt avser den regionala valnämnden, 5 kap. 8 och 10 §§, 6 kap. 7 a och 10 §§, 8 kap. 15 §, 10 kap. 2 § tredje stycket och 4 §, 12 kap. 1 - 3, 13 kap. 3, 7 och 8 §§, 9 § första meningen samt 11 §, 14 kap. 1 - 3, 7, 9 - 11, 17, 18 a och 20 - 23 §§ samt 15 kap. 2 § och 4 § första stycket samt 7 § tredje stycket skall träda i kraft den 1 november 1994.

3. De ledamöter i de regionala valnämnderna som enligt 1 kap. 2 a § skall väljas av landstingsfullmäktige skall väljas av fullmäktige i dess sammansättning efter det ordinarie valet till fullmäktige som hålls år 1994.

4. I den särskilda röstlängden som skall upprättas den 15 juli 1994 skall den tas upp som upptagits i någon av de särskilda röstlängderna som gällt under tiden den 1 september 1985 - 1 september 1993. Den som den 1 juli 1994 är röstberättigad enligt 4 kap. 11 § och som utvandrat efter den 1 juni 1985 skall också tas upp i den särskilda röstlängden.

2 Förslag till Lag om ändring i lagen (1972:704) om kyrko- fullmäktigval, m.m.

Härigenom föreskrivs ifråga om lagen (1972:704) om kyrkofullmäktigval, m.m.,¹

dels att i 3, 4 a, 4 b, 5, 13 a, 43 och 51 §§ ordet "länsstyrelse" i olika bönjningsformer skall bytas ut mot "regionala valnämnden" i motsvarande form,

dels att 2, 6, 8, 19, 22, 23, 30, 32, 35 - 37, 42, 42 a och 50 §§ skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 §

För val enligt denna lag finns en central valmyndighet. Regeringen bestämmer vilken myndighet som skall vara central valmyndighet.

För val enligt denna lag finns en central valmyndighet. Regeringen bestämmer vilken myndighet som skall vara central valmyndighet.

Uppgifter som enligt denna lag ankommer på den regionala valnämnden skall fullgöras av den regionala valnämnden i den region inom vilket valdistriktet finns.

6 §

Uppgifter som enligt denna lag ankommer på valnämnd fullgöres av valnämnden i den kommun inom vilken valdistriktet finns. I valdistrikt inom nybildad kommun fullgöres uppgifterna av den valnämnd som utsetts för den nybildade kommunen.

Om valdistrikt omfattar delar av flera kommuner, *förordnar länsstyrelsen* valnämnden i någon

Uppgifter som enligt denna lag ankommer på *kommunal* valnämnd fullgöres av valnämnden i den kommun inom vilken valdistriktet finns. I valdistrikt inom nybildad kommun fullgöres uppgifterna av den valnämnd som utsetts för den nybildade kommunen.

Om valdistrikt omfattar delar av flera kommuner, *skall den regionala valnämnden förordna*

¹ Lagen omtryckt 1991:96. Senaste lydelse av 43 § 1992:344.

Nuvarande lydelse

av kommunerna att i fråga om valdistriktet fullgöra de uppgifter som ankommer på valnämnd. Innan beslut härom meddelas, skall församlingen och valnämnderna i kommunerna beredas tillfälle att yttra sig.

Föreslagen lydelse

den kommunala valnämnden i någon av kommunerna att i fråga om valdistriktet fullgöra de uppgifter som ankommer på kommunal valnämnd. Innan beslut härom meddelas, skall församlingen och valnämnderna i kommunerna beredas tillfälle att yttra sig.

8 §

Vid upprättandet av allmän röstlängd skall utöver vad som sägs i 4 kap. vallagen (1972:620) följande särskilda bestämmelser iakttagas.

För den som den 1 juni enligt skattemyndighetens personband ej är medlem av svenska kyrkan eller som enligt personbandet tillhör icketerritoriell församling göres anteckning i röstlängden om detta förhållande.

För den som den 1 juli inte är medlem av svenska kyrkan eller som tillhör icketerritoriell församling görs anteckning i röstlängden om detta förhållande.

Omfattar valdistrikt, som avses i vallagen, två eller flera församlingar eller distrikt eller delar av församlingar eller distrikt vid val av kyrkofullmäktige, skall särskild del av röstlängden uppläggas för varje församling eller kyrkligt valdistrikt eller del därav. Om det behövs med anledning av beslutad ändring i församlingsindelningen, skall särskild del av röstlängden uppläggas för det område av församlingen som indelningsändringen avser.

Har det beträffande någon gjorts anteckning enligt andra stycket och har *anmärkning här emot ej* framställts på sätt som föreskrives i 4 kap. 4 § första stycket vallagen, skall länsstyrelsen efter ansökan av honom eller skattemyndigheten besluta om rättelse i röstlängden, om det är uppenbart att anteckningen är felaktig. Sådan ansökan skall ha gjorts hos länsstyrelsen senast den 1 oktober det år då röstlängden upprättades. I fråga om sådan ansökan och beslut med anledning därav äger 4 kap. 8 § vallagen motsvarande tillämpning.

Har det beträffande någon gjorts anteckning enligt andra stycket och har *begäran om rättelse inte* framställts på sätt som sägs i 4 kap. 4 § första stycket vallagen, skall skattemyndigheten besluta om rättelse i röstlängden, om det är uppenbart att anteckningen är felaktig. Sådan ansökan skall ha gjorts hos skattemyndigheten senast den 1 oktober det år då röstlängden upprättades. I fråga om sådan ansökan och beslut med anledning därav äger 4 kap. 4 § vallagen motsvarande tillämpning.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

19 §

Kuvert tillhandahålls endast genom centrala valmyndighetens försorg.

<p>Valkuvert och innerkuvert för valedelsförsändelse skall vara så beskaffade att färgen på inneliggande valedel kan iakttagas utan att valhemligheten röjs.</p>	<p>Valkuvert skall vara utformade på ett sådant sätt att färgen på den valedel som väljaren lagt i kuvertet kan ses utan att valhemligheten avslöjas.</p>
--	---

22 §

<p>Åtgärd eller anordning som det enligt denna lag åligger kommun, valnämnd eller valförrättare att vidtaga eller ombesörja bekostas av kommunen.</p>	<p>Åtgärd eller anordning som det enligt denna lag åligger kommun, kommunal valnämnd eller valförrättare att vidtaga eller ombesörja bekostas av kommunen.</p>
---	--

23 §

Vallokal skall hållas öppen för röstning minst två timmar mellan klockan 8 och 15, dock ej under tid för allmän gudstjänst, samt därjämte mellan klockan 18 och 20. Centrala valmyndigheten får bestämma att vallokalen i visst valdistrikt skall vara öppen för röstning kortare tid än nu sagts, om det kan antagas att väljarna likväl har tillfredsställande möjligheter att utöva sin rösträtt.

<p>Valtider för varje valdistrikt bestämmas av valnämnden efter hörande av kyrkorådet.</p>	<p>Valtider för varje valdistrikt bestämmas av den kommunala valnämnden efter hörande av kyrkorådet.</p>
--	--

30 §

Röstning får ske på varje postkontor inom riket, vid val i hela landet från och med den tjugofjärde dagen och vid annat val från och med den tionde dagen före valdagen till och med torsdagen före valdagen, om inte annat följer av andra eller tredje stycket.

Röstning på postkontor äger rum under tid då postkontor är öppet för allmänheten. På förslag av postverket får centrala valmyndigheten begränsa den tid då röstning får ske på postkontor. Röstning skall dock alltid kunna äga rum under minst en timme varje dag då postkontoret är öppet för allmänheten.

Finns det särskilda skäl, får centrala valmyndigheten på förslag av postverket bestämma att röstmottagning skall anordnas endast på vissa

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

postkontor. Vid val som omfattar hela riket skall röstning dock alltid kunna äga rum på minst ett postkontor i varje kommun.

Inrättas med anledning av valet postkontor vid sjukhus, ålderdomshem, kriminalvårdsanstalt eller liknande vårdinrättning eller vårdanstalt, äger röstning där rum på tid som postverket bestämmer efter samråd med valnämnden och med vårdinrättningens eller vårdanstaltens ledning, dock tidigast sjunde dagen före valdagen. Postverket skall samråda med valnämnden och med vårdinrättningens eller vårdanstaltens ledning om hur röstningen skall genomföras. På begäran av postverket skall valnämnden utse erforderligt antal personer att biträda röstmottagare på postkontoret.

Inrättas med anledning av valet postkontor vid sjukhus, ålderdomshem, kriminalvårdsanstalt eller liknande vårdinrättning eller vårdanstalt, äger röstning där rum på tid som postverket bestämmer efter samråd med *den kommunala* valnämnden och med vårdinrättningens eller vårdanstaltens ledning, dock tidigast sjunde dagen före valdagen. Postverket skall samråda med *den kommunala* valnämnden och med vårdinrättningens eller vårdanstaltens ledning om hur röstningen skall genomföras. På begäran av postverket skall *den kommunala* valnämnden utse erforderligt antal personer att biträda röstmottagare på postkontoret.

32 §

Röstning på postkontor går till på följande sätt.

När väljaren har visat upp sitt röstkort för röstmottagaren, får han av denne ett valkuvert för vart och ett av valen. Han uppsöker därefter en av de avskilda platserna och lägger där för varje val in sin valsedel i ett valkuvert. Valsedeln får inte vikas.

Väljaren lämnar valkuvert och röstkortet till röstmottagaren. Denne kontrollerar att väljaren har ställt i ordning endast ett valkuvert för varje val och att kuvert *ej* är försett med obehörig märkning. Därefter lägger röstmottagaren i väljarens närvaro in mottagna valkuvert i ett fönsterkuvert tillsammans med väljarens röstkort, vilket placeras närmast fönsterkuvertets fönster, och tillsluter fönsterkuvertet. Röstmottagaren tar slutligen hand om fönsterkuvertet samt antecknar på en sär-

Väljaren lämnar valkuvert och röstkortet till röstmottagaren. Denne kontrollerar att väljaren har ställt i ordning endast ett valkuvert för varje val och att kuvert *inte* är försett med obehörig märkning. Därefter lägger röstmottagaren i väljarens närvaro in mottagna valkuvert i ett fönsterkuvert tillsammans med väljarens röstkort, vilket placeras närmast fönsterkuvertets fönster, och tillsluter fönsterkuvertet. Röstmottagaren tar slutligen hand om fönsterkuvertet samt antecknar på en sär-

Nuvarande lydelse

skild förteckning väljarens namn och den valnämnd till vilken fönsterkuvertet skall sändas. På fönsterkuvertet antecknas det värdepostnummer som är angivet i förteckningen.

Väljare som ej är känd för röstmottagaren skall legitimera sig. Gör han ej det, får han icke rösta.

Föreslagen lydelse

skild förteckning väljarens namn och den *kommunala* valnämnd till vilken fönsterkuvertet skall sändas. På fönsterkuvertet antecknas det värdepostnummer som är angivet i förteckningen.

35 §

I fråga om den vidare behandlingen av röster som har avgivits på postkontor tillämpas samma förfarande som anges i 12 kap. 1 - 5 §§ vallagen (1972:620) med följande undantag.

Fönsterkuvert, som kommer in till valnämnden efter valdagen eller så sent denna dag att de *ej* kan beräknas komma valförrättarna till handa innan röstningen i vallokalen slutar, skall behållas av valnämnden som därefter förfar med dem på det sätt som anges i 13 kap. 10 § vallagen.

Fönsterkuvert, som kommer in till *den kommunala* valnämnden efter valdagen eller så sent denna dag att de *inte* kan beräknas komma valförrättarna till handa innan röstningen i vallokalen slutar, skall behållas av valnämnden som därefter förfar med dem på det sätt som anges i 13 kap. 10 § vallagen.

36 §

Väljare som är gift får lämna valseedel genom sin make. Väljare, som på grund av sjukdom, rörelsehinder eller hög ålder *ej* kan inställa sig i vallokalen för det valdistrikt där han är upptagen i röstlängd, får lämna valseedel genom bud. Bud får den vara som är väljarens barn, barnbarn, fader, moder eller syskon eller *hans vårdare och som fyllt 18 år.*

Väljare, som på grund av sjukdom, rörelsehinder eller hög ålder *inte* kan inställa sig i vallokalen för det valdistrikt där han är upptagen i röstlängd, får lämna valseedel genom bud. Bud får den vara som är väljarens *make, sambo, barn, barnbarn, makes eller sambos barn, fader, moder eller syskon eller annan person som yrkesmässigt eller på ett därmed likartat sätt ger väljaren vård av mera varaktigt slag. Den som på annat sätt biträder väljaren i personliga angelägenheter får också vara bud. Budet skall ha fyllt 18 år.*

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

Väljare som betjänas av lantbrevbärare får lämna valsefelsförsändelse genom denne, om röstning äger rum vid det postkontor till vilket lantbrevbäraren är knuten. Vid val som ej omfattar hela riket får dock centrala valmyndigheten på förslag av postverket begränsa antalet linjer vid vilka valsefel får lämnas genom lantbrevbärare.

37 §

I fråga om anordnande av valsefelsförsändelser tillämpas 11 kap.

1 § *andra stycket*, 3 § *andra stycket*, 5 § *andra stycket* samt 6 a § *tredje stycket* vallagen (1972:620). En valsefelsförsändelse får vara anordnad, vid val i hela landet tidigast 24 dagar och vid annat val tidigast 10 dagar före valdagen. I fråga om avlämnande av valsefelsförsändelser till lantbrevbärare tillämpas vidare 11 kap. 5 § *tredje stycket* vallagen.

I fråga om anordnande av valsefelsförsändelser tillämpas 11 kap.

3 § *andra stycket*, 5 § *andra stycket* samt 6 a § *tredje stycket* vallagen (1972:620). En valsefelsförsändelse får vara anordnad, vid val i hela landet tidigast 24 dagar och vid annat val tidigast 10 dagar före valdagen. I fråga om avlämnande av valsefelsförsändelser till lantbrevbärare tillämpas vidare 11 kap. 5 § *tredje stycket* vallagen.

42 §

Omedelbart efter det att den preliminära rösträkningen i vallokalen har avslutats sänds röstlängd, protokoll och de särskilda kuvert och omslag som avses i 13 kap. 6 § vallagen (1972:620) till valnämnden. Sker insändandet med posten, skall försändelsen anordnas som värdepост.

Omedelbart efter det att den preliminära rösträkningen i vallokalen har avslutats sänds röstlängd, protokoll och de särskilda kuvert och omslag som avses i 13 kap. 6 § vallagen (1972:620) till *den kommunala* valnämnden. Sker insändandet med posten, skall försändelsen anordnas som värdepост.

42 a §

Det åligger valnämnden att se till att samtliga handlingar som avses i 42 § kommer in till nämnden och att, om så *ej* är fallet, infordra det som fattas.

Det åligger *den kommunala* valnämnden att se till att samtliga handlingar som avses i 42 § kommer in till nämnden och att, om så *inte* är fallet, infordra det som fattas.

Nuvarande lydelse

Valnämnden vidarebefordrar omgående röstlängder och övrigt material till *länsstyrelsen*. Sker översändandet med posten, skall försändelsen anordnas som värdepast.

Föreslagen lydelse

Den kommunala valnämnden vidarebefordrar omgående röstlängder och övrigt material till *den regionala valnämnden*. Sker översändandet med posten, skall försändelsen anordnas som värdepast.

50 §¹

Beslut, varigenom *länsstyrelsen* har fastställt utgången av val eller av förrättning för utseende av efterträdare för fullmäktige eller av ytterligare suppleant, får överklagas hos valprovningssämnden.

Ett beslut får överklagas av den som enligt röstlängd var röstberättigad vid valet samt av den som enligt beslut av *länsstyrelsen över anmärkning mot röstlängden* var utesluten från rösträtt. Det får också överklagas av ett parti som har deltagit i valet.

Skrivelsen med överklagandet skall ges in till *länsstyrelsen* och vara denna till handa inom tio dagar efter det att valet eller förrättningen avslutades. Har skrivelsen kommit in till valprovningssämnden före överklagandetidens utgång, skall den omständigheten att inlagan kommit in till *länsstyrelsen* först därefter dock inte föranleda att överklagandet inte tas upp till prövning. Valprovningssämnden prövar om skrivelsen har kommit in i rätt tid.

Snarast möjligt efter överklagandetidens utgång skall *länsstyrelsen* samtidigt kungöra samtliga överklaganden och sända skr-

Beslut, varigenom *den regionala valnämnden* har fastställt utgången av val eller av förrättning för utseende av efterträdare för fullmäktige eller av ytterligare suppleant, får överklagas hos valprovningssämnden.

Ett beslut får överklagas av den som enligt röstlängd var röstberättigad vid valet samt av den som enligt beslut av *skattemyndigheten i ärende som sägs i 4 kap. 4 § vallagen (1972:620)* var utesluten från rösträtt. Det får också överklagas av ett parti som har deltagit i valet.

Skrivelsen med överklagandet skall ges in till *den regionala valnämnden* och vara denna till handa inom tio dagar efter det att valet eller förrättningen avslutades. Har skrivelsen kommit in till valprovningssämnden före överklagandetidens utgång, skall den omständigheten att inlagan kommit in till *den regionala valnämnden* först därefter dock inte föranleda att överklagandet inte tas upp till prövning. Valprovningssämnden prövar om skrivelsen har kommit in i rätt tid.

¹ Senaste lydelse 1991:1655.

Nuvarande lydelse

ivelserna till valprövningsnämnden. Kungörelsen införs i ortstidning inom den kommun som församlingen ingår i. I kungörelsen anges viss kort tid inom vilken förklaring över överklagandena skall ha kommit in till valprövningsnämnden. *Länsstyrelsen* skall dessutom skyndsamt inkomma till valprövningsnämnden med yttrande över överklagandena. Bestämmelserna i 27 och 28 §§ förvaltningslagen (1986:223) om omprövning av beslut skall inte tillämpas.

Den som vill överklaga har rätt att hos *länsstyrelsen* genast få utdrag ur protokoll eller annan handling över förrättningen.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1993 när det gäller 19, 36 och 37 §§, den 1 januari 1994 när det gäller 8 § och den 1 november 1994 när det gäller 2, 3, 4 a, 4 b, 5, 6, 13 a, 22, 23, 30, 32, 35, 42, 42 a, 43, 50 och 51 §§.

Föreslagen lydelse

Snarast möjligt efter överklagandetidens utgång skall *den regionala valnämnden* samtidigt kungöra samtliga överklaganden och sända skrivelserna till valprövningsnämnden. Kungörelsen införs i ortstidning inom den kommun som församlingen ingår i. I kungörelsen anges viss kort tid inom vilken förklaring över överklagandena skall ha kommit in till valprövningsnämnden. *Den regionala valnämnden* skall dessutom skyndsamt inkomma till valprövningsnämnden med yttrande över överklagandena. Bestämmelserna i 27 och 28 §§ förvaltningslagen (1986:223) om omprövning av beslut skall inte tillämpas.

Den som vill överklaga har rätt att hos *den regionala valnämnden* genast få utdrag ur protokoll eller annan handling över förrättningen.

3 Förslag till Lag om ändring i folkomröstningslagen (1979:369)

Härigenom föreskrivs i fråga om folkomröstningslagen (1979:369),¹
dels att i 12 och 14, och 15 §§ ordet "länsstyrelse" i olika bönjnings-
former skall bytas ut mot "regionala valnämnden" i motsvarande form,
dels att 2, 4, 5, 11, 16 och 17 §§ skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 §

Central valmyndighet som avses i 1 kap. 2 § vallagen (1972:620) är också central myndighet för folkomröstning.

Central valmyndighet som avses i 1 kap. 2 § vallagen (1972:620) är också central myndighet för folkomröstning. *Regional valnämnd som sägs i 1 kap. 2 § samma lag är regional myndighet för folkomröstning.*

4 §

För folkomröstnings genomförande svarar inom varje kommun valnämnd som avses i 3 kap. vallagen (1972:620).

När folkomröstning förrättas i samband med val till riksdagen tjänstgör de valförrättare som har utsetts enligt 3 kap. 4 § vallagen också som omröstningsförrättare. Inför annan folkomröstning utser valnämnden för varje omröstningsdistrikt minst fyra personer att vid omröstningen tjänstgöra som omröstningsförrättare i distriktet. Vad som i 3 kap. vallagen föreskrivs om valförrättare tillämpas beträffande särskilt utsedd omröstningsförrättare.

När folkomröstning förrättas i samband med val till riksdagen tjänstgör de valförrättare som har utsetts enligt 3 kap. 4 § vallagen också som omröstningsförrättare. Inför annan folkomröstning utser *den kommunala* valnämnden för varje omröstningsdistrikt minst fyra personer att vid omröstningen tjänstgöra som omröstningsförrättare i distriktet. Vad som i 3 kap. vallagen föreskrivs om valförrättare tillämpas beträffande

¹ Senaste lydelse av 17 § 1982:413

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

särskilt utsedd omröstningsförrättare.

5 §

Rösträtt vid folkomröstning tillkommer den som är röstberättigad vid val till riksdagen.

Frågan huruvida rösträtt enligt första stycket föreligger avgörs på grundval av en före omröstningen upprättad röstlängd. Allmän och särskild röstlängd enligt 4 kap. vallagen (1972:620) länder till efterrättelse. Bestämmelserna i 4 kap. 6 §, 8 § *tredje stycket*, 9 och 18 §§ samma lag om talan mot beslut *över anmärkning mot röstlängd respektive talan mot beslut* om rättelse av röstlängd i samband med besvär över val skall gälla även i fråga om besvär över folkomröstning.

Frågan huruvida rösträtt enligt första stycket föreligger avgörs på grundval av en före omröstningen upprättad röstlängd. Allmän och särskild röstlängd enligt 4 kap. vallagen (1972:620) länder till efterrättelse. Bestämmelserna i 4 kap. 6, 9, 16 och 18 §§ samma lag om talan mot beslut om rättelse av röstlängd i samband med besvär över val skall gälla även i fråga om besvär över folkomröstning.

När omröstning äger rum, skall särskild röstlängd vara tillgänglig i omröstningslokalen för det distrikt som avses i 4 kap. 20 § vallagen.

11 §

Rösterna räknas preliminärt i omröstningslokal och hos *valnämnd*. Därvid tillämpas bestämmelserna i 13 kap. vallagen (1972:620). Har omröstning förrättats samtidigt med val till riksdagen, sker den preliminära rösträkningen gemensamt för omröstningen och valet såvitt gäller åtgärder som avses i 13 kap. 3-5 §§ nämnda lag.

Vid räkningen ordnas röstsedlarna i grupper efter meningsyttring. Blanka röstsedlar bildar en grupp. Antalet röstsedlar inom varje grupp räknas och antalet antecknas i protokollet. Röstsedlarna läggs därefter gruppvis in i särskilda omslag. På omslagen antecknas vilken grupp röstsedlar omslaget innehåller och röstsedlarnas antal.

Rösterna räknas preliminärt i omröstningslokal och hos *den kommunala valnämnden*. Därvid tillämpas bestämmelserna i 13 kap. vallagen (1972:620). Har omröstning förrättats samtidigt med val till riksdagen, sker den preliminära rösträkningen gemensamt för omröstningen och valet såvitt gäller åtgärder som avses i 13 kap. 3-5 §§ nämnda lag.

Nuvarande lydelse

Vid rösträkning hos valnämnd används en urna för varje omröstning och för varje område som bildar en valkrets vid val av kommunfullmäktige.

Föreslagen lydelse

Vid rösträkning hos *kommunal* valnämnd används en urna för varje omröstning och för varje område som bildar en valkrets vid val av kommunfullmäktige.

16 §

Talan mot beslut, varigenom centrala valmyndigheten fastställt utgången av folkomröstning, förs hos valprovsningsnämnden genom besvär. Besvären prövas av valprovsningsnämnden i den sammansättning denna hade vid tiden för omröstningen. I fråga om sådan talan tillämpas i övrigt bestämmelserna i 15 kap. 4 § tredje och fjärde styckena vallagen (1972:620) om besvär som avser riksdagen samt 5, 6 och 9 §§ samma kapitel.

Talan får föras av den som enligt röstlängd var röstberättigad vid folkomröstningen samt av den som enligt beslut av *länsstyrelsen över anmärkning mot röstlängden* var utesluten från rösträtt. Talan får också föras av ett parti eller en kampanjkommitté som har verkat för något av de förslag som omröstningen har gällt.

Talan får föras av den som enligt röstlängd var röstberättigad vid folkomröstningen samt av den som enligt beslut *som sägs i 4 kap. 4 och 16 §§ vallagen (1972:620)* var utesluten från rösträtt. Talan får också föras av ett parti eller en kampanjkommitté som har verkat för något av de förslag som omröstningen har gällt.

17 §

Har i den verksamhet för förberedande och genomförande av folkomröstning, för vilken myndighet svarar, förekommit avvikelser från föreskriven ordning eller har någon hindrat omröstningen, förvanskat avgivna röster eller otillbörligen verkat vid omröstningen på något annat sätt, skall valprovsningsnämnden, om det med fog kan antas att vad som har förekommit har inverkat på utgången av omröstningen, vid prövning av besvär över omröstningen upphäva denna i den omfattning som behövs och förordna om ny omröstning beträffande ett eller flera områden som bildar valkrets vid val av kommunfullmäktige eller, om rättelse kan åstadkommas genom förnyad rösträkning, uppdra åt centrala valmyndigheten att vidta sådan rättelse. Förordnande om ny omröstning får dock, såvitt gäller rådgivande folkomröstning, meddelas endast om vad som förekommit kan ha lett till att resultatet av folkomröstningen har blivit missvisande med hänsyn till omröstningens ändamål.

Om enligt bestämmelse i lag talan mot visst beslut inte får föras eller skall föras i särskild ordning, får omständighet som avses med beslutet inte åberopas vid besvär som avses i denna paragraf.

Nuvarande lydelse

Att bestämmelserna i 4 kap. 6 §, 8 § *tredje stycket* och 18 § första stycket vallagen (1972:620) om talan i samband med besvär över val mot *länsstyrelses* beslut över *anmärkning mot röstlängd* eller om rättelse av *allmän röstlängd* skall tillämpas i fråga om besvär över folkomröstning följer av 5 § andra stycket.

Föreslagen lydelse

Att bestämmelserna i 4 kap. 6 § och 18 § första stycket vallagen (1972:620) om talan i samband med besvär över val mot *skattemyndighets respektive centrala valmyndighetens* beslut om rättelse av röstlängd skall tillämpas i fråga om besvär över folkomröstning följer av 5 § andra stycket.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1994 när det gäller 5, 16 och 17 §§ och den 1 november 1994 när det gäller 2, 4, 11, 12 och 14, och 15 §§.

4 Förslag till Lag om ändring i lagen (1990:1536) om folkbokföringsregister

Härigenom föreskrivs att 2, 3 och 7 §§ lagen (1990:1536) om folkbokföringsregister skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 §

Ett lokalt folkbokföringsregister får användas för

1. samordnad registerföring av identifieringsuppgifter för fysiska personer och av andra folkbokföringsuppgifter,

2. handläggning av folkbokföringsärenden som enligt folkbokföringslagen (1991:481) eller annan lag eller förordning prövas av skattemyndigheten,

3. framställning av personbevis och andra registerutdrag,

4. tillhandahållande av folkbokföringsuppgifter som myndigheter behöver för att fullgöra sin verksamhet,

5. uttag av folklängder och andra samlingar av uppgifter för förvaring hos statliga myndigheter,

6. planering och tillsyn av folkbokföringsverksamheten.

Ett lokalt folkbokföringsregister får användas för

1. samordnad registerföring av identifieringsuppgifter för fysiska personer och av andra folkbokföringsuppgifter,

2. handläggning av folkbokföringsärenden som enligt folkbokföringslagen (1991:481) eller annan lag eller förordning prövas av skattemyndigheten,

3. framställning av personbevis och andra registerutdrag,

4. tillhandahållande av folkbokföringsuppgifter som myndigheter behöver för att fullgöra sin verksamhet,

5. uttag av folklängder och andra samlingar av uppgifter för förvaring hos statliga myndigheter,

6. planering och tillsyn av folkbokföringsverksamheten,

7. upprättande av röstlängder.

3 §

Det centrala referensregistret får användas för ändamål som anges i 2 § 2, 3, 5 och 6.

Det centrala referensregistret får användas för ändamål som anges i 2 § 2, 3, 5, 6 och 7.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

7 §

Det centrala referensregistret får innehålla uppgifter om personer som är eller har varit folkbokförda i landet eller som annars tilldelats personnummer. För en sådan person får anges personnummer och grunden för personnummertilldelningen samt de uppgifter som senast registrerats enligt 6 § första stycket 2 och 11 med upplysning om det lokala register från vilket uppgifterna har hämtats.

Det centrala referensregistret får innehålla uppgifter om personer som är eller har varit folkbokförda i landet eller som annars tilldelats personnummer. För en sådan person får anges personnummer och grunden för personnummertilldelningen samt de uppgifter som senast registrerats enligt 6 § första stycket 2 och 11 med upplysning om det lokala register från vilket uppgifterna har hämtats. *För en person som avregistrerats från ett lokalt register på grund av utflyttning till utlandet får också anges uppgift om svenskt medborgarskap.*

Denna lag träder i kraft den 1 mars 1993.

5 Förslag till Lag om försöksverksamhet vid de allmänna valen år 1994

Härigenom föreskrivs följande.

1 § Efter samråd med länsstyrelsen och den kommunala valnämnden får centrala valmyndigheten, som försöksverksamhet i viss kommun, medge undantag från bestämmelserna i 3 kap. 3 och 4 §§, 8 kap. 1 - 3, 5, 6, 10 - 13 och 15 §§, 9 kap. 1 - 3, och 5 §§, samt 13 och 14 kap. vallagen (1972:620 omtryckt 1991:95) vid de ordinarie valen till riksdag, landstings- och kommunfullmäktige som skall hållas år 1994. Beslut om sådant undantag när det gäller 14 kap. 3 och 7 §§ vallagen skall dock meddelas av regeringen.

Efter samråd också med posten får centrala valmyndigheten, som sådan försöksverksamhet, bestämma att den kommunala valnämnden skall ansvara för den röstmottagning som sägs i 10 kap. 2 § tredje stycket samma lag.

2 § De närmare förfakterna om försöksverksamhetens genomförande meddelas av centrala valmyndigheten.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1993

5. Föreläsning
Lag om försäkringsverksamhet vid de allmänna sjukhusen
år 1904

Hänförelse till lagen

1. Ett samfund med försäkringsverksamhet vid de allmänna sjukhusen
centrala centralstyrelsen för försäkringsverksamheten vid de allmänna sjukhusen
undantag från bestämmelserna i lag om försäkringsverksamheten vid de allmänna sjukhusen
10-13 kapitel av 1904-års lag om försäkringsverksamheten vid de allmänna sjukhusen
(1903:330) om försäkringsverksamheten vid de allmänna sjukhusen
landstings- och kommunstyrelserna vid de allmänna sjukhusen
sådan undantag från de bestämmelserna i lag om försäkringsverksamheten vid de allmänna sjukhusen
meddelat i lagstiftningen
Härin innehålls bestämmelser om försäkringsverksamheten vid de allmänna sjukhusen
sådan försäkringsverksamhet som förordnas af den kommunala styrelsen
skall äfven förordnas af landstingsstyrelsen om så tillkommer i de bestämmelserna
aftryckt antals

2. De nämnda försäkringsverksamheterna vid de allmänna sjukhusen
meddelat af centralstyrelsen vid de allmänna sjukhusen

Denna lag trädde i kraft den 1 januari 1904

6 Förslag till Lag om brevröstning i Schweiz¹

Härigenom föreskrivs följande.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 §

Vid 1991 års ordinarie val till riksdagen och det samtidiga valet av landstingsledamöter och kommunfullmäktige samt vid extra val till riksdagen och folkomröstning som infaller före 1994 års motsvarande val får röstberättigade som vistas i *Föbundsrepubliken Tyskland eller Schweiz* rösta genom att från *samma land* sända sina valsedlar till valnämnden med posten (brevröstning).

Vid 1994 års ordinarie val till riksdagen och det samtidiga valet av landstingsledamöter och kommunfullmäktige samt vid extra val till riksdagen och folkomröstning som infaller före 1997 års motsvarande val får röstberättigade som vistas i Schweiz rösta genom att sända sina valsedlar till *den kommunala* valnämnden med posten (brevröstning).

Vid brevröstning tillämpas bestämmelserna i vallagen (1972:620), om inte annat följer av denna lag.

2 §

Brevröstning skall gå till på följande sätt.

Väljaren lägger för varje val själv in sin valsedel i ett *innerkuvert*. I närvaro av två vittnen lägger han sedan in iordningställda *innerkuvert* i ett ytterkuvert för brevröstningsförsändelse och tillsluter detta. Därefter skriver väljaren på ytterkuvertet en försäkran på heder och samvete att han gjort på detta sätt och att försändelsen har ställts i ordning i

Väljaren lägger för varje val själv in sin valsedel i ett *valkuvert*. I närvaro av två vittnen lägger han sedan in iordningställda *valkuvert* i ett ytterkuvert för brevröstningsförsändelse och tillsluter detta. Därefter skriver väljaren på ytterkuvertet en försäkran på heder och samvete att han gjort på detta sätt och att

¹ Som gällande lydelse har lagen (1991:189) om brevröstning i Förbundsrepubliken Tyskland och Schweiz tagits upp.

Nuvarande lydelse

Föbundsrepubliken Tyskland respektive Schweiz. Vidare anger han på ytterkuvertet dels den dag då brevröstningsförsändelsen har gjorts i ordning, dels sitt personnummer. Vittnena intygar skriftligen att väljaren egenhändigt undertecknat försäkran samt att de inte känner till något förhållande som strider mot de uppgifter väljaren lämnat på ytterkuvertet. Vittnenas adresser anges på ytterkuvertet. Vittnena skall ha fyllt 18 år. Väljarens make eller barn eller makens barn får inte vara vittne.

Sedan brevröstningsförsändelsen har gjorts i ordning enligt andra stycket lägger väljaren in försändelsen tillsammans med sitt röstkort i ett omslagskuvert och tillsluter detta. Därefter lämnas försändelsen för postbefordran till valnämnden i den kommun där väljaren är upptagen i allmän röstlängd eller, om väljaren är upptagen i särskild röstlängd, till valnämnden i den kommun inom vilken den vallokal är belägen där den särskilda röstlängden enligt 4 kap. 20 § vallagen (1976:620) skall finnas tillgänglig.

Vid val till riksdagen, vid val i hela landet av landstingsledamöter och kommunfullmäktige och vid en folkomröstning får brevröstningsförsändelsen vara iordninggjord tidigast 24 dagar före valdagen och skall avges senast dagen före valdagen. Vid extra val till riksdagen och vid folkomröstning samtidigt med sådana val får brevröstningsförsändelsen vara iordninggjord tidigast 20 dagar före valdagen. Försändelsen skall anses avgiven den dag då den är poststämplad. Brevröstningsförsändelsen bör lämnas för postbefordran i så god tid att den kan beräknas vara valnämnden till handa senast andra dagen efter valdagen.

Föreslagen lydelse

försändelsen har ställts i ordning i Schweiz. På ytterkuvertet skall väljaren också anteckna sitt personnummer. Vittnena intygar skriftligen att väljaren egenhändigt undertecknat försäkran samt att de inte känner till något förhållande som strider mot de uppgifter väljaren lämnat på ytterkuvertet. Vittnenas adresser anges på ytterkuvertet. Vittnena skall ha fyllt 18 år. Väljarens make eller barn eller makens barn får inte vara vittne.

Vid val till riksdagen, vid val i hela landet av landstingsledamöter och kommunfullmäktige och vid en folkomröstning får brevröstningsförsändelsen vara iordninggjord tidigast 24 dagar före valdagen och skall avges senast dagen före valdagen. Vid extra val till riksdagen och vid folkomröstning samtidigt med sådana val får brevröstningsförsändelsen vara iordninggjord tidigast 20 dagar före valdagen. *Väljaren skall på ytterkuvertet intyga att han inte ställt i ordning försändelsen tidigare än vad som nu har sagts.* Försändelsen skall anses avgiven den dag då den är poststämplad. Brevröstningsförsändelsen bör lämnas för postbefordran i så god tid att den kan beräknas vara *den kommunala* valnämnden till handa senast andra dagen efter valdagen.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

3 §

Vid varje tillfälle då brevröstningsförsändelser kommer in till valnämnden skall antalet antecknas i ett särskilt protokoll. I väntan på den offentliga förrättningen för preliminär rösträkning skall försändelserna förvaras på ett betryggande sätt.

4 §

Granskning och rösträkning skall i fråga om brevröstningsförsändelser ske vid den offentliga förrättning som avses i 13 kap. 9 § vallagen (1972:620). Sedan de åtgärder som anges i samma paragrafs första stycke har vidtagits, skall brevröstningsförsändelserna granskas på följande sätt.

Granskningen inleds med att inkomna omslagskuvert med brevröstningsförsändelser räknas, varefter antalet antecknas i protokollet. Därefter granskas omslagskuverten. Därvid kontrolleras att

1. omslagskuvertet inte har blivit öppnat efter tillslutandet,
2. omslagskuvertet har avlämnats för postbefordran i *Förbundsrepubliken Tyskland eller Schweiz*,
3. brevröstningsförsändelsen inte har avgetts senare än dagen före valdagen.

I de fall då de nämnda kraven är uppfyllda, behandlas omslagskuvertet på det sätt som föreskrivs i 5 §. I annat fall läggs omslagskuvertet åt sidan. Omslagskuvert som har lagts åt sidan läggs därefter in i ett eller flera särskilda omslag som förseglas och förses med anteckning om innehållet.

Granskningen inleds med att inkomna omslagskuvert med brevröstningsförsändelser räknas, varefter antalet antecknas i protokollet. Därefter granskas omslagskuverten. Därvid kontrolleras att

1. omslagskuvertet inte har blivit öppnat efter tillslutandet,
2. omslagskuvertet har avlämnats för postbefordran i Schweiz,
3. brevröstningsförsändelsen inte har avgetts senare än dagen före valdagen.

5 §

När kontrollen enligt 4 § är avslutad, öppnas de omslagskuvert som inte har lagts åt sidan. Därefter kontrolleras att

1. omslagskuvertet innehåller väljarens röstkort,

När kontrollen enligt 4 § är avslutad, öppnas de omslagskuvert som inte har lagts åt sidan. Därefter kontrolleras att

1. omslagskuvertet innehåller väljarens röstkort,

Nuvarande lydelse

2. samma väljare inte har avgivit sådant fönsterkuvert som avses i 13 kap. 3 § första stycket vallagen (1972:620) eller mer än en brev-röstningsförsändelse,
3. väljaren är röstberättigad i *valdistriktet*,
4. väljaren inte röstat i *vallokalen* under valdagen.

Föreslagen lydelse

2. samma väljare inte har avgivit sådant fönsterkuvert som avses i *10 kap. 6 a § tredje stycket och* 13 kap. 3 § första stycket vallagen (1972:620) eller mer än en brev-röstningsförsändelse,
3. väljaren är röstberättigad i *kommunen*,
4. väljaren inte röstat i *den vallokal där han är upptagen i röstlängd* under valdagen.

I de fall då de nämnda kraven är uppfyllda, behandlas ytterkuvertet på det sätt som föreskrivs i 6 §. I annat fall läggs ytterkuvertet tillsammans med väljarens röstkort åter in i omslagskuvertet, som läggs åt sidan. Omslagskuvert som har lagts åt sidan läggs därefter in i ett eller flera särskilda omslag som förseglas och förses med anteckning om innehållet.

6 §

När kontrollen enligt 5 § är avslutad, granskas ytterkuverten till de valförsändelser som inte har lagts åt sidan. Därvid kontrolleras att försändelsen är i föreskrivet skick och *har gjorts i ordning inom föreskriven tid samt* att ytterkuvertet är tillslutet. Därefter *bryts* ytterkuvertet. *Innerkuverten* granskas. Därvid kontrolleras att de är av föreskriven beskaffenhet, att väljaren har ställt i ordning endast ett *innerkuvert* för varje val och att *innerkuverten* inte är försedda med obehörig märkning. Godkända *innerkuvert* läggs i urnorna. I samband därmed antecknas vid väljarens namn i röstlängden att han har utövat sin rösträtt.

Föreligger någon brist eller felaktighet i ett hänseende som valnämnden skall kontrollera enligt första stycket, skall det eller de bristfälliga kuverten tillsammans med väljarens röstkort och ytter-

När kontrollen enligt 5 § är avslutad, granskas ytterkuverten till de valförsändelser som inte har lagts åt sidan. Därvid kontrolleras att försändelsen är i föreskrivet skick och att ytterkuvertet är tillslutet. Därefter *öppnas* ytterkuvertet. *Valkuverten* granskas. Därvid kontrolleras att de är av föreskriven beskaffenhet, att väljaren har ställt i ordning endast ett *valkuvert* för varje val och att *valkuverten* inte är försedda med obehörig märkning. Godkända *valkuvert* läggs i urnorna. I samband därmed antecknas vid väljarens namn i röstlängden att han har utövat sin rösträtt.

Föreligger någon brist eller felaktighet i ett hänseende som valnämnden skall kontrollera enligt första stycket, skall det eller de bristfälliga kuverten tillsammans med väljarens röstkort och ytterkuvertet åter läggas in i omslagskuvertet. Detsamma gäller, om ett

Nuvarande lydelse

kuvertet åter läggas in i omslagskuvertet. Detsamma gäller, om ett *innerkuvert* är tomt eller om det inte klart framgår att ett kuvert innehåller en valsedel. Omslagskuverten läggs i sin tur in i ett eller flera omslag som förseglas och förses med anteckning om innehållet.

Avgivna röster skall räknas tillsammans med de röster som avses i 13 kap. 9 § andra stycket vallagen (1972:620).

Föreslagen lydelse

valkuvert är tomt eller om det inte klart framgår att ett kuvert innehåller en valsedel. Omslagskuverten läggs i sin tur in i ett eller flera omslag som förseglas och förses med anteckning om innehållet.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1993.

Naturhistorisk Afdeling

kvartaler blev liggende i en række af
 kvartaler. De samme gælder om det
 kvartaler. Et stort område der
 inde blev brugt til at lade
 indelene. En væsentlig del af
 kvartaler ligger i den nordlige
 eller det omgivelser som de ligger
 og løber ned mod sydvest og
 indelene.

A. Givne med 1. og 2. del af kvartaler med
 kap. 9 om de kvartaler (1072-1073)

Denne dag blev for første gang i år 1092

1 Inledning

1.1 Direktiven, m.m.

Utredningens ursprungliga direktiv (Dir 1991:13) innefattar ett uppdrag att anpassa valförfarandet till beslutade och planerade förändringar inom bl.a. områdena för folkbokföring och regional skatteförvaltning samt till den tekniska utvecklingen inom framför allt ADB-området. Utredningen har därvid getts stor frihet att ta upp de frågor som man anser behöver övervägas inom ramen för översynen. I direktiven exemplifieras vissa valtekniska frågor i mera egentlig mening som utredningen bör söka lösa såsom reglerna om röstlängder och röstkort, själva röstningsförfarandet, rösträkning, rapportering och slutlig sammanräkning. Mot bakgrund av detta skall utredningen bilda sig en uppfattning om hur en lämplig framtida organisation bör se ut samt föreslå de ändringar som behövs.

Den 2 april 1992 fick utredningen tilläggsdirektiv (Dir 1992:49). Dessa innebär att utredningen också skall undersöka möjligheten att underlätta för utlandssvenskarna att använda sig av den rösträtt de principiellt är tillerkända. Enligt tilläggsdirektiven kan det nämligen till följd av de komplicerade reglerna om anmälan till särskild röstlängd och röstmottagning på svenska utlandsmyndigheter vara förenat med betydande svårigheter för en svensk medborgare som är bosatt utomlands att rösta. Exempel på åtgärder som enligt tilläggsdirektiven kan övervägas är att förändra systemet med särskilda röstlängder med tillhörande ansökningsförfarande eller att utvidga möjligheterna till brevöstning.

Utredningen har i sitt arbete att beakta direktiven (Dir. 1984:5) angående utredningsförslagets inriktning. Enligt dessa direktiv skall alla förslag kunna genomföras med oförändrade eller minskade resurser. Vidare har utredningen att beakta direktiven (Dir. 1988:43) som innebär att EG-aspekten skall beaktas i utredningsverksamheten liksom direktiven (Dir. 1992:50) beträffande redovisning av de regionalpolitiska konsekvenserna av utredningsförslag.

Från Justitiedepartementet har till utredningen överlämnats en av RSV upprättad PM daterad 1989-06-16 angående erfarenheterna m.m. från 1988 års val och en PM daterad 1990-02-22 angående förändringsbehov och utvecklingsmöjligheter inom valadministrationen. Från Justitiedepartementet har också överlämnats en skrivelse från Göteborgs kommun angående utseende av suppleanter för kommunfullmäktige jämte de remissvar som av departementet inhämtats i frågan. Justitiedepartementet

har också överlämnat en framställning från Linköpings kommun angående begränsning av den s.k. ångerröstningen och en framställning från Täby kommun angående ett förbättrat skydd för valhemligheten.

Till utredningen har av RSV överlämnats en skrift från Sollentuna kommun angående översyn av reglerna kring brevröstningen samt en till RSV inkommen skrivelse angående mandatfördelningen efter val till landstingsfullmäktige.

1.2 Utredningsarbetet

Beträffande utredningsarbetet kan följande sägas.

Utredningen har anordnat en hörning rörande utredningsuppdraget med representanter från riksdagspartierna samt vissa länsstyrelser, skattemyndigheter och kommuner.

Utredningen har följt det arbete som bedrivs av Personvalskommittén, Postlagsutredningen och den parlamentariska beredningen av frågan om en ny valkretsindelning i Skåne.

Under utredningsarbetet har utredningen samarbetat med RSV:s valenhet som varit utredningen behjälplig med att ta fram bakgrundsmaterial och ekonomiska beräkningar. Posten har biträtt utredningen med en redovisning av poströstningen vid septembervalen år 1991, se bilaga 4.

I en skrivelse till regeringen den 11 november 1991 hemställde utredningen att regeringen skulle uppdra åt RSV att genomföra en förstudie som underlag för en bedömning av kostnaderna för utveckling av framtida ADB-stöd för valadministrationen. Detta uppdrag redovisades av RSV den 15 april 1992.

För diskussion av utredningsuppdraget vad avser den framtida valorganisationen på regional nivå har utredningen haft kontakter med företrädare för Statskontoret. På utredningens uppdrag har en arbetsgrupp bestående av ADB-samordnaren Lars-Gunnar Karlsson, förste länsassessorn Clas-Herman Scheutz, avdelningsdirektören Margareta Fransson från länsstyrelsen i Växjö samt byrådirektören Jan Heimfors från länsstyrelsen i Kalmar utarbetat en skiss angående länsstyrelsernas framtida möjligheter att administrera de allmänna valen.

För att få en uppfattning om den pågående utvecklingen av elektroniskt stöd i valförfarandet i vissa andra länder har den särskilde utredaren, Hans-Eric Holmqvist, experterna Lennart Berg och Gunnar Lavett samt utredningens sekreterare Ulla Nilsson gjort studiebesök i Norge. Hans-Eric Holmqvist, Lennart Berg och Ulla Nilsson har också gjort studiebesök och i USA. Hans-Eric Holmqvist och Ulla Nilsson har dessutom besökt Belgien. Vid dessa studiebesök har representanterna för utredningen också träffat representanter för resp. lands valorganisationer för att diskutera den pågående utvecklingen av tekniska hjälpmedel i valförfarandet i dessa länder.

1.3 Utredningens fortsatta arbete

De förslag vi nu lämnar innefattas i den tekniska och administrativa översyn som vårt uppdrag avser. Enligt våra direktiv skall den slutliga beredningen av valfrågorna göras under parlamentarisk medverkan. En fråga som bör behandlas under sådan medverkan är frågan om utjämningsmandat i de kommunala valen. En annan sådan fråga är hur administrationen av de kyrkliga valen skall utföras och hur kostnaderna för detta bör fördelas.

Vi har i avsnitt 7 lämnat förslag till ändringar när det gäller framställning m.m. av de allmänna och särskilda röstlängderna. I det fortsatta arbetet bör man undersöka om det är möjligt att gå ännu längre och införa ett system med "flytande" tidpunkter vid framställning av röstlängderna. En sådan lösning har den fördelen att de röstlängder som kommer till användning vid t.ex. extra val kommer att vara aktualiserade när det gäller personer som har flyttat m.m. En annan fråga som bör utredas närmare är möjligheterna att överklaga ett beslut om att en person inte tagits upp i röstlängd. Ett sådant beslut får enligt nuvarande bestämmelser och med det system som vi föreslår i detta betänkande, inte överklagas särskilt. Däremot har den som uteslutits från rösträtt genom ett sådant beslut rätt att överklaga utgången i valet. I praktiken finns det i sådana fall bara en instans som prövar väljarens rätt att tas upp i röstlängden. Den som inte tas upp i röstlängd på grund av att han felaktigt inte finns upptagen i folkbokföringen torde inför nästa val kunna få till stånd en rättelse enligt de regler som gäller i folkbokföringslagen (1991:481). Hur vallagens regler förhåller sig till folkbokföringslagens möjligheter att få ett beslut om folkbokföring överprövat och rättat bör också klargöras.

I betänkandet lämnar vi förslag som ökar insynen i den regionala valadministrationen genom förslaget om en regional valnämnd. Vissa av de principiella resonemang som fört oss fram till detta förslag kan också tillämpas på den centrala nivån. Frågan kan bli föremål för förnyat övervägande i det fortsatta arbetet

En annan fråga som också bör beredas under parlamentarisk medverkan är frågan om "ångerröstning" eller "dubbelröstning". Med dessa begrepp avses den rätt som finns för en väljare som röstat på posten att ändå lämna en röst i vallokalen. Denna möjlighet utnyttjades av halvt annat tusental väljare vid septembervalen år 1991. En följd av denna rätt är att de poströster som distribuerats till vallokalerna och som skall räknas där, inte kan läggas ner i valurnan förrän röstningen avslutats i vallokalen. När vallokalen stängts för röstning måste alla poströster läggas ner i urnan innan den preliminära rösträkningen kan börja. Denna hantering gör att det preliminära resultatet försenas och är också ett hinder mot en ökning av valdistriktens storlek. Vi har dock inte ansett oss kunna behandla denna fråga i nuvarande utredningsskede. Denna fråga bör i stället beredas under parlamentarisk medverkan.

Vårt uppdrag i omfattar också att göra en språklig och redaktionell översyn av vallagen. Denna översyn kan fullföljas först när vallagens materiella innehåll setts över.

2 Allmänt om valsystemet och valförfarandet

2.1 Allmänna utgångspunkter för valsystem

I våra direktiv framhålls att förfarandet vid val måste fylla högt ställda anspråk på tillförlitlighet. Valen måste ske under former som garanterar valhemligheten. Valförfarandet måste dessutom vara smidigt och enkelt.

För att ge en bakgrund till de följande resonemangen kring en framtida valorganisation m.m. vill vi här utveckla detta något och redovisa några viktiga utgångspunkter när det gäller valsystem och valförfaranden i allmänhet.

Grunden för hela valsystemet är ett förverkligande av folksuveränitetens princip. Av grundläggande betydelse ur politisk-demokratisk synvinkel är att valsystemet, däri inbegripet valorganisationen, är uppbyggt så att den i sig skänker *legitimitet* åt valets resultat. Med legitimitet i detta sammanhang menas att systemet är uppbyggt så att medborgarna känner förtroende för detta och därmed också tilltro till att valets resultat är riktigt. Legitimiteten är ett övergripande mål när det gäller valförfarandet. För att ett valsystem skall uppnå detta kan ett antal krav formuleras.

Ett första och absolut grundläggande krav är att systemet måste vara *säkert*. I detta ligger att reglerna är sådana att de hindrar manipulation av valresultaten. Även när det gäller den organisation som ansvarar för valens genomförande bör risken för manipulation inifrån elimineras. Detta gäller såväl central manipulation som annan manipulation av valresultatet. I vårt land har risken för en central manipulation inte haft någon realitet. I stater med osäkra demokratiska system är detta emellertid ett stort problem. Kravet på säkerhet och förutsägbarhet gäller givetvis också oavsiktlig påverkan genom t.ex. slarv eller olyckshändelse.

En annan viktig förutsättning är att valsystemet är *rättssäkert*. Ur väljarens perspektiv innebär det inbyggda styr- och kontrollmekanismer kring de myndighetsåtgärder som valet föranleder. Detta gäller t.ex. frågor om röstlängd, kandidatanmälan m.m. Dessutom bör regelverket vara *förutsägbart* i den meningen att medborgarna skall känna att valresultatet överensstämmer med de regler som gäller. När det gäller valorganisationen bör den fungera så likformigt som möjligt. Detta utesluter inte att organisationen kan vara uppbyggd på olika sätt, t.ex.

med anpassning till lokala olikheter. Kravet på likformig funktion innebär tvärt om ett krav på en sådan anpassning. Ur rättssäkerhetssynpunkt är det också viktigt att medborgarna vet vem som är huvudman och har det slutliga ansvaret för valens genomförande. Likformigheten har betydelse när det gäller rättssäkerheten men också rent allmänt när det gäller medborgarnas möjligheter att ha insyn i förfarandet.

Slutligen är det av stor betydelse att valförfarandet ger förutsättningar för en *effektiv* administration och hantering. Detta gäller både personella resurser, lokaler och utrustning. Valorganisationen bör därför vara uppbyggd så att det går att få ett riktigt valresultat snabbt och billigt.

Effektiviteten kan uppnås på olika sätt. När det gäller processer med många upprepningar av samma moment i stora serier, kan det te sig fördelaktigt att centralisera verksamheten. Det gäller i synnerhet om processen kräver mycket stora investeringar. Rör det sig i stället om en verksamhet där varje moment är mer unikt och där anpassning till lokala förhållanden är viktigt torde en decentralisering vara ett bättre sätt att uppnå effektivitet. Detta kräver dock att kostnadsansvaret också förs ned på lägre nivå.

Valsystemet innehåller processer av båda slag. Som ett exempel på den första kategorin kan nämnas framställning av röstlängder och utskrift av röstkort. Exempel på det senare är bl.a. att skaffa vallokaler och indelningen i valdistrikt.

Valsystemet syftar till att säkerställa dessa krav på olika sätt. Valförfarandets offentlighet är en viktig aspekt. Så är både den preliminära rösträkningen och den slutliga sammanräkningen offentlig. De politiska partiernas deltagande i den lokala valorganisationen syftar också till att kontrollera genomförandet av allmänna val. Detta ger dels de förtroendevalda en möjlighet till insyn och kontroll dels en kontroll genom partsbalans. Denna insyn skulle i vårt valsysteem kunna utvecklas på såväl central som regional nivå.

2.2 Valsystemet

De grundläggande reglerna om valsystemet finns i regeringsformen (omtryckt 1988:1444) och kommunallagen (1991:900). Detaljerade regler om valförfarandet finns i vallagen (1972:620 omtryckt 1991:95).

Ordinarie val till riksdagen sker vart tredje år. Sådant val samt val i hela landet av ledamöter och ersättare i landstings- resp. kommunfullmäktige förrättas samma dag. Valdag är tredje söndagen i september.

2.2.1 Valkretsar vid val till riksdagen

Valen till riksdag, landstings- och kommunfullmäktige är proportionella. Detta innebär att partierna får en representation i den församling valet gäller som i princip motsvarar deras andel av rösterna. Vid riksdagsval

tillämpas ett rikspportionellt valsysteem vid fördelning av de 349 mandaten. Av dessa är 310 fasta valkretsmandat och 39 utjämningsmandat. Enligt 2 kap. 1 § vallagen skall för val till riksdagen riket indelas i 28 valkretsar. Dessa överensstämmer i huvudsak med länsindelningen. Stockholm och Göteborgs kommuner utgör dock särskilda valkretsar. Malmö, Helsingborg, Landskrona och Lunds kommuner utgör en valkrets (fyrstadskretsen), Malmöhus län med undantag av fyrstadskretsen utgör en valkrets. Älvsborgs län är också delat i två valkretsar, Älvsborgs läns södra resp. norra valkrets.

Inför riksdagsval fastställs antalet fasta valkretsmandat i varje valkrets. Valkretsen tillförs ett mandat för varje gång som antalet röstberättigade i valkretsen är delbart med 1/310 av alla röstberättigade i hela landet.

Mandatfördelningen inleds med att de fasta valkretsmandaten fördelas mellan partierna efter valresultatet i valkretsen. Därefter gör man en beräkning av hur de 349 mandaten skulle fördelats mellan partierna om hela landet utgjort en valkrets. Skillnaden mellan det antal mandat som ett parti då erhåller och antalet fasta valkretsmandat som partiet fått fylls ut med utjämningsmandat. Ett partis utjämningsmandat tillförs sedan, ett efter ett, den valkrets där partiet har störst jämförelsetal. För varje mandat som ett parti erhåller utses en riksdagsledamot samt ersättare för honom.

Principen om rikspportionalitet är emellertid inte helt genomförd. För att förhindra en långtgående partisplittring i riksdagen har systemet försetts med en spärr mot småpartier. Endast partier som fått 4 % av rösterna i hela landet får delta i mandatfördelningen. Parti med färre röster får dock delta i fördelningen av fasta valkretsmandat i den valkrets där partiet fått minst 12% av rösterna.

2.2.2 Valkretsar vid val till landstings- och kommunfullmäktige

Vid val av kommunfullmäktige förekommer inga utjämningsmandat. Det finns inte heller någon småpartispärr. Indelningen av valkretsar bestäms av kommunfullmäktige. För att vara bindande skall beslutet om indelning i valkretsar prövas och fastställas av länsstyrelsen. Det antal fullmäktige som varje valkrets skall utse fastställs av länsstyrelsen.

I landstingsvalen tillämpas ett valsysteem av samma typ som i riksdagsvalen. Landstingen är också indelade i valkretsar. En sådan valkrets bör enligt 2 kap. 6 § vallagen utformas så att den kan beräknas komma att tilldelas minst åtta fasta valkretsmandat. Indelning av valkretsar bestäms av landstinget men skall prövas och fastställas av länsstyrelsen. Av mandaten i landstinget är 9/10 fasta valkretsmandat och 1/10 utjämningsmandat. Också i landstingsvalen finns det en småpartispärr. Det är bara parti som fått minst 3% av rösterna i hela landstingskommunen som får delta i mandatfördelningen. Det är länsstyrelsen som fastställer antalet fasta valkretsmandat i varje valkrets.

2.2.3 Registrering av partibeteckning

I 5 kap. vallagen finns bestämmelser om registrering av partibeteckning och anmälan av kandidater. Genom registreringen får partiet ett visst skydd för sin beteckning. Skyddet innebär att någon förväxlingsbar partibeteckning inte får registreras. För att partibeteckning skall få registreras krävs följande.

- * Partibeteckningen skall bestå av eller innehålla ord.
- * Partiet skall inte utgöras underavdelning till politisk sammanslutning.
- * Ansökan skall biträdas, vid registrering vid val till riksdagen, av minst 1 500 röstberättigade medlemmar i hela riket. Den som biträder ansökan skall själv intyga att han eller hon är medlem i partiet. Vid registrering för val av ledamöter i landstings- resp. kommunfullmäktige skall ansökan biträdas av minst 100 resp. 50 medlemmar i det landsting eller den kommun för vilken registrering söks.
- * Partibeteckningen skall inte kunna förväxlas med beteckning som redan är registrerad eller som tidigare begärts registrerad eller har avförts ur registret för högst fem år sedan efter namnbyte.

Registrerad beteckning skall avföras ur registret, om

- * partiet begär det,
- * partiet inte vid två på varandra följande val anmält kandidater,
- * partiet underlåter att anmäla föreskrivet ombud.

Registrering av partibeteckning för riksdagsval gäller även för landstings- och kommunfullmäktigeval. Har partibeteckning registrerats för landstingsval gäller det också för val till kommunfullmäktige i kommuner inom landstinget.

När det gäller anmälan av kandidater gäller följande. För val till riksdagen får varje parti anmäla minst fyra och högst femton personer för varje valkrets. För val till landsting får partiet anmäla minst fyra och högst trettio personer och för val till kommunfullmäktige minst fyra och högst tjugo personer. Skriftligt samtycke från varje anmäld kandidat skall bifogas ansökan. Saknas skriftligt samtycke från en kandidat och har det inte visats att kandidaten ändå givit sitt samtycke anses hans namn obefintligt på anmälningshandlingen.

För varje val upprättas en lista över de kandidater som partierna anmält. Denna lista tillhandahålls i vallokaler och på andra röstmöteställen.

Ordningen för partiernas nominering av kandidater till de allmänna valen är inte reglerad i lag. Detta leder bl.a. till att väljarna har rätt att på valsedeln ta upp vilken partibeteckning och vilka kandidater de vill. Denna fria nomineringsrätt är en internationellt sett ovanlig företeelse.

2.2.4 Valsedlar

Till valsedlar skall särskilda blanketter användas. För val till riksdagen används gula, för val av ledamöter i landsting blå och för val av ledamöter i kommunfullmäktige vita valsedlar. På valsedeln skall finnas

partibeteckning. Den bör dessutom innehålla namn på en eller flera kandidater, valkretsbezeichnung och uppgift om det val för vilket sedeln gäller. Partierna kan också anmäla kandidater i visst val. Valsedlar för ett parti skall som första namn ha någon av de kandidater som partiet anmält. Om en valsedel upptar mer än ett kandidatnamn, skall namnen upptas i följd efter varandra. Har partiet anmält kandidater skall som första namn på valsedel upptas en anmäld kandidat. Den som i övrigt finns på valsedeln behöver inte godkänna att han förts upp på denna.

Enligt 9 kap. 6 § och 10 kap 5a § vallagen skall i lokal där röstning äger rum väljarna för varje val ha tillgång till partimarkerade valsedlar som försetts med valbeteckning, d.v.s valsedlar där partiets namn finns angivet men där valsedeln inte upptar några kandidater. Sådana valsedlar skall finnas för varje parti som vid något av de senaste två riksdagsvalen har fått mer än en procent av rösterna i hela landet. Enligt samma bestämmelser skall det också finnas blanketter till valsedlar, s.k. blanka valsedlar.

2.2.5 Rösträtt och röstlängder

Rösträtt till riksdagen har svensk medborgare som fyllt 18 år senast valdagen och är upptagen i röstlängd.

Det finns två typer av röstlängd, en allmän och en särskild. I den allmänna röstlängden antecknas automatiskt alla svenska medborgare som var folkbokförda i valdistriktet den 1 juni och som har fyllt eller fyller 17 år senast den 1 september det år röstlängden upprättas. För att tas upp i den särskilda röstlängden krävs att man ansöker om det. I den särskilda röstlängden antecknas svenska medborgare som inte är bosatta i landet om de varit folkbokförda här i riket någon gång.

Rösträtt till landstings- och kommunalvalen har myndig svensk medborgare som finns upptagen i den allmänna röstlängden och är folkbokförd i kommunen. Utlänningar som har varit folkbokförda i landet den 1 november de tre senaste åren före valåret tas automatiskt upp i den allmänna röstlängden och har då rösträtt i valen till landsting och kommunfullmäktige om de fyllt 18 år senast på valdagen. Reglerna om röstlängder beskrivs närmare i avsnitt 7.1.

2.2.6 Valdistrikt och valförrättare

Varje kommun är indelad i valdistrikt. Om kommunen är indelad i valkretsar skall varje sådan valkrets bilda ett eller flera valdistrikt. Ett valdistrikt bör, enligt 3 kap. 3 § andra stycket vallagen, omfatta 1 200 - 1 500 röstberättigade. Ett valdistrikt får endast i undantagsfall omfatta mer än 1 800 eller mindre än 300 röstberättigade. Indelningen i valdistrikt bestäms av länsstyrelsen på förslag av fullmäktige i kommunen.

När val skall förrättas skall det för varje distrikt utses minst fyra personer att tjänstgöra som valförrättare i distriktet. Bland de utsedda

skall en förordnas vara ordförande och en vice ordförande. Den som har rösträtt till kommunfullmäktige är också skyldig att ta emot uppdrag som valförrättare.

Vid röstningen skall minst tre av valförrättarna vara närvarande, däribland ordföranden eller hans ersättare.

2.3 Valförfarandet

Huvudregeln i vallagen är att röstning skall ske i den vallokal för det valdistrikt där väljaren finns upptagen i röstlängd.

Väljare som på grund av vistelse på annan ort eller av annan anledning finner sig vara förhindrade att rösta på valdagen i sin vallokal kan rösta i förtid. Förtidsröstning kan ske genom röstning på permanenta eller tillfälliga postkontor, på vissa utlandsmyndigheter, på vissa svenska fartyg i utrikes fart samt genom brevröstning från Tyskland och från Schweiz.

2.3.1 Röstning i vallokal

Röstning i vallokal går till på följande sätt. Väljaren visar upp sitt röstkort för en valförrättare. Han får då ett valkuvert för vart av ett av de val han är röstberättigad i. Han uppsöker därefter en valskärm och lägger in en valsedel för varje val i ett valkuvert. Han lämnar valkuverten till den valförrättare som fungerar som ordförande. Denne skall kontrollera att väljaren endast ställt i ordning ett valkuvert för varje val och att kuvertet inte försetts med obehörig märkning. Mottagna kuvert samlas upp i valurna. Det är valförrättaren som lägger ner valkuvertet i urnan. En valurna användes för vart och ett av de val som förrättas.

Röstning kan också ske genom bud eller för den som är gift, genom make. Om väljaren på grund av sjukdom, rörelsehinder, eller hög ålder inte kan inställa sig i vallokalen för det valdistrikt där han är upptagen i röstlängden, får han rösta genom bud. Förutsättningarna för att få rösta med valsedelsförsändelse redovisar vi i avsnitt 8.1.

2.3.2 Röstning på postkontor

Väljare som på grund av vistelse på annan ort eller av annan anledning finner sig vara förhindrad att rösta på valdagen i sin vallokal kan rösta på permanenta eller tillfälliga postkontor.

Röstning på permanenta postkontor äger rum då kontoret är öppet för allmänheten. Röstning kan också ske under valdagen på flertalet postkontor. Under valdagen har dessa postkontor öppet för röstmottagning minst en timme före klockan 11 och minst en timme efter klockan 15. Reglerna för röstning vid postkontor beskrivs i avsnitt 9.1.

Röstning på postkontor kan ske inte bara vid permanenta postkontor utan också på tillfälliga postkontor. Sådana postkontor kan, efter samråd med valnämnden och med vårdinrättningen, inrättas på sjukhus, ålderdomshem, kriminalvårdsanstalt eller liknande. Tillfälliga postkontor för röstmottagning får inrättas tidigast sju dagar före valdagen. I regel inrättas tillfälliga postkontor för röstmottagning söndagen före valdagen. Tillfälliga postkontor kan även inrättas på valdagen i t.ex. glesbygd. Detta sker dock endast i begränsad utsträckning.

Väljare som röstar på posten kan, om förutsättningarna i övrigt är uppfyllda, också använda sig av bud eller sin make och rösta genom valedelsförsändelse. Om väljaren betjänas av lantbrevbärare får han lämna valedelsförsändelse genom denne om röstning sker vid det postkontor till vilket lantbrevbäraren är knuten. Iordningställandet skall göras i huvudsak på samma sätt som röstning genom bud. Se om detta i avsnitt 8.1.

Posten sänder mottagna fönsterkuvert till valnämnden i den kommun där väljaren är upptagen i allmän röstlängd eller, om väljaren är upptagen i särskild röstlängd, till valnämnden i den kommun där den särskilda röstlängden skall finnas tillgänglig.

Att väljare röstat på postkontor, hos utlandsmyndighet eller på fartyg hindrar inte att han också röstar i vallokalen på valdagen (12 kap. 5 § vallagen). I sådant fall gäller den röst som lämnats i vallokalen (13 kap. 3 § vallagen). Väljare som förtidsröstat eller som poströstat på valdagen har alltså möjlighet att ändra sitt val genom att rösta även i vallokalen.

2.3.3 Röstmottagning i utlandet

För de väljare som vistas utomlands anordnas vid de allmänna valen röstmottagning på svenska beskickningar och konsulat. Regler om sådan röstmottagning finns i 10 kap. 7 - 11 §§ vallagen.

Röstning sker hos de svenska utlandsmyndigheter som centrala valmyndigheten bestämmer efter samråd med utrikesdepartementet. De närmare reglerna för röstning och röstmottagning vid utlandsmyndighet finns redovisade i avsnitt 10.1.

Röstmottagning anordnas också på svenska fartyg i utrikes fart. Rätt att rösta på fartyg har den som tillhör fartygets besättning eller annan personal på fartyget eller är passagerare på fartyget. Röstmottagare är fartygets befälhavare eller den han utser. Reglerna för röstning och röstmottagning på fartyg motsvarar i huvudsak reglerna för röstmottagning vid utlandsmyndighet eller på postkontor.

2.3.4 Brevröstning

Genom särskild lagstiftning har det föreskrivits att väljare som befinner sig i Tyskland eller Schweiz skall kunna lämna sina röster genom brevröstning. Bakgrunden till de särskilda reglerna om brevröstning är att man i dessa länder endast godtagit att utländska medborgare deltar i

val i sina hemländer genom att sända sina valsedlar till hemlandet med posten, s.k. brevröstning. Någon röstmottagning vid svenska utlandsmyndigheter har således inte accepterats. För Tysklands del har en förändrad hållning aviserats. Vi behandlar denna fråga i avsnitt 10.

2.4 Kyrkoval

Utöver de allmänna valen till riksdag, landstings- och kommunfullmäktige hålls också kyrkoval. Regler om val av kyrkofullmäktige och direktvalda kyrkoråd finns i lagen (1972:704) om kyrkofullmäktigval. Valdag är tredje söndagen i oktober. I fråga om genomförande av de kyrkliga valen gäller vallagens bestämmelser. Någon utlandsröstning förekommer dock inte. När det gäller poströstningen avslutas den torsdagen före valdagen. Det finns en möjlighet att anordna röstmottagning på vårdinrättningar men denna möjlighet utnyttjas i praktiken inte.

Kyrkoval kan avse antingen val av kyrkofullmäktige eller direktvalt kyrkoråd i en församling. I församlingar som har över 500 röstberättigade kyrkomedlemmar skall beslutanderätten utövas av kyrkofullmäktige. Om en församling med mer än 500 röstberättigade kyrkomedlemmar ingår i en kyrklig samfällighet skall församlingens beslutanderätt utövas av kyrkofullmäktige eller ett direktvalt kyrkoråd. Det är stiftstyrelsen som beslutar om att församlingens beslutanderätt skall utövas av ett direktvalt kyrkoråd. Om antalet röstberättigade kyrkomedlemmar i en församling som har kyrkofullmäktige har gått ner till 500 eller därunder, skall beslutanderätten fortfarande utövas av kyrkofullmäktige. Fullmäktige får dock besluta att församlingens beslutanderätt i stället skall utövas på kyrkostämman. Om en församling som har mer än 500 röstberättigade kyrkomedlemmar ingår i en kyrklig samfällighet kan numera (1992) beslutanderätten inte utövas av kyrkostämman. Val i de församlingar som har kyrkostämman administreras inte av valmyndigheterna. Partierna svarar själva för tryckningen av och kostnaderna för valsedlarna till kyrkofullmäktigevalen. Det finns inte heller några regler om anmälan av kandidater eller valsedelsbeställning i kyrkovalen.

2.5 Valadministrationens organisation

Valadministrationen är organiserad i tre nivåer. En närmare redogörelse för hur de uppgifter som förekommer i valadministrationen är fördelade mellan lokala och regionala myndigheter lämnar vi i avsnitt 5. Vi redovisar därför här endast vilka aktörer som finns i valadministrationen och deras organisation.

Riksskatteverket (RSV) är central valmyndighet och ansvarar centralt för förberedelserna och genomförandet av de allmänna valen. RSV har

dessutom bl.a. hand om registreringen av partibeteckningar och upprättande av den särskilda röstlängden. Det är vidare RSV som fastställer antalet fasta valkretsmandat i varje valkrets vid riksdagsval. Efter riksdagsval fördelar verket mandaten mellan de olika politiska partierna.

Prövning efter överklagande av valutgången sker hos Valprövningsnämnden. Nämnden prövar också överklagande som gäller valkretsindelning, fördelning av antalet mandat på valkretsar, valdistriktsindelning och registrering av partibeteckning. Nämnden har också andra uppgifter inom ramen för valförfarandet. Frågor om anmälan av kandidater och beställning av valseklar överprövas av RSV.

Regionalt är länsstyrelserna valmyndigheter och har det formella ansvaret för förberedelserna och genomförandet av allmänna val. Länsstyrelsen fastställer bland annat indelning i valkretsar och valdistrikt. Länsstyrelsen har också hand om den slutliga röstsammanräkningen och mandatfördelningen vid landstings- och kommunfullmäktigeval.

På den regionala nivån ingår också skattemyndigheten i valadministrationen. Skattemyndigheten svarar nämligen för det ADB-stöd som behövs regionalt och skall enligt sin instruktion även i övrigt bistå länsstyrelsen i det valadministrativa arbetet.

2.5.1 Länsstyrelsernas organisation

I varje län finns en länsstyrelse med en landshövding som chef. Länsstyrelsen svarar för den statliga förvaltningen i länet om inte annan myndighet har ansvaret för särskilda förvaltningsuppgifter. Enligt 4 § förordningen (1988:971) med länsstyrelseinstruktion (omtryckt 1990:251) skall länsstyrelserna särskilt ägna sig åt den regionala utvecklingen, hushållningen med naturresurser, plan- och byggnadsväsendet, naturvården, miljöskyddet, livsmedelskontrollen, kulturmiljön, hälsoskyddet, den sociala omvårdnaden, väg- och trafikväsendet, den civila försvarsberedskapen, räddningstjänsten, de allmänna valen, polisverksamheten och administrativ samverkan inom statsförvaltningen. Inom länsstyrelserna skall, med undantag för Stockholms län och Gotlands län, finnas en juridisk enhet, en regionalekonomisk enhet, en miljövårdsenhet, en planenhet, en försvarsenhet, en kulturmiljöenhet, en allmän enhet och en administrativ enhet. Den allmänna och juridiska enheten får läggas samman till en enhet.

Inom länsstyrelsen i Gotlands län finns en rättsenhet i stället för en separat allmän enhet resp. juridisk enhet.

Länsstyrelsen i Stockholm har tre avdelningar nämligen planeringsavdelningen, förvaltningsavdelningen och administrativa avdelningen. Varje avdelning leds av ett länsråd. Avdelningarna är i sin tur uppdelade i skilda enheter; planeringsavdelningen i juridiska enheten, regionalekonomiska enheten, miljövårdsenheten, planenheten, försvarsenheten och kulturmiljöenheten; förvaltningsavdelningen i allmänna enheten, trafikenheten och socialenheten; administrativa avdelningen i personalenheten och ekonomienheten.

Frågor om allmänna val handläggs i flertalet länsstyrelser vid den allmänna enheten eller rättsenheten.

Vid länsstyrelserna förs f.n. också handels- och föreningsregister. Detta register är knutet till den allmänna enheten.

2.5.2 Skattemyndigheternas organisation

Skatteförvaltningen består av 24 skattemyndigheter - en i varje län - med RSV som centralmyndighet.

Den 1 januari 1991 sammanfördes länskskattemyndigheten och de lokala skattemyndigheterna i varje län till en skattemyndighet. Samtidigt blev de gamla lokala skattemyndigheterna lokala skattekontor. Huvuddelen av beskattningsverksamheten skall finnas vid de lokala skattekontoren. Länskskattemyndigheterna var tidigare organiserade på en taxeringsenhet, en revisionsenhet, en besvärshuset, en mervärdesskatteenhet, en uppbördsenhet, en dataenhet och en administrativ enhet. De olika enheterna ansvarade var och en för sitt sakområde. Dataenheten hade hand om driften av den regionala ADB-anläggningen.

Sedan den 1 januari 1992 har skattemyndigheterna en ny inre organisation. De gamla enheterna för taxering, revision, uppbörd, mervärdesskatt och besvär har försvunnit. Arbetsuppgifterna har överförs till de lokala skattekontoren och till den nya rättsenheten resp. länskskattekontoret. Samtliga enheter och kontor inom skatteförvaltningen jämföras numera hierarkiskt. Merparten av den operativa verksamheten bedrivs lokalt. Arbetet bedrivs integrerat beträffande alla skatter och avgifter. Vissa länsgemensamma funktioner finns dock. Så skall länskskattekontoret svara för beskattning av vissa större företag. Det finns också specialist- och stödfunktioner i form av en rättsenhet, en administrativ enhet och en ADB-enhet. Skattemyndigheten leds av en länskskattechef. Till stöd för länskskattechefen har det inrättats ett sekretariat.

Folkbokföringsorganisationen

Folkbokföringen överfördes från pastorsämbetena till skattemyndigheterna den 1 juli 1991. Tidigare skedde folkbokföringen i två former, som kyrkobokföring och som mantalsskrivning. Kyrkobokföringen skedde löpande hos pastorsämbetena, medan mantalsskrivningen skedde årligen och ombesörjdes av lokala skattemyndigheten (fr.o.m. den 1 januari 1991 lokalt skattekontor). Begreppen kyrkobokföring och mantalsskrivning har ersatts av en enhetlig folkbokföring. Ansvaret för folkbokföringen vilar på de lokala skattekontoren. Beslut i folkbokföringsärenden fattas vid det lokala skattekontor inom vars område den person som beslutet avser är eller senast har varit folkbokförd.

RSV skall svara för viss rådgivning till myndigheterna i folkbokföringsfrågor och även utforma ADB-stödet.

Samtliga folkbokföringsuppgifter skall lagras med hjälp av ADB. För varje lokalt skattekontors verksamhetsområde skall det föras ett lokalt

register. För att man skall kunna ge upplysning om var en person är folkbokförd skall det finnas ett centralt referensregister som innehåller personnummer, namn och folkbokföringskoder.

2.5.3 Den lokala valorganisationen

Lokalt är det kommunerna som administrerar allmänna val. Enligt 3 kap. 1 § vallagen skall det i varje kommun finnas en valnämnd. Det är den kommunala valnämnden som planerar och genomför röstningen på valdagen och som administrerar den preliminära rösträkning som sker under valnatten.

För att kunna fullgöra sina uppgifter skall en valnämnd skall ha tillgång till personal i den omfattning som behövs för att den skall kunna fullgöra sina uppgifter. Detta sägs uttryckligen i vallagen. I fråga om valnämnd tillämpas kommunallagens (1991:900) bestämmelser om kommunala nämnder på motsvarande sätt.

Skatteförvaltningen engageras även lokalt i valadministrationen eftersom det är de lokala skattekontoren som svarar för framtagning av de allmänna röstlängderna och underlag för röstkort. Dessa röstlängder baseras på de uppgifter som finns i folkbokföringsregistret och fastighetsregistret.

2.5.4 Administration av förtidsröstning och utlandsröstning

Vid förtidsröstning på permanenta postkontor, eller i dagligt tal poströstning, är det postens personal som ansvarar för röstmottagningen. I glesbygd kan tillfälliga postkontor inrättas på valdagen för att underlätta för väljare att utöva sin rösträtt. Även i sådant fall är det postens personal som ansvarar för röstmottagningen. Posten ansvarar också för röstmottagning vid röstning på tillfälliga postkontor som inrättats vid sjukhus, ålderdomshem, kriminalvårdsanstalter och liknande vårdinrättningar. I sistnämnda fall kan posten begära att valnämnden utser ett visst antal personer att biträda postens röstmottagare. Även i de fall valnämnden utser sådana personer är det posten som ansvarar för röstmottagningen. Postens röstmottagning behandlas närmare i avsnitt 9.

Som nämnts ovan ordnas förtidsröstning också vid vissa svenska utlandsmyndigheter, främst ambassader och konsulat, men kan också ske på vissa svenska fartyg i utländsk fart.

Förtidsröster från utlandsmyndighet eller fartyg skall sändas till RSV som i sin tur vidarebefordrar rösterna till respektive valnämnd.

Vid förtidsröstning genom brevröstning från Tyskland och Schweiz sänder väljaren sin förtidsröst per post direkt till valnämnden. Frågan om röstning i utlandet behandlar vi närmare i avsnitt 10.

2.6 Utredningsarbete av betydelse för valadministrationen

Parallellt med vårt arbete pågår i flera kommittéer överväganden som på olika sätt häger samman med vårt arbete. Andra kommittéer som Folkstyrelsekommittén har avslutat sitt arbete. De förslag som lades fram av den kommittén är ännu inte slutligt behandlade.

I det följande skall huvuddragen i dessa kommittéers arbete återges.

2.6.1 Grundlagsutredningen inför EG

Sverige deltar f.n. i förhandlingar om ett svenskt medlemskap i EG, den Europeiska gemenskapen. De konstitutionella aspekterna på ett sådant medlemskap skall belysas av en parlamentarisk kommitté, grundlagsutredningen inför EG (Ju 1991:03). I direktiven till kommittén sägs att ett svenskt medlemskap i EG innebär att val till Europaparlamentet skall hållas i Sverige. Frågan om hur sådana val skall ske bör behandlas av kommittén. Kommittén bör enligt direktiven också överväga de frågor som kan vara aktuella inför en eventuell folkomröstning om Sveriges medlemskap i EG. Vid ett medlemskap i EG kommer svenska väljare att utse mellan 20 och 30 ledamöter till EG-parlamentet. Mandatperioden är 5 år och valen skall hållas på försommaren. Rösträttsåldern är 18 år. Statsråd och högre tjänstemän inom EG är inte valbara. Hur valen i övrigt skall gå till är en nationell fråga. Överväganden kring dessa frågor pågår i grundlagsutredningen inför EG. Arbetet har där inte förts så långt att det f.n. finns några ställningstaganden för vår utredning att beakta.

2.6.2 Personvalskommittén

Genom beslut den 19 december 1991 beslöt regeringen att tillkalla en parlamentarisk kommitté med uppdrag att lägga fram förslag som medför ett ökat inslag av personval till riksdagen och kommunala beslutande församlingar. Enligt uppdraget skall kommittén också se över den fria nomineringsrätten. Den skall också på lämpligt sätt samordna sitt arbete med denna utredning. Enligt direktiven skall kommittén lägga fram ett betänkande före 1992 års utgång. Kommitténs arbete pågår således f.n. I vårt arbete har vi utgått från att personvalsinslaget kommer att öka. Detta har påverkat bl.a. våra diskussioner om framtida utvecklingsmöjligheter och våra förslag till organisationsförändringar. I nuvarande skede har vi dock inte kunnat väga in eventuella förändringar på detaljnivå, t.ex. utformningen av valsedlar.

2.6.3 Postlagsutredningen

I fråga om poströstningen är Posten centralmyndighet. När det gäller Postens framtida organisation pågår diskussioner om att posten skall

bolagiseras. Enligt de planer som finns f.n. skulle denna förändring genomföras per den 1 juli 1993. Som föredragande statsråd angivit i direktiven till postlagsutredningen (Dir 1992:38) leder en förändring av Postens legala status till att Postens ställning inom valadministrationen bör övervägas. Postlagsutredningen (K92:04) skall enligt direktiven utarbeta förslag till den lagstiftning och den ändrade reglering i övrigt som behövs vid en ändrad konkurrenssituation på postområdet. Utredningen skall också föreslå den författningsreglering som behövs för att föra över Postens myndighetsuppgifter till någon annan myndighet eller till ett bolag. Utredningsarbetet pågår f.n. Enligt direktiven till utredningen skall uppdraget vara slutfört senast den 15 december 1992.

Hos Posten pågår även förändringar när det gäller postkontorsnätet. Fram till 1994 års val beräknas att verksamheten vid ca 400 mindre postkontor flyttas över till s.k. entreprenadpostkontor. Dessa kontor skall samordnas med t.ex livsmedelsbutiker eller andra försäljningsställen och kommer inte att förestås av någon postfunktionär. Hur dessa förändringar påverkar reglerna om förtidsröstning kommer vi att behandla i avsnitt 9.

2.6.4 ERK-utredningen

Frågan om förhållandet mellan staten och Svenska kyrkan har varit föremål för utredning och debatt sedan år 1958. Den senaste utredningen i frågan gäller vilka rättsliga och ekonomiska konsekvenser en förändring av relationen kan få, se ERK-utredningens slutbetänkande (SOU 1992:9) Ekonomi och rätt i kyrkan. I detta betänkande berörs inte närmare frågan om administrationen av kyrkliga val och kostnaderna för dessa.

En förändring av relationen mellan staten och Svensk kyrkan har betydelse för frågan om var det valadministrativa ansvaret för de kyrkliga valen skall ligga.

2.6.5 Regionutredningen och Västsverigeutredningen, m.m.

I betänkandet (SOU 1992:63) Regionala roller, har regionutredningen lämnat tre alternativ för den framtida uppbyggnaden av den offentliga verksamhetens regionala nivå. Ett alternativ innebär ett statligt regionalt ansvar, ett annat bygger på kommuner i samverkan medan i ett tredje skall en ny regionala folkvald nivå inrättas. Utredaren anser vidare att det finns starka skäl som talar för att överge den nuvarande länsindelningen.

En annan fråga som varit föremål för utredning är länsindelningen i västra Sverige. Denna fråga behandlas i betänkandet (SOU 1992:66) Västsverige - region i utveckling. I betänkandet redovisas olika alternativ för länsindelningen i den regionen. Regeringen har den 27 augusti 1992 beslutat att tillkalla en parlamentarisk beredning med uppgift att bl.a. på grundval av de analyser som Regionutredningen gjort, utforma förslag om den offentliga verksamhetens uppbyggnad och indelning på regional nivå (Dir 1992:86).

Länsstyrelsernas nuvarande organisation gäller sedan den 1 juli 1991 då en länsförvaltningsreform genomfördes. Denna reform syftade till att få en mer samordnad regional förvaltning. Enligt denna skall länsstyrelserna framför allt svara för uppföljning och utvärdering av hur de nationella målen nås, samtidigt som länsstyrelsen utifrån dessa skall utveckla regionala mål. Länsstyrelserna skall också främja länets utveckling och på regional nivå ta ansvar för samordning av statens regionala utvecklingsinsatser.

Enligt budgetpropositionen (prop. 1991/92:100 Bil.14) är den genomförda omorganisationen ett första steg i syfte att skapa en effektivare statlig regional förvaltning. Arbetet med detta har lett bl.a. till att en utvecklingsgrupp (C 1991:C) inom Civildepartementet har tillsatts för att arbeta med frågor om ledning och uppföljning av länsstyrelsernas verksamhet.

Länsstyrelserna funktioner är föremål för diskussioner även när det gäller vissa av de uppgifter som länsstyrelserna har. I prop. 1992/93:27 föreslår regeringen att PRV skall ta över ansvaret för handels- och föreningsregistret och att PRV således skall ansvara för all granskning och registrering i detta register. I fråga om registret skall det enligt propositionen inte finnas någon verksamhet på länsstyrelserna, däremot skall det finnas möjlighet att ta del av registrets innehåll där.

2.6.6 Lokaldemokratikommittén

Riksdagen antog under år 1991 en ny kommunallag (1991:900) som trädde i kraft den 1 januari 1992. propositionen om 1991 års kommunallag blev föremål för livlig debatt både i och utanför riksdagen. En av de farhågor som fördes fram var att den kommunala demokratin riskerade att tunnas ut. Bl.a. mot bakgrund av den debatten har Lokaldemokratikommittén (C1992:1) i sina direktiv (Dir. 1992:12) fått uppdraget att se över reglerna för kommunala folkomröstningar och i anslutning till detta överväga en vidgad användning av det kommunala folkomröstningsinstitutet. Kommittén skall enligt direktiven redovisa sina förslag fortlöpande, dess arbete skal vara avslutat senast de 1 oktober 1993.

2.6.7 Folkstyrelsekommittén

Folkstyrelsekommittén föreslår i sitt betänkande (SOU 1987:6) Folkstyrelsens villkor att mandatperioderna till riksdag, landstings- och kommunfullmäktige förlängs till fyra år. Kommittén, som inte var enig i den frågan, föreslår dessutom att den gemensamma valdagen skall behållas. Minoriteten inom kommittén ställer sig bakom förslaget om en förlängning av mandatperioderna men föreslår i stället att man skall ha skilda valdagar. Frågan om mandatperiodens längd har på senare tid fått förnyad aktualitet. Regeringen har inbjudit de övriga partierna till diskussioner om bl.a. mandatperiodens längd.

3 Kostnaderna för valens genomförande

3.1 Det allmänna valanslaget

Som vi redovisat i avsnitt 2.3 deltar flera myndigheter i administrationen av allmänna val. Kostnaderna för denna administration täcks av flera anslag.

Inom Justitiedepartementets område finns det ett anslag för allmänna val (H 4). Detta anslag är ett förslagsanslag som disponeras av RSV och länsstyrelserna i samtliga län. Av RSV disponeras medel för valmaterial, kostnader för information till allmänheten och för utbildning av valadministrativ personal vid länsstyrelserna, skattemyndigheterna och kommunernas valnämnder. RSV disponerar också medel för att täcka sina kostnader för extra personal, resor, maskinhyror m.m. som föranleds av valen. Efter fakturering ersätts posten av RSV för sina kostnader ur detta anslag. Länsstyrelserna och skattemyndigheterna ersätts också för vissa av sina extra kostnader för löner, resor m.m. Ur valanslaget utgår också ersättning till Invandrarverket för dess extrakostnader för valinformation till invandrare och Utrikesdepartementet för dess extra kostnader för röstmottagning och distribution av utlandsrösterna.

Som nämnts disponerar också länsstyrelserna medel i valanslaget för att täcka vissa av sina kostnader för valadministrationen. De kostnader det rör sig om är kostnader för kungörelser och för ersättningar till personer som anlitats vid den slutliga sammanräkningen. Ersättning för sådana lönekostnader utgår dock bara under förutsättning att personerna inte är anställda hos länsstyrelsen eller skattemyndigheten. Länsstyrelserna disponerar också medel för att täcka kostnader för lokaler och utrustning för slutlig sammanräkning.

Kostnadsutvecklingen när det gäller det allmänna valanslaget under åren 1976 - 1991 framgår av tabellen nedan. Det bör här anmärkas att tabellen anger nominellt belopp. Någon indexuppräknings av kostnaderna har inte gjorts. När det gäller valmaterial består detta till stor del av kostnader för valsedlar och annat pappersmaterial. Postens kostnader hänför sig till största delen till lönekostnader. Som en jämförelse kan nämnas att prisförändringen i producentledet för inhemskt papper och papp under perioden 1976 - 1991 är +187,2%. När det gäller kostnaderna för löner så har löneutvecklingen för offentliganställda under

perioden 1980 - 1991 ökat med 128 %. (På grund av att beräkningsgrunderna förändrats finns för tiden före år 1980 inget jämförbart material.)

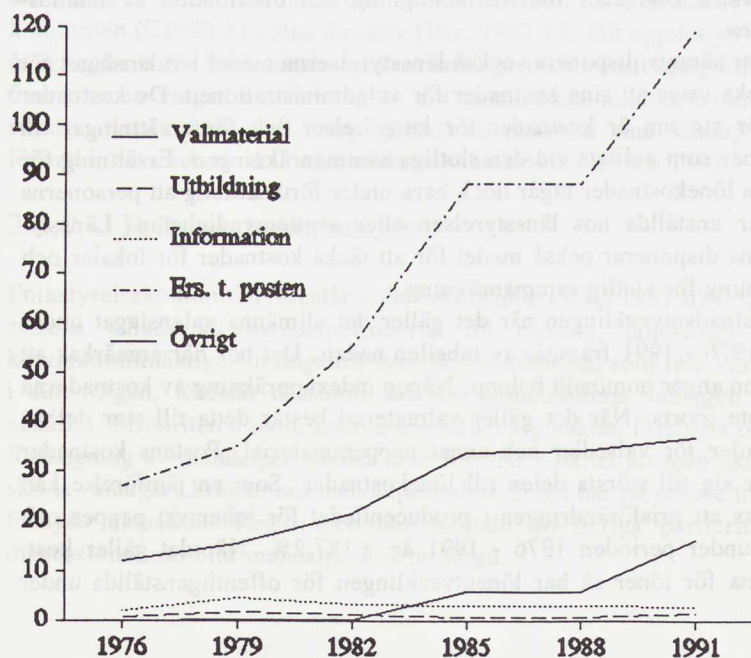
Valanslagets utveckling 1976-1991 (milj. kr)

Kostnadsslag	1976	1979	1982	1985	1988	1991
Valmaterial	12,0	15,5	21,3	33,8	34,3	35,4
Utbildning	0,8	1,7	1,2	1,5	0,8	2,0
Information	2,1	4,7	3,4	3,6	3,0	2,7
Ers. t posten	27,0	35,0	55,3	72,4	88,8	120,9
Övrigt	0,03	0,2	0,2	3,1	5,8	16,6
Summa	41,93	57,1	81,4	114,4	132,7	177,6

Under posten "övrigt" ingår bl.a. RSV:s ersättning för extra kostnader för löner resor m.m. till länsstyrelserna och skattemyndigheterna. I denna post ingår också ersättningarna till Invandrarverket och Utrikesdepartementet.

I Postens ersättning för dess kostnader ingår inte bara ersättning för röstmottagningen. Där ingår också portokostnaderna för distribution av röstkort. Dessa var inför valet år 1991 15 milj. kr. En närmare redovisning av kostnaderna för postens röstmottagning finns i avsnitt 9.

Valanslagets utveckling 1976-1991 (mkr)

Länsstyrelserna och skattemyndigheterna får alltså vissa kostnader ersatta ur valanslaget efter fakturering till RSV. Dessa kostnader ingår i redovisningen av valanslaget ovan. Andra kostnader kan länsstyrelserna belasta valanslaget med direkt. Dessa direkta uttag redovisas inte särskilt utan de ligger utanför de redovisningar av valanslaget som RSV gör. Dessa uttag har för år 1991 redovisats genom att varje länsstyrelse lämnat uppgift till RSV om sina uttag. En sådan redovisning från länsstyrelserna har RSV inte tidigare tagit in. Kostnaderna redovisas således inte heller i RSV:s anslagsframställning. Hur de olika länsstyrelserna belastat valanslaget vid valen år 1991 genom direkt fakturering hos RSV resp. genom egna uttag ur valanslaget framgår av tabellen nedan.

Länsstyrelsernas och skattemyndigheternas belastning av valanslaget vid 1991 års allmänna val (t kr)

Län	Kostnader som för resp. myndighet ersatts av RSV genom valanslaget			Lst egen belastning av valanslaget
	LST	SKM	Summa	
Stockholm	1230	732	1962	1500
Uppsala	250	67	318	437
Södermanland	605	64	669	605
Östergötland	692	193	885	481
Jönköping	604	144	749	287
Kronoberg	173	135	309	78
Kalmar	191	139	330	341
Gotland	0	38	38	12
Blekinge	326	115	442	185
Kristianstad	206	217	424	371
Malmöhus	1250	210	1461	1134
Halland	6	114	121	246
Göteborg och				
Bohus	480	229	710	805
Älvsborg	137	232	370	184
Skaraborg	101	69	171	317
Värmland	419	173	592	250
Örebro	495	155	651	272
Västmanland	405	117	522	226
Kopparberg	280	111	392	293
Gävleborg	334	99	433	240
Västernorrland	293	116	410	231
Jämtland	144	122	267	170
Västerbotten	278	129	408	173
Norrbottn	127	118	246	203
Samtliga län	9039	3850	12889	9041

3.2 Kostnader som belastat myndigheternas förvaltningsanslag

3.2.1 RSV

Det allmänna valanslaget täcker inte samtliga kostnader för valadministrationen. De myndigheter som deltar i valadministrationen belastar också sina egna förvaltningsanslag. Hos valenheten inom RSV är 5-6 personer normalt anställda. Lönekostnaderna för dessa personer och övriga förvaltningskostnader inom RSV uppgick för 1991 års val till 5,9 milj. kr. Därtill kommer valadministrationens andel av skatteförvaltningens kostnader för datorer, kommunikationssystem m.m.

Kostnader för valet som belastar RSV:s förvaltningsanslag och ADB-anslag (beräknat på budgetåren 1990/91 och 1991/92 (kr i 1000-tal)

Valenheten (2 år)	3188
Blankettenheten	350
Informationsenheten	75
Tekniska avdelningen	
- Utvecklingsarbete	1200
- Underhåll	800
- Röstlängder (2 år)	200
- Röstkort (SR)	100
Summa	5913

De angivna kostnaderna för det tekniska stödet avser kostnaderna under ett "normalår", dvs under år då ett fungerande system förvaltas. Det befintliga ADB-stödet för valet hänförs till början av 1970-talet. Någon genomgripande systemutveckling har inte gjorts sedan dess. De regionala datorer som valadministrationen hittills betjänats av är under avveckling. Valet år 1994 kan därför inte genomföras med nuvarande ADB-stöd. En utveckling av ett nytt ADB-system för valförfarandet pågår f.n. och har av RSV kostnadsberäknats till 50 - 75 milj. kr.

3.2.2 Länsstyrelserna och skattemyndigheterna

Inte heller för länsstyrelserna och skattemyndigheterna täcker valanslaget alla de kostnader som uppkommer för de allmänna valen. Så täcks t.ex. inte länsstyrelsernas och skattemyndigheternas kostnader för löner för fast anställd personal som medverkar i förberedelser och genomförande av valen. Även kostnaderna för utnyttjande av myndigheternas lokaler och utrustning skall täckas av deras egna förvaltningsanslag. Någon över-

gripande undersökning av dessa kostnader har tidigare inte genomförts. Som en del av uppföljningen av valet år 1991 har RSV låtit göra en fördjupad uppföljning av valets kostnader. För samtliga länsstyrelser och skattemyndigheter har uppgifter om den tid som personalen lagt ner för valadministrationen samlats in. De kostnader som de olika myndigheterna redovisat att de belastat resp. myndighets förvaltningsanslag med framgår av nedanstående tabell.

Länsstyrelsernas och skattemyndigheternas belastning av sina egna förvaltningsanslag (1000-tal kr)

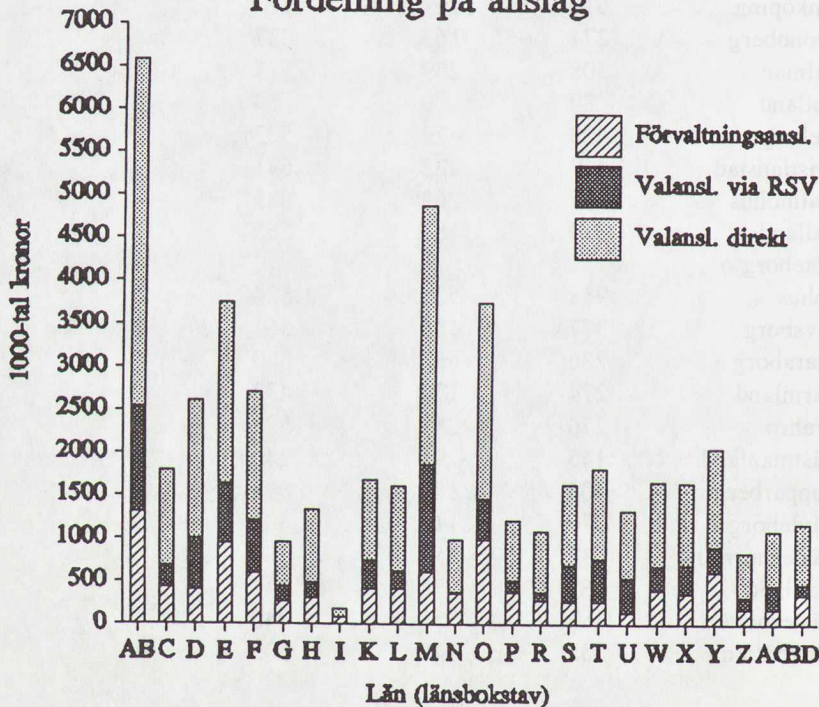
Län	LST	SKM	Summa
Stockholm	1.309	1.071	2.380
Uppsala	431	149	580
Södermanland	403	301	704
Östergötland	945	270	1.215
Jönköping	610	167	777
Kronoberg	274	63	337
Kalmar	308	269	577
Gotland	89	0	89
Blekinge	423	79	502
Kristianstad	419	222	641
Malmöhus	617	268	885
Halland	370	185	555
Göteborg o			
Bohus	988	536	1.524
Älvsborg	377	184	561
Skaraborg	286	63	349
Värmland	274	179	453
Örebro	276	253	529
Västmanland	146	94	240
Kopparberg	404	187	591
Gävleborg	370	111	481
Västernorrland	612	151	763
Jämtland	187	58	245
Västerbotten	182	58	240
Norrbottn	355	148	503
Samtliga län	10.656	5.066	15.722

Som framgått täcks kostnaderna som uppkommer i länsstyrelserna i anledning av valadministrationen ur olika anslag, nämligen det av RSV administrerade valanslaget, den del av valanslaget som länsstyrelserna kan täcka vissa av sina kostnader ur samt länsstyrelsernas egna förvaltningsanslag. Länsstyrelsernas valkostnader med fördelning på de

olika anslagen framgår av nedanstående diagram. De uppgifter som ligger till grund för denna uppställning härrör från den uppföljning av 1991 år val som RSV gjort. Länsstyrelserna finansierar till övervägande delen sina valkostnader genom egen belastning av valanslaget. Denna dragning motsvarar mellan drygt hälften och två tredjedelar av kostnaderna. Belastningen av det egna förvaltningsanslaget och valanslaget via RSV varierar ännu mer. Det kan inte uteslutas att detta till vissa delar beror på metodproblem vid mätning av de kostnader som belastar förvaltningsanslaget.

Trots denna osäkerhet kan man slå fast att den övervägande delen av länsstyrelsernas kostnader för valen hamnar vid sidan av den redovisning av valanslaget som föreläggs riksdagen.

Länsstyrelsernas valkostnader 1991 Fördelning på anslag

Mot bakgrund av vad som redovisats är det av intresse att undersöka hur länsstyrelsernas kostnader är relaterade till arbetsvolymen. I diagrammet nedan har vi valt att redovisa länsstyrelsernas kostnader per röstande. Detta mått har givetvis begränsningar. Kostnaderna kan ju i viss mån styras av t.ex. frekvensen förändrade valsedlar osv. En annan begränsning är att vi inte kan dela upp kostnaderna mellan septembervalen

och oktobervalen (kyrkovalen). Vi saknar dessutom en definitiv uppgift om antalet länsvis avgivna röster i kyrkovalen. Det bör också erinras om vad som sagts ovan beträffande uppskattningen av länsstyrelsernas belastning av det egna förvaltningsanslaget.

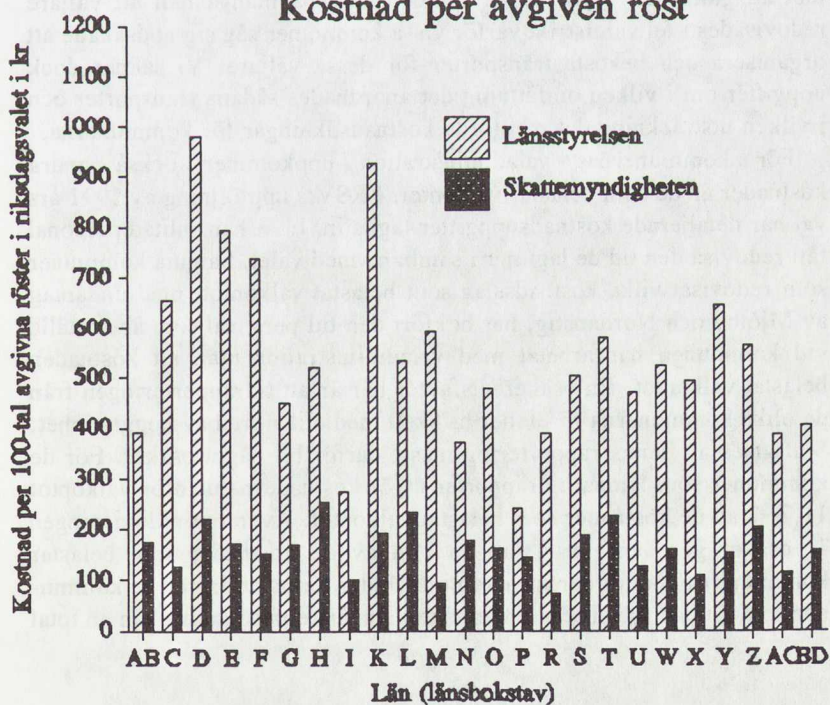
Den grafiska redovisningen i stapeldiagrammet nedan återger därmed de regionala myndigheternas kostnader för både september- och oktobervalen dividerat med antalet röstande i riksdagsvalet. Staplarna återger kostnad per 100 röster. Osäkerheten i materialet gör att man bör vara försiktig med alltför långtgående tolkningar av diagrammet. emellertid tycks sambandet mellan kostnader och volym vara svagt. Det högsta värdet är nästan 1.000 kr per 100 röstande eller 10 kr per röstande. De lägsta värdena är under 300 kr per 100 röstande eller 3 kr per röstande.

En del av förklaringen till skillnaderna kan vara att länsstyrelserna i olika grad utvecklat interna ekonomiadministrationssystem, med intern debitering av tjänster osv.

I vårt uppdrag ligger inte att göra en djupgående analys av effektiviteten hos de i valadministrationen ingående myndigheterna. Att det bristande sambandet mellan kostnader ock volym vad gäller de regionala myndigheterna inte uppmärksamrats tidigare torde hänga samman med det sätt på vilket valanslaget hanteras. RSV:s anslagsframställning omfattar inte länsstyrelsernas egna belastningar av valanslaget. På grund härav kommer deras kostnader inte att prövas av någon för verksamhetsområdet ansvarig centralmyndighet.

De regionala myndigheternas valkostnader

Kostnad per avgiven röst

3.2.3 Kommunerna

Som nämnts täcks kostnaderna för valmaterial ur det allmänna valanslaget. Alla andra kostnader som uppkommer för valens genomförande på lokal nivå bekostas i sin helhet av kommunerna. Kostnaderna för valadministrationen i kommunerna belastar i första hand kommunernas valkonton.

Summan av beloppen på 1991 års valkonton i 281 kommuner var 125,6 milj. kr. För landets 286 kommuner kan därför de sammanlagda valkostnaderna för kommunerna uppskattas till 128 milj. kr.

Göteborg, Hammarö, Kristianstad, Mjölby, Nordanstig, Smedjebacken, Sollefteå, Svedala, Trollhättan, Tyresö, Uppsala och Åsele kommuner har deltagit i en undersökning som RSV gjort när det gäller valadministrationens kostnader för valen år 1991. Sammansättningen av kommunerna har gjorts så att en för hela landet representativ bild skulle erhållas. Av dessa kommuners redovisningar framgår att i genomsnitt belastas 61,1 % av kommunernas valkonton av arvoden till valförrättare, 4,3 % av arvoden till valnämndens ledamöter, 3,4 % hänförs till kostnader för utbildning, 6,1 % kostnader för vallokaler medan andelen övriga kostnader var 25,1 %. Till övriga kostnader brukar hänföras kommunernas kostnader för sortering och distribution av förtidsröster men också kostnaderna för t.ex. valskjutsar. Ett antal kommuner som inte brukar anordna denna typ av transporter fick göra det vid valen år 1991. Detta hänger med de kyrkliga indelningsändringar som genomfördes inför 1991 års val samtidigt som det nya folkbokföringssystemet trädde i kraft. Som tidigare nämnts började det nya folkbokföringssystemet att gälla den 1 juli 1991. Följden blev på många håll att väljare redovisades i fel valdistrikt varför vissa kommuner såg sig nödsakade att organisera och bekosta transporter för dessa väljare. Vi saknar dock uppgifter om i vilken omfattning det anordnades sådana transporter och i vilken utsträckning det medförde kostnadsökningar för kommunerna.

För kommunernas valadministration uppkommer också andra kostnader än de som belastar valkontot. I RSV:s uppföljning av 1991 års val har detaljerade kostnadsuppgifter tagits in, bl.a. har anlitad personal fått redovisa den tid de lagt ner i samband med valet. Samma kommuner som redovisat vilka kostnadsslag som belastat valkontot, med undantag av Mjölby och Nordanstig, har bokfört den tid personal som är anställd vid kommunen har arbetat med valadministration utan att kostnaden belastat valkontot. En osäkerhetsfaktor här är att tidrapporteringen från de olika kommunerna förefaller ha skett med olika grad av noggrannhet. Slutsatsen av denna rapportering måste därför bli något osäker. För de kommuner som lämnat tidrapporter utgör kostnaderna utanför valkontot 11,7 % av de kostnader som belastat valkontot. Även om redovisningen är osäker ger den i vart fall en bild av de kostnader som belastar kommunerna utanför deras valkonton. Under förutsättning att de kommuner som lämnat uppgifter i undersökningen är representativa kan en total

kostnad för samtliga kommuner när det gäller kostnader utanför valkontot uppskattas till omkring 15 milj. kr (11,7 % av 128 milj. kr).

Kommunernas sammanlagda kostnader för 1991 års val skulle således - med reservation för den osäkerhet som finns i underlaget - i vart fall kunna uppskattas till omkring 143 milj. kr ($128 + 15 = 143$)

3.3 Kostnaderna för 1991 års val

Enligt den redovisning som lämnats här ovan kan, med reservation för den osäkerhet som finns i materialet, den sammanlagda kostnaden för administrationen av 1991 års val beräknas enligt följande. (milj kr)

Kommunernas kostnader	143,0
Länsstyrelsernas förvaltningskostnader	10,7
Skattemyndigheternas förvaltningskostnader	5,1
RSV:s förvaltningskostnader	5,9
Kostnader som belastat RSV:s valanslag	177,6
Kostnader som länsstyrelserna belastat valanslaget med	9,0
Totalt	351,3

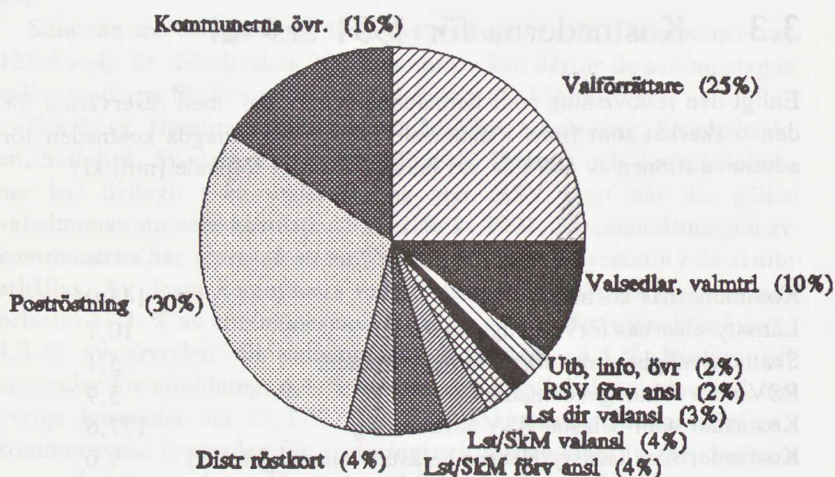
Denna uppskattade totalkostnad för valen år 1991 är den samlade kostnaden för samtliga val. Någon uppdelning av kostnaderna på septemberval resp. oktoberval (kyrkoval) har inte gjorts. Emellertid kan kostnaderna även redovisas på annat sätt. Diagrammet nedan redovisar valets kostnader, när valanslaget delats upp i olika poster. Länsstyrelsernas och skattemyndigheternas belastning av RSV:s valanslag redovisas särskilt. Kostnaderna för poströstning och distribution av röstkort särredovisas. Vidare har kommunernas kostnader delats upp i posterna valförrättare och övriga kostnader.

Det kan noteras att kostnaderna för röstmottagningen motsvarar drygt hälften av valets kostnader. Kommunernas kostnader för valförrättare motsvarar 25 % därav och kostnaderna för poströstningen 30 %. En närmare redovisning av postens kostnader finns i avsnitt 9.

De regionala myndigheternas kostnader (Lst och SKM) motsvarar 11% och RSV:s centrala administration 2% av totalkostnaderna. Utbildning, information och ersättning till Invandrarverket och Utrikesdepartementet motsvarar också det 2% av totalkostnaderna medan kostnaderna för valmaterial, huvudsakligen valsedlar, motsvarar 10% därav.

Kostnader för valen 1991

Fördelning på olika myndigheter och ändamål

Uppgifter om antalet röster i valen till riksdag och landstings- och kommunfullmäktige finns numera tillgängliga. Däremot finns inte denna uppgift ännu beträffande kyrkovalet. Det vore naturligtvis värdefullt om man kunde beräkna den totala kostnaden för valen per avgiven röst i resp. val. Detta är emellertid inte möjligt med det underlag som finns när det gäller kostnadsfördelningen mellan septemberval och oktoberval. Någon fullständig särredovisning av de kostnader som belöper på kyrkovalet finns nämligen inte. Så kan man inte hänföra de kostnader som täckts av RSV:s valanslag eller den del av valanslaget som länsstyrelserna disponerar till september resp. oktobervalen. Inte heller när det gäller kommunerna finns det någon fullständig redovisning. När det gäller kommunerna finns det dock ett visst underlag när det gäller kostnaderna för valförrättare. Denna kostnad utgör drygt 60 % av kommunernas direkta kostnader för valen. RSV har mot bakgrund av detta i sin redovisning av erfarenheterna av 1991 års val (1992-08-27 Dnr 3397092/120) uppskattat de kyrkliga valens andel av kommunernas direkta kostnader till en femtedel. Kommunernas direkta kostnader för septembervalen kan då uppskattas till 103 milj. kr. När det gäller länsstyrelserna kan man inte göra någon sådan uppskattning. Den enda särredovisning som finns hänför sig till den slutliga sammanräkningen av

september- resp. oktobervalen. När det gäller just dessa kostnader utgjorde drygt 75 % därav kostnader som hänförde sig till septembervalen. Underlaget för denna beräkning utgörs av en tidrapportering som länsstyrelserna gjort när det gäller personalkostnader vid resp. val. Mot bakgrund av den osäkerhet som finns i materialet anser vi inte att man kan göra någon någorlunda säker uppskattning av kyrkovalets andel av de samlade kostnaderna för valen år 1991 och vi avstår därför från det. En viss uppfattning kan man dock få mot bakgrund av det som nu sagts.

3.4 Övergripande om besparings- och effektiviseringsmöjligheter

Vi kommer längre fram i detta betänkande att redovisa förslag till förändrade regler och organisation för valadministration. Innan detta sker vill vi lämna en mer översiktlig bedömning om möjligheterna till effektiviseringar och kostnadsminskningar.

3.4.1 Kommunerna

Kommunerna svarar för den största enskilda kostnadsposten. Till två tredjedelar avser dessa kostnader ersättning till valförrättare. För kommunernas del förefaller möjligheten till besparingar främst vara att minska antalet valförrättare. Ett annat sätt kan vara att minska den tid man behöver anlita valförrättare. Ersättningen till valförrättare utgår i de flesta fall som ett arvode i ett för allt varför t.ex. ett förkortat öppethållande inte ger några direkta kostnadseffekter. Sådana effekter kan i så fall uppnås först om ersättningsreglerna ändras. I genomsnitt torde antalet valförrättare per valdistrikt vara mellan fem till åtta. Enligt 3 kap. 4 § vallagen skall minst tre valförrättare vara närvarande vid röstningen. Det är av både praktiska och principiella skäl otänkbart att minska detta antal. Med hänsyn inte minst till att räkningen av rösterna i framtiden kan komma att bli mer komplicerad framstår en sådan minskning som orealistisk. Den väg som framstår som mest framkomlig när det gäller att minska kommunernas kostnader är att minska antalet valdistrikt och därmed antalet valförrättare. Förutsättningarna för att göra valdistrikten större hänger emellertid nära samman med andelen poströstande och möjligheten att ångerrösta.

Benämningen ångerröstning syftar på möjligheten att rösta i vallokal även om man avgivit en förtidsröst. Omkring 1500 personer, mindre än 0,3 promille av samtliga röstande, utnyttjade vid septembervalen år 1991 denna möjlighet. En konsekvens av möjligheten att ångerrösta är att de poströster som distribuerats till vallokalen under valdagen inte kan stoppas i valurnorna förrän röstningen avslutats och vallokalen stängts. I storstadsområdena är det inte ovanligt att mer än hälften av de röstande

röstat på posten. Efter det att vallokalerna stängt men innan den preliminära rösträkningen kan börja har valförrättarna i dessa distrikt ofta ett tidsödande arbete med att lägga ner poströsterna i valurnorna.

I detta sammanhang väger principiella skäl naturligtvis tungt. Det får antas att en väljare som lämnar en förtidsröst gör det efter lika noggranna överväganden som den som röstar i vallokal. Något skäl att medge ångerröstning därför att förtidsrösten skulle vara mindre övertänkt finns därför knappast. Huvudregeln i vallagen är emellertid att röstning skall ske på valdagen i vallokal. Övriga former av röstning utgör undantag, som formellt sett förutsätter att väljaren är förhindrad att rösta i sin vallokal på valdagen.

En annan möjlighet vore att begränsa ångerröstningsmöjligheterna till viss del av valdagen. Valförrättarna skulle t.ex. efter ett visst klockslag ha rätt att börja stoppa ner poströsterna i urnorna. Praktiska skäl kan tala emot detta. För att garantera en likformig behandling av väljarna skulle en sådan lösning kunna få till följd att man måste avbryta röstningen, stoppa ner alla poströsterna i valurnan och därpå återuppta röstningen. Vi lämnar inte något förslag när det gäller ångerröstningen. Denna fråga bör nämligen övervägas med parlamentarisk medverkan, se också avsnitt 1.3.

Den största möjligheten att nedbringa kommunernas kostnader för valadministrationen är att ge kommunerna ökade möjligheter att anpassa valdistrikts- och valförrättarorganisationen till den egna kommunens geografiska och tekniska förutsättningar.

De nuvarande reglerna om valdistrikts- och valförrättarorganisationen ger ett påtagligt litet handlingsutrymme för att kombinera kraven på service och skydd för valhemlighet med en rationell och effektiv hantering. I Norge finns en mycket hög grad av flexibilitet och kommunerna har vida ramar när det gäller det praktiska genomförandet av röstmottagningen.

Även om ingen direkt jämförelse gjorts mellan de svenska och norska kostnaderna för röstmottagningen torde förutsättningarna för en rationell röstmottagning vara avsevärt mycket större i Norge. Det som klart kan påvisas är den positiva och naturliga utveckling som sker hos t.ex. Oslo kommun när det gäller rutiner, organisation och teknisktöd inom valadministrationen.

I PM 1990-02-22 pekar RSV på några utvecklingsbehov och lämnar också förslag till möjliga lösningar som kan tillämpas i Sverige. I vissa kommuner kan det t.ex. vara en framkomlig väg att inrätta en "ambulerande" röstmottagning eller att lösa röstmottagningen på valdagen på annat sätt.

När det gäller tilltron till valsysteomet är säkerheten och tillförlitligheten av central betydelse. Förändringar i röstmottagningsorganisationen bör därför noggrant utredas och om möjligt prövas i mindre skala innan de genomförs. Vi föreslår därför att man genomför sådana försök vid 1994 års val, se avsnitt 11.

3.4.2 Det allmänna valanslaget

Utöver ersättning till postverket utgör tryckning av valsedlar den största posten på valanslaget. Till stor del beror dessa kostnader på partiernas beställningar av namnvalsedlar av vilka de flesta partier får mycket stora upplagor helt gratis. I avsnitt 6 redovisar vi hur staten kan spara kostnader i detta avseende. Anslaget belastas också av kostnader för valkuvert och kuvert för valsedelsförsändelser. I kapitel 8 lämnar vi några förslag till förenklingar och besparingar beträffande detta.

De faktorer som styr Postens kostnader för valet är främst tiden för poströstningen, antalet postkontor som anordnar röstmottagning och säkerhetskraven kring distributionen av poströster. Vidare kan framhållas att Posten även håller öppet på valdagen viss tid samt att Posten ombesörjer förtidsröstning på kommunala och statliga institutioner.

Vi redovisar våra överväganden kring detta i avsnitt 9.

3.4.3 Länsstyrelserna

Av redovisningen ovan framkommer att det är relativt svårt för regering och riksdag att bilda sig en uppfattning om vad valadministrationen på regional nivå egentligen kostar. Bl.a. kan länsstyrelserna belasta valanslaget utan att det för riksdagen redovisas under detta anslag. Som vi redovisat ovan är det belopp som länsstyrelserna tar i anspråk dubbelt så stort som det som redovisas för riksdagen. Denna ordning är orimlig ur både principiell och effektivitetsmässig synpunkt.

Beträffande länsstyrelserna och skattemyndigheternas hantering av röstlängder och röstkort finns möjligheter både till minskade kostnader och förbättrad service till allmänheten. Förslag i detta syfte lämnas i avsnitt 7.

Den största och mest realistiska möjligheten till att bringa ned kostnaderna för valadministrationen kan vara att förändra ansvarsfördelningen när det gäller den preliminära rösträkningen och den slutliga sammanräkningen. Idag sker den preliminära rösträkningen i vallokalerna efter det att röstningen avslutats där. Vid denna rösträkning delas valsedlarna upp i en grupp för varje parti. Någon uppdelning efter olika listor inom partierna görs däremot inte.

De poströster som inte har räknats i vallokalerna, räknas av valnämnden på onsdagen efter valdagen vid den s.k. onsdagsräkningen. Vid denna gör valnämnden också en preliminär rösträkning. Inte heller då sker en uppdelning av valsedlarna efter "listtyp". En sådan uppdelning sker först vid länsstyrelsernas slutliga sammanräkning. Inför den slutliga sammanräkningen får länsstyrelserna allt valmaterial av valnämnderna. I valmaterialet ingår valsedlarna som levereras in till länsstyrelserna under måndagen resp. onsdagen efter valdagen. En möjlig väg att rationalisera denna rösträkningsprocedur kan vara att göra på följande sätt.

Med början dagen efter valet skall de kommunala valnämnderna genomföra en slutlig sammanräkning av valsedlarna. Den kommunala valnämnden räknar alla giltiga, oförändrade valsedlar och delar upp dem efter listtyp. Ogiltiga valsedlar är de valsedlar som saknar partibeteckning t.ex. blanka valsedlar eller valsedlar som avsiktligt märkts. Med förändrade valsedlar menas valsedlar som innehåller strykningar, tillskrivna namn eller andra markeringar utan att valsedlarna skall räknas som "märkta". Denna sistnämnda typ av valsedlar utgör omkring 5 % av samtliga valsedlar.

Vi föreslår att länsstyrelsernas uppgifter i valorganisationen övertas av regionala valnämnder, se avsnitt 5. I denna rationaliseringsmodell skall den kommunala valnämnden behålla de oförändrade valsedlarna och överlämna de ogiltiga och förändrade valsedlarna till den regionala valnämnden tillsammans med ett protokoll över resultatet av den sammanräkning som gjorts av den kommunala valnämnden. Härigenom kommer den regionala valnämndens sammanräkning att bli mindre omfattande än den sammanräkning som idag görs av länsstyrelserna. De valsedlar som den kommunala valnämnden behållit skulle också kunna förstöras efter det att valet vunnit laga kraft.

En sammanräkning som sker enligt denna skiss skulle innebära att mindre resurser krävs för att göra den slutliga sammanräkningen. För kommunernas del innebär emellertid ett sådant system ett ökat ansvar och större kostnader. Totalt avgavs vid septembervalet år 1991 5,5 milj. röster. Vid onsdagsräkningen samma år räknade de kommunala valnämnderna omkring 65.000 röster. För de kommunala valnämndernas del skulle ett förändrat sammanräkningssystem leda till att man måste skapa en relativt stor administrativ organisation kring denna rösträkning. Det skulle därmed också innebära ökade kostnader för kommunerna.

För den regionala valnämnden skulle ett förändrat system i fråga om rösträkningen sannolikt innebära att sammanräkningen blir mindre omfattande. Antalet extraanställd personal skulle kunna minskas och kostnaderna på den regionala nivån minska. Hur stora kostnader ett sådant system skulle medföra för kommunerna är däremot svårt att överblicka. För att få klarhet i detta bör man därför enligt vår mening i några kommuner använda sig av denna modell som en försöksverksamhet vid de ordinarie valen år 1994.

Med ett ökat personvalsinslag följer också ett ökat intresse att snabbt få del av resultaten för enskilda kandidater. För att svara mot detta intresse måste den preliminära rösträkningen sannolikt också omfatta en listtypsuppdelning. Vi återkommer till denna fråga i avsnitt 4 när det gäller tekniska hjälpmedel och i avsnitt 5 när det gäller de organisatoriska konsekvenser som detta medför.

3.4.4 De kyrkliga valen

De kyrkliga valen äger rum under ordinarie valår tredje söndagen i oktober. Vid planeringen av de allmänna valen måste samtliga valadmini-

strativa myndigheter ta hänsyn till vad som gäller i de kyrkliga valen. I dessa val bildar varje församling ett valdistrikt. Ingår delar av en församling i olika valdistrikt vid val till riksdagen, skall varje del bilda eget valdistrikt vid val av kyrkofullmäktige eller direktvalt kyrkoråd. Vid valdistriktsindelningen vid val till riksdagen måste man därför ta hänsyn till gällande församlingsindelning. Enligt 8 § lagen (1972:704) om kyrkofullmäktigval, m.m. skall man dessutom vid upprättande av de allmänna röstlängderna upprätta en röstlängd för varje kyrkligt valdistrikt. Vid septembervalen har man därför ofta den allmänna röstlängden uppdelad i flera delar. Uppgift om medlemskap i Svenska kyrkan skall noteras i röstlängden. Dessa uppgifter finns inte i folkbokföringen. För att få fram uppgifterna måste skattemyndigheterna begära att få dem från Svenska kyrkan. Med hjälp av Svenska kyrkans register över sina medlemmar lägger man sedan in uppgifterna särskilt.

En kort redovisning av reglerna kring de kyrkliga valen finns i avsnitt 2.4. Administrationen av dessa val innebär såväl praktiska som principiella problem.

Valdeltagandet i de kyrkliga valen är mycket lågt. Vid valet år 1988 var valdeltagandet 12,2 %. Uppgifter om det slutliga valdeltagandet i kyrkoval tas fram av Statistiska Centralbyrån. Några sådana uppgifter för 1991 års kyrkoval finns (1992-10-01) inte tillgängligt. Antalet röstande på postkontor sjönk emellertid från 160.000 år 1988 till 120.000 år 1991. Mycket talar alltså för att valdeltagandet i de kyrkliga valen sjunkit ytterligare. Det låga valdeltagandet leder till problem när det gäller att upprätthålla valhemligheten. Som exempel kan nämnas att det i 42 samfällighetsval år 1991 förekom mindre än tio röster och i tre av dessa val avgavs endast *en* röst. Det låga valdeltagandet kan uppfattas som en försvagning av de valda organens legitimitet. Under alla omständigheter talar det låga valdeltagandet för att medlemsinflytandet inom Svenska kyrkan borde ges nya former.

Länsstyrelsernas sammanräkning av kyrkovalen är ofta komplicerade. Detta hänger samman med att de partier som deltar i kyrkovalen ofta glömmer att i förväg lämna uppgifter om de kandidater som ställer upp i valet. Länsstyrelserna kan därför inte förbereda sammanräkningen av dessa val.

Frågan om förhållandet mellan staten och Svenska kyrkan har varit föremål för utredning och debatt sedan år 1958. Den senaste utredningen i frågan gäller vilka rättsliga och ekonomiska konsekvenser en förändring av relationen kan få. (Se ERK-utredningens slutbetänkande (SOU 1992:9) Ekonomi och rätt i kyrkan.) I detta betänkande berörs inte närmare frågan om administrationen av kyrkliga val och kostnaderna för dessa.

En förändring av relationen mellan staten och Svenska kyrkan måste enligt vår mening leda till att man överväger frågan om det valadministrativa ansvaret alltså skall ligga kvar på statliga myndigheter.

Något ställningstagande i frågan om den framtida relationen mellan staten och Svenska kyrkan torde inte vara nära förestående. Som framgått ovan komplicerar reglerna om de kyrkliga valen admini-

strationen av septembervalen. Å andra sidan innebär det sannolikt effektivitetsvinster att den organisation som administrerar septembervalen också administrerar kyrkovalen.

När det gäller kostnaderna för den *lokala* administrationen av de kyrkliga valen så belastar de i sin helhet kommunerna. Som vi tidigare påpekat är det, med hänsyn till det nära samband vad gäller administrationen av dessa båda val, svårt att dela upp valkostnaderna på resp. val.

I den offentliga förvaltningen förordas alltmer det synsättet att varje verksamhet skall bära sina egna kostnader. Det kan mot bakgrund av det synsättet redan nu i vart fall ifrågasättas om det är rimligt att de kostnader som uppkommer för administration av de kyrkliga valen på det lokala planet i sin helhet skall bekostas av de borgliga kommunerna. På nuvarande stadium av vårt utredningsarbete har utredningen dock inte den sammansättning som krävs för att ta upp dessa frågor till närmare övervägande, se också avsnitt 1.3.

4 Det framtida datorstödet i valförfarandet

I våra direktiv betonas att någon grundläggande analys av det tekniska stödet för röstningsprocessen inte gjorts sedan 1965 års Valtekniska utredning avslutade sitt arbete. Valtekniska utredningen lade, i sitt betänkande (SOU 1971:72) Maskinell teknik vid de allmänna valen, fram förslag till ett nytt datorstött röstande med hjälp av hålkort och s.k. valboxar. Systemet kom dock aldrig att genomföras. Föredragande statsråd hänvisade till att det i viss mån var osäkert hurvida man med tillämpning av den föreslagna maskinella valtekniken kunde uppnå den höga grad av säkerhet i valförfarandet som krävdes (prop. 1972:105 s. 90 f).

Under de drygt 20 år som förflutit har en omfattande utveckling ägt rum vad gäller datorernas prestanda och användning. Inom arbetslivet används datorer i ett stort antal olika tillämpningar och har t.ex. praktiskt taget ersatt alla andra kontorsmaskiner. I många hem finns speldatorer och datoriserade hemarbetsplatser.

Utvecklingen inom datakommunikationsområdet har öppnat nya möjligheter. Under de senaste åren har det blivit möjligt att utföra banktjänster med hjälp av knappteleson och kodnummer. I snabbköpsbutikerna registreras varorna med hjälp streckkoder och optisk läsare.

I detta betänkande behandlar vi frågor som rör RSV:s och valadministrationens datorstöd. Det handlar där om att utveckla och förbättra datorstödet inom tillämpningar där sådan teknik redan idag används. Emellertid finns det också skäl att belysa frågan om en eventuell användning av datorstöd i de delar av valprocessen som idag sköts helt manuellt. Frågan skall här behandlas mot bakgrund av de erfarenheter vi tagit del av beträffande den internationella utvecklingen inom området.

Utveckling av datorstött röstande sker främst i USA. Exempel på intressanta försök finns också i Norge, Belgien och Nederländerna.

Datorisering av valförfarande kan beskrivas som en utvecklingsprocess i tre nivåer.

Nivå ett innebär att väljaren lämnar sin röst på pappersvalsedlar. Valsedlarna sorteras och räknas för hand. Resultatet matas in i datorer för beräkning av mandat, tabulering och eventuell elektronisk vidarebefordran för summering av det nationella valresultat.

Nivå två innebär att väljaren röstar med någon typ av datoranpassat media. Det kan röra sig om hålkort, som i Valtekniska utredningens förslag, men det kan också röra sig om att valsedlarna är anpassade för

optisk läsning. Denna anpassning kan t.ex. ske genom streckodsmarkering.

Nivå tre innebär att röstningshandlingen och sammanräkningen smälts samman till en process. Väljaren röstar genom att trycka på en knapp eller motsvarande. Knapptryckningen resulterar i att rösten både registreras och adderas till tidigare avgivna röster.

Nivå ett är det stadium som det svenska valförfarandet befinner sig i idag. I nivå två befinner sig flera av USA:s delstater och även, som nedan skall redovisas, Oslo kommun. Andra delstater i USA samt de försök som genomförs i Belgien och Nederländerna kan hänföras till nivå tre.

4.1 Utvecklingen i vissa andra länder

4.1.1 USA - från spakmaskin till elektroniskt minne

I USA har maskinellt röstande ägt rum sedan slutet av förra århundradet. I New York användes första gången 1892 en mekanisk röstningsmaskin. Först nu, 100 senare, genomför staden New York en teknikupphandling som syftar till att ersätta de mekaniska röstningsmaskinerna med elektroniska maskiner. Utbytet skall ske stegvis och skall vara slutfört under slutet av 1990-talet.

De amerikanska mekaniska röstningsmaskinerna består av en panel där alla kandidater i de aktuella valen räknas upp kolumnvis. Vid varje namn finns en liten spak. Med denna kan väljaren ange om han vill rösta på kandidaten. När väljaren angett vilka kandidater han vill rösta på, drar han i en större spak. Ett antal dolda räkneverk - ett för varje kandidat - ställs nu om utifrån väljarens val. Röstningen är avslutad och röstsammanräkningen sker kontinuerligt.

När röstningen avslutats öppnas apparaterna och räkneverken läses av. Resultatet antecknas i skriftliga rapporter.

Omkring en tredjedel av de amerikanska väljarna röstar med hjälp av denna typ av mekaniska maskiner.

Orsaken till att maskinerna började användas var främst risken för valfusk med pappersvaledlar. Med denna typ av röstning har nämligen otillbörlig påverkan av valresultatet uppkommit genom att t.ex. extra valedlar stoppas i valurnan ("ballot stuffing"). Detta är möjligt eftersom i USA, liksom i de flesta andra länder, är det inte en valfunktionär som stoppar ner valedeln i valurnan utan detta görs av väljaren. Vidare har det förekommit att någon vid sammanräkningen med avsikt gjort extra markeringar på de valedlar som tillfallit en viss kandidat; dessa valedlar har då blivit ogiltiga. Det har också förekommit att en större mängd valedlar som avsåg en viss kandidat "försvunnit" vid sammanräkningen. En annan risk med pappersvaledlar som uppmärksammats i USA har att göra med svårigheterna att räkna dem manuellt. Det

uppkommer ofta fel som kan bero på t.ex. ouppmärksamhet eller trötthet hos personalen.

Genom att röstning och rösträkning sammanfördes i en handling minskade risken för att de avgivna rösterna skulle utsättas för otillbörlig påverkan. Efterhand har dock bristerna med mekaniska maskiner alltmer aktualiserats. Apparaterna är stora och mycket tunga. De kräver en omfattande service. Det blir allt svårare att upprätthålla erforderlig kompetens för detta. De mekaniska maskinerna bedöms inte heller vara felfria. Slitage i mekaniken kan medföra att röster inte registreras eller att en röst registreras flera gånger. Åtminstone äldre maskiner kunde också utsättas för fusk av ett simpelt slag. Man kunde helt enkelt låta kandidaternas namnlappar byta plats.

Den vanligaste röstningsformen i USA är röstning med hålkort. Omkring hälften av de registrerade väljarna skall rösta med sådan kort. Metoden infördes i och med datorernas ökande spridning under 1960-talet.

Röstning med hålkort kan ske genom att väljaren med hjälp av särskilda mallar stansar ut hål i positioner som markerar kandidatval. Det finns också hålkort där väljaren röstar genom att, med t.ex. en penna, trycker ut förperforerade hål.

Utvecklingen av videoterminaler och persondatorer har gjort att hålkortet försvunnit ur praktiskt taget alla andra datatillämpningar. Hålkortsröstande bygger således på en omodern datateknik. Den är också förknippad med stordatorsystem. Trots detta finns, enligt vad vi erfarit, idag inga vittomfattande planer på att byta ut hålkortssystemen mot andra system. Däremot finns det inte några delstater eller städer som idag inför röstning med hålkort.

En allvarlig nackdel med hålkort är risken för att utstansade pappersbitar sitter kvar i hålen eller att förperforerade hål ramlar ut av annan påverkan. Resultatet blir felläsningar i hålkortsläsaren. I USA finns många erfarenheter av detta problem. Det hela kompliceras av att det i efterhand ofta inte är möjligt att rekonstruera vad väljaren avsett med sina markeringar i hålkortet.

En modernare teknik är läsning med optisk läsare. Omkring 15 % de registrerade väljarna skall rösta med valsedlar som läses i optiska läsare. Med tanke på de optiska läsarnas alltmer omfattande användning i samhället i övrigt har optisk läsning inte fått den spridning i valförfarandet som man kunde väntat. En förklaring är att man inte är van att använda pappersvalsedlar. Detta hänger i sin tur samman med att man - som vi tidigare nämnt - är rädd för valfusk om man använder pappersvalsedlar.

Direktregistrerande elektroniska röstningsmaskiner är ännu inte särskilt vanligt. Omkring 4 % av de registrerade väljarna skall rösta på detta sätt. Genom New Yorks upphandling väntas denna andel öka till 7 %.

Direktregistrerande elektroniska röstningsmaskiner finns av olika fabrikat. De är samtliga konstruerade för att likna de mekaniska spakmaskinerna så mycket som möjligt. Väljarna står alltså även här inför en

panel med kandidatnamn. Med knappar markerar han sitt val och bekräftar slutligen med en särskild knapptryckning att valhandlingen avslutats. De avgivna rösterna registreras i två elektroniska minnen, varav det ena är stationärt och det andra sitter i en kassett som kan monteras loss. De sistnämnda kassetterna samlas upp efter röstningens avslutande och förs till sammanräkningslokalen. I denna lokal finns en dator och en särskild kassettläsare. Att läsa in resultat via kassetten är en fråga om sekunder.

I Davidson County, Nashville, Tennessee genomförs val med hjälp av sådana röstningsmaskiner. Davidson County har 275.000 registrerade väljare, 164 valdistrikt och ca 605 röstningsmaskiner. I primärvalet inför presidentvalet år 1992 röstade ca 54.000 väljare. Vallokalerna stängdes kl 19.00. Kassetterna där rösterna registrerats, transporterades till sammanräkningslokalen av valförrättarna. Med bil handlade det om 10-45 minuters resa. Första kassetten lästes in kl 19.20. Ett preliminärt resultat förelåg kl 21.20. Normalt sett skulle ett sådant resultat finnas redan omkring kl 20.30. Förseningen berodde på att ett valdistrikt rapporterade mycket sent och att det i ett annat distrikt uppstod ett tekniskt fel på en röstkassett. Kassetten gick inte att avläsa i kassettläsaren. I själva verket fick den preliminära sammanräkningen avslutas trots att resultatet från detta distrikt inte gick att räkna. Innan det slutliga valresultatet fastställdes fick resultatet i det distriktet registreras manuellt.

Kostnaderna för en röstningsmaskin är 5-6000 dollar per styck. Tillverkarna rekommenderar att antalet maskiner dimensioneras till 1 per 500 väljare. I Davidson County beräknar man att drift- och underhållskostnader uppgår till ca 150.000 dollar per år för de drygt 600 maskiner man har. Maskinerna kräver kontinuerlig nätanslutning och måste dessutom "provköras" två till tre gånger om året.

Persondatorer förekommer inte som röstningsmaskiner. Förklaringen till detta synes till en del bero på att man är rädd för att det kan förekomma s.k. datavirus i sådana datorer. En annan - viktigare - förklaring är det i USA ofta lagstadgade kravet på "full-face-ballot", dvs. att väljaren skall se samtliga kandidater i samtliga val på en och samma valsedel. Normala bildskärmar till persondatorer klarar inte av att visa erforderlig informationsmängd. Det kan nämnas att ett större persondatorföretag fick en offertförfrågan inför New Yorks upphandling av elektronisk röstningsutrustning. Företaget avstod dock från att lämna offert. En av förklaringarna till detta har uppgivits vara rädslan för negativ publicitet för det fall att något skulle bli fel vid genomförande av ett val.

4.1.2 Belgien - försök med olika system

Under de val som hölls den 24 oktober 1991 i Belgien genomfördes i två valdistrikt, Waarschoot och Villers-le-Bouillet, försöksverksamhet med direktregistrerande elektronisk utrustning på väljarnivå. Det kan anmärkas att det råder röstplikt i Belgien. Valdeltagandet är därför högt.

Vid samma tillfälle hölls val till den lokala, regionala och centrala församlingen. Två olika system prövades, ett holländskt i Waarschoot och ett fransk i Villers-le-Bouillet.

I båda systemen inleddes röstningen med att väljaren - manuellt - prickades av i röstlängden. Efter denna kontroll fick han ett magnetkort och hänvisades till ett valbås där utrustningen fanns uppställd. I det *holländska* systemet aktiverades magnetkortet av valförrättaren. Med detta magnetkort aktiverade väljaren i sin tur röstningsmaskinen. Denna maskin hade en tablå där partierna och namnen på samtliga kandidater i alla tre valen fanns presenterade. Väljaren markerade sitt val med hjälp av knappar vid resp. alternativ. Han kunde rösta aningen på parti eller ge sin röst till en viss kandidat i partiet. När väljare markerat sitt val fick han på en textskärm utskrivet att han i det valet avser att rösta på ett visst parti eller en viss angiven kandidat. Väljaren skulle därefter bekräfta sitt val genom att trycka på en särskild knapp. När detta gjorts kunde väljaren fortsätta med nästa val. När väljaren avslutat valhandlingen lämnade han tillbaka magnetkortet till valförrättaren. Magnetkortet kunde då aktiveras på nytt för att användas av en annan väljare.

Avgivna röster samlades i en särskild minnesenhet i resp. röstmaskin. Varje enskild röst sparades slumpmässigt. Efter att röstningen avslutats kunde man avläsa hur väljarna röstat i denna röstningsmaskin. Genom att koppla minnesenheten till en särskild maskin för summering av resultaten fick man fram valresultatet i det valdistriktet. Varje valdistrikt omfattade omkring 1500 personer och det krävdes minst fyra röstningsmaskiner i varje vallokal.

Också i det *franska* systemet aktiverade väljaren röstningsutrustningen med hjälp av magnetkortet. De valmöjligheter som väljaren hade presenterades för honom på en bildskärm. Med hjälp av en ljuspenna markerade han sitt val. Först visades valet till parlamentet. I en bild presenterades samtliga parti som deltog i valet. Genom att markera med ljuspennan på symbolen för ett visst parti fick väljaren upp en bild på de kandidater som ställt upp i valet för det partiet. Väljaren kunde "bläddra" mellan de olika partierna. När han träffat sitt val markerade han med ljuspennan invid det partiet resp. den kandidaten. Valet skulle bekräftas med en särskild funktion. När väljaren genomfört proceduren i det första valet presenterades på valskärmen de parti som deltog i det regionala valet och därefter i det lokala valet. Väljaren kunde också "rösta blankt". Uppgiften om de val som väljaren träffat fördes över på magnetkortet. Väljaren tog därefter magnetkortet och stoppade det i en elektronisk "valurna" hos valförrättaren där det avlästes. Alla kort samlades i valurnan. När röstningen avslutades kunde resultatet av valet avläsas i den minnesenhet som fanns i "valurnan". I ett valdistrikt med omkring 1500 röstberättigade krävdes minst tre röstningsmaskiner och en elektronisk valurna.

4.1.3 Norge - röstlängd på data och optisk läsning av valsedlar

Den norska vallagstiftning ger kommunerna en betydande frihet vid det praktiska genomförandet av allmänna val. I Oslo har denna frihet utnyttjats till att pröva olika former av ökat datorstöd.

I kommun- och fylketingsvalet år 1991 prövade man både att ha röstlängden tillgänglig på data i vissa vallokaler och att räkna rösterna med hjälp av optiska läsare. Försöken i Oslo har föregåtts av bl.a. studier av amerikanska erfarenheter.

Oslo kommun tillhandahöll vissa centralt belägna vallokaler där väljarna på valdagen kunde rösta oavsett var de bodde. I dessa vallokaler fanns röstlängden tillgänglig på persondatorer. Röstkortet var försedda med streckodsmarkeringar. Avprickning i röstlängden skedde med hjälp av en läspenna som fördes över streckodsmarkeringen.

I vallokalerna ute i valdistrikten skedde endast sortering och en preliminär bedömning av valsedlarna. Samtliga avgivna röster transporterades därefter till Oslo rådhus. I rådhuset fanns 30 optiska läsare sammankopplade i ett nätverk. De inlevererade valsedlarna lästes valdistrikt för valdistrikt. Via en monitor kunde ledningsgruppen hela tiden följa sammanräkningsläget. Massmedia, partirepresentanter och allmänhet kunde följa resultatrapporteringen via särskilda terminaler.

Det bör noteras att utformningen av valsedlarna ställde förhållandevis stora krav på avläsningsapparaturen. Det norska kommunalvalet innehåller starka personvalsmoment. Väljaren kan ge de kandidater han föredrar en tilläggsröst. För att markera vilka kandidater varje parti vill få valda kan också partierna redan från början ge dessa kandidater tilläggsröster. Detta sker genom att kandidatens namn tas upp två gånger på valsedeln. Vidare kan väljaren stryka de kandidater som han är missnöjd med.

Utöver detta kan väljaren lägga till kandidater från andra partiers valsedlar. Detta gör han genom att ange partinamn, kandidatnummer och namn på särskild plats på valsedeln. Tilläggsröster, strykningar och tillagda namn påverkar inte mandatfördelningen mellan partierna, men väl vilken kandidat som kommer att utses inom resp. parti.

De optiska läsarna var utformade så att de klarade att läsa allt utom tilläggsnamnen. Inregistreringen av dessa namn fick därför ske manuellt via särskilda terminaler. Den manuella registreringen omfattade mindre än 5 % av antalet valsedlar.

Sammanräkningsprocessen, inberäknat manuella kontroller m.m., pågick hela valnatten. Ett preliminärt resultat förelåg vid midnatt och det slutliga valresultatet kunde officiellt tillkännages vid lunchtid nästföljande dag. Enligt de personer som ansvarade för genomförandet av valen är erfarenheterna av systemet goda.

Efter initiativ av Oslo kommun pågår sedan år 1988 också ett utvecklingsarbete när det gäller elektroniska hjälpmedel vid röstning, sammanräkning och rapportering. Norska Statens DataSentral A.S har

utarbetat en prototyp, Civis, där röstningen sker på helt elektronisk väg. Vid utvecklingen av detta system har man utgått från att valhandlingen sett från väljarens sida skall vara så lik röstning med pappersvalsedlar som möjligt. I systemet finns två fristående elektroniska maskiner. Dessutom skall röslängden finnas registrerad i persondator i vallokalen.

Systemet är tänkt att fungera på följande sätt. När väljaren kommer till vallokalen sker en kontroll mot röslängden att han är röstberättigad i vallokalen. Är han det får han ett särskilt magnetkort av valförrättaren. Detta kort har då aktiverats så att det blir möjligt för väljaren att rösta. Den första elektroniska maskinen finns i valbåset. Denna maskin har en panel där samtliga partier som registrerats för deltagande i valet finns upptagna. Väljaren för in magnetkortet i maskinen. För varje partinamn finns en knapp så att väljaren kan markera vilket parti han röstar på. Denna uppgift förs då över till magnetkortet. Den andra elektroniska maskinen är en elektronisk valurna som är placerad hos valförrättarna. Väljaren tar sitt magnetkort och för in det i valurnan och uppgifterna på kortet förs elektroniskt in i valurnan. Uppgifterna räknas direkt och när röstningen avslutas finns sålunda resultatet samlat i ett särskilt elektroniskt minne. I och med att väljaren röstat blir magnetkortet "avregistrerat". Valförrättarna kan sedan initiera magnetkortet på nytt så att nästa väljare kan använda samma kort.

Med hjälp av det minne som finns i valurnan kan man, mycket snart efter att röstningen i vallokalen avslutats, rapportera valresultatet.

4.2 Datorstödet i den svenska valadministrationen

Datorstödet i den svenska valadministrationen baseras i mycket hög grad på ålderstigen teknisk utrustning och programvara. Behovet av modernisering föranledde oss att tillskriva regeringen beträffande ett uppdrag till RSV angående förstudie av datorstöd anpassat till skattemyndighetens folkbokföringsdatorer. Detta uppdrag har av RSV redovisats i verkets anslagsframställning 92/93.

4.2.1 Länsstyrelsernas ADB-stöd

Länsskattereformen år 1987, då skatteenheten vid länsstyrelserna bröts ut och bildade länsskattemyndigheterna, fick till följd att de flesta länsstyrelser kom att sakna såväl ADB-utrustning som ADB-kompetens eftersom detta tidigare funnits på skatteavdelningen. Inom länsstyrelserna har det därefter byggts upp ett visst ADB-stöd. Den maskinella utrustningen hos flertalet länsstyrelser består av basdatorer med nätanslutna persondatorer och överensstämmer med den som finns inom folkbokföringssystemet. Däremot har alla länsstyrelser inte likartade operativsystem. Kompetensen när det gäller utvecklings- och operatörsansvar

varierar mycket kraftigt. ADB-stödet inom länsstyrelserna används främst för internt kontorsstöd och service t.ex. diarieföring och ord- och textbehandling. När det gäller ord- och textbehandlingen så använder man sig av varierande maskinella utrustningar och program. En närmare presentation av länsstyrelsernas ADB-stöd finns i bilaga 3, Växjö-gruppens redovisning.

4.2.2 Skatteförvaltningens ADB-stöd

Skatteförvaltningen har en mycket ADB-intensiv verksamhet. På central nivå är verksledningen ansvarig för ADB-strategier, infrastrukturer m.m. RSV:s sakavdelningar är systemägare och systemansvariga beträffande de riksgemensamma ADB-baserade grundsystemen, bl.a. det system som handhar folkbokföringen. RSV:s tekniska avdelning svarar på uppdrag av RSV:s sakavdelningar för bl.a. systemering och programmering av grundsystemen. Tekniska avdelningen sköter också ADB-driften av det centrala skatteregistret och det centrala referensregistret för folkbokföringen. Avdelningen svarar dessutom för programvaran i de olika kommunikationsnäten och för visst användarstöd.

Den regionala datormiljön består idag av ett omfattande terminalnät med kommunikation mot regionala och centrala datorer. Folkbokföringssystemet, som togs i drift i samband med att folkbokföringen överfördes till skatteförvaltningen den 1 juli 1991, bearbetas på regionala basdatorer som är placerade på varje skattemyndighets ADB-enhet. Det finns omkring 40 sådana datorer. I varje dator förs flera folkbokföringsregister, ett för varje skattekontor. Folkbokföringsregisterna är nämligen lokala dvs. begränsade till ett lokalt skattekontor. Datorerna kommunicerar dock sinsemellan när alla registrerade flyttningar genomförs och då referensregistret uppdateras vilket sker nattetid. Till systemet är kopplat omkring 1.400 terminalarbetsplatser vilka är placerade på de lokala skattekontoren. Terminalerna är i sin tur sammankopplade i lokala nät. Från det lokala nätet finns en förbindelse till den egna basdatorn på länets ADB-enhet.

När det gäller det befintliga ADB-stödet för valhanteringen så har det sina grunddrag från början av 1970-talet. Systemet körs på datorer från 1980. Någon genomgripande systemutveckling har inte gjorts sedan systemet utvecklades. Det är tungrott och är inte användarvänligt. För en stor del av de datorer som används i valens tekniska stödssystem går underhållskontrakten ut år 1993. Även aviseringssystem för folkbokföringen och vissa delar av skattesystemen går i samma miljö. Inom RSV pågår f.n. ett utvecklingsarbete för ett nytt ADB-system för valhanteringen. Berörda system skall överföras till basdatorsystem dvs. system som är uppbyggda på motsvarande sätt som folkbokföringssystemet.

På regional nivå svarar skattemyndighetens ADB-enhet för driften av lokala och regionala ADB-system. Enheten svarar också för utskrifter och efterbehandling av bl.a. skattsedlar, deklarationsblanketter,

taxeringsmeddelanden och längder, t.ex. röstlängder. Inom ADB-enheterna finns också en särskild stödfunktion för skattemyndighetens ADB-användare. I denna funktion ingår utbildning, installation av terminaler, felsökning och åtgärder inom systemet för terminalnät m.m. Enheten ansvarar också för driften av den regionalt placerade kommunikationsutrustningen och övriga datorer. På lokal nivå finns en eller flera tjänstemän som är ansvariga för terminalsystemen.

I rapporten "Handlingsplan för ADB-utveckling inom skatteförvaltningen och exekutionsväsendet" (RSV 1991:7) redovisas den planerade utvecklingen av förvaltningarnas ADB-system. I korthet innehåller rapporten förslag att man bör gå mot sk. öppna, leverantörsoberoende ADB-system. ADB-verksamheten regionalt skall också i fortsättningen utvecklas från en produktionsinriktad ADB-verksamhet till en i huvudsak ADB-kompetensinriktad verksamhet med väl utbyggt stöd till användarna i länet. ADB-systemen skall dessutom utvecklas mot centralt utformade, riksgemensamma grundsystem i kombination med andra system som skall vara regionalt uppbyggda.

Regeringen uppdrog under budgetåret 1990/91 åt RSV att i samarbete med statskontoret och riksrevisionsverket undersöka hur kopplingen mellan verksamhetsansvar och kostnadsansvar för ADB-stödet kan förbättras. RSV:s verksledning uppdrog åt en särskild utredning att göra denna undersökning. Utredningen, ADB-90-utredningen, har redovisat sina slutsatser i rapporten ADB 90 Utredningsrapport (RSV 1991:5). Utredningen pekar på att det enligt statsmakternas intentioner bör ske en övergång till mer resultatorienterade styrmetoder. Ett sätt att göra det är enligt utredningen att tillämpa en hög grad av efterfrågestyrning när det gäller ADB-stödet i verksamheten. Inom skatteförvaltningen innebär dessa tankegångar att de som är ansvariga för sakenheterna blir beställare av det ADB-stöd som behövs i verksamheten och att ADB-organisationen uppträder som en ny ADB-myndighet och blir en marknadsanpassad leverantör i en konkurrensutsatt miljö.

I budgetpropositionen för budgetåret 1991/92 (prop.1991/92:100 Bil. 8 s. 28 f) framhåller föredragande statsråd att hon inte anser att en ny ADB-myndighet bör inrättas. I stället bör ADB-verksamheten i fortsättningen utgöra en särskild resultatenhet med ett anslag som formellt tas upp till 1000 kr. Resultatenheten bör enligt föredragande statsrådet fr.o.m. den 1 juli 1992 omfatta de uppgifter som handhas av RSV:s tekniska avdelning och fr.o.m. den 1 juli 1993 även uppgifterna för skattemyndigheternas nuvarande ADB-enheter.

Sedan den 1 juli 1992 har ADB-organisationen brutits ut till en särskild resultatenhet inom RSV:s förvaltningsområde.

När det gäller hanteringen av utdata har RSV beslutat, mot bakgrund av förslag som lämnats i en särskild rapport, RSV 1991:2, att utdatahanteringen (utskrift och efterbehandling) som f.n utförs på 21 driftställen skall koncentreras till två utdatacentraler, en i Vänersborg och en i Härnösand. Dessa utdatacentraler skall vara färdiga att tas i drift den 1 juli 1993.

RSV har nyligen beslutat att ADB-enheterna skall organiseras i fem regioner. Regional dator drift kommer i de flesta fall att förläggas till en ort inom varje region. Också när det gäller indata - fångst av data på magnetband m.m. - pågår utredningar inom skatteförvaltningen. Det pågår också försök med olika varianter av optisk läsning.

4.2.3 Bedömningsgrunder för tekniska hjälpmedel i valförfarandet

I USA har man lång erfarenhet av tekniska hjälpmedel i valförfarandet däri inbegripet elektronisk röstning. För att samla de erfarenheter som finns i valförfarandet i de olika delstaterna och för att försöka uppnå en så likformig tillämpning som möjligt har man inrättat ett federalt, rådgivande organ, National Clearinghouse on Election Administration of the Federal Election Commission (FEC Clearinghouse). FEC Clearinghouse har utarbetat ett underlag för de krav som bör ställas på de tekniska eller elektroniska hjälpmedel som förekommer i valförfarandet. Denna specifikation kan sammanfattas enligt följande.

För att upprätthålla förtroendet för valresultatet bör man kunna kontrollera det resultat som redovisas. Det får inte heller finnas utrymme för att resultatet kan påverkas på ett otillbörligt sätt utan att detta kan upptäckas. Slutligen måste valadministratörer ha tillräckliga kunskaper och resurser när det gäller tillämpningen av de elektroniska eller andra hjälpmedel som används i valförfarandet. Man måste, för att uttrycka det kort, ställa höga krav på exakthet, integritet och säkerhet. Med *exakthet* menas att vid flera likadant utförda bearbetningar skall resultatet av de uppgifter som matats in i systemet vara desamma. Med *integritet* menas att systemet på ett korrekt sätt utför de uppgifter som det konstruerats för och endast dessa uppgifter, det får t.ex. inte finnas någon dold kod inlagd i systemet. Slutligen avses med *säkerhet* att det skall finnas möjlighet att övervaka och kontrollera tillträdet till systemet, utrymmet där maskinen är uppställd, till utrustningen, reservdelar, dokument, filer och data. Dessa krav finns naturligtvis även i ett renodlat manuellt system, men när det gäller utnyttjande av teknisk utrustning bör dessa krav specificeras på ett annat sätt.

När det gäller t.ex. optiska läsare eller maskinell räkning av valsedlar bör det vid en omräkning vara möjligt att ytterligare en gång få exakt samma resultat, i vart fall bör det inte få skilja mer än ett fåtal röster av 100.000 när man provräknar maskinellt framställda valsedlar. En optisk läsare bör dessutom kunna godta ett stort antal olika markeringar som gjorts av väljarna. Om en valsedel inte kan läsas med hjälp av den optiska läsaren bör det finnas administrativa möjligheter att räkna denna valsedel manuellt. - En väljares röst bör inte kunna gå förlorad på grund av att den optiska utrustningen inte klarar av att läsa valsedeln.

När det gäller de elektroniska röstningsmaskiner som utformats med spakmaskinen som förebild finns ingen valsedel utan rösten räknas direkt elektroniskt. Väljaren markerar sitt val genom att trycka på en knapp.

Motsvarande gäller i de fall man använder sig av en elektronisk "pet-skärm" eller liknande utrustning. I samtliga dessa fall bör varje röst lagras på ett sådant sätt att man kan verifiera sammanräkningen. Självfallet bör lagringen ske på ett sådant sätt att rösten inte kan kopplas till en viss väljare.

De problem som finns att kontrollera de resultat som redovisas kan bero antingen på att systemet inte har funktioner som möjliggör granskning av aktiviteter i systemet i efterhand. Det kan också bero på att de program som använts varit dåligt konstruerade. Sådana administrativa rutiner måste också finnas att man kan jämföra det resultat som lämnats av valdistriktet och det som redovisats vid sammanräkningen.

Om den inre kontrollen är otillräcklig eller om de administrativa rutinerna inte är säkra ökar risken för otillbörlig påverkan av valresultatet. Denna påverkan kan göras på olika sätt. Några exempel kan nämnas. Ett sätt att påverka valresultatet kan vara att någon får tillgång till programmet och gör direkta ändringar i det. Ett annat sätt är att det finns en dold funktion i programmet och att någon aktiverar denna dolda funktion. Man riskerar också att det riktiga programmet byts ut mot ett annat felaktigt program. Man kan också riskera att systemet redan före valdagen innehåller felaktiga uppgifter om avgivna röster eller att någon byter ut de avgivna valsedlarna mot falska valsedlar.

Andra svårigheter hänger samman med att valadministratörer saknar tillräcklig ADB-kompetens. De saknar då den kompetens som är nödvändig för att kunna förhandla med det företag som skall leverera ett system. Bristande kompetens ökar också risken för att utrustningen kan hanteras felaktigt med följd att det resultat som redovisas blir felaktigt. Det ökar också risken för manipulation. I de fall det är en leverantör som tagit fram programmen blir det dessutom svårt för valadministratörerna att fullgöra sin kontroll av utformningen av programmen.

Även transporten av valsedlar eller de elektroniska medier där valresultatet lagrats bör vara säkra. Vid rapportering av resultaten måste telekommunikationerna vara säkra för extern påverkan. När det gäller utrustning som räknar valsedlar mekaniskt eller genom optisk läsning så måste de administrativa rutinerna utesluta att valsedlar kommer bort eller tillförs ett annat distrikt. Det bör också vara möjligt att kontrollräkna valsedlarna manuellt. Före valdagen bör dessutom utrustningen kontrolleras så att man kan upptäcka fel i programvaran eller i tillämpningen av de logiska definitionerna.

4.3 Överväganden

4.3.1 Faktorer som påverkar bedömningen

Detta betänkande ger inte utrymme för något definitivt ställningstagande till valsystemets framtida datorstöd. Vi vill dock redan här peka på vilka faktorer vi anser bör vara ledande för framtida ställningstaganden.

De studier vi gjort, dels genom egna besök, dels genom samtal med företrädare för FEC Clearinghouse, har klarlagt att det idag inte finns något system som direkt går att tillämpa på dagens svenska förhållanden. Om något av de befintliga systemen skulle användas krävs det modifieringar av dessa. Dessutom skulle vallagstiftningen behöva ändras.

Det bör strykas under att det hittills inte finns några erfarenheter av datoriserade val som omfattar en hel nation eller en befolkning av en storlek som motsvarar Sveriges. När New York City mot slutet av 1990-talet helt datoriserat sitt valförfarandet kommer ca 4 milj väljare samtidigt att rösta på elektronisk väg.

De generösa möjligheterna till förtidsröstning är kanske det som är mest utmärkande för det svenska valsystemet. Närmare en tredjedel av de svenska väljarna avger sina röster före valdagen. Detta förhållande måste påverka ett ställningstagande till ökat datorstöd men påverkar också vilket system som i så fall väljs.

Ett system med direktregistrerande elektroniska röstningsmaskiner skulle innebära endera att man accepterar att olika system används för förtidsröstning resp. röstning på valdagen eller att man accepterar att möjligheterna till förtidsröstning minskas.

Att tillämpa olika system vid förtidsröstning och röstning på valdagen skulle vara starkt kostnadshöjande. Den stora mängden förtidsröster leder dessutom till att det är tveksamt om en investering i teknisk utrustning i vallokaler skulle vara lönsam. Ett alternativ skulle naturligtvis vara att låta även förtidsröstning ske med röstningsmaskiner. Även detta alternativ ter sig kostnadsmässigt ofördelaktigt. Man skulle behöva hålla en stor mängd teknisk personal tillgänglig för driftsunderhåll under hela den period förtidsröstningen pågår. Det ter sig också mer komplicerat att säkerställa att det inte sker några intrång i systemet om utrustningen skall användas under en längre period. Det skulle knappast gå att erbjuda möjligheter till förtidsröstning liknande dagens till en rimlig kostnad.

Att vi i Sverige har gemensam valdag ställer också speciella krav på utformningen av en röstningsmaskin. Maskinen måste samtidigt kunna hantera tre val. I alla valen deltar många partier och kandidater. Samtliga de system vi sett torde kunna hantera detta. Belgien har också tre olika val samtidigt. Även i USA genomför man flera olika val samtidigt men där är antalet kandidater i många fall begränsat, särskilt jämfört med de antal kandidater som kan förekomma på svenska valsedlar.

Sett ur investeringsekonomisk synvinkel leder den gemensamma valdagen till att en användning av röstningsmaskiner knappast blir

lönsam. Detta hänger samman med att utrustningen bara används vart tredje år och att den däremellan måste förvaras och underhållas. En övergång till skilda valdagar skulle - som vi redovisat tidigare - sannolikt öka intresset av att minska kostnaderna. Röstningsmaskiner kan då ses som en utväg och en lönsamhetsbedömning te sig mera positiv.

Den fria nomineringsrätten är ett annat förhållande som måste beaktas. I flertalet av de system med röstningsmaskiner som idag tillämpas finns det en möjlighet att mata in egna kandidatnamn via alfabetiska tangenter eller inskrift på en pappersrulle. En direktregistrerande röstningsmaskin innebär dock begränsningar i detta avseende. Framför allt innebär det begränsningar för möjligheten att rösta på andra partier än de som anmält sig i förväg.

Förekomsten av personvalsmoment har stor betydelse för ställnings-tagandet till användningen av röstningsmaskiner. Röstningsmaskiner är mer lämpade för valsystem med starka inslag av personval. I ett sådant system skall ju väljaren särskilt markera den kandidat han föredrar. Sammanräkningen i ett sådant system blir också svår att hantera manuellt. I dagens svenska valsystem skulle röstningsmaskiner t.o.m. kunna vara förvillande eftersom en nedtryckt knapp snarast skulle motsvara en strykning av kandidaten och inte en preferensröst. Ett system med röstningsmaskiner ter sig således knappast meningsfullt utan personvalsinslag. Å andra sidan kan förekomsten av personval vara ett tungt vägande skäl för att införa sådan teknik.

4.3.2 Röstning per telefon

Under vårt utredningsarbete har det till oss också framförts synpunkter på att röstning borde kunna ske med utnyttjande av t.ex. telenätet. Man skulle i så fall kunna lämna sin röst per telefon. Detta skulle vara möjligt att genomföra när telenätet byggts om så att alla abonnenter betjänas av det s.k. AXE-systemet. Varje väljare kunde då få en kod som gav honom tillträde till det teleanknutna röstsystemet på motsvarande sätt som den s.k. telebanken. Härigenom skulle man kunna säkerställa väljarens identitet. I samband med att väljaren röstade skulle väljaren automatiskt prickas av i röstlängden. Sammanräkningen skulle därefter kunna ske helt automatiskt.

Vi har inte undersökt om detta sätt att rösta skulle vara tekniskt möjligt. Vi ställer oss tveksamma till om man med ett sådant system kan uppnå tillräckligt hög grad av säkerhet. Påtagliga problem torde i vart fall uppkomma när det gäller att kunna kontrollera, verifiera, slutresultatet.

Förklaringen till varför vi inte närmare har undersökt detta och liknande sätt att rösta har framför allt att göra med vår syn på valhandlingen och valets legitimitet. För valets tillförlitlighet är det väsentligt att arrangemangen kring röstningen är sådana att väljarens valhemlighet garanteras. Valförfarandet skall därför vara utformat på sådant sätt att väljaren bereds tillfälle till att lämna sin röst utan insyn av annan. Detta

krav kan inte uppfyllas vid röstning per telefon. Även om väljarens identitet kan fastställas med tillräcklig grad av säkerhet kan man inte garantera att väljaren inte utsätts för otillbörlig påverkan i samband med att han lämnar sin röst.

Det finns också andra skäl som talar emot ett system där väljaren röstar per telefon. Vi anser nämligen att man genom denna typ av röstning riskerar att urholka väljarnas uppfattning om valhandlingen som en demokratiskt betydelsefull handling. Utvecklingen i samhället har visserligen lett till att många väljare inte längre uppfattar det som särskilt högtidligt att gå och rösta. Detta är en utveckling som man måste acceptera. Röstning per telefon innebär en risk för att man ytterligare urholkar väljarnas känsla av att möjligheten att rösta är av grundläggande demokratisk betydelse. Enligt vår mening ligger det ett egenvärde i att upprätthålla en solenn stämning och känsla av betydelse kring själva röstningen. Man bör därför inte arrangera röstningen på sådant sätt att man ger väljaren uppfattningen att valhandlingen inte är mera betydelsefull än en marknadsundersökning eller en opinionsundersökning i en viss avgränsad fråga.

4.3.3 Uppskattning av investeringskostnaderna

Kostnaderna för inköp av röstningsmaskiner är betydande. Antalet valdistrikt i Sverige uppgår till ca 6.000. Med ledning av de priser som redovisats ovan skulle kostnaden för att köpa röstningsmaskiner till alla vallokaler beräknas till ca 432 milj kr, vilket är ungefär 25 % mer än vad ett ordinarie val kostar i dag. Vi har då utgått från de amerikanska rekommendationerna om en maskin per 500 röstande. Detta ger ett svenskt behov om minst 12.000 maskiner. Samma resultat erhålls om man istället utgår från att det - för driftsäkerhetens skull - behövs minst två maskiner per vallokal. I beräkningen har vi inte tagit med behovet av ett centralt lager av reservmaskiner. Vi har inte heller tagit med kostnader för anpassning av systemen och för löpande kostnader som underhåll, utbildning och lön till servicepersonal.

Vad vi hittills redogjort för gäller specialtillverkade röstningsmaskiner. En variant på en röstningsmaskin skulle kunna vara persondatorer som tagits ur sitt ordinarie bruk och försetts med en särskild programvara och viss specialtillverkad utrustning, t.ex. tangentbord. Fördelen med en sådan variant skulle vara att investeringskostnaderna blev mer begränsade eftersom man i så fall skulle kunna använda datorer som fanns i den kommunala organisationen t.ex. hos kommunkansliet. En nackdel skulle vara att de lånade datorerna av säkerhetsskäl skulle behöva rensas från alla program och data innan röstningsprogrammen matades in. Detta förfarande jämte vissa funktionskontroller skulle ställa stora krav på lokal datorkompetens och på programvaran. Ett annat skäl mot detta kan vara svårigheten att garantera att de framtagna programmen kan köras på den utrustning som är tillgänglig. En del kommuner kunde tvingas att köpa ny utrustning för att användas i valet. Det tyngst vägande skälet mot

denna form av röstningsmaskin är dock att den här nämnda programvaran inte finns idag. Helt nya program skulle därför behöva utvecklas. Kostnaden för detta kan vi inte bedöma.

4.3.4 Besparingsmöjligheterna

Möjligheterna att åstadkomma besparingar med direktregistrerande röstningsmaskiner är högst oklara. Rent allmänt torde kostnaderna för själva röstningsproceduren främst vara en funktion av antalet valdistrikt, antal väljare, vallokalernas öppethållande och antalet valförrättare. I USA har systemet med röstningsmaskiner inte inneburit att antalet valförrättare kunnat nedbringas. Däremot kan den tid som valförrättarna behöver anlitas för rösträkning minskas. Därtill skulle komma den tid det tar för att lämna in kassetter eller annat datamedia. Tidsbesparingen skulle således i huvudsak ligga i själva sammanräkningsfasen eftersom denna till stor del sker parallellt med själva röstandet.

Det bör också påpekas att direktregistrerande röstningsmaskiner inte innebär att själva röstningsförfarandet blir snabbare. De iakttagelser vi själva gjort är givetvis inte heltäckande. De belgiska och amerikanska valsystemen skiljer sig dessutom från det svenska, främst genom att de har ett större inslag av personval. Helt klart är dock att ett införande av röstningsmaskiner inte innebär någon snabbare hantering för väljaren jämfört med dagens svenska system. Det är först i ett nytt och mer tidskrävande röstningsförfarande som tidsvinster kan nås i detta led.

Vår sammanfattande bedömning är att de direktregistrerande elektroniska röstningsmaskiner som finns idag inte är aktuella för Sverige med nuvarande valsystem. Vi tror inte heller att förändringar som skilda valdagar och ökade inslag av personval skulle kunna försvara de kostnader som ett system med röstningsmaskiner medför. Därför är enligt vår uppfattning för närvarande vad vi kallat nivå tre knappast aktuellt för Sveriges del.

4.3.5 Vår rekommendation

Däremot anser vi att nivå två, dvs. en datorisering av själva sammanräkningsproceduren, verkar intressant för svenskt vidkommande. Bland annat de goda norska erfarenheterna talar för detta.

Vad vi tänker på är ett system där man fortfarande använder pappersvalsedlar men där dessa anpassas till någon form av elektronisk avläsning. En stor fördel med optisk läsning av valsedlar är att den inte behöver medföra några påtagliga förändringar för väljaren. Detta hänger samman med att effektivitetsvinsterna inte görs i själva röstningsproceduren utan i sammanräkningsfasen. En viktig aspekt på ett ökat teknikutnyttjande är nämligen hur väljaren upplever detta. Erfarenheterna från bl.a. USA talar för att man inte bör införa några förändringar i själva valhandlingen som väljaren kan uppfatta som störande eller rent

av avskräckande. Sådana förändringar tenderar nämligen att sänka valdeltagandet.

En annan fördel med ett system med optisk läsning av valsedlar är att dagens möjligheter till förtidsröstning inte heller behöver påverkas.

Vi tror emellertid inte på att man kan införa en ny teknik i hela landet på en gång. Vi förordar i stället att man inför detta stegvis efter en försöksverksamhet i olika kommuner. Sådant försöksverksamhet bör därför planeras inför valen år 1994.

En annan typ av försöksverksamhet som också bör genomföras vid valen år 1994 är att i vissa vallokaler ha röstlängderna i en persondator i stället för på papper. Avprickning i röstlängden skulle i så fall kunna göras med hjälp av streckkoder eller liknande.

Det finns flera skäl som talar för att kommunerna kan vara intresserade av att utöka datorstödet. Det första är givetvis de redan idag stora kostnaderna för valet. Det andra skälet är de ökade kostnader som ett ökat personvalsinslag i det svenska valsystemet kommer att medföra. Skulle dessutom valdagarna skiljas åt innebär detta också kostnadsökningar för kommunerna. Dessa kostnader torde enligt vår mening kunna begränsas genom ett ökat datorstöd.

Arbetet med att stimulera och stödja teknikutvecklingen på lokal nivå ställer krav på såväl de centrala som regionala myndigheterna. Datorkompetensen på regional nivå behöver förstärkas. Vi återkommer till denna fråga när vi behandlar den regionala valorganisationen, se avsnitt 5.

5 Valadministrationens framtida organisation

I avsnitt 2.5 har vi lämnat en kort redogörelse för valadministrationens nuvarande organisation. För att ge en bakgrund till våra överväganden beträffande den framtida valorganisation, lämnar vi i det följande en närmare presentation av de uppgifter som f.n. finns i den lokala och regionala valadministrationen. Vi tar här inte upp Postens roll, den behandlas närmare i avsnitt 9.

5.1 Uppgifter i valförfarandet

5.1.1 Uppgifter på lokal nivå

En grundläggande uppgift i den lokala valadministrationen är att planera och genomföra röstningen och den preliminära rösträkningen. Vad det först är fråga om är indelning i valdistrikt. Underlaget för denna indelning tas fram av den kommunala valnämnden. Det är sedan kommunfullmäktige som gör ett förslag till valdistriktsindelning. I det sammanhanget är det bl.a. nödvändigt att se till att det finns en lämplig vallokal i varje distrikt. Vallokaler tillhandahålls i de flesta fall av kommunerna. Till valdistrikten skall valförrättare engageras så att varje vallokal blir bemannad med minst fyra valförrättare. Valförrättarna skall också ha fått tillräcklig utbildning för att kunna fullgöra uppdraget. Det kan nämnas att under valdagen den 15 september 1991 var närmare 41.000 personer engagerade som valförrättare m.m.

I varje vallokal skall allt valmaterial i form av röstlängd, valurnor, valkuvert, valsedlar m.m. finnas tillgängligt. De poströster som lämnats på Posten fram till valdagen skall tas emot, sorteras och distribueras till vallokalerna under valdagen för att dessa röster skall finnas med vid den preliminära rösträkningen där. En organisation för att distribuera avgivna poströster måste därför finnas. Efter att röstningen avslutats och valförrättarna genomfört den preliminära rösträkningen skall resultatet kunna rapporteras vidare. Eftersom de röster som avges på posten under valdagen inte distribueras till vallokalerna innan röstningen avslutas kl 20 behandlas dessa röster efter valdagen. Detta sker i dag vid den preliminära rösträkning som valnämnderna håller onsdagen efter valdagen.

5.1.2 Uppgifter på regional nivå

Inför allmänna val ligger det på länsstyrelsen att fastställa valkretsar vid valen till landstings- och kommunfullmäktige. Länsstyrelsen skall också fastställa antalet fasta valkretsmandat till landstingsfullmäktige och antalet fullmäktige i varje valkrets i kommunfullmäktigevalet.

På länsstyrelsen ligger också att pröva och fastställa den indelning i valdistrikt som kommunfullmäktige har föreslagit. Länsstyrelsen kan också gå in och ändra en valdistriktsindelning utan att kommunfullmäktige föreslagit en sådan ändring.

Som framgått, se avsnitt 2.5, hanterar den regionala valorganisationen inte bara de allmänna valen utan också de kyrkliga valen. Där lämnas också en redogörelse för reglerna kring kyrkovalen. De kyrkliga valen äger rum under ordinarie valår, tredje söndagen i oktober. Vid planeringen av de allmänna valen måste länsstyrelsen, liksom valnämnden, ta hänsyn till de förutsättningar som gäller för kyrkovalen. Vid val bildar varje församling ett valdistrikt. Ingår delar av en församling i olika valdistrikt vid val till riksdagen, skall varje del bilda eget valdistrikt vid val av kyrkofullmäktige eller direktvalt kyrkoråd. Vid valdistriktsindelningen vid val till riksdagen måste man därför ta hänsyn till gällande församlingsindelning.

En viktig uppgift som ligger hos länsstyrelserna i egenskap av regionalt ansvariga myndigheter är utbildningsansvaret mot valnämnderna. I utbildningsansvaret ligger också att vara en kompetensresurs åt valnämnderna i förberedelserna och genomförandet av valen. Under denna period uppkommer ofta frågor där valnämnderna behöver inhämta kompletterande synpunkter hos länsstyrelsen innan man avgör dessa. Särskilt när det gäller de kyrkliga valen är det viktigt att det finns en samlad kompetens före, under och efter valet så att valnämnderna kan få ett sådant stöd. Hos de politiska partierna och valnämnderna finns det nämligen i allmänhet inte samma grundkunskaper om dessa val som om de allmänna valen.

I uppgiften att vara kompetensresurs ligger således också uppgiften att tillhandahålla de politiska partierna den service de behöver före och efter valen.

En grundläggande uppgift i valförfarandet är att ta fram röstlängderna. Det är ju dessa längder som avgör vem som är röstberättigad i valet. En viktig service till väljarna, som också har att göra med möjligheterna att förtidsrösta, är att ta fram och distribuera röstkort. Röstkorten tas fram på grundval av bl.a. uppgifterna i röstlängden.

När det gäller de allmänna röstlängderna är det skattemyndigheten som upprättar de allmänna röstlängderna, har dem framlagda för granskning, ansvarar för att det tecknas bevis om att det inte framställts anmärkning mot dem och att de rättelser som beslutats införs i resp. röstlängd. Det är RSV som upprättar den särskilda röstlängden. Det är länsstyrelserna som handlägger anmärkningsförfarandet och beslutar om rättelse både i den allmänna och den särskilda röstlängden. Det är också

länsstyrelserna som skall bestämma om röstlängderna skall vara framlagda på annan plats än hos skattemyndigheten. En annan fråga när det gäller röstlängder är att bestämma i vilka valdistrikt de särskilda röstlängderna skall vara utlagda under valdagen. Detta görs idag av länsstyrelserna.

Ansvar för att ta fram röstkortunderlag, dvs. uppgifter om vallokal och öppettider, ligger i dag hos länsstyrelserna. Underlaget tas fram med hjälp av valnämnderna och kyrkan. Också när det gäller uppgifterna i underlagen rörande kyrkovalen krävs det ingående kunskaper om reglerna för val till kyrkofullmäktige resp. kyrkoråd, se avsnitt 2.3.

En annan uppgift som ligger på länsstyrelserna är att ta emot partiernas anmälningar av kandidater och att biträda RSV med hanteringen av partiernas beställningar av namnvalsedlar. Det är länsstyrelserna som i dag hanterar dessa beställningar. Det är skattemyndigheterna som ansvarar för valförfarandets ADB-stöd. När alla uppgifter i valsedelsbeställningarna kontrollerats av länsstyrelsen lämnas beställningarna till skattemyndigheten som registrerar de anmälda kandidaterna och de personer som finns på namnvalsedlarna. Skattemyndigheten gör också vissa registerbaserade kontroller när det gäller namn, personnummer och valbarhet.

Fram till 1991 års val svarade länsstyrelsen i samarbete med skattemyndigheten för att de preliminära resultaten från valdistrikten sammanställdes och vidarebefordrades till massmedia. Under septemberbvalen år 1991 skedde rapporteringen av det preliminära valresultatet under valnatten direkt till skattemyndigheten som bearbetade resultatet och svarade för att massmedierna fick del av det.

Länsstyrelsen har också ansvar för den slutliga sammanräkningen. I praktiken innebär den slutliga sammanräkningen att länsstyrelsen kontrollräknar valdistriktens preliminära resultat. Dessutom granskas och prövas förändrade valsedlar. Vid sammanräkningen delas valsedlarna upp i listtyper. Vidare fyller länsstyrelsen i ett registreringsunderlag (listtypförteckning) som därefter registreras i skattemyndigheternas datorer. Länsstyrelsens hantering sker i dag helt manuellt. Skattemyndigheterna gör därefter nödvändiga maskinella kontroller av uppgifterna varefter länsstyrelserna gör de rättelser som är nödvändiga. Slutligen gör skattemyndigheterna maskinellt mandatfördelningar och ordnar kandidatnamn. Skattemyndigheterna framställer också maskinellt nödvändiga bilagor till länsstyrelsens protokoll samt bevis m.m. till valda ledamöter och ersättare. Under hela denna process kontrollerar länsstyrelsen att bearbetningen blivit riktig. Länsstyrelsen fastställer därefter valutgången och utser formellt de valda ledamöterna och ersättarna.

Motsvarande hantering sker efter val till de kyrkliga församlingarna. Möjligheten att förbereda underlag för den slutliga sammanräkningen begränsas av att ett stort antal parti- och kandidatnamn inte kommer till länsstyrelsens kannedom före sammanräkningen. Kontroll av valbarhet kan därför i många fall inte utföras förrän under den slutliga sammanräkningen.

Under mellanvalsår har länsstyrelserna vidare den uppgiften att de skall utse ersättare för de ledamöter i landstings- och kommunfullmäktige som inte längre kan fullgöra sitt uppdrag. Även detta sker i de flesta fall på grundval av de tidigare maskinellt framställda namnordningarna m.m.

5.2 Finns det ett behov av förändringar?

Som framgått av vår redovisning i avsnitt 2.5 och här ovan deltar flera olika myndigheter på den regionala nivån i valadministrationen. Man kan ifrågasätta om inte den regionala organisationen kan effektiviseras genom att samtliga uppgifter på denna nivå samlas hos en och samma myndighet. Mot detta kan anföras att val inträffar så pass sällan att någon mera omfattande permanent organisation inte framstår som nödvändig. Det ter sig i stället naturligt att olika myndigheter samarbetar men att var och en ansvarar för sin del, särskilt som myndighetens uppgift i valorganisationen i de flesta fall är en variant av de ordinarie arbetsuppgifterna. Det torde rent allmänt kunna konstateras att den svenska valadministrationen fungerar väl. I sin PM 1990-02-22 "Analys av förändringsbehov och utvecklingsmöjligheter inom den svenska valadministrationen" har RSV dock framfört farhågor för att den uppdelning på två myndigheter som finns på den regionala nivån kan förorsaka problem, särskilt med beaktande av de möjligheter till förändringar i arbetssätt m.m. som den moderna ADB-tekniken ger. I sin redovisning av erfarenheterna från 1991 års val (Dnr 33 970 92/10) anger RSV att behovet av en översyn av den regionala organisationen och klarare reglering av ansvarsförhållanden där ytterligare ökat. Någon närmare beskrivning av vad som ytterligare ökat detta behov lämnas emellertid inte av RSV.

I de kontakter utredningen haft med företrädare för länsstyrelser och skattemyndigheter har det framhållits att samarbetet myndigheterna emellan fungerar bra. Detta samarbete daterar sig också till den tid innan länskattemyndigheterna bröts ut från länsförvaltningen. Det numera historiska sambandet mellan myndigheterna leder emellertid ibland till att det i dag råder en viss osäkerhet om ansvarsfördelningen dem emellan. Vad som förorsakat vissa problem är, som RSV också påpekat, att det inte finns en klar reglering av ansvarsfördelningen. Också när det gäller möjligheterna att följa upp och utvärdera valadministrationens kostnader finns det allvarliga nackdelar med en organisatorisk uppsplittring.

På den regionala nivån är det, som framgått, länsstyrelsen som har det formella valadministrativa ansvaret. Länsstyrelseorganisationen har beskrivits i avsnitt 2.5.1.

Den beskrivning av länsstyrelserna uppgifter som lämnats i avsnitt 2.5.1 gäller sedan den 1 juli 1991 då en länsförvaltningsreform genomfördes. Denna syftade till att skapa en mer samordnad regional förvaltning. Enligt reformen skall länsstyrelserna numera framför allt svara för uppföljning och utvärdering av hur de nationella målen nås, samtidigt som länsstyrelsen utifrån dessa skall utveckla regionala mål. Länsstyrel-

serna skall också främja länets utveckling och på regional nivå ta ansvar för samordning av statens regionala utvecklingsinsatser.

Länsstyrelserna präglas således av en bred allmän förvaltningsjuridisk och administrativ kompetens. Det är också länsstyrelserna som har den regionala uppgiften att vara samordnande mellan olika statliga förvaltningar.

Länsstyrelsernas uppgifter och organisation har emellertid varit utsatta för återkommande förändringar. Det finns också anledning att utgå ifrån att ytterligare förändringar är förestående både när det gäller t.ex. den regionala indelningen och den regionala förvaltningens inriktning och organisation.

5.2.1 Pågående översyner av den statliga regionala förvaltningen

Enligt budgetpropositionen (prop. 1991/92:100 Bil.14) är den genomförda omorganisationen av länsstyrelserna ett första steg i syfte att skapa en effektivare statlig regional förvaltning. Arbetet med detta har lett bl.a. till att en utvecklingsgrupp (C 1991:C) inom civildepartementet har tillsatts för att arbeta med frågor om ledning och uppföljning av länsstyrelsernas verksamhet.

Regeringen tillkallade under våren år 1991 en särskild utredare (C1991:09) med uppgift att göra en analys av den offentliga verksamhetens regionala uppbyggnad. Bakgrunden till detta uppdrag var en gemensam begäran från Svenska kommunförbundet och Landstingsförbundet om en sådan översyn. I utredarens uppdrag ingick att göra en perspektivstudie som innehåller olika alternativ för en framtida struktur på regional nivå. I sitt betänkande (SOU 1992:63) Regionala roller, har utredningen, som antagit namnet Regionutredningen, lämnat tre alternativ för den framtida uppbyggnaden av den offentliga verksamhetens regionala nivå. Ett alternativ innebär ett statligt regionalt ansvar, ett annat bygger på kommuner i samverkan medan i ett tredje skall en ny regional folkvald nivå inrättas. Utredaren anser vidare att det finns starka skäl som talar för att överge den nuvarande länsindelningen och att landet delas in i 8-12 regioner.

Länsindelningen i västra Sverige har också varit föremål för utredning. I betänkandet (SOU 1992:66) Västsverige - region i utveckling, redovisar Västsverigeutredningen olika alternativ för länsindelning. I betänkandet finns också en konsekvensbedömning av olika alternativ såväl i fråga om statlig förvaltning som beträffande landsting och kommuner.

Västsverigeutredningens förslag remissbehandlas f.n. Regeringen har den 27 augusti 1992 beslutat tillkalla en parlamentarisk beredning med uppgift att på grundval av de analyser som gjorts av Regionutredningen och övrigt aktuellt utredningsmaterial utforma förslag om den offentliga verksamhetens uppbyggnad och indelning på regional nivå (Dir 1992:86).

Beredningens slutliga redovisning av sitt arbete skall enligt direktiven ske den 1 mars 1994.

Det är emellertid inte bara den framtida regionala förvaltningen som har betydelse för den regionala valorganisationen. Också en förändrad valkretsindelning vid val till riksdagen kan komma att påverka bedömningen av hur den regionala valorganisationen bör se ut.

5.2.2 En ny valkretsindelning

Frågan om en ny valkretsindelning vid val till riksdagen har varit aktuell under en lång tid. Den övervägdes av Personvalsutredningen. Utredningen presenterade i sitt betänkande (SOU 1977:94) Personval och valkretsindelning, två alternativ till ny valkretsindelning. Enligt det ena alternativet skulle riktmärket vara att varje valkrets omfattade tio mandat. Det andra alternativet var att varje valkrets skulle omfatta fem mandat. Utredningen tog ställning för tiomandats-alternativet. Ett viktigt motiv för utredningens ställningstagande var att detta alternativ skulle kunna genomföras utan att antalet utjämningsmandat behövde ökas. För att garantera proportionaliteten i valsyste­met skulle man med femmandatsalternativet behöva öka antalet utjämningsmandat från 40 till 69. I fråga om valkretsindelningen i Malmöhus län föreslog utredningen att fyrstadskretsen och länsvalkretsen skulle ersättas med tre nya geografiskt sammanhängande valkretsar. Enligt förslaget borde Malmö kommun utgöra en valkrets och länet i övrigt delas i en nordlig och en sydlig krets.

Frågan om en ny valkretsindelning i Malmöhus län behandlades också i departementspromemorian Valkretsindelningen i Malmöhus län (DsJu 1980:3). Också denna utredning föreslog att Malmöhus län skulle delas i tre valkretsar med Malmö kommun som en krets och en nordlig och en sydlig krets. Denna fråga är alltså aktuell. I Justitiedepartementet har det därför inrättats en arbetsgrupp för beredning av frågan om valkretsindelningen i Malmöhus län.

Inom Folkstyrelsekommittén kunde man inte uppnå någon enighet när det gäller en valkretsreform. Kommittén lade därför inte fram något förslag till förändringar av valkretsindelningen (SOU 1987:6 s. 164 f).

Även Storstadsutredningen behandlar frågan om en valkretsreform. Mot bakgrund av Personvalsutredningens överväganden utgår utredningen i sitt slutbetänkande (SOU 1990:39) Storstadsliv, rika möjligheter - hårda villkor, från att en reformering av riksdagsvalkretsarna borde ha som riktmärke att skapa valkretsar som i genomsnitt omfattar tio mandat. Utredningen föreslår en valkretsreform för som innebär att Stockholms kommun delas upp i 2 - 6 valkretsar, att Stockholms län delas upp i 2 - 3, att Göteborgs kommun delas i två samt att Malmö kommun bryts ut och bildar en valkrets samtidigt som Lund, Helsingborg och Landskrona förs in i Malmöhus län och att länet därefter delas i två valkretsar, en sydlig och en nordlig.

Det är dessutom inte uteslutet att Personvalskommittén (Ju 1992:02) kommer att ta upp frågan om en ny valkretsindelning. Kommittén (Dir. 1991:121) har till uppdrag att lägga fram förslag som medför ett ökat inslag av personval till riksdagen. Som Folkstyrelsekommittén påpekade (a.a.) kan nämligen valkretsarnas utformning ha betydelse när det gäller förutsättningarna för goda kontakter mellan väljare och folkvalda. Ett ökat inslag av personval kan innebära krav på en förändring av valkretsindelningen där antalet valkretsar ökar.

Också andra frågor kan ha betydelse för valförfarandet och den framtida valorganisationen. En sådan är frågan om att slopa den gemensamma valdagen när det gäller valen till riksdag resp. landstings- och kommunfullmäktige. En annan är relationen kyrka-stat. En tredje är mandatperiodens längd. Dessa frågor befinner sig ännu inte på ett sådant stadium att vi här kan ta med dem i våra överväganden.

En viktig utgångspunkt när det gäller diskussionen kring den framtida regionala valorganisation är att verksamheten bör effektiviseras så att det slutliga valresultatet kan tas fram snabbare än f.n. Vi har tidigare behandlat denna fråga i avsnitt 3.4.3 och 4.3.5. Möjligheten till besparingar och effektiviseringar ligger främst i att integrera preliminär rösträkning och slutlig sammanräkning. En följd av detta blir då att arbetsuppgifterna på regional nivå ändras så att utbildnings- och utvecklingsfrågor kommer i förgrunden och att den manuella rösträkningen blir ett mindre inslag i verksamheten. I detta sammanhang kan man också ifrågasätta om en möjlighet att få fram ett säkrare eller mer fullständigt preliminärt resultat kan tillgodose de önskemål som framförts om att det slutliga resultatet bör tas fram snabbare än f.n.

En annan viktig utgångspunkt för den regionala valorganisationen är att den bör göras mera kostnadseffektiv.

5.3 Överväganden och förslag

5.3.1 Vilken myndighet skall ha det regionala ansvaret för valadministrationen?

I Regionutredningens betänkande (SOU 1992:63) Regionala roller framgår att den framtida regionala förvaltningen i ett längre tidsperspektiv kan stå inför en omfattande förändring. Det kan då te sig mindre lämpligt att uppgiften som regional valmyndighet knyts till den nya regionala myndigheten. Det finns också en påtaglig risk för att osäkerheten när det gäller hur den framtida regionala förvaltningen kommer att se ut kan leda till att den sakkompetens inom valområdet som finns inom länsstyrelserna tunnas ut. Den personal som har denna kompetens söker sig helt enkelt andra uppgifter.

Den osäkerhet som finns när det gäller den regionala förvaltningen på längre sikt måste överbryggas. På kortare sikt måste man, som RSV

framhållit, lösa också osäkerheten beträffande ansvarsfördelningen mellan länsstyrelserna och skattemyndigheterna på den regionala nivå inom valadministrationen.

Den osäkerhet som råder kring den framtida regionala förvaltningen leder enligt vår mening till att man bör undersöka om det finns en möjlighet att flytta ansvaret för den regionala valadministrationen till en annan myndighet. Det som ligger närmast till hands är att lägga det regionala valansvaret hos skattemyndigheterna. Det starkaste argumentet som talar för en sådan lösning är naturligtvis att man inom skatteförvaltningen redan har ansvaret för folkbokföringen och att man också har ett rikstäckande ADB-system som kan användas i valförfarandet. Vi föreslår också i avsnitt 7 att skatteförvaltningen helt skall ta över upprättande och rättelse av röstlängder.

Skatteförvaltningen består av 24 skattemyndigheter - en i varje län - med RSV som centralmyndighet.

Den 1 januari 1991 sammanfördes länsstatemyndigheten och de lokala skattemyndigheterna i varje län till en skattemyndighet. Samtidigt blev de gamla lokala skattemyndigheterna lokala skattekontor. Huvuddelen av beskattningsverksamheten skall finnas vid de lokala skattekontoren. Länsstatemyndigheterna var tidigare organiserade på en taxeringsenhet, en revisionsenhet, en besvärsevenhet, en mervärdesskatteenhet, en uppbördsenhet, en dataenhet och en administrativ enhet. De olika enheterna ansvarade var och en för sitt sakområde. Dataenheten hade hand om driften av den regionala ADB-anläggningen.

Sedan den 1 januari 1992 har skattemyndigheterna en ny inre organisation. De gamla enheterna för taxering, revision, uppbörd, mervärdesskatt och besvär har försvunnit. Arbetsuppgifterna har överförts till de lokala skattekontoren och till den nya rättsenheten resp. länsstattekontoret. Samtliga enheter och kontor inom skatteförvaltningen jämställs numera hierarkiskt. Merparten av den operativa verksamheten bedrivs lokalt. Arbetet bedrivs integrerat beträffande alla skatter och avgifter. Vissa läns gemensamma funktioner finns dock. Så skall länsstattekontoret svara för beskattning av vissa större företag. Det finns också specialist- och stödfunktioner i form av en rättsenhet, en administrativ enhet och en ADB-enhet. Skattemyndigheten leds av en länsstattechef. Till stöd för länsstattechefen har det inrättats ett sekretariat.

En lösning där skatteförvaltningen får ansvaret för den regionala valadministrationen kan sägas vara ägnad att lösa den osäkerhet som råder beträffande ansvarsfördelningen inom den regionala valadministrationen. Någon naturlig anknytning mellan skatteförvaltningens ordinarie verksamhet och administrationen av allmänna val finns dock inte.

Som vi redovisat i avsnitt 4.2.2 innebär den omorganisation som f.n. genomförs inom skatteförvaltningen att den skall tillämpa en hög grad av efterfrågestyrning när det gäller ADB-stödet i verksamheten. Utgångspunkten är att de som är ansvariga för sakenheterna blir beställare av det ADB-stöd som behövs i resp. verksamhet. ADB-verksamheten utgör

därför sedan den 1 juli 1992 en särskild resultatenhet med ett anslag på 1000 kr. Det argument som framför allt har förts fram till stöd för att skattemyndigheterna skall ha det regionala valansvaret - att denna myndighet har tillgång till ett rikstäckande ADB-system - saknar med detta synsätt bäring. Det finns med det synsättet som ligger bakom inrättandet av en särskild ADB-enhet inom skatteförvaltningen helt enkelt inget hinder mot att en *annan* myndighet än skatteförvaltningen beställer de ADB-bearbetningar som ADB-enheten kan göra.

Vi ställer oss således tveksamma till att det regionala valansvaret ligger kvar hos länsstyrelserna men också till att ansvaret i stället läggs hos skattemyndigheten.

Mot bakgrund av vad som ovan sagts kan det finnas skäl att se den regionala valadministrationen i nytt ljus. Ett alternativ kan i stället vara att inrätta en ny regional valmyndighet, en regional valnämnd.

5.3.2 En regional valnämnd

Det främsta argumentet för en lösning med en regional valnämnd med politiskt valda ledamöter är att man därigenom skulle öka den demokratiska insynen i valadministrationen. Nämnden bör därför bestå av ett antal politiskt tillsatta ledamöter. Därigenom kan man tillgodose ett mycket viktigt intresse i valadministrationen; man ökar den direkta politiska insynen i valförfarandet. En sådan insyn är väsentlig i den lokala valorganisationen för att upprätthålla valens legitimitet. Ett större politiskt inslag i valadministrationen på den regionala nivån skulle verka i samma riktning.

En av utgångspunkterna för vårt arbete är att söka lösningar där man ökar effektiviteten i valförfarandet. Detta bör enligt vår mening kunna ske genom att verksamheten hanteras på lägsta möjliga nivå där den kan skötas effektivt. Ett sätt att göra detta kan vara att ge kommunerna ökade möjligheter att anpassa valens genomförande till de lokala förhållande som råder i kommunen. Hur en sådan anpassning bör göras kan variera från kommun till kommun. Detta har att göra med att landets kommuner varierar mycket i storlek. När det gäller invånarantalet varierar detta mellan knappt 3.000 och 673.000. Den till ytan största kommunen är två tusen gånger större än den minsta. Redan dessa skillnader leder till att effektiviseringar av verksamheten måste ske på olika sätt i olika kommuner. Vi föreslår också att man under valen år 1994 genomför försök där man i vissa kommuner gör undantag från den traditionella röstmottagningen i vallokalerna. För att lokala skillnader i röstmottagningen skall kunna godtas bör det finnas ett politiskt sammansatt organ som kan leda utvecklingen och som, om en generell möjlighet att medge undantag från röstmottagningen införs, kan ge tillstånd till att en viss kommun genomför valen på ett sätt som inte helt följer schablonen. Erfarenheten talar för att när det gäller att genomföra sådana förändringar så är det väsentligt att det finns insyn av lekmän i verksamheten. Detta inslag finns visserligen i den kommunala valnämnden. För att det inte skall

förekomma alltför stora lokala skillnader i valadministrationen bör tillstånd till egna kommunala lösningar lämnas av ett regionalt organ. Genom att lägga denna uppgift på regional nivå ges också utrymme för ett samspel mellan den lokala och regionala valnämnden samtidigt som den centrala funktionen kan avlastas. I ett sådant organ kommer det också att finnas förutsättningar för att samla kunskaper om lokala behov och förutsättningar.

En lösning med en regional valnämnd skulle dessutom kunna innebära att man kan knyta personal som har nödvändig kompetens både från länsstyrelsen resp. skattemyndigheten till sig. Därigenom kan man på kort sikt behålla den regionala sakkompetens när det gäller valfrågor samtidigt som man kan överbygga de problem som en förändrad regional statsförvaltning kan komma att innebära. Valadministrationens direkta koppling till den nya regionala förvaltningen kan nämligen vara olämplig också av ett annat skäl. De förändringar som diskuteras när det gäller den regionala indelningen innebär samtliga att antalet regioner blir färre. Det är däremot inte självklart att antalet valkretsar till riksdagen kommer att krympa. Med en regional valnämnd kan den regionala organisationen när det gäller val göras mer flexibel. Så kan man tänka sig att valnämndens geografiska område inte behöver följa en ny indelning av den regionala förvaltningen. Området skulle istället kunna anpassas till behovet och kan t.ex. vara fler än antalet regionala förvaltningar. Valnämndens regionala upptagningsområde skulle i stället kunna bestämmas mot bakgrund av valkretsindelningen vid val till riksdagen så att varje regionala valnämnd innefattade ett visst antal sådana kretsar. Vi väljer dock att i vårt förslag att inte förgripa förändringar som kan komma. Vi föreslår därför att det inrättas en regional valnämnd i varje län.

En synpunkt som framförts är att förekomsten av en utvecklad ADB-miljö bör vara avgörande när det gäller att avgöra vilken myndighet som skall ha huvudansvaret för den regionala valadministrationen. Detta synsätt stämmer emellertid inte med det synsätt som t.ex. ligger bakom omorganisationen inom skatteförvaltningen. En grundpelare i denna omorganisation är att sakområdesansvariga enheter skall ha ett beställarsvar och ADB-enheten skall vara resultatorienterad och inneha en leverantörsfunktion i konkurrens med andra leverantörer. Med en regional valnämnd kan man renodla beställarfunktionen hos den regionala valmyndigheten. I 1990/91 års budgetproposition (prop. 1990/91:100, bil. 1) framhålls också att den offentliga sektorn måste utsättas för mer marknadslänkande förutsättningar vilket innebär att beställar- och producentrelationerna bör utvecklas samt att entreprenader och upphandling bör prövas mer systematiskt i offentlig verksamhet.

För att uppnå legitimitet i valförfarandet krävs inte bara att det finns politisk insyn, det krävs också att det i valadministrationen finns tillgång till stor sakkunskap. I arbetet med valens genomförande måste nämnden därför knyta till sig den personal som är nödvändig för att få denna kompetens. Till nämnden bör därför knytas personer med sakom-

rådeskompetens i de frågor som kan bli aktuella i valadministrationen. Den chefstjänsteman hos länsstyrelsen som idag ansvarar för valfrågor bör vara ledamot i nämnden. Därigenom kan man tillgodose nämndens behov av sakområdeskompetens när det gäller rena valfrågor. Sakområdeskompetens när det gäller folkbokföringsfrågor behövs också i nämnden. Därför bör länsstattechefen i varje län också vara ledamot i nämnden. I nämnden bör det alltså ingå både representanter från den regionala förvaltningen och länsstattemyndigheten. På det sättet kan man skapa förutsättningar för ett fortsatt samarbete i valadministrationen mellan dessa myndigheter. Men framför allt kan man skapa bättre förutsättningar för att kunna samla den regionala kompetensen inom de områden som har betydelse i valadministrationen. Genom att både länsstyrelsen och stattemyndigheten blir representerade i nämnden bör man också kunna vidga förståelsen för valfrågor inom resp. myndighet. Samtidigt innebär lösningen att man får en helt klar ansvarsfördelning på den regionala nivån.

Vad som kan tala emot att inrätta en regional valnämnd är att en renodling av nämndens beställarfunktion innebär att nämnden inte får tillgång till sådana basresurser när det gäller personal så att man kan avdela ett tillräckligt antal personer för att delta i valarbetet. Under den slutliga sammanräkningen av septembervalen år 1991 var ett stort antal personer engagerade som rösträknare m.m. vid länsstyrelserna. Stora personella resurser är, åtminstone i ett manuellt system, nödvändiga för att kunna genomföra en slutlig sammanräkning. För att kunna säkerställa att det finns nödvändig kompetens för att leda denna sammanräkning och för att frigöra tillräckliga resurser under förberedelser och genomförande av allmänna val vart tredje år har det framhållits att det finns en relativt stor basorganisation med liknande uppgifter. En erfarenhet från 1980-talet, då bl.a. skatteförvaltningen bröts ut från länsstatteorganisationen, är att organisationens sårbarhet ökar markant när basorganisationen minskar. För att det inte skulle uppstå problem beordrades stattemyndigheterna att ge länsstatteelserna motsvarande resurstöd som tidigare. Sådant stöd har också lämnats under såväl år 1988 som 1991.

Vi föreslår att man vid valen år 1994 genomför försök med rösträkning med hjälp av t.ex. optiska läsare. Vi föreslår också en försöksverksamhet där kommunerna tar ett ökat ansvar för den slutliga sammanräkningen. I båda dessa försök skall man bl.a. undersöka hur de kan komma att påverka den regionala administrationens resursbehov. Faller försöken väl ut kan systemet införas över hela landet och sannolikt leda till att personalbehovet vid den slutliga sammanräkningen hos den regionala valmyndigheten minskar. Enligt vår mening är det inte heller nödvändigt att den myndighet som har det regionala ansvaret, inom sig har de personalresurser som gör att man kan täcka det personalbehov som f.n. finns vid den slutliga sammanräkningen. I stället bör nämnden ha den beställarfunktion som vi tidigare förespråkade. För att detta skall fungera måste den regionala valnämnden ha tillgång till kompetenta handläggare. Ett sätt att tillgodose detta är att länsstatteelserna och

skattemyndigheterna enligt sina instruktioner bör vara skyldiga att tillhandahålla den personal som är nödvändig för valnämndens arbete. Det är inte bara sakkompetensen när det gäller valfrågor och folkbokföringsfrågor som skulle kunna samordnas på detta sätt. Utan en sådan föreskrift kan det innebära en risk att dessa myndigheter vill prioritera sina resurser på ett annat sätt och därför inte kunna ställa tillräckligt med personal till valnämndens förfogande. Genom att inom nämnden ha representanter från båda dessa myndigheter kan man öka förståelsen för valnämndens personalbehov inom dessa myndigheter och därigenom minska denna risk. Myndigheternas beredvillighet att ställa personal till förfogande hänger också samman med hur man löser frågan om de kostnader som valnämnden kommer att dra. De regionala valnämndernas arbete kan jämföras med det sätt som de kommunala valnämnderna arbetar. Arbetet inom nämnden kommer att kunna bedrivas i projektform. Ett sådant arbetssätt har den fördelen att det är smidigt och effektivt.

Det är som nämnts väsentligt att till nämnden knyts den kompetens som krävs. Detta gäller särskilt när det gäller nämndens uppgift som beställare av de ADB-tjänster som behövs i den regionala valadministrationen. Det kan emellertid inte förväntas vara rationellt att köpa allt ADB-stöd som behövs i valförfarandet. Vissa ADB-funktioner som t.ex. grund- och ändringsregistrering och viss registerföring är en så integrerad del av den manuella hanteringen att det inte är lämpligt att de köps externt. Däremot kan det vara möjligt att externt upphandla ADB-bearbetningar som gäller valnattsrapporteringen, mandatfördelningar, namnordningar och vissa större utskrifter.

Samtidigt måste man ställa höga krav på kontinuitet och säkerhet. Med hänsyn till att ADB-verksamheten är av så central betydelse för valförfarandet bör man också sträva efter att säkerställa en störningsfri drift. Ansvar för utveckling av det ADB-system som kan hantera valnattsrapporteringen och den slutliga sammanräkningen måste även i fortsättningen ligga på RSV i dess egenskap av central valmyndighet. Utveckling av detta stöd bör också ske centralt, dvs. med RSV som beställare. Det är nämligen viktigt att det finns en enhetlig programvara när det t.ex. gäller mandatfördelningen i riksdagsvalet. När det gäller ADB-stödet på det regionala planet skulle det kunna samordnas mellan länsskattemyndigheten och länsstyrelsen.

En regional valnämnd bör enligt vår mening också kunna stimulera och stödja en utveckling av teknikstödet på det lokala planet.

5.3.3 Den regionala valnämndens organisation

Ledamöterna i den regionala valnämnden bör väljas av landstingsfullmäktige. Antalet ledamöter bör vara så stort att nämnden får en bred politiskt sammansättning och inom sig kan ha representanter för både landstingsfullmäktige och kommunfullmäktige. Nämnden skall således väljas av landstingsfullmäktige men ledamöterna kan väljas även utanför

kretsen av sådana fullmäktige. Det är nämligen väsentligt att också de kommunala synpunkterna tillgodoses inom nämnden. Vi föreslår att de ledamöter som väljs på detta sätt skall var fem till antalet. När det gäller valbarhet bör den som är valbar till landstings- eller kommunfullmäktige således kunna väljas till ledamot i den regionala valnämnden. Ordföranden i nämnden bör däremot utses av regeringen efter varje ordinarie val. Som vi tidigare nämnt skall det i nämnden dessutom ingå två ytterligare ledamöter nämligen de som representerar länsstyrelsen resp. länsskattemyndigheten, se avsnitt 5.3.2. Också dessa ledamöter bör utses av regeringen.

Den regionala valnämnden måste ha ett kansli. Med hänsyn till att intensiteten i valnämndens arbete varierar kraftigt inför och under ett valår jämfört med ett mellanvalsår bör kanslifunktionen knytas till en större organisation. Frågan är till vilken myndighet kanslifunktionen bör knytas. Valet står här återigen mellan länsstyrelsen och skattemyndigheten.

Om man knyter kanslifunktionen till länsstyrelserna kan detta innebära att man inte uppnår den flexibilitet i valorganisationen som vi bedömer som nödvändig. Osäkerheten kring den framtida regionala förvaltningen leder också till att det ter sig som mindre lämpligt att lägga kanslifunktionen hos länsförvaltningen.

När det gäller skatteförvaltningen så har den en organisation som är uppbyggd med länsvisa skattemyndigheter. Skattemyndigheternas regionindelning kommer sannolikt i framtiden inte att överensstämma med de regioner som bör gälla för de regionala valnämnderna. Skattemyndigheterna har emellertid också ett stort nät med lokala skattekontor. I den mån det är nödvändigt kan kanslifunktionen för valnämnden i stället läggas vid ett sådant kontor. Det är enligt vår mening lämpligast att knyta kanslifunktionen till skattemyndigheten. Detta har också att göra med att denna organisation är säker i den meningen att den kommer att finnas kontinuerligt. Även om det förekommer vissa organisatoriska förändringar inom myndigheten torde man kunna räkna med att den basorganisation som skattemyndigheterna har inte kommer att försvinna. Genom att lägga kanslifunktionen hos skattemyndigheterna kan man således uppnå både den flexibilitet och säkerhet som är nödvändig för valadministrationen.

När det gäller arbetsformerna hos den regionala valnämnden så bör den kunna delegera beslutanderätten i vissa löpande frågor till en tjänsteman.

När det gäller frågan vem som skall stå för kostnaderna för den regionala valnämnden kan denna lösas på olika sätt. Enligt vår mening bör samtliga kostnader för de regionala valnämndernas verksamhet täckas inom ramen för det allmänna valanslaget. Med denna lösning får man från den centrala förvaltningen en möjlighet att överblicka vilka samlade kostnader som uppkommit i den regionala valorganisationen. Vi har tidigare pekat på nödvändigheten av detta i avsnitt 3. Det ger också ett

incitament till teknisk utveckling och effektivisering av valförfarandet samtidigt som det kan ge ett incitament att hålla kostnaderna nere.

6 Partiernas rätt till gratis valsedlar

6.1 Gällande rätt

RSV skall enligt 6 kap. 4 § vallagen tillhandahålla så många blanketter till valsedlar som ett parti beställer om partiet är representerat i den församling som valet gäller. Även om ett parti inte finns representerat i riksdagen skall RSV tillhandahålla blanketter till valsedlar om partiet vid något av de två senaste valen har fått mer än en procent av rösterna i hela landet.

Beställning av valsedlar görs av de politiska partierna hos länsstyrelserna eller, i vissa fall, hos RSV. Parti med registrerad beteckning skall anmäla vem som är behörig företrädare för partiet när det gäller beställning av valsedlar. Görs en beställning för ett sådant parti av någon annan än den behörige företrädaren måste beställningen betalas i förskott. Beställningar från partier för vilka RSV inte har skyldighet att tillhandahålla blanketter till valsedlar skall också betalas i förskott.

För parti som deltar i *riksdagsvalet* står, enligt 6 kap. 5 § vallagen, staten för kostnaden för blanketter till valsedlar och tryckning av dessa. En förutsättning för detta är att partiet vid valet eller något av de två senaste valen fått mer än en procent av rösterna i hela landet eller att partiet utan att ha fått denna andel av rösterna är eller genom valet blir representerat i riksdagen, vilket kan bli fallet enligt den s.k. 12-procentsregeln. Antalet gratis valsedlar är begränsat till fyra gånger antalet röstberättigade i valkretsen.

För parti som deltar i val av *landstings-* eller *kommunfullmäktige* och som är eller blir representerat i den församling som valet gäller, bekostar staten blanketter till valsedlar och tryckning av dessa. Antalet gratis valsedlar är begränsat till fyra gånger antalet röstberättigade i valet.

När det gäller administrationen av valsedelsbeställningarna så får de partier som har rätt till fria valsedlar alla valsedlar som beställs utan att betala förskott dvs. även de valsedlar som överstiger den fria kvoten. Länsstyrelsen skickar beställningen vidare till resp. tryckeri och sänder en kopia av beställningen till RSV. För de partier som inte har rätt till fria valsedlar effektueras beställningen när förskottsbetalning skett. Betalningen sker till resp. länsstyrelse till ett särskilt konto. Förskotten vidarebefordras därefter till RSV. Samma sak gäller för partier som har rätt till fria valsedlar om den som beställer inte är anmäld som behörigt ombud.

Visar det sig att ett parti som har rätt till fria valsedlar överskridit sin kvot kräver RSV efter valet in betalning för den överskjutande delen. Om partiet vid val till riksdagen har betalat valsedlar i förskott och därefter får mer än en procent av rösterna i hela landet betalar RSV, utan ansökan, tillbaka vad partiet betalat i förskott upp till ett belopp som motsvarar den fria kvoten. Vid landstings- och kommunfullmäktigeval gäller motsvarande för partier som blir representerade i resp. församling. Om valsedlar för ett parti som har rätt till fria valsedlar betalats i förskott eftersom beställaren inte varit behörigt ombud gör RSV återbetalningen till partiet och inte till den som har gjort beställningen. Saknas uppgift om partiet görs dock återbetalningen till beställaren.

6.1.2 Bakgrund

Fram till en lagändring år 1964 ankom det i princip på väljarna att själva göra i ordning valsedlar. Blanketter till valsedlar tillhandahölls i vallokaler. Dessa blanketter bekostades av staten. De politiska partierna ombesörjde emellertid upprättandet av namnvalsedlar som de lät trycka för att skicka eller dela ut till väljarna. Det var således partierna som helt svarade för kostnaderna för framställning av namnvalsedlar.

I propositionen (1964:59 s. 26) uttalade departementschefen att de tryckta valsedlarna otvivelaktigt var en betydelsefull serviceåtgärd för väljarna. Han framhöll också att dessa valsedlar underlättar valnämndernas och länsstyrelsernas arbete med röstsammanräkning. Han konstaterade att det allmänna genom reformer under tidigare år tagit på sig allt större kostnader för valen och kom till slutsatsen att det inte skulle föreligga något principiellt hinder mot att det allmänna övertar kostnaderna för de valsedlar som behövs i valen. De kostnader som skulle bäras av det allmänna begränsades till kostnaderna för framställning av valsedlarna, dvs. pappers- och tryckningskostnader. Denna begränsning skulle ses mot bakgrund av att den distribution av valsedlar till väljarna som de politiska partierna ombesörjer i allmänhet måste ses som ett led i deras propaganda för att väcka intresse för valen och de åsikter som partierna företräder. Partierna skulle alltjämt ombesörja själva tryckningen av valsedlarna. I det betänkande, Några valfrågor (SOU 1963:54), som föregick propositionen hade 1955 års valutredning föreslagit att ersättningen skulle begränsas till sex gånger antalet röstberättigade i resp. val. Departementschefen (a. prop. s. 26) ansåg emellertid att ersättning för valsedlar inte skulle lämnas för fler än som motsvarar högst fem gånger antalet röstberättigade. Konstruktionen blev sådan att partierna efter riksdags- och landstingsval skulle få ersättning för sina kostnader för valsedelsframställningen efter valet. Det var endast de partier som var representerade i riksdagen som skulle vara berättigade att få denna ersättning.

I fråga om valsedlar för val till kommunfullmäktige kunde fullmäktige besluta om bidrag för framställning av sådana valsedlar.

I sitt betänkande Ny valteknik (SOU 1969:19) föreslog 1965 års valtekniska utredning att valsedlar skulle räknas maskinellt. En nödvändig förutsättning för detta var att valsedlarnas utformning anpassades till ett sådant förfarande. Utredningen föreslog att valsedlarna skulle få formen av hålkort. Förslaget innebar också bl.a. att det på valsedeln skulle finnas maskinläsbar information för parti, listtyp och valkrets. Enligt förslaget skulle endast statsverket få framställa valsedlar. Partierna fick enligt förslaget beställa det antal valsedlar de önskade hos centrala valmyndigheten. Om partiet var representerat i riksdagen skulle statsverket tillhandahålla dessa gratis till ett antal som motsvarade fem gånger antalet röstberättigade i den valkrets för vilken de var avsedda. En förutsättning för att partiet skulle få gratis valsedlar var att beställningen gjordes av det ombud som partiet anmält i enlighet med de registreringsbestämmelser som föreslagits. Om valsedlar beställdes av parti som inte var representerat i riksdagen eller om beställningen gjordes av någon annan än det anmälda ombudet skulle beställningen effektueras endast om förskottsbetalning gjordes av beställaren.

Enligt de planer som fanns skulle ett system med maskinell röstning ha införts till 1970 års val. Dessa planer kunde emellertid inte fullföljas. (Se prop. 1969:148 s. 61)

När det gällde valsedlarnas utformning m.m. ersatte lagen (1969:825) om de allmänna valen den 20 september 1970 motsvarande regler i tidigare valförfattningar. Reglerna om valsedlarnas utseende överensstämde - bortsett från att de skulle vara utformade som hålkort - med utredningens förslag. Även när det gällde tillhandahållande av valsedlar åt partierna överensstämde reglerna med detta förslag.

Reglerna i 1970 års lag när det gällde tillhandahållande av valsedlar överfördes i princip oförändrade till vallagen. Efter beställning av ett parti, som var representerat i den församling valet gällde, skulle centrala valmyndigheten tillhandahålla blanketter till valsedlar till det antal partiet önskade. Om beställning gjordes av något annat parti fick beställaren betala valsedelsblanketterna i förskott. För partier som var eller vid det förestående valet blev representerade i den församling valet gällde skulle staten svara för kostnaden för blanketter till ett antal som motsvarar fem gånger antalet röstberättigade i valet. För riksdagsvalet gällde detsamma också för partier som fått eller vid föregående val fått 2,5 % av rösterna i hela landet. Om ett sådant parti betalat valsedlar i förskott, skulle förskottet efter ansökan betalas tillbaka.

Om beställaren begärde det skulle centrala valmyndigheten utan särskild ersättning förse valsedlarna med partibeteckning, kandidatnamn samt valkrets- och valbeteckningar.

Inför 1985 års val (prop. 1984/85:119) minskades andelen kostnadsfria valsedlar för partierna från fem till fyra gånger antalet röstberättigade i varje val. Samtidigt gavs fler partier möjlighet till kostnadsfria valsedlar i riksdagsvalet genom att alla partier som fått eller får mer än en procent av rösterna i hela landet fick denna rätt. Även om ett parti inte fått en procent av rösterna i hela landet skulle motsvarande regler gälla om

partiet var eller blev representerat i riksdagen, vilket ju kunde bli fallet enligt den s.k. 12-procentsregeln. När det gäller val till landsting eller kommunfullmäktige skulle partiet vara eller genom det förestående valet bli representerat i resp. församling för att partiet skall få gratis valsedlar.

6.1.3 Antalet beställda valsedlar

De fem partier (Moderata samlingspartiet, Socialdemokraterna, Folkpartiet liberalerna, Vänsterpartiet och Centerpartiet) som hade rätt till gratis valsedlar vid riksdagsvalet år 1982 beställde totalt 575 milj. valsedlar. Den totala fria kvoten var då 450 milj. valsedlar. Vid valen år 1985 hade sju partier rätt till fria valsedlar i riksdagsvalet. Eftersom den fria kvoten sänkts (se avsnitt 6.1.2) var den totala fria kvoten också detta år 450 milj. valsedlar. De partier som hade rätt till fria valsedlar beställde detta år 530 milj. valsedlar.

Vid 1991 års riksdagsval uppgick antalet gratis valsedlar för varje parti till 25,9 milj. Beställningarna från de största riksdagspartierna fördelades enligt följande.

	Valsedlar i 1000-tal
Moderata samlingspartiet	29.121
Centerpartiet	29.126
Folkpartiet liberalerna	29.944
Socialdemokraterna	30.816
Vänsterpartiet	23.596
Miljöpartiet de gröna	17.779
Kristdemokratiska samhällspartiet	23.660
Ny demokrati	17.684
Summa	201.726

Beställningarna från Moderata samlingspartiet, Socialdemokraterna, Folkpartiet liberalerna och Centerpartiet motsvarade i stort sett den fria kvot som partierna har rätt till, eller 4,5 - 4,8 gånger antalet röstberättigade. Motsvarande siffra för Vänsterpartiet och Kristdemokratiska samhällspartiet är 3,7 och för Miljöpartiet de gröna och Ny demokrati 2,8. Sistnämnda parti fick betala sina valsedlar i förskott. Partiet blev först genom valet år 1991 berättigat att erhålla gratis valsedlar. Förskottsbetalningen har därefter betalats tillbaka.

Antalet partimarkerade valsedlar och blanketter till valsedlar som de valadministrativa myndigheterna skall tillhandahålla i lokaler där röstning skall ske, uppgick till omkring 17 milj.

När det gäller valen till landstings- och kommunfullmäktige beställdes inför dessa val år 1991 följande antal valsedlar. Antalet valsedlar har avrundats till jämnt 1000-tal.

	Landsting	Kommun
Moderata samlingspartiet	24.500	33.600
Centerpartiet	26.200	35.000
Folkpartiet liberalerna	25.500	31.200
Socialdemokraterna	27.200	35.100
Vänsterpartiet	22.300	23.200
Miljöpartiet de gröna	16.300	15.800
Kristdemokratiska samhällspartiet	19.200	21.500
Ny demokrati	0	11.000

Därtill kommer ca 16 milj. valsedlar som beställts av övriga partier, framför allt inför valen till kommunfullmäktige. Dessutom tillkommer de partimarkerade valsedlar och blanketter till valsedlar som de valadministrativa myndigheterna skall tillhandahålla i lokaler där röstning skall ske. Till ett vart av landstings- och kommunfullmäktigevalen trycktes 17 milj. sådana valsedlar.

Antalet valsedlar uppgick vid valen år 1988 och 1991 (val till riksdagen och landstings- och kommunfullmäktigeval) till 650 resp. 676 milj. Omkring 50 milj. av dessa valsedlar användes år 1991 av valnämnderna, posten och övriga valadministrativa myndigheter för att läggas ut i vallokaler eller andra lokaler där röstning äger rum. Resterande valsedlar beställdes av partierna. Antalet valsedlar som trycktes upp vid 1991 års allmänna val motsvarar ca 105 valsedlar per röstberättigad. Enbart för riksdagsvalet trycktes ca 232 milj. valsedlar, vilket motsvarar 36 valsedlar per röstberättigad.

6.1.4 Kostnaderna för valsedlar

Huvuddelen av kostnaden för valsedelsframställningen belastar det allmänna valanslaget (se avsnitt 3). Utöver de kostnader som belastar detta anslag finns kostnader för upphandling, administration och kontroll av tryckning. Dessa kostnader belastar länsstyrelsernas och RSV:s förvaltningsanslag.

Utvecklingen av kostnaderna för valsedelspapper och valsedelstryckning som belastade valanslaget åren 1982 - 1991 var följande (milj. kr).

1982	1985	1988	1991
13,3	19,5	21,0	17,0

Kostnaderna för papper och tryckning ökade i takt med prisutvecklingen inom berörda branscher fram till 1982 års val. Vid upphandlingen inför 1988 års val fanns en tillfällig överkapacitet inom dessa branscher. Detta

ledde till lägre priser. Inför valen år 1991 skedde upphandlingen under en period då en lågkonjunktur inleddes. Upphandlingssituationen var därför mycket gynnsam och priset för valsedelsframställningen blev också mycket lågt. Om en upphandling inför 1994 års val kommer att ske under samma förutsättningar som vid 1985 års val kan en mycket kraftig ökning av kostnaderna förväntas.

Den totala kostnaden för valsedelsframställningen år 1991 kan beräknas enligt följande.

	-Kronor i 1000-tal-
Utgift på valanslaget för papper och tryckning	17.000
Kyrkovalet	./500
Lagerförändring av papper 1988 - 1991	+ 1.000
Intäkt för betalda valsedlar	+ 1.500
Summa kostnader för papper och tryckning	19.000
Kostnad för distribution (ca 10 %)	2.000
Kostnad hos Lst och RSV för upphandling, administration och kontroll	1.500
Total kostnad	22.500

Som framgått i avsnitt 6.1.3 var den totala mängden valsedlar vid 1991 års val 676 milj. Den faktiska självkostnaden kan därför uppskattas till drygt 33 kr per 1000 valsedlar. De partier som inte har rätt till gratis valsedlar och partier som beställer valsedlar utöver den fria kvoten skall betala för dessa valsedlar. Även denna kostnad subventioneras till en viss del av staten. Enligt den praxis som utvecklats hos RSV bestäms priset för valsedlarna till ca 70 % av den faktiska kostnaden. Inför valen år 1991 fastställde RSV, innan den slutliga upphandlingen var avslutad, priset på valsedlar till 32 kr per 1000 valsedlar. Prissättningen för valsedlarna inför 1991 års val stämde därför inte med vad som normalt gäller enligt denna praxis. Detta berodde på att den faktiska kostnaden blev avsevärt lägre än väntat när upphandlingen avslutats.

Kostnadernas fördelning mellan staten och partierna för framställning av partiernas namnvalsedlar vid 1991 års val framgår av tabellen nedan.

-Kronor i 1000-tal-

	Partiets kostnad	Statens kostnad
Moderata samlingspartiet	290	2.612
Centerpartiet	390	2.616
Folkpartiet liberalerna	271	2.611
Socialdemokraterna	477	2.620
Vänsterpartiet	-	2.277
Miljöpartiet de gröna	-	1.650
Kristdemokratiska samhällspartiet	435*	2.122
Ny demokrati	918*	935
Summa	1.428	17.443

* beloppet, som inte ingår i totalsumman, har erlagts i förskott och återbetalats efter valet

Övriga partier betalade ca 320.000 kr i förskott. Efter valet har 38.000 kr betalats tillbaka till sådana partier. Kostnaden för de partimarkerade valsedlar och blanketter till valsedlar som RSV ansvarar för var ca 1,7 milj. kr.

6.2 Överväganden och förslag

6.2.1 Förändringsbehovet

Statens kostnader för tillhandahållande av partimarkerade valsedlar och blanketter till valsedlar vid 1991 års val uppgick till ca 2 milj. kr medan statens del av kostnaden för partiernas namnvalsedlar uppgick till omkring 19 milj. kr. Kostnaderna för länsstyrelsernas och RSV:s administration av bl.a. förskotts- och återbetalningar har vi uppskattat till 1,5 milj. kr. Enligt vår mening bör en kostnadsbesparing för staten kunna göras när det gäller valsedelshanteringen.

Som redovisats ovan trycktes år 1991 drygt 676 milj. valsedlar. Antalet avgivna röster i de tre valen var ca 15 milj. Endast drygt 2 % av de upptryckta valsedlarna kom således till användning, i den meningen att de stoppades ner i en valurna. Denna relation mellan tryckta och använda valsedlar talar för att det finns utrymme för att minska antalet valsedlar. Den nuvarande ordningen kan med fog betraktas som ett onödigt resursslöseri.

När det gäller antalet valsedlar som trycks kan man således alltså ifrågasätta (jmf. prop. 1984/85:119 s. 16) om partiernas behov av valsedlar motsvarar den mängd valsedlar som trycks. I vårt uppdrag ingår att undersöka vilka möjligheter som finns att göra kostnadsbesparingar i valadministrationen. Ett sätt som ligger nära till hands är att minska antalet valsedlar som trycks.

6.2.2 Utgångspunkter

Den första fråga som bör ställas är om man skall behålla ett system där staten subventionerar kostnaderna för framställningen av namnvalsedlar. Svaret på denna fråga beror på vilken inställning man till väljarens tillgång till namnvalsedlar. Är tillgången på namnvalsedlar en rättighet för väljarna eller partiernas egen angelägenhet? Med det första synsättet skulle inte bara framställningen av namnvalsedlar utan även distributionen i sin helhet ske genom det allmännas bekostnad och omsorg. Med det andra synsättet är detta helt partierna ensak som staten inte behöver engagera sig i. Som framgått kan regelsystemet i vårt land kan ses som en kompromiss mellan dessa båda synsätt.

I det valsystem som finns i vårt land kan inte väljarna i nämnvärd grad påverka vilka kandidater som väljs. Namnvalsedelns skulle därför kunna främst ses som en upplysning om vilka kandidater som partierna för fram. Detta understryks också av att namnvalsedlarna sänds ut tillsammans med partiernas information om det program som partiet ställer sig bakom. Väljaren får på det sättet en samlad information inte bara om partiets politik utan också om vilka personer som företräder partiet och kan i lugn och ro i sin hemmiljö studera vem som företräder de olika partierna.

Om namnvalsedlarna bara hade denna uppgift skulle naturligtvis framställningen av namnvalsedlar kunna betraktas som en rent intern angelägenhet för partierna som staten inte skall ta något ekonomiskt ansvar för. En slopad subventionering av valsedelsframställningen skulle då framstå som ett enkelt sätt att göra en inte obetydlig besparing för staten.

Starka skäl talar dock för att staten också i fortsättningen tar ett ekonomiskt ansvar för framställningen av namnvalsedlar.

Dessa skäl har, som tidigare nämnts, att göra med de krav som ställs på valsedlarnas utformning. För att minska risken för att valsedlar för olika val blandas ställs preciserade krav på valsedlarnas utseende. Sådana krav ställs också för att undvika otillbörlig påverkan i valet. Det förhållandet att lagstiftaren reglerar valsedlarnas utformning talar alltså starkt för att det allmänna bidrar till framställningskostnaderna.

Även ett förstärkt personvalsinslag i valsystemet kan förutsätta att det används namnvalsedlar i valen. Ett förstärkt personvalsmoment är också ett starkt argument för fortsatt subventionering av namnvalsedlarna.

Ett annat skäl för fortsatt subventionering är att de svenska partierna i allmänhet inte har några betydande ekonomiska resurser vid sidan av

statligt och kommunalt partistöd. Som skäl för de partistöd som utgår brukar bl.a. anföras att partiernas verksamhet inte skall behöva tyngas av aktiviteter som syftar till att skaffa partiet inkomster. Ekonomiskt starka intressen skulle i så fall kunna få ett betydande inflytande såväl i partiväsendet som i det politiska beslutsfattandet. Samma skäl kan anföras till stöd för en statlig subventionering av partiernas valsedlar.

Intresset av att snabbt kunna få fram ett preliminärt valresultat talar också för en fortsatt subventionering av partiernas namnvalsedlar särskilt om man inför ett system där valsedlarna förses med optiska koder. Då ställs nämligen ännu högre krav på valsedlarnas utformning och framställning. I ett sådant system finns det därför än större anledning att låta staten bidra till kostnaderna för valsedelsframställningen.

Enligt vår mening bör staten också i fortsättningen ta del i kostnaderna för framställningen av partiernas namnvalsedlar.

6.2.3 Slopande av namnvalsedlarna

Den största besparingen för staten skulle uppnås om man slopar namnvalsedlarna och i praktiken återgår till vad som gällde före år 1964. Det kan förefalla som en paradox men ett ökat inslag av personval skulle kunna få en sådan effekt. En följd av ett sådant inslag kan nämligen bli att partierna vill ge mer information om de enskilda kandidaterna än vad utrymmet på valsedeln medger. Dessutom förekommer det att valsedlar i dag har kandidatnamn tryckta även på baksidan. Detta kan uppfattas som en orättvis behandling av dessa kandidater och tala för en förändring.

I vissa personvalsystem anger väljarna att de föredrar en viss kandidat genom att anteckna kandidatens nummer på en särskilt angiven plats på valsedeln. Ett svenskt personvalsystem skulle kunna utformas så att valsedlarna förutom partinamn endast har en eller flera rutor för att väljaren skall kunna ange vilken kandidat han föredrar. Närmare uppgifter om kandidaterna och om deras nummer skulle då få hämtas ur material som tillhandahålls av partierna och listor som anslås i vallokaler-na.

I nuvarande skede av utredningsarbetet vill vi emellertid inte lägga fram förslag som för så långt. Så genomgripande förändringar skulle dessutom knappast kunna genomföras så att besparingseffekter för staten uppnås redan vid 1994 års val. Vi väljer därför att inrikta oss på åtgärder som ger sådana effekter redan i det korta perspektivet.

6.2.4 En gemensam valsedel

I många länder kräver vallagstiftningen att väljaren på en och samma valsedel skall kunna överblicka samtliga valmöjligheter. I dessa länder finns därför *en* gemensam valsedel där alla partier och kandidater finns angivna och det framstår då som självklart att det allmänna står för framställning och distribution därav.

Ett sätt att minska resursslöseriet när det gäller det stora antalet valsedlar som trycks kan naturligtvis vara att också i vårt land använda en gemensam valsedel. Detta skulle i och för sig innebära fortsatta statliga subventioner, men upplagan kunde begränsas.

Rent praktiskt skulle en gemensam valsedel sannolikt leda till att antalet kandidatnamn på sedlarna måste minskas. Extremfallet skulle t.o.m. kunna innebära att kandidatnamnen slopas helt. I det fallet kommer valsedelsframställningen att förenklas betydligt eftersom det på valsedeln bara skulle finnas registrerade partibeteckningar. Upplysning om vilka kandidater partierna för fram skulle väljarna även i detta fall få skaffa på annat sätt än via valsedeln.

Andra sätt att begränsa antalet kandidatnamn är att införa tvingande bestämmelser om vilket antal kandidater som ett parti får anmäla. Man kan också tänka sig en kraftig ökning av antalet valkretsar. Det förstnämnda skulle antagligen bedömas som ett intrång i partiernas nomineringsverksamhet. Det sistnämnda skulle förutsätta relativt omfattande förändringar i vårt valsystem.

En gemensam valsedel skulle också kunna uppfattas som en begränsning av den fria nomineringsrätten eftersom någon form av förhandsanmälan sannolikt skulle komma att krävas i ett sådant system.

Andra invändningar som väger tungt är risken för att antalet underkända valsedlar ökar men också risken för att valfusk kan öka. En gemensam valsedel innebär att väljarna markerar sitt val av parti på särskild avsedd plats, t.ex. en ruta. Om markeringen hamnar utanför eller mellan olika rutor kan valsedeln komma att underkännas. För att undvika valfusk med hjälp av förpreparerade valsedlar måste hanteringen av valsedlar bli en helt annan än den vi är vana vid i vårt land. Valsedlar kan t.ex. då inte få förekomma utanför vallokalen. Detta skulle sannolikt för partierna och för allmänheten uppfattas som ett mycket stort ingrepp i de traditioner som finns kring valet i vårt land.

Vi vill således inte förespråka ett system med en gemensam valsedel.

Andra skäl talar också emot detta. Erfarenheterna från länder som har en gemensam valsedel visar att rösträkningen blir komplicerad på grund av att valsedelsarken är stora och otympliga att hantera vilket i sin tur leder till att risken för felräkningar ökar.

Vårt system med en valsedel för varje val i hög grad underlättar både den preliminära rösträkningen och den slutliga sammanräkningen och leder därför till att dessa resultat kan tas fram relativt snabbt. Intresset av att dessa sammanräkningar underlättas talar således också emot ett system med en gemensam valsedel.

6.2.5 Minskad gratiskvot

Besparingar för staten när det gäller valsedlar bör, som vi tidigare påpekat, kunna uppnås framför allt genom att antalet namnvalsedlar som trycks inför varje val sänks. Inom ramen för det nuvarande systemet med en gratiskvot kan olika metoder för besparingar övervägas.

En metod är att helt ställa antalet gratisvalsedlar i relation till tidigare uppnått röstetal. Denna metod tillämpas i bl.a. Norge. Vi anser dock att en sådan metod skulle leda till så påtagliga försämringar för små partier att den inte bör införas i vårt land.

En annan metod är att antalet gratisvalsedlar i stället beräknas efter uppskattad åtgång. Åtgången skulle kunna beräknas enligt följande. Före valdagen sprids namnvalsedlar normalt sett genom att partierna delar ut dessa till hushållen. Detta sker endera genom den egna valarbetarorganisationen eller med anlitan av posten eller annat distributionsorgan. I allmänhet får varje hushåll två valsedlar för varje val. Före valdagen tillhandahåller också partierna valsedlar i sina valbyråer.

På valdagen svarar partierna för att namnvalsedlar finns tillgängliga på avsedd plats i anslutning till vallokalerna. Partierna delar också ut namnvalsedlar utanför vallokalerna.

Partiernas behov av namnvalsedlar skulle därför lågt räknat kunna sägas vara en omgång valsedlar motsvarande antalet röstberättigade samt en omgång valsedlar motsvarande det förväntade antalet röster i respektive val. Det förväntade antalet röster skulle då kunna uppskattas till antalet erhållna röster i närmast föregående val. Antalet valsedlar som de större partierna behöver kan då grovt uppskattas till cirka 170 milj. (8 partier x 6 milj. röstberättigade x 3 val + 5 milj. röstande x 3 val). Med denna beräkningsgrund skulle partiernas minimibehov av valsedlar kunna beräknas till ungefär en fjärdedel av det antal namnvalsedlar som nu framställs.

Mot en metod där partiernas gratiskvot för valsedlar baseras på ett på detta sätt framräknat minimibehov kan givetvis resas invändningar. Så kan ett parti som har stora framgångar i valrörelsen riskera att antalet valsedlar inte räcker, särskilt om partiet bara beställt så många valsedlar som motsvarar gratiskvoten. Småpartier som får stora framgångar skulle därmed kunna drabbas orättvist.

Mot denna bakgrund bör metoden kompletteras så att antalet gratisvalsedlar motsvarar antalet röstberättigade i resp. val samt *fem* gånger antalet röster som partiet fick i närmast föregående val. Att vi har stannat för detta antal beror främst på att man därigenom får en valsedelsupplaga som motsvarar det behov som vi redogjort för här ovan. Med en sådan metod skulle antalet kostnadsfria valsedlar för riksdagspartierna, med utgångspunkt från vad som skulle ha gällt vid 1991 års val, kunna beräknas enligt följande.

Parti	Antal kostnadsfria valsedlar i 1000-tal		
	Riksdag	Landsting	Kommun
Moderata samlingspartiet	12.500	12.000	12.900
Centerpartiet	8.800	9.000	9.900
Folkpartiet liberalerna	9.000	8.900	9.500
Socialdemokraterna	16.800	15.800	16.900
Vänsterpartiet	7.700	7.400	8.200
Miljöpartiet de gröna	7.400	7.000	7.800
Kristdemokratiska samhällspartiet	8.400	8.000	8.400
Ny demokrati	8.300	6.400	7.800

För att inte den besparing som uppkommer med denna modell skall ätas upp av ökade kostnader krävs att de nuvarande reglerna när det gäller vilket parti som skall ha rätt att få gratis valsedlar behålls oförändrade. Det bör således vara de partier som vid något av de två senaste valen fått eller får mer än en procent av rösterna i valet, eller är eller blivit representerade i den församling till vilket valet gäller, som skall ha rätt till gratis valsedlar. Även övriga administrativa rutiner bör vara oförändrade. Om ett parti som betalat valsedlar i förskott blir representerat eller om det uppnår mer än en procent av antalet röster skall partiet ha tillbaka vad det betalat i förskott.

En tredje metod inom ramen för ett system med gratiskvot är givetvis att behålla det sätt att beräkna gratiskvoten som finns idag men att minska kvoten. Om partierna ska förmås göra en verklig prövning av behovet av valsedlar måste en eventuell kostnadsfri kvot vara så låg att den ligger på eller under det verkliga minimibehovet. Gratiskvoten bör i så fall sänkas från fyra till två gånger antalet röstberättigade. Antalet gratisvalsedlar för partierna i riksdagsvalet skulle då maximalt bli 12,9 milj. I valen till landstings- och kommunfullmäktige skulle kvoten bli maximalt 12,5 resp. 13,7 milj.

6.2.6 Annan subventionering i stället för gratiskvot

Kostnadsfördelningen mellan staten och partierna kan också regleras utan ett system med gratiskvoter. Blanketter till valsedlar skulle i stället kunna tillhandahållas till ett kraftigt subventionerat pris. Samtliga beställningar av valsedlar skulle i så fall betalas i förskott.

En viss subventionering av kostnaden för valsedlarna finns redan inom ramen för det nuvarande systemet. Med hänsyn till att regelsystemet när det gäller valsedelskostnaderna kan ses som en kompromiss mellan synsättet att namnvalsedlarna betraktas som en intern partiangelägenhet och att namnvalsedlarna kan ses som en rättighet för väljarna bör subventioneringen av kostnaden för valsedlar i ett sådant system kunna bestämmas så att partierna betalar hälften av kostnaderna för framställningen av namnvalsedlarna.

Den totala kostnaden för valsedelsframställningen vid 1991 års val har vi uppskattat till 22,5 milj. kr. Ett system med en subvention som generellt sätts till 50 % av de faktiska kostnaderna för framställning av valsedlarna skulle, om partierna beställer ett oförändrat antal valsedlar, kunna innebära en kraftig ökning av partiernas kostnader för valsedelsframställningen. Här bör man emellertid ta hänsyn till den sänkning av antalet valsedlar som ett sådant system torde leda till. Mot bakgrund av vår uppskattning av partiernas minimibehov av valsedlar torde man nämligen kunna utgå ifrån att partierna i ett sådant system kommer att sänka antalet beställda valsedlar.

En fördel med ett system med en ren subventionering utan kostnadsfri kvot är att det är enkelt att administrera. Det är också neutralt partierna emellan när det gäller subventionens storlek.

6.2.7 Särskilt om en-procentsgränsen

Nya partier får, som framgått ovan, betala beställda valsedlar i förskott. I många fall krävs det att partiets medlemmar, särskilt i fråga om riksdagsval, gör stora personliga insatser. Om partiet uppnår 1 % av antalet röstande betalas den gjorda förskottsbetalningen tillbaka. Tröskeeffekten innebär att ett valresultat där partiet får 0,9 % av avgivna röster leder till att partiet inte har rätt till någon återbetalning. Uppnår däremot partiet 1 % av rösterna skall förskottsbetalningen betalas tillbaka. Motsvarande regler i landstings- och kommunfullmäktigeval gäller beträffande partier som är eller som blir representerade i den beslutande församlingen.

Ett avskaffande av den nedre gränsen för rätt till subventionering skulle dock få mycket svåröverskådliga kostnadseffekter. En sådan förändring vill vi därför inte föreslå.

6.3 Vårt förslag

6.3.1 Effekter för partierna

Frågan om partiernas rätt till gratis valsedlar hör, som nämnts, till de frågor som kan påverkas av ett utökat inslag av personval. En automatisering av sammanräkningen torde också, under förutsättning att man inte helt går över till ett helt elektroniskt system, leda till att man bör se över reglerna om valsedelsbeställning.

Innan det fattats beslut i frågan om ett ökat inslag av personval bör man enligt vår mening inte på ett avgörande sätt förändra det nuvarande administrativa systemet med valsedelsbeställningar. Vi anser därför att man bör behålla systemet med en gratiskvot för partierna. De nuvarande reglerna om förskottsbetalning för de partier som inte har rätt till någon gratiskvot bör också behållas.

När det gäller hur gratiskvoten skall bestämmas står valet enligt vår mening mellan en metod där kvoten bestäms mot bakgrund av den uppskattade åtgången och ett system där kvoten bestäms till två gånger antalet röstberättigade. Vilken metod som bör väljas hänger samman med vilka konsekvenser de olika metoderna får för partierna resp. staten.

För att kunna beräkna de ekonomiska konsekvenserna för *partierna* av de olika metoderna bör man ta hänsyn till att partierna med en sänkt gratiskvot kan antas minska antalet beställda valsedlar.

En metod att jämföra vilka konsekvenser de olika metoderna kan få för partierna är att utgå från hur många valsedlar partierna skulle få vid kommande val för samma kostnad som de hade vid 1991 års val. För att kunna göra den beräkningen har vi sammanställt partiernas samlade valsedelsbeställningar i valen år 1991 och partiernas kostnader vilka framgår av uppställningen nedan.

Parti	Beställda valsedlar i 1000-tal	Partiernas kostnader i 1000-tal kr	Antal best valsedlar över kvot
Moderata samlingspartiet	87.221	290	9.063
Centerpartiet	92.016	390	12.188
Folkpartiet liberalerna	86.694	271	8.469
Socialdemokraterna	91.426	477	14.906
Vänsterpartiet	69.096	0	0
Miljöpartiet de gröna	49.879	0	0
Kristdemokratiska samhällsp.	64.360	0	0
Ny demokrati	28.684	0	0
Summa	569.646	1.428	44.626

Vilket resultat de olika metoderna att beräkna gratiskvot skulle få för de olika partierna om de väljer att beställa valsedlar till samma kostnad som vid valen år 1991 framgår av tabellen på nästa sida.

Parti	Valsedlar i 1000-tal	
	Beräknad åtgång	2 x antalet röstberättigade
Moderata samlingspartiet	46.463	48.163
Centerpartiet	39.888	51.288
Folkpartiet liberalerna	35.869	47.560
Socialdemokraterna	64.406	54.006
Vänsterpartiet	23.800	39.100
Miljöpartiet de gröna	22.200	39.100
Kristdemokratiska samhällspartiet	24.800	39.100
Ny demokrati	16.100	26.600 *
Summa	273.526	344.917

* Ej representerade i landsting

6.3.2 Effekter för staten

Vilka effekter när det gäller kostnaderna skulle då uppkomma för *staten*. Metoden där gratiskvoten för partierna bestäms efter den beräknade åtgången skulle ge en besparing för staten på ca 9,8 milj. kr. Den alternativa modellen där gratiskvoten bestäms mot bakgrund av antalet röstberättigade men där kvoten sänks från fyra till två skulle innebära en kostnadsbesparing för staten med ca 7,2 milj. kr.

6.3.3 Vår slutsats

I valet mellan de två modellerna för beräkning av gratiskvoten måste effekterna för partierna och för staten vägas samman. Modellen där det beräknade behovet av namnvalsedlar ligger grund för bestämning av gratiskvoten har fördelen att den ger den största besparingen för staten. Å andra sidan kan den uppfattas som orättvis eftersom små partiers gratiskvot minskar mer än större partiers. Det omvända kan sägas om modellen där kvoten bestäms till att motsvara dubbla antalet röstberättigade. Denna modell kan uppfattas som mera rättvis eftersom alla partier förlorar lika mycket. Samtidigt innebär den modellen en högre kostnad för staten. Det kan också hävdas att den modellen inte alls är mera rättvis än den andra eftersom stora partier knappast kommer att klara sitt behov av valsedlar inom kvoten, medan mindre partier kommer att kunna beställa betydligt mer än vad de egentligen har användning för.

Mot bakgrund av detta förordar vi den modell där ett partis gratiskvot kommer att motsvara antalet röstberättigade jämte fem gånger antalet röster som partiet fått i föregående val.

Den modell som vi nu föreslår innebär att man inför en ny beräkningsgrund som i och för sig kan uppfattas som så krånglig att partierna skall få svårt att själva räkna ut kvoten. Redan med nuvarande system bistår emellertid RSV partierna med uppgifter om hur många valsedlar partierna kan beställa utan kostnad för 28 riksdagsvalkretsar, 286 kommuner resp. 23 landsting. Vårt förslag innebär att RSV:s listor måste innehålla både uppgifter från föregående val (antalet röster för resp. parti) och uppgifter om antalet röstberättigade i det förestående valet. Beställningsblanketter där partiets gratiskvot är ifylld torde dock utan större svårigheter kunna framställas med hjälp av persondatorer.

Summa

173 528

344 917

173 528

344 917

Vårt förslag innebär att det gäller kostnadskalkylen för gratiskvoten för partierna. Mycket där gratiskvoten för partierna bestäms efter den beräknade kvoten skulle ha en betydande inverkan på utgående kostnader. Detta innebär att partierna skulle kunna bestämma sin gratiskvot utifrån ett annat förhållande än det som föreslås i vårt förslag. Detta innebär att partierna skulle kunna bestämma sin gratiskvot utifrån ett annat förhållande än det som föreslås i vårt förslag.

I jämförelsen av de två modellerna för beräkning av gratiskvoten för partierna för partier och för staten ligger grund för bestämning av gratiskvoten för staten och för staten ligger grund för bestämning av gratiskvoten för staten. Detta innebär att partierna skulle kunna bestämma sin gratiskvot utifrån ett annat förhållande än det som föreslås i vårt förslag. Detta innebär att partierna skulle kunna bestämma sin gratiskvot utifrån ett annat förhållande än det som föreslås i vårt förslag.

7 Röstlängder och röstkort

7.1 Gällande rätt

Rösträtt till riksdagen har svensk medborgare som fyllt 18 år senast valdagen och är upptagen i röstlängd.

Det finns två typer av röstlängd, en allmän och en särskild. Båda dessa röstlängder upprättas och skrivs ut på papper varje år. Den allmänna röstlängden upprättas senast den 20 juni för varje valdistrikt av skattemyndigheten. I den allmänna röstlängden antecknas automatiskt alla svenska medborgare som var folkbokförda i valdistriktet den 1 juni och som har fyllt eller fyller 17 år senast den 1 september det år röstlängden upprättas. För den som inte fyllt 18 år den 1 september det år röstlängden gäller antecknas den dag då han blir röstberättigad.

Rösträtt till landstings- och kommunalfullmäktige har myndig svensk medborgare som finns upptagen i den allmänna röstlängden och är folkbokförd i landstinget resp. kommunen. Utlänningar som har varit folkbokförda i landet den 1 november de tre senaste åren före valåret tas automatiskt upp i den allmänna röstlängden och har då rösträtt i valen till landstings- och kommunfullmäktige om de fyllt 18 år senast på valdagen.

I 3 kap. 2 § regeringsformen sägs att bestämmelser om rösträtt för svensk medborgare som inte är bosatt i riket finns i lag. Den lag som avses är vallagen. Enligt 4 kap. 11 § vallagen har en svensk medborgare som fyllt 18 år senast på valdagen rösträtt vid val till riksdagen, om han varit folkbokförd här någon gång. För att få rösta måste man dessutom vara upptagen i gällande röstlängd. Den röstlängd det är fråga om är den särskilda röstlängden. Särskild röstlängd för val till riksdagen upprättas av RSV. Liksom den allmänna röstlängden skall den särskilda röstlängden vara framställd senast den 20 juni. För att en person skall bli upptagen i den särskilda röstlängden krävs att han eller hon ansöker om det hos RSV senast den 1 juni samma år. Ansökan om att tas upp i den särskilda röstlängden måste göras inför varje ordinarie val. Den som tagits upp i den särskilda röstlängden under ordinarie valår tas automatiskt upp i en sådan röstlängd under mellanvalsåren.

Som nämnts ovan skall man för att bli upptagen i den särskilda röstlängden någon gång varit folkbokförd här i landet. Den som inte varit folkbokförd här någon gång skall alltså inte bli upptagen i den särskilda röstlängden. Om man är upptagen i den allmänna röstlängden skall man självfallet inte dessutom tas upp i den särskilda röstlängden.

För ansökningsförfarandet finns vissa formkrav. Ansökan skall göras hos RSV under tiden den 1 januari - 1 juni. För att gälla för ett visst år måste ansökan vara upprättad det året, dvs. tidigast den 1 januari. Den måste också ha kommit till RSV senast den 1 juni. I ansökan skall sökanden på heder och samvete intyga att han är svensk medborgare. Särskilda blanketter för ansökan distribueras av RSV till samtliga utlandsmyndigheter i december året före valåret. Något krav på att ansökan skall göras på en sådan blankett finns dock inte. Inför ett valår sänder RSV ansökningsblanketter till samtliga väljare som finns i den särskilda röstlängd som gäller året före valåret. När ansökan kommer in registreras denna av RSV som också sänder en bekräftelse av detta till sökanden.

Den som ansökt om att bli upptagen i den särskilda röstlängden men som inte tas upp i den, underrättas om detta och om orsaken till beslutet. Underrättelsen, som sänds ut under juni månad, innehåller dessutom upplysningar om när, var och hur anmärkning mot beslutet kan göras.

Antalet ansökningar till den särskilda röstlängden uppgick inför 1982, 1985, 1988 och 1991 års val till mellan 19.000 och 21.000. Antalet ansökningar som avslagits har under samma tid legat mellan 1.400 och 1.600. Huvuddelen av dessa har emellertid avslagits därför att väljaren redan fanns upptagen i den allmänna röstlängden. Vid dessa val har valdeltagandet bland de väljare som upptagits i den särskilda röstlängden utvecklats på följande sätt.

	<u>1982</u>	<u>1985</u>	<u>1988</u>	<u>1991</u>
Antal väljare	16.884	17.294	18.581	18.727
Antal röstande	13.679	13.969	13.513	13.755
Valdeltagande (hela riket)	81 %	80,8 %	72,7 %	73 %

Vid riksdagsvalet år 1991 röstade omkring 500 utlandssvenskar trots att de inte fanns upptagna i någon röstlängd, d.v.s. varken i den allmänna eller i den särskilda röstlängden.

För att ge möjlighet för den som vill påtala eventuella felaktigheter i allmän eller särskild röstlängd skall de vara framlagda för granskning hos skattemyndigheten varje vardag under tiden den 26 juni - 15 juli eller, om sistnämnda dag är en lördag eller söndag, till och med påföljande måndag. Länsstyrelsen skall senast den 20 juni kungöra var och när allmän röstlängd kommer att vara framlagd för granskning. Bakgrunden till att detta skall kungöras är bl.a. att länsstyrelsen får bestämma att röstlängderna skall vara framlagda även på annat ställe än hos skattemyndigheten.

För att få ändring i röstlängd skall man senast den 15 juli hos länsstyrelsen skriftligen framställa anmärkning mot längden. Anmärkning kan göras både av den som anser att han oriktigt uteslutits från rösträtt och av den som anser att någon annan oriktigt blivit upptagen i röstlängden. Den omständigheten att någon tagits upp i röstlängd för annat valdistrikt

än det han anser sig tillhöra utgör däremot inte grund för anmärkning mot längden. Länsstyrelsen skall pröva anmärkningarna vid offentligt sammanträde den 22 juli eller, om denna dag är en lördag eller söndag, närmast följande måndag. Beslut över anmärkning skall meddelas senast dagen efter sammanträdet slut.

Den som i anmärkningsärende begär att bli upptagen i röstlängd får inte åberopa omständighet som inträffat efter den 1 juni. Om någon däremot gör gällande att någon annan person felaktigt upptagits i längden får den sistnämnde åberopa även omständighet som inträffat mellan den 1 juni och tiden för anmärkningsammansammanträdet för att försvara sin plats i längden.

Talan mot länsstyrelsens beslut över anmärkning får föras endast i samband med besvär över val vid vilket beslutet har gällt. I ett sådant ärende får endast bevis som har företetts hos länsstyrelsen åberopas.

För den allmänna röstlängden finns också ett extraordinärt ändringsförfarande. Länsstyrelsen kan besluta om rättelse i röstlängden om det är uppenbart att det föreligger ett fel till en väljares nackdel. Ansökan om rättelse kan göras av den som inte blivit upptagen i röstlängden. Om det beträffande någon antecknats att han blir röstberättigad viss dag efter den 1 september det år röstlängden upprättas eller att rösträtt inte föreligger vid val till riksdagen kan han också ansöka om rättelse. Det extraordinära förfarandet förutsätter att väljaren inte har framställt anmärkning mot röstlängden. Ansökan om rättelse måste göras senast den 1 september det år röstlängden upprättas och kan göras även av skattemyndigheten. Om länsstyrelsen beslutar om rättelse skall skattemyndigheten rätta längden. Innan detta skett har beslutet ingen verkan.

Röstlängden har betydelse inte bara för rösträtten utan också för valbarheten. I 3 kap. 10 § regeringsformen sägs att endast den som uppfyller villkoren för rösträtt kan vara ledamot av riksdagen eller ersättare för honom. I 4 kap. 5 § kommunallagen (1990:900) finns motsvarande bestämmelse för valbarhet till fullmäktige i landsting och kommun. I 5 § församlingslagen (1988:180) finns bestämmelser om valbarhet i kyrkliga val. Valbar till kyrkliga val är den som är myndig på valdagen, är medlem i Svenska kyrkan och är upptagen i röstlängden.

Under ett valår skall det för var och en som är röstberättigad i ett val upprättas ett röstkort. Röstkort framställs således endast under valår. Röstkortet skall innehålla uppgifter om den röstberättigades namn och nummer i röstlängden. Kortet skall också innehålla uppgifter om väljarens valdistrikt och i vilken vallokal han skall rösta på valdagen.

För den som är upptagen i den allmänna röstlängden framställs röstkort genom skattemyndighetens försorg. RSV träffar avtal med tryckeriföretag för framställning av röstkort för väljare som är upptagna i den allmänna röstlängden. Underlag för framställning av röstkorten tas fram av skattemyndigheten, länsstyrelsen och valnämnderna gemensamt på en särskild blankett. Ett magnetband med uppgifter om de röstberättigade, vallokaler m.m. levereras av skattemyndigheterna till tryckeriet under mitten av juni. Företaget framställer på grundval av dessa

uppgifter en försändelse per väljare. Försändelserna består av en informationsskrift och röstkort till de val som väljaren är röstberättigad i. Tryckeriet överlämnar de adresserade försändelserna direkt till posten för distribution. Någon ytterligare kontroll från skattemyndighetens eller länsstyrelsens sida görs inte innan röstkorten distribueras.

För den som är upptagen i den särskilda röstlängden framställs röstkorten formellt av länsstyrelsen. Röstkorten framställs i praktiken av RSV efter att uppgifter om valdistrikt m.m. inhämtats från länsstyrelserna. Röstkort med flygpostkuvert översänds därefter till resp. länsstyrelse som därefter sänder dem till resp. väljare.

Röstkort skall skickas till väljaren senast 30 dagar före valdagen när det gäller ordinarie val till riksdagen, landsting och kommunfullmäktige. Vid annat val skall röstkorten sändas till de röstberättigade senast 16 dagar före valdagen. För den som är upptagen i den särskilda röstlängden finns det inte angivet någon tid för när röstkorten skall sändas till väljarna. I stället sägs att dessa röstkort skall sändas till väljarna i god tid före valdagen.

Allmänhetens kontroll av innehållet i röstlängderna sker i huvudsak genom att man tar del av texten på röstkorten. Eftersom dessa skickas ut efter att tiden för anmärkningsförfarandet har gått till ända har det extraordinära rättelseförfarandet kommit att bli betydligt mer utnyttjat än anmärkningsförfarandet (jämför SOU 1980:45 s.93). Antalet anmärkningsärenden ligger på en mycket låg nivå. Länsstyrelsen i Stockholm, som hade flest anmärkningsärenden år 1991, redovisade fem sådana ärenden när det gällde den allmänna röstlängden och 19 när det gällde den särskilda röstlängden. Den länsstyrelse som redovisade näst flest ärenden för år 1991 var Göteborgs och Bohus län som handlade fyra anmärkningar mot den allmänna röstlängden och tre mot den särskilda. Vid övriga länsstyrelser förekom inga anmärkningar mot den allmänna röstlängden och mot den särskilda röstlängden förekom enstaka anmärkningar vid fyra länsstyrelser. Inte i något fall var det fråga om att anmärkning framställdes mot att en *annan* person felaktigt blivit upptagen i röstlängden.

Antalet ärenden om rättelse av röstlängd var ovanligt stort under år 1991, framför allt i Sörmlands län där antalet ärenden om rättelser var 209 stycken. Av dessa berodde 204 rättelser på de kyrkliga indelningsändringar som genomfördes under året. På grund av brister i registerföringen kom nämligen dessa ändringar att leda till att ett stort antal väljare registrerades i fel valdistrikt. Som en jämförelse kan nämnas att inför valet år 1988 redovisade samma län 21 ärenden om rättelse av röstlängd.

7.2 Tidigare reformförslag

1965 års Valtekniska utredning föreslog i betänkandet (SOU 1969:19) Ny valteknik vissa ändringar beträffande de frister som då gällde för upprättande av röstlängd, anmärkning m.m.

I propositionen till vallagen (prop. 1972:105) föreslogs vissa justeringar av då gällande frister för röstlängdsförfarandet. Rätten för den, mot vilkens rösträtt anmärkning framstälts, att åberopa omständighet som inträffat fram till anmärkningssammanträdet formulerades på så sätt att han får åberopa även omständighet som inträffat efter den 1 juni.

I betänkandet (SOU 1980:45) Översyn av vallagen 2, uttalar 1978 års Vallagskommitté att man vid utformningen av röstlängdsförfarandet bör sträva efter att så många som möjligt av dem som på valdagen faktiskt uppfyller kraven för rösträtt också skall tas upp i röstlängden och därmed få delta i valet. Av olika skäl - röstlängderna måste framställas, allmänheten skall ges tillfälle att granska längderna osv. - måste dock längderna bygga på de förhållanden som var kända viss tid före valdagen.

Kommittén övervägde möjligheterna att ändra röstlängdsförfarandet så att kvalifikationsdagen kommer närmare valdagen. Bakgrunden till den förändring som kommittén diskuterade var att antalet anmärkningsärenden rörande den allmänna röstlängden var mycket litet och att även om ärenden om rättelse i röstlängderna är fler så tas de flesta upp på initiativ av myndighet. Det förslag som kommittén diskuterade byggde på att anmärknings- och rättelseförfarandet sammanfördes och att röstkortet skrevs ut efter den preliminära röstlängden. Tiderna i förslaget var följande.

- * röstlängderna grundas på förhållandena den 1 juli (kvalifikationsdag)
- * röstlängden upprättas senast den 25 juli
- * granskningstid m.m. kungörs senast den 25 juli
- * röstkortet skickas ut senast den 25 juli
- * röstlängden är utlagd för granskning den 25 juli - 15 augusti
- * anmärkning mot röstlängd senast den 15 augusti
- * anmärkningssammanträde den 25 augusti eller, om denna dag är lördag eller söndag, närmast följande vardag
- * val tidigast den 15 september

Kommitténs utkast diskuterades med företrädare för länsstyrelserna. Från länsstyrelsernas sida menade man allmänt att det nuvarande systemet var att föredra. Dataenheten, som svarade för framställning av röstlängderna, skulle få svårigheter att under semestermånaden upprätta röstlängderna. Också personalen på de allmänna enheterna, som hade ansvaret för valens genomförande, hade invändningar eftersom anmärkningsförfarandet skulle infalla just under den tid då man där är sysselsatt med utbildning av valpersonal och andra förberedelser inför valen. Kommittén ansåg att länsstyrelserna utan tvekan hade fog för sina invändningar att det ur personalsynpunkt kunde komma att uppstå en del svårigheter om röstlängderna skall framställas under sedvanlig semesterperiod. Kommittén konstaterade också att de framtida formerna för folkbokföringsregistrering då utreddes av 1979 års Folkbokföringskommitté. Vallagskommittén fann därför att det var olämpligt att då lägga fram förslag till ändringar i röstlängdsförfarandet enligt det förslag som diskuterats. Kommittén anmärkte dock att möjligheterna att få kvalifika-

tionsdagen för röstlängderna närmare valdagen bör tas upp till förnyat övervägande när nya regler för ett folkbokföringsregister införts.

7.3 Det nya folkbokföringssystemet

Den 1 juli 1991 trädde den nya folkbokföringslagen (1991:481) i kraft. Då överfördes folkbokföringen från pastorsämbetena till skattemyndigheterna. Tidigare skedde, med något undantag, folkbokföringen i två former, som kyrkobokföring och som mantalsskrivning. Kyrkobokföringen skedde löpande hos pastorsämbetena, medan mantalsskrivningen skedde årligen och ombesörjdes av en lokal skattemyndighet (fr.o.m. den 1 januari 1991 ett lokalt skattekontor). Begreppen kyrkobokföring och mantalsskrivning har ersatts med begreppet folkbokföring. Ansvaret för den nya folkbokföringen vilar på skattemyndigheterna genom de lokala skattekontoren. Beslut i folkbokföringsärenden fattas vid det lokala skattekontor inom vars geografiska område den person som beslutet avser är eller senast har varit folkbokförd.

RSV skall svara för viss rådgivning till myndigheterna i folkbokföringsfrågor. En skattemyndighets beslut om folkbokföring överklagas hos länsrätten. Beslut om personnummer överklagas dock hos RSV.

Enligt 14 och 20 §§ folkbokföringslagen skall den som kan antas att under sin normala livsföring komma att regelmässigt tillbringa sin normala dygnsvila utom landet under minst ett år avregistreras från folkbokföringen som avflyttad, om inte vederbörande är utsänd för anställning på utländsk ort i svenska statens tjänst.

De nya reglerna innebär en skärpning såtillvida som att den som inte är utsänd av svenska staten skall avregistreras från folkbokföringen. Huvudregeln för den som är anställd i ett svenskt bolag eller studerar utomlands under mer än ett år är alltså att han inte längre skall vara folkbokförd här i landet. Tidigare gällde att den som vistades i utlandet kunde stå kvar i som kyrkobokförd i Sverige i upp till tre år.

Det finns inga säkra uppgifter på det antal svenska medborgare som finns utomlands. Fullständiga uppgifter om dödsfall, medborgarskapsförändringar och familjebildning finns nämligen inte tillgängliga. Antalet utvandrade svenska medborgare födda år 1900 eller senare och som fortfarande är i livet har av RSV uppskattats till ca. 124.000.

Som jämförelse kan nämnas att enligt statistiska uppgifter från statistiska centralbyrån för år 1990 utvandrade 25.206 personer och under år 1991 var antalet 24.748. Antalet utvandrare var för perioden januari - april 1991 var 6.724 och för samma period år 1992 var antalet 6.321. Någon uppgift om hur många av dessa som var svenska medborgare finns emellertid inte.

Enligt lagen om folkbokföringsregister skall det finnas ett lokalt folkbokföringsregister och ett centralt referensregister. Det lokala registret får i huvudsak innehålla uppgift om personnummer, namn, adress, folkbokföringsfastighet, födelseort, medborgarskap och civil-

stånd. Registret får också innehålla uppgift om inflyttning från utlandet. Uppgifter om avregistrering på grund av dödsfall eller utflyttning till utlandet får också finnas. I det centrala referensregistret får uppgift finnas om personnummer, namn, folkbokföringskoder och skälet för avregistrering. Uppgift om medborgarskap får inte finnas i detta register.

Samtliga folkbokföringsuppgifter lagras med hjälp av ADB. Ur valadministrativ synvinkel innebär de genomförda förändringarna stora fördelar genom att antalet myndigheter som svarar för de olika stegen från registrering i folkbokföringen till upprättande av röstlängd har minskat. De ändrade reglerna för avregistrering aktualiserar reglerna för upprättande av särskild röstlängd.

7.4 Överväganden och förslag

7.4.1 RSV:s förslag i fråga om den allmänna röstlängden

RSV har i PM 1990-02-22 *Analys av förändringsbehov och utvecklingsmöjligheter inom den svenska valadministrationen*, pekat på vissa problem när det gäller framställning av den allmänna röstlängden. Så har enligt RSV väljare som flyttar under juni eller början av juli dvs. före semesterperioden svårt att förstå varför de vid valen i september inte kan få rösta i den kommun dit de flyttat. Att rösta i den kommun man nyss lämnat och som man ofta inte längre har några intressen i bedöms normalt som mindre angeläget. Ett sätt att lösa detta kan enligt RSV vara att senarelägga den fysiska framställningen av röstlängderna. Granskning av röstlängderna skulle i så fall kunna ske via terminal. Uppdatering av röstlängdsregistret skulle i så fall kunna ske under hela granskningsperioden.

RSV pekar vidare på att det med ett granskningsförfarande via terminal kan bli möjligt att låta bli att framställa en fysisk röstlängd under mellanvalsår. Fysisk röstlängd behöver i så fall tas fram bara om det fattas beslut om extra val.

7.4.2 Vårt förslag i fråga om den allmänna röstlängden

Som 1978 års Vallagskommitté påpekade bör man vid utformningen av röstlängdsförfarandet sträva efter att så många som möjligt av dem som på valdagen faktiskt uppfyller kraven för rösträtt också skall finnas i den allmänna röstlängden och därmed få delta i valet. Vi delar denna uppfattning. De kategorier som det numera är fråga om är personer som blir svenska medborgare efter den 1 juni och utlandssvenskar som åter folkbokförs i Sverige efter samma tid. En tredje kategori, som tidigare var aktuell, var personer som blivit myndigförklarade under tiden mellan den 1 juni och tidpunkten för valet. Omyndigförklaring kan inte längre ske. Här uppkommer således inte längre några problem.

För att uppnå att så många som möjligt blir upptagna i den allmänna röstlängden bör man flytta fram tidpunkten för kvalifikationsdagen för denna.

Som RSV framhållit skulle ett senareläggande av kvalifikationsdagen också leda till att väljare som flyttar under sommarmånaderna i större utsträckning skulle komma att bli röstberättigade i sin nya kommun. Som 1978 års Vallagskommitté påpekade måste röstlängderna bygga på de förhållanden som var kända vid en viss tidpunkt före valdagen. Tidsgränsen bestäms idag av den tid som går åt för att framställa röstlängderna, för att allmänheten skall ha tillfälle att granska längderna och för att längderna skall distribueras till resp. kommunala valnämnd.

Ett sätt att göra det möjligt att flytta fram kvalifikationsdagen är att ta bort det särskilda anmärkningsförfarandet och slå samman anmärknings- och rättelseförfarandet. Här måste man väga röstlängdens status som exklusivt bevismedel för rösträtt mot att det nuvarande anmärkningsförfarandet inte kommer till någon praktisk användning. Med hänsyn till att det nuvarande anmärkningsförfarandet inte kommer till någon större användning talar det mesta för att man slår samman anmärknings- och rättelseförfarandet. Med hänsyn till att röstlängden är ett exklusivt bevismedel bör tidsfristerna för rättelse dock vara reglerad i lag.

Möjligheten att föra talan mot att en annan person felaktigt tagits upp i röstlängden kommer inte till användning. Denna möjlighet bör därför utmönstras ur systemet. Vi föreslår därför att det inte längre skall finnas någon sådan möjlighet. Genom denna ändring försvinner intresset av att ha prövningen av rättelse av röstlängd vid ett offentligt sammanträde. Förfarandet vid prövning av rättelse av röstlängd bör därför kunna vara skriftligt.

I folkbokföringsregistret finns de uppgifter som behövs för att avgöra om en person uppfyller de formella förutsättningarna för rösträtt när det gäller valen till riksdag, landstings- och kommunfullmäktige. Detta register ligger därför till grund för uppgifterna i den allmänna röstlängden.

När det gäller spørsmålet vilken myndighet som skall pröva frågor om rättelse står valet emellan den regionala valmyndigheten (idag länsstyrelsen och med vårt förslag regionala valnämnden) och skattemyndigheten.

Folkbokföringssystemet bygger på lokal tillgänglighet. Om skattemyndigheten prövar frågor om rättelse i den allmänna röstlängden kan kontrollen av denna på ett enkelt sätt ske via de terminaler som finns inom de lokala skattekontoren. Beslut om rättelse av längden kan föras in efter hand. Utskrift av längderna kan då ske efter det att tiden för rättelse gått ut och alla rättelser förts in i registret. Ett system där röstlängden granskas mot terminal gör det dessutom möjligt att, som RSV föreslagit, ta fram fysisk röstlängd bara under år då val skall äga rum. Genom att denna granskning sker via terminal bör granskning bara kunna ske hos skattemyndigheten. Därigenom kan man också ta bort den nuvarande skyldigheten att kungöra var längderna skall hållas tillgänglig för granskning. Rättelse av den allmänna röstlängden ligger vidare nära

de uppgifter som skattemyndigheten redan har inom ramen för folkbokföringssystemet. Att skattemyndigheterna handlägger frågor om rättelse av röstlängderna har också den fördelen att skattemyndigheten därigenom får ett samlat ansvar för folkbokföringen och upprättande av allmän röstlängd. Fördelarna med att föra över hela ansvaret för de allmänna röstlängderna till skattemyndigheterna är således stora. Enligt vår mening bör därför frågor om rättelse av röstlängd prövas av skattemyndigheten. Det kan visserligen från principiella utgångspunkter hävdas att frågan om rösträtt inte bör prövas av samma myndighet som ansvarar för det bakomliggande registret. Denna invändning måste emellertid vägas mot den stora administrativa fördel som det innebär om frågan om rättelse prövas av den registerförande myndigheten dvs. skattemyndigheten. Idag torde dessutom en sådan uppdelning av ansvarsområden vara ovanlig när det gäller registerfrågor. Genom att prövningen läggs hos skattemyndigheten saknar invändningarna från länsstyrelserna mot 1978 års Vallagskommittés förslag betydelse, se avsnitt 7.2. Ett sådant förfarande skulle dessutom överensstämma med det synsätt som finns i 26 § förvaltningslagen (1986:223) där myndigheter givits en generell skyldighet att i första hand själv rätta sina beslut.

Följande tidsschema bör gälla för den allmänna röstlängden.

- * Uppgifterna i folkbokföringen per den 1 juli bör ligga till grund för uppgifterna i den allmänna röstlängden.
- * Röstkort tas ut på grundval av de preliminära uppgifterna i den allmänna röstlängden per den 15 juli och sänds till väljarna tillsammans med den information som är nödvändig.
- * Väljarnas kontroll av röstlängden sker fram till den 25 augusti som skall vara sista dag för begäran om rättelse.
- * Prövning av rättelse i den preliminära röstlängden sker fortlöpande av skattemyndigheten.
- * Uppdatering av uppgifterna i röstlängden görs efter hand. I samband med uppdateringen skall väljaren automatiskt få ett dubblettröstkort.
- * Den preliminära röstlängden "läses" per den 1 september och röstlängden tas ut på papper. Två exemplar av varje röstlängd skall tas fram. Röstlängderna distribueras därefter till de lokala valnämnderna. Som vi redovisar i avsnitt 4.3.5 föreslår vi att det genomförs försök i vissa kommuner/valdistrikt med röstlängder på elektroniskt medium (diskett). Avrickning i längden skall i dessa fall kunna göras via persondator i vallokalen.

Fram till den 25 augusti skall rättelser beträffande felaktigt angiven rösträtt, dvs. att en person inte upptagits i röstlängd, kunna göras. När det gäller rättelser på grund av att en person t.ex. flyttat till ett annat valdistrikt så skall en sådan rättelse också kunna ske fram till denna dag.

Det är den 1 juli som är kvalifikationsdag för röstlängden. När det gäller vilka omständigheter som skall kunna ligga till grund för rättelse i röstlängden bör alla omständigheter som ligger i tiden före den 1 juli kunna ligga till grund för rättelse. När det gäller rättelser som begärs

därför att väljaren flyttat till annan kommun bör det krävas att väljaren blivit folkbokförd i den nya kommunen före denna tidpunkt.

I överensstämmelse med vad som f.n. gäller bör talan mot skattemyndighetens beslut angående rättelse få föras endast i samband med besvär över val vid vilket beslutet har gällt. Motsvarande gäller föreskriften att om sådan talan förs så skall endast bevis som åberopats hos skattemyndigheten få åberopas i valprovsnämnden.

Den allmänna röstlängden skall liksom f.n. gälla från den 1 september till den 31 augusti påföljande år. Vi har i vårt arbete övervägt att låta de uppgifter som finns i folkbokföringen 30 dagar före en ordinarie valdag ligga till grund den röstlängd som skall gälla vid valet och att motsvarande tid skulle gälla vid extra val eller folkomröstningar som inte sker i samband med ordinarie val. Väljarna skulle sedan ha möjlighet att begära rättelse av röstlängden fram till en vecka före valet då längden skulle tas ut på papper eller diskett och distribueras till kommunerna. Med ett sådant förslag skulle uppgifterna i den röstlängd som kom till användning i valet vara mycket aktuella, vilket naturligtvis är en fördel. Det förslag vi nu lämnar sträcker sig inte så långt. Ett skäl till det är att röstlängderna kommer till användning inte bara vid riksdags-, landstingsfullmäktige- och kommunfullmäktigeval och särskilda folkomröstningar. De skall också kunna användas vid kyrkovalen och i andra val i kyrkans regi. I vilken utsträckning som röstlängderna används vid den sistnämnda typen av kyrkliga val är emellertid osäkert.

Ett annat skäl till att vi valt att inte ha en "flytande" kvalifikationsdag för den allmänna röstlängden är den omorganisation som pågår inom skatteförvaltningen när det gäller ADB-ansvar och ADB-utskrifter, se avsnitt 4.2.2. Samtliga utskrifter inom skatteförvaltningen skall i fortsättningen ske från två stora utskriftcentraler. Därifrån får längderna distribueras till samtliga kommuner. Kapaciteten hos dessa utskriftcentraler är mycket högre än den utskriftskapacitet som tidigare funnits. Det kan därför på sikt blir praktiskt möjligt att införa en "flytande" kvalifikationsdag. Med hänsyn till att det är fråga om en förändring som ännu inte är fullt genomförd har vi valt att inför valet år 1994 inte lägga fram något förslag om "flytande" kvalifikationsdag för de allmänna röstlängderna.

Med det förslag som vi nu lägger fram kommer upprättande av de allmänna röstlängderna att förenklas. Dessutom kommer samtliga väljare som flyttar i samband med skolterminens slut att tas upp i röstlängden för det valdistrikt dit de flyttat. Tidpunkten för granskning av röstlängden har vi bestämt till 15 juli - 25 augusti. Utskrift av längden skall därefter göras per den 1 september. Väljarna kommer därför att ha möjlighet att granska längden under en relativt lång period. Denna möjlighet är väsentlig med hänsyn till att den allmänna röstlängden är ett exklusivt bevismedel för vem som skall ha rätt att rösta. Enligt vår mening bör man emellertid fortlöpande pröva om det är möjligt att flytta fram tidpunkten så att den kommer att ligga närmare valdagen. Om detta är möjligt hänger samman med om detta är praktiskt möjligt för skattemyn-

digheterna att ta fram och distribuera röstlängderna på kortare tid än vad vi nu har föreslagit. Visar det sig att det blir möjligt bör man ta upp frågan om att flytta fram kvalifikationsdagen på nytt. I samband därmed bör man också ta upp frågan om tid för rättelse och för utskrift av längderna.

7.4.3 Den särskilda röstlängden

Enligt våra tilläggsdirektiv (Dir. 1992:49) bör man söka underlätta för utlandssvenskarna att använda sig av den rösträtt som de i princip är tillerkända. De åtgärder som nämns är att förenkla reglerna när det gäller att bli upptagen i den särskilda röstlängden eller att utvidga möjligheterna till brevröstning. Frågan om att utvidga möjligheterna till brevröstning behandlar vi i avsnitt 10.

Det nuvarande ansökningsförfarandet förutsätter att väljaren i mycket god tid ansöker om att bli upptagen i den särskilda röstlängden och att han dessutom uppfyller vissa formkrav. Ett krav på ansökan kan uppfattas som att man måste ansöka om något som man egentligen har rätt till vilket många uppfattar som stötande, rent av odemokratiskt. Flera hundratal väljare som är skrivna i utlandet röstar utan att vara röstberättigade. Deras röster ogiltigförklaras på denna grund. Detta "förgävesröstande" understryker att problemet inte bara är av principiell natur. Bristande information leder till att de fråntas en rösträtt som de sannolikt har och i vart fall uppenbarligen vill utöva. Vi har avstått ifrån att utreda förhållandena djupare, men kan inte utesluta att det i enskilda fall kan röra sig om personer som vid upprepade val "förgävesröstat".

Ett sätt att förenkla förfarandet när det gäller den särskilda röstlängden vore att helt slopa ansökningsförfarandet. Svensk medborgare som avflyttat ur landet skulle i stället automatiskt överföras till den särskilda röstlängden. Denna skulle i så fall kunna byggas upp med hjälp av personnummer och det referensregister som finns i folkbokföringssystemet.

Ett renodlat system där alla som flyttat från landet förs över till den särskilda röstlängden skulle emellertid leda till vissa nackdelar. En sådan är att röstlängderna skulle bli mycket omfattande. Den praktiska hanteringen av dessa röstlängder skulle försvåras.

En annan svårighet har att göra med vilka uppgifter som finns i de personregister som finns i det gamla folkbokföringssystemet. I de register som fördes fram till år 1985 kan uppgiften om vilken församling väljaren tillhörde då han utvandrade vara osäker. Antalet sådana väljare kan uppskattas till omkring 50.000. Man kan i dessa fall inte avgöra till vilken valkrets väljaren skall höra. Ett annat problem har att göra med att andra länder inte rapporterar dödsfall. Ett stort antal personer som avlidit skulle komma att stå kvar i röstlängden. Detta antal skulle successivt öka. Dessutom skulle röstlängderna bli inaktuella också av ett annat skäl. Om den utflyttade personen byter namn, t.ex. på grund av äktenskap, kommer uppgiften om namn inte att överensstämma med

uppgiften i längden. Genom att uppgifterna om väljaren och hans adress inte kan hållas aktuella inom ramen för den särskilda röstlängden kommer det inte heller att finnas förutsättningar för att skicka röstkort till dem som finns upptagna i denna. Detsamma gäller andra utskick som t.ex. information om röstningen som idag sänds direkt till väljaren.

RSV har 1992-05-14 i en förstudie av kostnaderna för utveckling av framtida ADB-stöd för valadministrationen, mot bakgrund av dessa svårigheter föreslagit att en röst från en utlandssvensk skall uppfattas som en ansökan om att bli upptagen i den särskilda röstlängden och att ansökan därom skulle kunna ske omedelbart före valdagen. RSV skulle enligt förslaget registrera personen för upptagande i den särskilda röstlängden och därefter distribuera rösterna till resp. valnämnd. Enligt förslaget skulle en person också kunna tas upp i den särskilda röstlängden om han eller hon begär att få ett röstkort. Om utlandssvensken befinner sig här i landet och vill rösta på posten måste han nämligen ha ett röstkort.

RSV påpekar att förslaget förutsätter att reglerna om brevröstning ändras så att det inte krävs röstkort vid denna röstning. I stället skulle dessa röster sändas in centralt till RSV, som efter kontroll av vilket valdistrikt rösten hör till, distribuerar rösten till resp. kommunala valnämnd. Angående våra överväganden om röstkort vid brevröstning se avsnitt 10.2.4.

Det system som RSV föreslagit har stora fördelar. Det blir enklare för den utlandssvensk som vill rösta. En allvarlig nackdel är emellertid att hanteringen av utlandsrösterna och därigenom upprättandet av röstlängden kommer att ligga under en period då valförberedelserna kan vara mycket intensiva. Denna nackdel skall dock inte överdrivas. RSV har redan idag ett omfattande arbete med utlandsrösterna genom att distributionen till valnämnderna av utlandsrösterna sker via RSV.

Det finns emellertid också vissa andra administrativa nackdelar med det förslag som RSV lämnat. Utlandsrösterna levereras i stor utsträckning under den sista veckan före valet. Vid de senaste valen kom ett stort antal utlandsröster till RSV först under lördagen före valdagen. Antalet utlandsröster är visserligen relativt litet men antalet förväntas öka med hänsyn till ett ökande internationellt utbyte av tjänster. Även med en föreskrift om att rösterna skall vara RSV tillhanda senast torsdagen före valdagen kommer sannolikt upprättandet och distribution av de särskilda röstlängderna att behöva ske under stor tidspress. Den allvarligaste invändningen är dock att samtliga röster som kommer för sent till RSV skulle bli ogiltigförklarade.

Ett system som i stället bygger på att den särskilda röstlängden skall tas fram med hjälp av de register som finns inom folkbokföringssystemet och där väljaren automatiskt tas upp i den särskilda röstlängden har enligt vår mening stora principiella fördelar. När det gäller den allmänna röstlängden bygger den på uppgifter som finns i folkbokföringen. Något ansökningsförfarande finns inte. Vi föreslår dessutom att det särskilda granskningsförfarandet när det gäller den allmänna röstlängden skall tas

bort. Framtagande av den särskilda röstlängden bör, enligt vår mening, så långt möjligt bringas i samklang med vad som gäller för den allmänna röstlängden. Ett krav på att man måste ansöka om att bli upptagen i den särskilda röstlängden, även om ansökningsförfarandet tunnast ut på det sätt som RSV föreslagit, leder inte till en sådan samklang. Man bör därför pröva om det inte går att bemästra de nackdelar som finns med ett automatiskt system.

För att inte den särskilda röstlängden skall bli alltför omfattande bör man när man framställer den första längden som skall gälla enligt det nya systemet begränsa det antal väljare som skall tas upp i registret. Ett sätt att göra denna begränsning är då att utgå från de uppgifter som finns i den nuvarande särskilda röstlängden. Dessa uppgifter bör kompletteras med uppgifter om väljare som varit upptagna i den särskilda röstlängden vid tidigare val och som fortfarande uppfyller kraven för att tas med i längden. Den första särskilda röstlängden som upprättas bör dessutom kompletteras med uppgifter om de svenska medborgare som varit folkbokförda här men som utvandrat från en viss tidpunkt fram till den 1 juli det år den första röstlängden upprättas. För att tas upp i längden skall personen dessutom fyllt eller fylla arton år det år röstlängden gäller.

Uppdatering av registret för den särskilda röstlängden bör ske efter hand så att de svenska medborgare som varit folkbokförda här och som utvandrar automatiskt tas upp i registret för den särskilda röstlängden. Uppdatering skall också ske med personer som uppfyllt eller kommer att uppfylla ålderskraven.

Frågan om vilken tidpunkt som skall vara avgörande för vem som skall tas upp i längden hänger samman med hur man skall kunna hålla registret aktuellt så att det inte kommer att innehålla personer som avlidit. Vi återkommer till denna fråga senare.

Som RSV påpekat är det svårt att få reda på att en person avlidit och avföra honom ur längden. Den bör därför på ett enkelt sätt kunna rensas från inaktuella uppgifter. Ett sätt är att föreskriva att den som inte deltagit i något av de tre närmast föregående ordinarie valen skall strykas ur längden. Motsvarande system tillämpas i Norge. Uppgiften att en person röstat bör då kunna registreras centralt av RSV i samband med att rösterna sorteras och distribueras inför valdagen. Mot bakgrund av att man inom RSV förklarar sig kunna hantera registrering av inkomna röster och upprättande, utskrift och distribution av röstlängder under denna tid torde det vara fullt genomförbart att bara hantera denna registrering. Registreringen skulle i och för sig kunna göras under en senare tidpunkt men det förefaller ineffektivt.

När det sedan gäller problemet att uppgiften om en persons namn kan bli inaktuell så kan man enligt vår mening hantera detta. Med hänsyn till vårt utvecklade personnummersystem torde man i så gott som samtliga fall kunna avgöra vem som lämnat rösten.

När det gäller de svårigheter som hänger samman med att det saknas underlag för att redovisa vissa väljare på rätt valkrets så kan det lösas genom att dessa väljare genom ett särskilt beslut placeras i en viss

valkrets i det län varifrån han flyttade. Detta problem blir aktuellt först om man bestämmer att personer som utvandrat före 1985 skall tas upp den särskilda röstlängd som upprättas första gången som den särskilda röstlängden upprättas i ett automatiskt system. Uppgifter om valkrets finns nämligen för alla som utvandrat efter år 1985.

När det gäller rätten att stå kvar i den särskilda röstlängden föreslår vi ett system där den som inte utövat sin rösträtt vid något av de senaste tre valen skall avföras ur längden. I överensstämmelse med detta bör man när man tar fram den första "automatiska" röstlängden bestämma tidpunkten på motsvarande sätt. Om de nya reglerna införs per den 1 januari 1994 så bör alla myndiga svenska medborgare som varit folkbokförda i landet någon gång och utvandrat efter den 1 januari 1985 tas upp i den särskilda röstlängden. Uppgifterna bör dessutom kompletteras med personer som varit upptagna i de särskilda röstlängder som gällt för de tre senaste ordinarie valåren. Självfallet skall den som numera finns i registret för den allmänna röstlängden inte tas med i registret för den särskilda röstlängden.

Som framgått ovan kräver ett system som i sin helhet bygger på att RSV skall registrera rösterna för att därefter upprätta den särskilda röstlängden en viss administration hos RSV. Även ett automatiskt verkande system enligt den modell som vi skisserat kräver en relativt omfattande administration hos RSV. Båda systemen har dock den fördelen att man får en mindre administration hos RSV under valårets första månader. De innebär också båda att man underlättar för utlands-svenskarna att utöva sin rösträtt. Hanteringen och kontrollen av inkomna röster mot befintliga register under den period då röstmottagningen pågår blir i stort sett lika med ett system som reellt sett bygger på ett ansökningsförfarande av RSV:s modell och med ett system som utgår från ett automatiskt system. Skillnaden är framför allt av principiell natur. Ett ansökningsförfarande när det gäller den särskilda röstlängden strider mot vårt synsätt när det gäller den allmänna röstlängden som innebär att den skall tas fram mot bakgrund av de register som finns över medborgarna. I ett automatiskt system blir risken för att väljaren röst blir underkänd på grund av att hans röst kommer för sent betydligt mindre. Endast den inte redan finns i röstlängden riskerar då att hans röst blir ogiltig på den grunden att han inte finns i röstlängden.

Med de register som finns i dag inom folkbokföringssystemet är det möjligt att ta fram det underlag som behövs för att automatiskt framställa en särskild röstlängd. En ändring när det gäller det centrala referensregistret blir dock nödvändig. Det centrala referensregistret inom folkbokföringssystemet får enligt 7 § lagen (1990:1536) om folkbokföringsregister innehålla uppgifter om personer som är eller har varit folkbokförda i landet eller som annars tilldelats personnummer. I det centrala registret finns därför uppgifter om alla personer som finns i ett lokalt folkbokföringsregister men också alla personer som avregistrerats från ett sådant register. I det centrala referensregistret får anges personnummer, namn och, om personen är avregistrerad från ett lokalt

register, uppgift om på vilken grund personen avregistrerats. I referensregistret får det också finnas upplysning från vilket lokalt register som uppgifterna hämtats. Till skillnad från det lokala folkbokföringsregistret får det centrala referensregistret däremot inte innehålla uppgift om medborgarskap.

För att det skall vara möjligt att framställa en särskild röstlängd på grundval av det centrala referensregistret måste detta register få innehålla uppgift om svenskt medborgarskap. En sådan uppgift skulle inte bara göra det möjligt att ta fram den särskilda röstlängden på samma sätt som den allmänna röstlängden. Det skulle också göra det möjligt att kontrollera en uppgift som lämnas att en person är svensk medborgare. Det kan här nämnas att en fullständig kontroll av detta inte är möjlig idag. I stället är det så att uppgifterna i den särskilda röstlängden bygger på att den som ansökt om att tas upp i längden på heder och samvete intygat att han är svensk medborgare. Vad som däremot kan kontrolleras är att personen varit folkbokförd här.

Uppgift om medborgarskap kan vara en känslig uppgift i offentliga dataregister. Med stöd av offentlighetsprincipen kan främmande makt skaffa sig tillgång till uppgifter om personer som flytt till Sverige för att undgå förföljelse eller som här bedriver politisk verksamhet som ogillas i det landet. Med hänsyn till de allvarliga men missbruk av dessa uppgifter kan vålla den enskilda, finns det starka skäl till återhållsamhet med uppgifter om medborgarskap i allmänna register. Riskerna torde dock främst hänga samman med förekomsten av uppgifter om utländskt medborgarskap. En uppgift om att en person är resp. inte är svensk medborgare kan knappast missbrukas på det sätt som vi sagt ovan. Detta gäller särskilt om uppgiften gäller en mindre grupp personer, t.ex. de som avflyttat till utlandet och därför avregistreras i det lokala folkbokföringsregistret.

Vi föreslår att den särskilda röstlängden skall framställas på med stöd av innehållet i det centrala referensregistret. För att göra detta möjligt bör det centrala referensregistret också få innehålla uppgift om svenskt medborgarskap. Eftersom ändamålet med uppgiften är att det skall vara möjligt att framställa den särskilda röstlängden finns det inget behov av att ha denna uppgift för andra personer än dem som avregistrerats från ett lokalt folkbokföringsregister på grund av utflyttning till utlandet.

Vår utgångspunkt när det gäller den särskilda röstlängden är alltså att upprättande av den längden så långt möjligt skall överensstämma med upprättande av den allmänna röstlängden. När det gäller granskning och rättelse av den allmänna röstlängden så utgår vi ifrån att väljaren skall granska uppgifterna mot bakgrund av de uppgifter som finns på röstkortet. I ett sådant register finns inte några aktuella adressuppgifter. För de väljare som finns upptagna i den särskilda röstlängden kan därför inte något röstkort skickas ut automatiskt.

Vi utgår ifrån att den särskilda röstlängden skall finnas tillgänglig för granskning på samma sätt som den allmänna röstlängden. De praktiska möjligheterna för utlandssvenskarnas att granska längden mot terminal

blir dock i realiteten begränsade; de befinner sig inte i landet. Detta förhållande och att de inte kommer att få något röstkort sig tillsänt leder till att systemet för rättelse av den särskilda röstlängden måste anpassas.

En person som inte tagits upp i den särskilda röstlängden bör skriftligen kunna begära att tas upp i längden. Till undvikande av rättsförluster bör en röst som avgivits från utlandet uppfattas som en sådan begäran om personen som lämnat rösten inte finns med i längden. Under förutsättning att kriterierna i övrigt är uppfyllda skall väljaren tas med i röstlängden. Rösten eller den skriftliga begäran om att bli upptagen i röstlängden bör i så fall komma in i så god tid att de ändringar som krävs i röstlängden skall kunna göras före valdagen. En sådan begäran bör därför kunna göras till och med torsdagen före valdagen. Detta kräver i sin tur att utlandsmyndigheterna måste uppmanas att skicka utlandsrösterna till RSV i ett tidigare skede än vad som nu är fallet. Som vi tidigare anmärkt är det emellertid inte ovanligt att utlandsrösterna kommer till RSV under lördagen före valdagen. Till skillnad mot vad som gäller enligt RSV:s förslag när det gäller den särskilda röstlängden leder vårt förslag inte till att samtliga röster som kommer in efter torsdagen före valdagen blir ogiltiga; endast rösterna från de som inte redan finns med i den särskilda röstlängden kommer att bli ogiltiga om de kommer in efter sagda tidpunkt.

Ett automatiskt system har också den fördelen att administrationen kring den särskilda röstlängden och utlandssvenskarnas röster minskar. För mottagning och registrering av ansökningar har RSV haft två personer extra anställda under ca sex månader vilket motsvarar en kostnad av 250.000 kr. Denna kostnad skulle kunna sparas in. Det automatiska systemet förutsätter dock att den centrala valmyndigheten distribuerar inkomna utlandsröster. Denna kontroll och distribution av inkomna röster kan emellertid sägas motsvara den kontroll som sker med nuvarande system.

Något förslag att göra brevröstningen generell lägger vi inte fram, se avsnitt 10. Genom att röstmottagning också kommer att kunna genomföras vid utlandsmyndigheterna i Tyskland, i vart fall när det gäller ordinarie val under valår, är det därför sannolikt att antalet brevröster minskar. Motsvarande ökning torde uppkomma av ordinarie utlandsröster. Eftersom det inom ramen för ett automatiskt system inte kommer att gå att skicka röstkort till dem som är upptagna i den särskilda röstlängden, se avsnitt 7.4.4, kommer man vid röstningen vid utlandsmyndigheterna att få upprätta adresskort för väljaren. Innan dessa röster distribueras till valnämnderna bör uppgifterna om mottagande valnämnd kontrolleras av RSV. Beträffande de väljare som avser att brevrösta från Schweiz skall det krävas att han bifogar röstkort. Han får därför beställa ett sådant. Se avsnitt 10.2.4.

Även det nya systemet för den särskilda röstlängden kräver att det finns viss extra personal hos RSV, i vart fall under de tre sista veckorna före valdagen.

7.4.4 Särskilt om röstkort till utlandssvenskar

En nackdel med ett system med automatiskt överförda uppgifter är att det inte blir möjligt att automatiskt distribuera röstkort till dem som finns upptagna i den särskilda röstlängden. Detta hänger samman med att det inte kommer att finnas säkra, aktuella adressuppgifter för samtliga väljare som finns upptagna den längden. Frågan är emellertid om det inte kan finnas andra möjligheter att ge utlandssvenskarna service i form av direktinformation om röstmottagningen. Om detta är möjligt har att göra med om man kan få tillgång till adressuppgifter i vart fall för ett större antal av dessa väljare. I det register som skall ligga till grund för röstlängden bör det i vart fall finnas möjlighet att registrera uppgifter om väljarens adress. Ett sätt att inhämta adressuppgifter kan t.ex. vara att ta dessa ur andra register som förs av RSV. Register förs bl.a. över personer som uppbär svensk folkpension. Ett annat sätt kan vara att adressuppgiften registreras om väljaren begär att få röstkort eller annars tar kontakt med skattemyndigheten eller RSV. Även andra möjligheter kan finnas. Så kan de fönsterkuvert som används vid förtidsröstning förses med utrymme för att väljarens adress skall anges om han så önskar. Av praktiska skäl och med hänsyn till kostnadsaspekterna bör det däremot inte tillskapas några särskilda fönsterkuvert för just detta ändamål. De bör ligga på RSV att närmare undersöka om det kan vara möjligt att komplettera uppgifterna i den särskilda röstlängden med uppgifter om väljarnas adress i utlandet. Om detta är möjligt bör i så fall dessa väljare kunna få direktadresserad information om valet sig tillsänd. Visar det sig att detta inte är möjligt skulle man kunna sända informationen genom de svenska utlandsmyndigheterna. I vissa länder har dessa myndigheter nämligen god information om de svenskar som finns i landet. Om utlandsmyndigheten har adressuppgifter skulle informationen kunna sändas ut av den myndigheten.

Det problemet att de som finns i den särskilda röstlängden inte automatiskt får röstkort kan man, när det gäller röstning vid utlandsmyndigheter, lösa genom att man vid denna form av röstning upprättar ett särskilt adresskort för varje väljare. På ett sådant adresskort antecknas bl.a. väljarens namn och personnummer. Genom dessa uppgifter kan man därefter hänföra rösten till rätt valkrets.

De nuvarande reglerna om brevröstning förutsätter att väljaren bifogar sitt röstkort i brevröstningsförsändelsen. Detta krav bör finnas kvar också i fortsättningen. Vi behandlar denna fråga närmare i avsnitt 10.2.4

Om det inte inom ramen för den särskilda röstlängden kommer att finnas ett register med aktuella adresser till dem som finns däri kan man inte heller sända information om röstningen direkt till dem. Sådan information och ansökningsblanketter distribueras inför ett valår f.n. till dem som finns upptagna i den särskilda röstlängd som gällt för mellanvalsåren. I samband med att röstkorten skickas ut sänds också information om vid vilka utlandsmyndigheter och särskilda röstmottagningsställen röstning kommer att ske. Man skall emellertid inte över-

skatta denna nackdel. Dels sänder RSV denna information också till resebyråer, företag med anställda i utlandet, organisationer som har kontakter med svenska medborgare i utlandet m.m. Dels är inte heller med det nuvarande systemet med ansökningsförfarande de adressuppgifter som finns hos RSV helt aktuella. Av de omkring 20.000 försändelser som RSV distribuerar inför ett valår kommer ca 1.000 försändelser i retur som obeställbara. Förklaringen till detta är att de uppgifter som finns i de flesta fall är tre år gamla.

En konsekvens av ett automatiskt system kan bli att information om röstningen och om röstmottagningen i sin helhet måste genom de svenska utlandsmyndigheterna, genom annonsering i tidningar med spridning utomlands eller genom organisationer som har kontakter med svenska medborgare i utlandet. Även annan form av informationsspridning kan naturligtvis tänkas, särskilt inför en omläggning till ett annat system med den särskilda röstlängden. Rent allmänt torde dock behovet av information minska avsevärt om det komplicerade ansökningsförfarandet tas bort. Att röstning kan ske vid de svenska utlandsmyndigheterna torde i de flesta fall vara känt av de svenskar som vistas utomlands. I samband med att ansökningsförfarandet till den särskilda röstlängden tas bort får man dock räkna med en större informationsinsats.

Om utlandssvensken kommer att befinna sig i landet under den tid då röstmottagning sker och om han vill rösta på posten eller använda sig av den nya möjligheten att rösta i en vallokal i en annan kommun måste han ha ett röstkort. Han bör då kunna ansöka om detta hos skattemyndighetens lokala skattekontor. I överensstämmelse med vad som redan gäller bör han kunna göra det senast dagen före valdagen. Även den som avser att brevrösta måste använda sig av röstkort. När det gäller brevröstning får kravet på röstkort även i fortsättningen kompensera att någon identitetskontroll inte kan göras vid denna typ av röstning, se avsnitt 10.2.4.

8 Röstning med valsedel/försändelse

8.1 Gällande rätt

Huvudregeln vid röstning är att väljaren för varje val lägger in sin valsedel i ett valkuvert och lämnar kuverten till valförrättaren eller röstmottagaren. Röstning kan också ske genom bud eller, för den som är gift, genom make.

Om väljaren på grund av sjukdom, rörelsehinder eller hög ålder inte kan inställa sig i vallokalen för det valdistrikt där han är upptagen i röstlängden, får han rösta genom bud. Bud får den vara som fyllt 18 år och som är väljarens barn, barnbarn, far, mor eller syskon eller hans vårdare.

Vid röstning genom ett bud, som är väljarens släkting eller vårdare, skall väljaren själv lägga in sin valsedel i ett innerkuvert. I närvaro av ett vittne och budet skall han lägga ner innerkuvertet i ett ytterkuvert för valsedelsförsändelse och klistra igen kuvertet. Väljaren skall sedan på heder och samvete intyga att han ställt i ordning valsedelsförsändelsen på detta sätt. Han skall dessutom intyga att han varit förhindrad att inställa sig personligen i vallokalen. Budet och vittnet skall intyga att väljaren själv har undertecknat denna försäkran och att väljaren varit förhindrad att inställa sig i vallokalen på grund av angivna skäl. Vittnet skall också ha fyllt 18 år. Väljarens make eller barn eller makens barn får inte vara vittne. Budet får inte samtidigt vara vittne. Röstning bud kan göras i vallokalen, vid poströstning och röstning vid utlandsmyndighet.

Vid röstning genom make skall valsedelsförsändelsen ställas i ordning på samma sätt som vid röstning genom bud med det undantaget att maken inte behöver vara närvarande när väljaren gör i ordning försändelsen och han skall inte heller skall skriva på ytterkuvertet. Vid röstning genom make finns också den skillnaden att väljaren inte behöver vara förhindrad att personligen inställa sig i vallokalen. En valsedelsförsändelse genom make kan lämnas i vallokalen, på posten och hos utlandsmyndighet. Den kan dessutom lämnas vid röstning på fartyg.

Väljare som betjänas av lantbrevbärare får lämna valsedeln genom denne. Valsedelsförsändelsen skall i så fall ställas i ordning i närvaro av vittnet men något krav på att lantbrevbäraren skall vara närvarande samtidigt finns inte. Lantbrevbäraren får inte vara vittne, men skall på ytterkuvertet intyga att han tagit emot försändelsen av väljaren.

Det finns således skillnader när det gäller kravet att den som skall användas som bud också skall vara närvarande när försändelsen görs i

ordning. Men reglerna är olika också när det gäller var valedelsförsändelsen får tas emot. Valedelsförsändelse genom make kan tas emot på samtliga ställen där röstning kan ske, dvs. på posten, hos utlandsmyndighet, på fartyg och i vallokal. Valedelsförsändelse som lämnas av annan släkting eller vårdare kan tas emot på alla röstmottagningsställen utom fartyg. Valedelsförsändelser som tas emot av lantbrevbärare kan endast lämnas på det postkontor till vilket han hör.

RSV har vid 1991 års val genomfört en undersökning i 15 kommuner när det gäller budröstningens omfattning och hur många valedelsförsändelser som lämnats av make, anhörig, vårdare eller lantbrevbärare. I dessa kommuner har ytterkuverten för valedelsförsändelser sparats och därefter undersökts hos RSV. Resultatet av denna undersökning redovisas i avsnitt 8.1.2

8.1.1 Bakgrund

Före den 1 januari 1966 kunde röstning utan personlig inställelse i vallokalen ske endast på så sätt att en make röstade genom andra maken. Det var inte fråga om fullmaktsröstning utan den andre makens uppgift inskränkte sig till att överbringa en tillsluten valedelsförsändelse som den röstande maken själv hade ställt i ordning. I sitt betänkande (SOU 1961:20) Vissa frågor rörande allmänna val, behandlade 1955 års Valutredning frågan om sjukas, invaliders och åldringars deltagande i val. Utredningen lade fram två alternativa förslag. Det ena förslaget innebar ett system med ambulerande röstmottagning och det andra ett system med valedelsförsändelse. Ambulerande röstmottagning skulle enligt förslaget förutsätta att väljaren i förväg fått rätt att rösta på detta sätt. Han skulle därefter få meddelande om vid vilken tid de ambulerande röstmottagarna skulle besöka honom. Rätten att rösta genom valedelsförsändelse skulle enligt vad utredningen tänkte sig tillkomma endast sådan sjuka och gamla, vilka på grund av sjukdom eller ålder var helt ur stånd att personligen infinna sig vid valförrättningen. Prövningen av om väljaren hade rätt att använda sig av valedelsförsändelse skulle avgöras genom att väljaren intygade att han på grund av sjukdom eller ålder var förhindrad att inställa sig personligen. När det gällde anordnande av valedelsförsändelse framhöll utredningen att om gamla och sjuka skulle tillåtas att rösta genom valedelsförsändelse på samma sätt som äkta makar skulle risken för obehörig påverkan öka. Därför föreslog utredningen att till vittne skulle få anlitas endast personer med särskilda kvalifikationer och med sådan auktoritet att deras blotta närvaro vid anordnandet av valedelsförsändelsen skulle utgöra en garanti mot missbruk. Som vittne tänkte sig utredningen att nämndeman, lands- eller stadsfiskal, sjukhusläkare, provinsialläkare, distriktssköterska eller av valnämnden förordnad person skulle fungera. I ett sådant vittnes närvaro skulle väljaren lägga ner det i förväg iordningställda innerkuvertet i ett ytterkuvert varefter vittnet skulle intyga att väljaren egenhändigt hade skrivit under intyget som fanns på ytterkuvertet. Själva avlämnandet av

valedelsförsändelsen skulle därefter enligt utredningen kunna ombesörjas av den myndige person som väljaren utsåg. I betänkandet (SOU 1963:54) Några valfrågor kom utredningen till den uppfattningen att systemet med valedelsförsändelse var att föredra när det gällde att underlätta för den aktuella väljarkategorin att rösta. Systemet med valedelsförsändelse för denna kategori borde enligt utredningen ansluta så nära som möjligt till reglerna om äktamakeförsändelse. Endast sådana avvikelser som var direkt motiverade av att det här gäller en alldeles speciell grupp av väljare eller som betingades av valsäkerhetsskäl skulle införas. Risken för att systemet med valedelsförsändelse missbrukades kunde enligt utredningen elimineras genom att väljaren skulle på heder och samvete intyga att han uppfyllde villkoren för att rösta genom valedelsförsändelse och att denna försäkran bekräftades av vittne. Utredningen höll dock inte längre fast vid att vittnet skulle vara av visst kvalificerat slag. Däremot borde enligt vad utredningen framhöll, två vittnen vara närvarande när väljaren ställde i ordning sin valedelsförsändelse. Det ena vittnet skulle vara en nära släkting till väljaren eller dennes vårdare. Det andra vittnet skall uppfylla samma krav som vittne på äktamakeförsändelse.

I prop. 1965:106 s. 35 anförde föredragande statsråd bl.a.

Valutredningen har föreslagit, att behörigheten att avlämna valedelsförsändelse från sjuka och därmed likställda väljare bör tillkomma endast den som står i visst släktskapsförhållande till väljaren eller är dennes vårdare. I likhet med flertalet remissorgan kan jag ansluta mig till detta förslag. Ur valsäkerhetssynpunkt är det nämligen av betydelse att den som skall äga att avlämna valedelsförsändelsen tillhör en kategori personer som kan antagas känna väljaren väl och i allmänhet också står väljaren nära. Kretsen av de personer som enbart på grund av släktskap med väljaren skall äga inge dennes valedelsförsändelse har i utredningens förslag bestämts så, att den omfattar väljarens barn, barnbarn, föräldrar och syskon. Även i denna del kan jag godta utredningens förslag, som härutinnan tillstyrks eller lämnas utan erinran av flertalet remissorgan. Under remissomgången har visserligen från något håll ifrågasatts, om icke också väljarens make borde i denna sin egenskap tillhöra ifrågavarande personkrets. Det praktiska behovet härav måste dock betecknas som ringa. Om väljare, som på grund av sjukdom eller dylikt icke kan inställa sig personligen vid valförrättningen, är gift, finnes ju möjlighet att begagna det något enklare institutet valedelsförsändelse för äkta make. Skulle dylik väljare likväl använda det nu föreslagna valedelsförsändelseinstitutet, torde situationen i allmänhet vara den att väljarens make ändå i egenskap av väljarens vårdare är behörig att avlämna försändelsen. Vad angår begreppet vårdare möter, såsom framgått under remissbehandlingen, vissa svårigheter att med önskvärd stringens bestämma detta begrepp. Den som på grund av sitt yrke omhänderhar skötseln av sjuka, ålderstigna eller invalidiserade personer bör naturligen vara behörig att avlämna valedelsförsändelser från sådana personer, i den mån de står under hans vård. Såsom socialstyrelsen i sitt remissvar påpekat, gäller detta såväl vårdpersonal, som är anställd vid olika vårdinrättningar, som personer som är verksamma i den öppna vården, t.ex. privatpraktiserande läkare eller till den sociala hemhjälpen knuten personal. När fråga icke är om

yrkesmässig vårdare, torde kravet böra upprätthållas att vederbörande i skilda ting lämnar väljaren ett bistånd som icke är av helt obetydlig eller tillfällig karaktär.

Med anledning av förslag från RSV om en liberalisering av reglerna om valedelsförsändelser anförde departementschefen i prop. 1975:27 s. 31f följande.

Mot denna bakgrund skall jag först ta upp riksskatteverkets förslag till liberalisering av bestämmelserna om rätt för sjuka, rörelsehindrade och gamla att rösta genom bud. Förslagen innebär att väljaren som bud skall få anlita vem han vill - inte som f.n. endast nära anförvant eller vårdare - och att bara ett vittne, däremot inte budet, behöver vara närvarande när väljaren ställer i ordning valedelsförsändelsen. För egen del har jag inte blivit övertygad om lämpligheten av de föreslagna uppmjukningarna i nuvarande reglering. Det bör hållas i minnet att vi här har att göra med en kategori väljare som, typiskt sett, kan ha särskilt svårt att stå emot påtryckningar från sin omgivning. Jag vill visserligen inte bestrida att det kan finnas situationer där väljarens röstintegritet skulle vara bättre skyddad med den av riksskatteverket föreslagna ordningen än med den nu gällande. Det kan inte heller förnekas att möjligheterna att kontrollera att den som uppträder som bud hör till den av vallagen f.n. angivna kretsen av närstående personer är begränsade. Genomsnittligt sett ligger det emellertid enligt min mening en betydelsefull garanti i föreskriften att endast den som kan antas känna väljaren väl och vara knuten med lojalitetsband till honom eller henne får anlitas som bud. Jag anser också att kravet på att budet skall vara närvarande samtidigt med vittnet bildar en god spärr mot obehöriga påtryckningar från mindre nogräknade röstvärvare. Jag vill erinra om att nuvarande bestämmelser om budröstning för sjuka, åldringar och invalider var resultatet av ett särskilt utredningsarbete och ingående överväganden. Av de skäl som jag har anført nu kan jag inte tillstyrka så långtgående ändringar i gällande reglering som riksskatteverket har föreslagit.

8.1.2 Omfattningen av röstning med valedelsförsändelse vid valen år 1991

Ytterkuverten för valedelsförsändelser skall inte sparas. För att ge en bild av hur omfattande denna form av röstning är, samlades i tio kommuner samtliga ytterkuvert under valen år 1991. De kommuner som deltog i denna undersökning var Nordanstig, Göteborg, Trollhättan, Sollefteå, Åsele, Hammarö, Smedjebacken, Svedala, Lund och Mjölby. Antalet valedelsförsändelser i dessa kommuner var omkring 6000. Av dessa var 88 % bud- eller lantbrevbärröster och 12 % make-röster. Av det totala antalet valedelsförsändelser i dessa kommuner underkändes 2,5 %. Andelen röster som lämnats i valedelsförsändelser var 1,3 % av totala antalet avgivna röster. Om underlaget är representativt för landet skulle det innebära att det lämnades omkring 72.300 valedelsförsändelser i landet. Med reservation för att det kan finnas en viss osäkerhet när det gäller undersökningens resultat kan antalet röster som avgivits med

valsedelsförsändelse men som underkänts uppskattas till omkring 1.800 stycken.

I åtta län har vid samma val undersökts av vilka skäl valsedelsförsändelser underkänts. Antalet underkända valsedelsförsändelser var i dessa län 665 stycken. Mer än hälften (56 %) av dessa försändelser underkändes på grund av formella fel som att datering saknades eller var felaktig, eller att underskrift eller bevittning saknades. Andra skäl för underkännande var att väljaren använt flera innerkuvert för samma val (18 %), lagt mer än en valsedel i ett och samma innerkuvert (21 %) resp. använt valkuvert eller lagt valsedlar direkt i ytterkuvertet (3 %).

8.2 Förslag till ändringar av reglerna för röstning med valsedelsförsändelse

I riksdagsmotionen 1989/90:K701 har motionärerna, Bertil Fiskesjö m.fl. (c), hemställt att reglerna om budröstning ändras så att begreppet vårdare definieras i lagtexten och att den som avlämnar valsedelsförsändelse (budet) i egenskap av vårdare skall ange i vilket vårdnadsförhållande han står till väljaren. Enligt motionen bör vårdare definieras som den som yrkesmässigt eller på ett därmed likartat sätt ger väljaren vård av mera varaktigt slag.

■ Motionärerna förklarar att de anser att möjligheten till budröstning är av stort värde. Brister i tillämpningen har, enligt motionärerna, emellertid föranlett kritik i rätt många fall. Frågan har prövats av Valprövningsnämnden i ett antal ärenden. Nuvarande ordning är enligt motionärerna inte användningsfri; otillbörlig påverkan har uppdagats och i något fall har valet fått göras om. En anledning till att problem uppkommer och att missbruk inte kan uteslutas är att det i gällande bestämmelser inte närmare anges vem som skall anses som vårdare eller hur vårdnadsförhållandet skall styrkas. Genom att institutet omyndighetsförklaring inte längre finns kvar torde användningen av vårdare som bud komma att öka. I motionen framläggs förslag till lagändring i preciserande syfte.

■ I en motion 1989/90:K705 av Anders Björk m.fl. (m) föreslås på samma sätt som i motion K701 att regleringen i vallagen ändras så att begreppet vårdare definieras samt att vårdaren skall ange i vilket vårdnadsförhållande han står till väljaren.

■ Konstitutionsutskottet, som vid flera tillfällen tidigare avslagit motioner angående budröstning, framhöll i sitt betänkande 1989/90:KU4 vikten av att budröstningsförfarandet och partiernas roll hålls klart isär och att det var särskilt viktigt att den som medverkar i röstningsförfarandet på vårdinstitutioner följer gällande regler. Eftersom RSV i den skrivelse till Justitiedepartementet som ligger bakom detta utredningsuppdrag (1990-02-20 Dnr K39-440-90) aktualiserat vissa frågor av valteknisk natur rörande budröstning avstyrkte Konstitutionsutskottet, under hän-

visning till tidigare ställningstaganden, motionerna K701 och K705 yrkande 1, se 1990/91KU4. Riksdagen biföll den 14 november 1990 vad utskottet hemställt.

I den skrivelse som RSV lämnat till Justitiedepartementet föreslår RSV att reglerna för valedelsförsändelser ändras så att även make åläggs att underteckna valedelsförsändelsen. Vidare ifrågasätter RSV om kraven på sjukdom, rörelsehinder eller hög ålder måste finnas vid budröstning med hjälp av släkting/vårdare med hänsyn till att dessa förhållanden normalt inte kan kontrolleras.

8.3 Överväganden och förslag

8.3.1 Bör kretsen som kan rösta genom valedelsförsändelse utökas?

RSV har, som nämnts, ifrågasatt om inte kravet på sjukdom, rörelsehinder eller hög ålder bör tas bort mot bakgrund av att dessa förhållanden inte kan kontrolleras av valförrättaren eller röstmottagaren. En sådan ändring skulle enligt vår mening komma att strida mot det svenska valförfarandet två grundprinciper. Den ena grundprincipen är att röstning skall ske vid personlig inställelse i det valdistrikt där väljaren är uppförd i röstlängden. Den andra är att väljaren själv skall lämna sin valedel till valförrättaren eller röstmottagaren. Möjligheten att rösta genom valedelsförsändelse utgör undantag från dessa principer. Bakgrunden till denna möjlighet är att det ansetts angeläget att alla kategorier av röstberättigade skall få praktiska möjligheter att delta i val. Brevröstning är ytterligare ett undantag. Denna form av röstning behandlar vi i avsnitt 10.

Trots förtidsröstning på posten, på institutioner, hos utlandsmyndigheter och på fartyg, tillgång till valskjutsar anordnade av partierna och kommunerna finns det grupper som annars inte skulle kunna delta i val. Möjligheten att rösta med valedelsförsändelse har därför ett stort värde för att upprätthålla ett så stort valdeltagande som möjligt. Som redovisats i avsnitt 8.1.2 används denna möjlighet också av omkring 1 % av antalet röstande. Något skäl till varför denna form av röstning inte bör kunna ske när det gäller alla former av röstning med valedelsförsändelse på de fartyg där röstning äger rum, kan vi däremot inte se. Röstning med valedelsförsändelse genom bud bör därför kunna ske även vid röstning på fartyg.

Röstning genom valedelsförsändelse har den allvarliga nackdelen att den typiskt sett innebär begränsade möjligheter att garantera väljarens hemliga och fria val. Vidare begränsas möjligheten att hjälpa väljaren att avge en giltig röst. Röstmottagaren i vallokalen kontrollerar ju att väljaren inte överlämnar fler än ett kuvert avseende ett och samma val.

Andelen röster som underkäns med denna form av röstning är också jämförelsevis hög.

Endast den som på grund av sjukdom, rörelsehinder eller hög ålder inte kan rösta i vallokal eller hos utlandsmyndighet får således rösta genom bud. Som RSV påpekat är det knappast möjligt att genomföra någon objektiv prövning av att väljaren uppfyller förutsättningarna för att rösta genom bud. Det är nämligen inte bara graden av sjukdom eller rörelsehinder som avgör. Ett relativt lindrigt handikapp kan ju göra det omöjligt att rösta för den som har långt avstånd till vallokalen, postkontoret resp. utlandsmyndigheten. Något annat än väljarens subjektiva bedömning kan inte ligga till grund för bedömningen om hans sjukdom, rörelsehinder eller höga ålder hindrar honom från att rösta på annat sätt.

Någon ändring av gällande regler på denna punkt bör dock inte ske. Bestämmelserna ger nämligen väljaren en upplysning om lagstiftarens avsikt att denna form av röstning endast skall användas i undantagsfall. Om den enskilde trots att hans handikapp är lindrigt ändå väljer att rösta genom bud bör detta vara hans ensak. Kraven på att budet och vittnet skall intyga att väljaren inte kunnat rösta på annat sätt är i sig ett hinder mot att den som inte uppfyller förutsättningarna ändå röstar med valedelsförsändelse.

Vi anser således inte att man genom att ta bort kraven på att väljaren på grund av sjukdom, handikapp eller hög ålder inte annars kan rösta, generellt bör utöka den krets som kan rösta med valedelsförsändelse.

Som motionärerna i de ovan nämnda motionerna också påpekat kommer den krets som kan använda sig av en vårdare som bud att öka genom att omyndighetsförklaring inte längre kommer att ske. Ytterligare en utsatt väljarkategori kommer således att ingå i den krets som kan använda sig av möjligheten att rösta med bud. Det finns därför nu ännu större anledning att närmare definiera vem som skall få uppträda som bud i egenskap av vårdare och att göra det möjligt att kontrollera detta. Vi föreslår därför vissa ändringar i de formella föreskrifterna i syfte att minska risken för att den kategori väljare som det här är fråga om utsätts för otillbörlig påverkan. Vi återkommer till detta i avsnitt 8.3.4.

Andelen underkända valedelsförsändelser är 2,5 %. Antalet röster som underkänts är visserligen inte högt, men enligt vår mening bör man ändå genom ändringar i de formella föreskrifterna för röstning med valedelsförsändelse så långt möjligt försöka minska risken för att röster avgivna på detta sätt blir underkända. Den väljare som lämnat rösten räknar ju med att hans röst kommer att ligga till grund för valresultatet. Förslag till sådana ändringar lämnar vi i avsnitt 8.3.2, 8.3.5 och 8.3.6.

8.3.2 Skall röstning genom make tas bort?

Ett sätt att minska risken för att röster som avgivits med valedelsförsändelse blir underkända är att ha så enhetliga regler för denna typ av röstning som möjligt.

Valsedelsförsändelse kan som nämnts överbringas på tre olika sätt; genom make, bud eller lantbrevbärare. Det förstnämnda sättet att överbringa rösten hänför sig egentligen till den tid då väljaren praktiskt taget inte kunde rösta på annat sätt än genom att själv infinna sig i vallokalen på valdagen. Det är också en kvarleva av det synsätt som förr var naturligt, nämligen att mannen företrädde sin hustru i en mängd angelägenheter. Som vi påpekat ovan är grundsynen i vallagen att röstning är en personlig handling. Anakronismen har, som bl.a. RSV påpekat, i vår tid förstärkts genom att lagen innehåller en särskild - enklare - möjlighet för makar att rösta med valsedelsförsändelse men att motsvarande möjlighet inte finns för sambor.

Formkraven vid röstning med valsedelsförsändelse är till för att, så långt möjligt, skydda väljarens valhemlighet. Som framgått av avsnitt 8.1 är formkraven vid de olika valsedelsförsändelserna inte lika. Så behöver äkta make inte underteckna det intyg som ett bud måste göra. Detta kan leda till osäkerhet för såväl väljare och bud som valfunktionär. Det förekommer t.ex. att röstmottagare på posten inte uppmärksammar att budet inte är make, varpå rösterna senare ogiltigförklaras. Idag jämför man i allt större utsträckning makar med sambor. I detta sammanhang utgör äkta-makeröstningen ett undantag. Det har med tiden dessutom blivit alltmer komplicerat att kontrollera att "budet" och väljaren är gifta med varandra. Röstmottagare på posten har ingen möjlighet att kontrollera de uppgifter som lämnas, utan får godta dessa. När det gäller kontrollmöjligheterna i vallokalen så har de också tunnats ut. Röstlängderna upprättas numera i personnummerordning. Tidigare var röstlängderna uppställda med fastighetsindelningen som grund och makar fördes intill varandra i längden. Då innebar olika efternamn inte samma problem. Idag kan det även i vallokalen vara svårt att kontrollera att äktenskap föreligger.

Såväl principiella som praktiska skäl talar därför för att äkta make-röstning som en särskild form av röstning genom valsedelsförsändelse upphör. Istället bör äkta make få fungera som vanligt bud. Med dagens regler i övrigt oförändrade innebär detta att make bara kan vara bud för den som är förhindrad genom handikapp etc. att själv lämna sin röst i vallokalen eller annan röstmottagningslokal. Make bör inte heller särbehandlas i övrigt utan bör avge samma intyg som andra bud.

8.3.3 Skall reglerna för röstning genom lantbrevbärare ändras?

Vid röstning genom lantbrevbärare används samma kuvert som vid budröstning eller äktamakeröstning. Lantbrevbäraren är dock inte bud. Något krav på sjukdom etc. från väljarens sida finns inte heller. Lantbrevbäraren skall i huvudsak utföra samma kontroller som röstmottagaren på postkontor, men lantbrevbäraren behöver inte vara närvarande när väljaren ställer i ordning valsedelsförsändelsen. Lantbrev-

bärare skall bara se till att han tar emot ytterkuvertet från väljaren personligen.

Vid budröstning skall både budet och vittnet vara närvarande när ytterkuvertet ställs i ordning. Båda skall därefter intyga att väljaren förfarit på föreskrivet vis. Denna dubbla kontroll anses ge tillräckliga garantier för att otillbörlig påverkan inte ägt rum.

De nuvarande reglerna gör röstning via lantbrevbärare till en blandning av budröstning och poströstning, med budröstningens nackdelar, men utan poströstningens fördelar.

Det ligger nära till hands att jämställa lantbrevbärare med bud och därmed kräva att denne skulle vara närvarande när väljaren ställer i ordning försändelsen. Emot detta talar de praktiska problem detta skulle innebära för väljare och vittne. Vittnet skulle behöva besöka väljaren vid den tidpunkt då lantbrevbäraren anländer. Denna tidpunkt kan variera något från dag till dag.

En annan möjlighet är att i stället betrakta lantbrevbäraren som röstmottagare. Kravet på ett särskilt vittne skulle därmed kunna slopas; lantbrevbäraren skulle ersätta vittnet och intyga att väljaren förfarit på rätt sätt. En sådan lösning vill vi inte heller föreslå. Man kan enligt vår uppfattning inte likställa röstmottagning på ett postkontor som är tillgängligt för allmänheten och som utrustats med valskärm till skydd för väljarens valhemlighet med röstning i hemmet där väljaren är ensam med röstmottagaren. En sådan lösning är således olämplig av principiella skäl eftersom något skydd för väljarens valhemlighet inte kan uppställas. Därtill kommer att, sett ur lantbrevbärarnas synvinkel, en sådan röstmottagning skulle vara mycket känslig och det skulle bli svårt att värja sig från påståenden om otillbörlig påverkan. Sammanfattningsvis vill vi inte föreslå någon ändring i fråga om kravet på vittne i samband med att försändelsen görs i ordning när det gäller valsedelsförsändelser som skall överlämnas genom lantbrevbärare.

8.3.4 Vem skall få vara bud?

Som framgått får den som är väljarens barn, barnbarn, far, mor, syskon eller hans vårdare vara bud om han eller hon fyllt 18 år.

Riksdagen har vid flera tillfällen behandlat frågan om de krav som ställs på bud. En synpunkt som framförts är att det tydligare borde preciseras vad som menas med vårdare. Valprovsningsnämnden har också vid flera tillfällen behandlat anmälningar som gällt budröstande. Ett fall gällde en person som varit bud åt annan och röstat på posten och där rösterna sedermera underkändes av valförrättare då budet inte var behörigt (jmf. Valprovsningsnämndens beslut 1985:39).

Huvudsyftet med här berörda regler är att undvika att väljaren utsätts för otillbörliga påtryckningar i organiserad form, att partierna helt enkelt lurar till sig röster från gamla och sjuka. Det finns tyvärr exempel på att uppmärksamhet vad gäller detta är befogad.

Det viktigaste kravet på budet bör vara att det är en person som väljaren litar på och som han själv har utsett. Budets exakta förhållande till den röstande bör enligt vår mening ha mindre betydelse. Väljarens barn får t.ex. i dag vara bud men inte makens barn, inte heller styvmor eller styvfar. Inte heller en granne, hur betrodd denna än är, kan vara bud.

Enligt vår mening bör berörda bestämmelser ändras så att de bringas mer i överensstämmelse med huvudsyftet. Av detta skäl bör därför bestämmelserna om vilka släktingar eller anhöriga som får vara bud utökas så att även sambo, makes barn eller sambos barn kan vara bud.

När det sedan gäller begreppet "vårdare" finns det enligt vår mening anledning att närmare försöka definiera detta begrepp. Med hänsyn till att tillämpningen av denna bestämmelse ofta görs av personer som annars inte sysslar med lagtolkning bör denna definition tas in i lagtexten. Det förslag till definition som lämnats i motionen 1989/90:K701 anknyter nära till de tankegångar som fördes fram i den proposition som låg till grund för lagstiftningen om budröstning, se prop. 1965:106 s. 35 vilken redovisas i avsnitt 8.1.1. Det skall i första hand vara en person som lämnar väljaren vård på ett yrkesmässigt sätt; om det inte finns något inslag av yrkesmässighet så skall den som uppträder som bud lämna väljaren bistånd som inte är helt av obetydlig eller tillfällig karaktär. Den relation som finns mellan väljaren och vårdaren skall här garantera att det finns det förtroende dem emellan som förutsätts.

När det gäller personer som enligt vanligt språkbruk behöver vård innebär den föreslagna definitionen ett förtydligande av begreppet vårdare. Vi ställer oss därför bakom detta förslag och föreslår att "vårdare" ersätts med "den som yrkesmässigt eller på därmed likartat sätt ger väljaren vård av mera varaktigt slag".

Men den väljare som är sjuk, handikappad eller gammal behöver inte vara föremål för vård i denna mening. Han kan t.ex. klara sig utan sådan vård men behöva biträde med t.ex. bank- och postärenden. En person som lämnar väljaren ett sådant biträde uppfattas inte med normalt språkbruk som vårdare. Men också i denna situation finns det typiskt sett ett förtroende mellan väljaren och den som brukar biträda honom på detta sätt. Som framgått av de motivuttalanden som vi redovisat i avsnitt 8.1.1 skulle denna relation också omfattas av begreppet "vårdare". Med den nya definitionen som vi nu föreslår krävs det en uttrycklig föreskrift i lagtexten så att det framgår att även den som lämnar väljaren biträde på annat sätt än genom att vårda honom kan fungera som bud. Se specialmotiveringen till förslaget till ändring av 11 kap. 3 § vallagen.

När det sedan gäller möjligheterna att kontrollera vem som uppträder som bud föreslås i motionerna att budet på ytterkuvertet skall ange i vilket vårdnadsförhållande han står till väljaren. Enligt vår mening räcker det med en föreskrift att budet på ytterkuvertet skall anteckna sitt namn, personnummer och adress. Vid röstmottagningen bör budet vidare kunna legitimera sig. Därigenom kan röstmottagaren/valförrättaren kontrollera

vem som uppträder som bud. När det gäller lantbrevbärare bör han anteckna att han tagit emot försändelsen i denna egenskap.

Genom en föreskrift att budet på ytterkuvertet skall anteckna sitt personnummer och sin adress får man en möjlighet att kontrollera vem som lämnar försändelsen. Men när valsedlarna lagts i urnan finns det idag inte någon föreskrift att ytterkuvertet för valsedelsförsändelsen skall sparas. Det finns alltså ingen möjlighet att då med säkerhet bevisa vem som uppträtt som bud. För att det efter valet skall finnas säker bevisning om detta bör ytterkuverten tas om hand av valförrättarna och bevaras på samma sätt som annat valmaterial, nämligen till utgången av den tid valet gäller. Med dessa kontrollmöjligheter anser vi att man minskar risken för att den som inte är behörig att uppträda som bud ändå gör det.

8.3.5 Tidpunkten för iordningställandet

Valsedelsförsändelse vid ordinarie riksdagsval och vid val i hela riket av landstings- och kommunfullmäktige får vara iordningställda tidigast 24 dagar före valdagen. Vid röstning på fartyg får försändelsen var iordningställd 55 dagar före valdagen. Datum för iordningställande skall anges på ytterkuvertet. Som framgått under avsnitt 8.3 är det inte ovanligt att datum saknas och att rösterna därför underkänns.

Vad som talar för att ta bort kravet på datumangivelse är att detta krav ofta förbises av väljaren eller att han av misstag fyller i fel datum. Skälet för att en röst från en väljare skall underkännas måste vara mycket tungt. Röstmottagningen vid posten, utlandsmyndighet och fartyg får inte börja före en viss dag. Man bör därför kunna utgå ifrån att flertalet väljare ställer i ordning sin valsedelsförsändelse först i samband med att denna röstmottagning börjar.

Valsedelsförsändelse får inte heller vara iordningställd efter valdagen. En valsedelsförsändelse skall emellertid alltid lämnas till en röstmottagare. Det finns ingen möjlighet att en valsedelsförsändelse kan ställas i ordning efter valdagen och komma att räknas vid den s.k. onsdagsräkningen. Det finns ju inga röstmottagare som kan ta emot försändelsen efter valdagen.

Kravet på att väljaren uttryckligen skall ange datum på försändelsen bör tas bort. Att väljaren inte gjort i ordning försändelsen före föreskrivet datum bör i stället kunna tas med i den försäkran som väljaren lämnar på ytterkuvertet. Med denna ändring torde man, om än marginellt, kunna sänka antalet valsedelsförsändelser som blir underkända av formella skäl.

8.3.6 Skall de särskilda innerkuverten tas bort?

Vid röstning genom valsedelsförsändelse används särskilda innerkuvert. Bakgrunden till detta är tanken att väljaren i vallokalen själv skall ställa i ordning sina valkuvert. Han bör därför inte kunna ta med "färdiga" valkuvert in i vallokalen eller till annan röstmottagningslokal. Med dessa

bestämmelser vill man säkerställa att väljaren gör ett eget val och inte påverkas av någon annan på ett otillbörligt sätt. Av samma skäl är både valkuverten och de särskilda innerkuverten försedda med påskriften att ingen märkning får göras på dem.

RSV har i sin skrivelse framfört önskemål om att de särskilda innerkuverten skall avskaffas. Som skäl för detta har man anfört dels kostnadsbesparingar dels att röster i onödan blir underkända p.g.a. att fel kuvert använts.

Ytterligare skäl talar för att RVS:s önskemål bör bifallas.

Vid röstning på posten skall röstmottagaren där lämna ut kuvert till väljaren efter det att väljaren visat upp sitt röstkort. Väljaren skall därefter ställa i ordning sina valkuvert och lämna dem till röstmottagaren. Det är inte ovanligt att den som fått valkuvert lämnar lokalen utan att ha röstat. Detta kan förklaras av att väljaren inte har fått klart för sig att valsedlarna skall läggas i valkuvertet på postkontoret och inte t.ex. i väljarens bostad. Andra postkunder reagerar på liknande sätt, när man hämtar en blankett av något slag och tar den med sig hem för att där fylla i den. En annan orsak till att väljaren lämnar postkontoret utan att ha röstat kan vara att det uppstått kö till röstmottagningen. Ambitionen att valkuvert endast skall få förekomma i de lokaler där röstning pågår kan således inte upprätthållas. Detta visas också av att det inte är ovanligt att valsedelsförsändelser blir underkända på grund av att väljaren använt valkuvert i stället för innerkuvert. Men det finns också andra skäl av mer principiell natur som talar för att slopa de särskilda innerkuverten.

Med hänsyn till valhemligheten är det av största vikt att valsedlar inte kan härledas. När valkuverten hamnat i valurnan bör det inte finnas något kännetecken på dem som kan knytas till en viss väljare. Så är idag emellertid fallet med röster avgivna genom valsedelsförsändelse. Om antalet sådana röster är litet är risken stor för att valhemligheten bryts. Vi föreslår dessutom att ytterkuverten för valsedelsförsändelserna sparas. Om antalet sådana ytterkuvert är litet ökar risken för att man kan härleda en viss röst till en viss väljare.

Med hänvisning till detta bör de särskilda innerkuverten avskaffas. Vi föreslår att dessa regler skall börja gälla den 1 juli 1993. Detta innebär att det lager av innerkuvert som finns hos valadministrativa myndigheter skall makuleras. Med hänsyn till att innerkuvert f.n. finns hos ett stort antal aktörer i valförandet - innerkuvert skall enligt gällande bestämmelser distribueras till samtliga röstmottagare och partier som vid något av de två senaste riksdagsvalen fått mer än en procent av rösterna i hela landet - är det sannolikt att det vid nästa val kommer att finnas innerkuvert kvar hos någon av dessa. Vi har övervägt om man under valen år 1994 skulle kunna godkänna att väljare använder sig av ett sådant innerkuvert trots att han rätteligen skulle ha använt sig av ett vanligt valkuvert. Med hänsyn till den risk detta skulle innebära för väljarens valhemlighet anser vi inte att en sådan röst skall godkännas. Det är därför viktigt att de aktörer som deltar i valförandet blir

informerade om att en valsedel som lämnas i ett innerkuvert kommer att bli underkänd.

9 Postens röstmottagning

9.1 Gällande rätt

Som vi tidigare påpekat är huvudregeln i vallagen att röstning skall ske på valdagen i väljarens vallokal. Väljare som på grund av vistelse på annan ort eller av annan anledning anser sig vara förhindrad att rösta på valdagen i sin vallokal kan utöva sin rösträtt i förtid. Förtidsröstning på posten genomförs på permanenta eller tillfälliga postkontor.

Förtidsröstning arrangeras inte bara på posten. För väljare som befinner sig utomlands är det möjligt att förtidsrösta på vissa utlandsmyndigheter, på vissa svenska fartyg i utrikes fart samt - inför valen år 1991 - genom brevröstning från Tyskland och från Schweiz. En redogörelse för dessa former av röstning lämnar vi i avsnitt 10.1.

Enligt 10 kap. 1 § vallagen får vid ordinarie val till riksdagen och val i hela riket av landstingsledamöter och kommunfullmäktige röstning ske på varje postkontor från och med den tjugofjärde dagen före valdagen till och med valdagen. Vid andra val får röstning på postkontor ske från och med den tionde dagen till och med valdagen. På förslag av Posten kan RSV bestämma att röstmottagning inte skall ske vid vissa postkontor.

Röstning på permanent postkontor skall ske under tid då postkontoret är öppet för allmänheten. På förslag av Posten kan RSV begränsa den tid då röstning skall kunna ske på visst postkontor. Under tiden före valdagen skall röstning alltid kunna ske under minst en timma varje dag under normalt öppethållande.

Förtidsröstning genom Posten kan också ske på tillfälliga postkontor. Sådana postkontor kan, efter samråd med valnämnden och med vårdinrättningen, inrättas på sjukhus, ålderdomshem, kriminalvårdsanstalt eller liknande. Tillfälliga postkontor för röstmottagning får inrättas tidigast sju dagar före valdagen. I regel inrättas tillfälliga postkontor för röstmottagning på denna typ av institutioner på söndagen före valdagen. Liksom när det gäller röstning på ordinarie postkontor är det Posten som ensam ansvarar för röstningens genomförande. Posten kan dock begära att valnämnden utser ett visst antal personer att biträda Postens röstmottagare vid institutionsröstningen. Även i de fall valnämnden utser sådana biträden är det Posten som ansvarar för röstmottagningen.

Röstning på posten äger inte bara rum före valdagen. På valdagen skall postkontor vara öppet för röstmottagning minst en timme före kl. 11 och minst en timme efter kl. 15. Det vanliga är att de postkontor som har röstmottagning på valdagen håller öppet kl 10 - 11 och 15 - 16.

Efter samråd med valnämnden kan Posten också inrätta tillfälliga postkontor för röstmottagning på valdagen. Det är då inte fråga om röstmottagning på institutioner som nämnts ovan, utan framför allt röstmottagning i glesbygdsområden. Ett sådant postkontor kan inrättas t.ex. om ett valdistrikt dragits in så att väljarna får längre till sin nya vallokal. I ett sådant fall kan man genom att inrätta ett tillfälligt postkontor minska risken för att valdeltagandet sjunker.

Vid val till landstings- eller kommunfullmäktige som inte omfattar hela landet får RSV bestämma att röstmottagning på posten inte skall anordnas på valdagen.

Vid de kyrkliga valen kan man inte rösta på posten under valdagen och inte heller på fredagen och lördagen i veckan närmast före valdagen. I övrigt genomförs poströstningen på i princip samma sätt som i septembervalen bortsett från att man inte brukar anordna någon institutionsröstning.

Röstning på postkontor går till på följande sätt. Väljaren visar upp sitt röstkort för den person som utsetts till röstmottagare. Väljare som inte är känd av röstmottagaren skall kunna legitimera sig. Kan han inte det får han inte rösta. När röstmottagaren kontrollerat väljarens identitet får väljaren ett valkuvert för varje val han är röstberättigad i. Han uppsöker därefter en valskärm och lägger in en valsedel för varje val i ett valkuvert. Han lämnar därefter valkuvert och röstkort till röstmottagaren.

Röstmottagaren skall kontrollera att väljaren bara ställt i ordning ett valkuvert för varje val och att kuvertet inte utsatts för obehörig märkning. I väljarens närvaro skall röstmottagaren därefter lägga ner valkuverten tillsammans med väljarens röstkort i ett fönsterkuvert och klistra igen detta.

Väljare som röstar på posten kan också använda sig av möjligheten att rösta genom valsedelsförsändelse. Om väljaren betjänas av lantbrevbärare får han lämna valsedelsförsändelse genom denne om röstning sker vid det postkontor till vilket lantbrevbäraren är knuten. Han skall därefter lämna valsedelsförsändelsen och väljarens röstkort till röstmottagaren på postkontoret. Angående röstning med valsedelsförsändelse, se avsnitt 8.

Posten sänder mottagna fönsterkuvert till valnämnden i den kommun där väljaren är upptagen i allmän röstlängd eller, om väljaren är upptagen i särskild röstlängd, till valnämnden i den kommun där den särskilda röstlängden skall finnas tillgänglig.

9.1.1 Poströstningens omfattning

Första gången som poströstning ägde rum var vid 1942 års kommunalval. Till en början fick endast den som av särskilda skäl var förhindrad att rösta i vallokalen, rösta på posten. Möjligheterna att poströsta utvidgades inför 1970 års val. Formellt förutsätts alltså i lagen att väljare skall rösta på valdagen i den vallokal där han är upptagen i röstlängd. Om han finner sig vara förhindrad att rösta på valdagen i sin

vallokal får han rösta på posten. I praktiken kan en väljare fritt avgöra om han vill avge sin röst på postkontor eller i vallokal.

Under perioden år 1976 till 1988 ökade antalet poströstande från 1,2 milj. till omkring 2 milj. Under 1985, 1988 och 1991 års val uppgick antalet poströster till 2.077.905, 1.986.242 resp. 2.049.312 stycken. Dessa år var antalet röstande i riksdagsvalet 5.615.242, 5.441.050, resp. 5.562.920. Vid septembervalen åren 1982, 1985 och 1988 var andelen väljare som poströstat 35,1, 37,0 resp. 36,5 %. Inför och under valdagen den 15 september 1991 utnyttjade 36,8 % av väljarna denna möjlighet. Procenttalen avser antalet poströstande jämfört med totala antalet röstande i riksdagsvalet. Flertalet, eller drygt 60 %, av dem som poströstat röstade under veckan före valdagen och på valdagen.

Institutionsröstningen genomförs, som nämnts ovan, i huvudsak under söndagen före valdagen. För denna röstmottagning inrättas tillfälliga postkontor på olika typer av vårdinrättningar. Antalet tillfälliga postkontor som inrättats och vid vilka typer av institutioner röstmottagning anordnats vid de tre senaste valen framgår av tabell 1.

Tabell 1

<u>Typ av vårdinrättning</u>	<u>1985</u>	<u>1988</u>	<u>1991</u>
Sjukvårdsinrättningar	662	716	705
Ålderdomshem, servicehus	1152	1170	1150
Kriminalvårdsanstalter, häkten	93	105	102
Hem för vård eller boende	36	38	44
Andra vårdinrättningar	4	4	4
	-----	-----	-----
	1947	2033	2005

Antalet väljare som röstade vid dessa vårdinrättningar framgår av tabell 2.

Tabell 2

<u>Antal röstande</u>	<u>1985</u>	<u>1988</u>	<u>1991</u>
Sjukvårdsinrättningar	17 377	13 876	13 462
Ålderdomshem och servicehus	29 910	26 072	25 075
Kriminalvårdsanstalter och häkten	1 090	956	903
Hem för vård eller boende	650	437	380
Andra vårdinrättningar	37	36	20
	-----	-----	-----
	49 064	41 377	39 840

På valdagen år 1991 inrättades också 35 särskilda postkontor. Vid dessa röstade totalt 1.377 väljare.

Antalet poströstande på valdagen har under de senaste valen hållit sig mellan 38.000 och 46.000. Enligt en undersökning som genomfördes efter 1976 års val röstade omkring 48 % av dessa i sin hemkommun, 19 % i annan kommun i hemlänets medan 33 % var hemmahörande i annat län än där de röstade. En ny undersökning genomfördes efter 1991 års val. Det visade sig att fördelningen sett över hela landet alltså är densamma. Andelen väljare som röstade i sin hemkommun varierar dock något med avseende på om postkontoret ligger på landsbygden eller om det är ett postkontor i en större stad. Vid postkontor på landsbygden var andelen väljare som röstat i sin egen kommun 65 % medan motsvarande andel för postkontor i större städer var 31 %. Postens väljarundersökning vid valen år 1994 finns redovisad i bilaga 4.

9.1.2 Kostnaderna för Postens röstmottagning

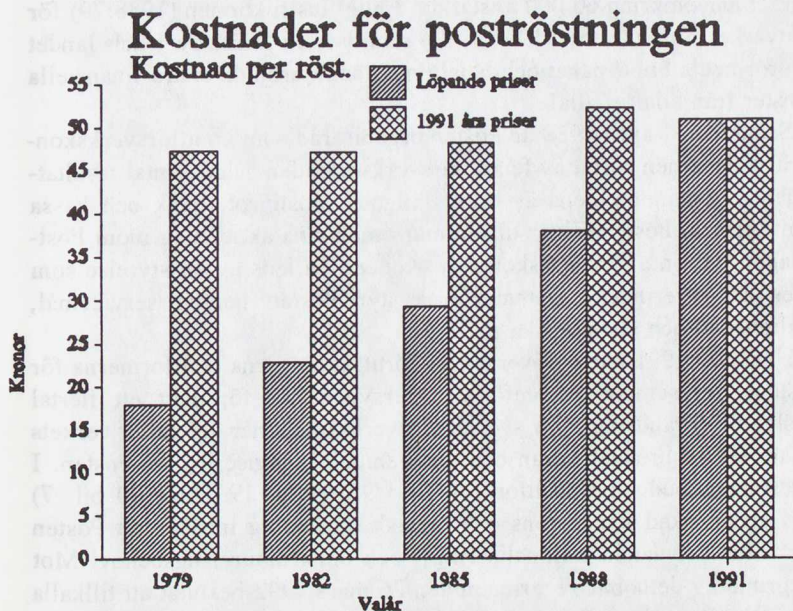
I avsnitt 3.1. har vi redovisat de valkostnader som täcks av det allmänna valanslaget. Av detta anslag täcks kostnaderna för Postens röstmottagning och del i rösthanteringen. Av valanslaget täcks också portokostnaderna för röstkort och den information som sänds till väljarna. Utvecklingen av Postens kostnader i milj. kr för valet åren 1979 - 1991 framgår nedan.

	1979	1982	1985	1988	1991
Information och utbildning	4,2	6,7	8,9	12,2	15,1
Administration	4	6	8,2	7,7	10,6
Sakkostnader	1,7	3,0	4,4	5,4	7,8
Röstmottagning	8,7	14,4	17,1	22,5	32,2
Expediering och transport	8,8	15,1	21,9	27,6	38,5
Kyrkofullmäktigvalet	0,7	1,2	1,4	1,5	1,8
Omval	-	-	0,05	0,005	0,06
Summa	28,1	46,4	62,0	76,9	106,1
Portokostnaderna för röstkort	6,9	8,9	10,4	11,9	14,8
Totalt	35	55,3	72,4	88,8	120,9

Av dessa kostnader hänför sig för valet år 1988 och 1991 4,25 resp. 6,2 milj. kr till röstningen på institutioner söndagen före valdagen. Kostnaden för poströstning på valdagen uppgick samma år till 5,8 resp. 8,1 milj. kr. Flertalet av de postkontor som är öppna för röstning under valdagen har öppet under två entimmarpass. Enligt gällande avtal skal postfunktionär ha ersättning för minst tre timmar vid varje pass.

Av tabellen ovan och tidigare redovisning i avsnitt 3 framkommer att kostnadsökningen för poströstningen varit betydande. Till en del kan ökningen bero på att antalet poströster ökat. Under den ifrågasatta perioden har dessutom vissa kostnadshöjande låglönesatsningar blar

postpersonalen ägt rum. I diagrammet nedan redovisar vi därför den kostnaden för poströstningen utslaget per röstande i septembervalen, dels löpande dels i fasta priser (1991 års nivå). I redovisningen ingår inte kostnaderna för poströstningen vid kyrkovalen.

Analysen visar att även i fasta priser har en kostnadsökning ägt rum. Mellan åren 1979 och 1991 rör det sig om 3:50 kr per röstande. I det senaste valet ägde en real kostnadssänkning rum. Ökningen från år 1979 till år 1988 var nästan 5 kr per röstande.

Förklaringen till den reala kostnadsökningen kan stå att finna i vissa volymförändrande åtgärder. I takt med den ökande poströstningen har det inrättats flera kassor som endast tar emot poströster. På de största postkontoren har man dessutom inrättat en särskild röstningslokal. I den har det funnits en särskild vaktmästare med uppgift att lämna ut valkuvert, slussa in väljarna bakom lediga valskärmar etc. Genom att vissa större vårdinrättningar ersatts av mindre så har antalet vårdinrättningar där röstmottagning sker ökat. Posten har också ökat antalet röstmottagare vid vissa vårdinrättningarna till två i stället för en. Vidare har Posten under den angivna tidsperioden infört ett posttransportfritt dygn. Detta innebär att det inte sker några posttransporter natten mellan lördag och söndag. För att minska antalet röster som kan räknas först vid onsdagsräkningen har Posten fått anordna särskilda transporter av de poströster som avgivits t.o.m. lördagen, vilket leder till en högre kostnad.

En åtgärd som har sänkt kostnaderna är att antalet postkontor som är öppna för röstning på valdagen minskats.

9.1.3 Postens organisation

Posten är det största statliga affärsverket sett utifrån antalet anställda. Verket har omkring 60 000 anställda. Enligt instruktionen (1988:79) för postverket (ändrad senast 1991:1901) skall Posten finnas över hela landet och förmedla brev, paket och betalningar samt erbjuda andra finansiella tjänster från alla till alla.

Sedan den 1 april 1988 är Posten organiserad som en affärsverkskoncern. Koncernen består av fem affärsverksområden och ett antal resultatenheter. Affärsområdena är brev, lättgods, postgirot, bank och kassa samt utrikes. Posten bildar tillsammans med sina aktiebolag inom Postbolagen AB en affärsverkskoncern. Koncernen leds av en styrelse som utses av regeringen. Statsmakterna styr Posten genom servicemål, kvalitetsmål och ekonomiska mål.

Under år 1991 har en översyn av förutsättningarna och formerna för Postens verksamhet genomförts. Översynen har föranlett ett flertal förslag till förändringar för svensk postverksamhet när det gäller verkets ensamrätt till brevbefordran och en eventuell bolagisering av Posten. I regeringens budgetproposition för 1991/92 (prop. 1991/92:100 bil. 7) sägs att en ökad konkurrens och teknisk utveckling innebär att Posten står inför betydande rationaliserings- och omstruktureringsbehov. Mot bakgrund av detta har regeringen den 26 mars 1992 beslutat att tillkalla en särskild utredare för att utarbeta förslag till den lagstiftning och den ändrade reglering i övrigt som behövs vid en ändrad konkurrenssituation på postområdet. Utredningen antagit namnet Postlagsutredningen (K92:04). Enligt utredningens direktiv (Dir 1992:28) skall utredningen också föreslå den författningsreglering som behövs för att föra över Postens myndighetsuppgifter till någon annan myndighet eller till ett bolag, se avsnitt 2.6.3.

Förändringar i Postens organisation m.m.

Röstmottagning enligt vallagen är en myndighetsutövning. Om väljaren t.ex. inte gjort i ordning valkuvertet på sådant sätt som sägs i vallagen skall röstmottagaren vägra att ta emot det. Innebörden av begreppet myndighetsutövning behandlades i den proposition som låg till grund för den äldre förvaltningslagen från år 1971 (prop.1971:30 s. 285 och 330). Enligt denna avses med myndighetsutövning beslut eller andra åtgärder som ytterst grundas på samhällets maktbefogenheter i förhållande till medborgarna. Det kan vara fråga om såväl förpliktande som gynnande åtgärder. Karaktäristiskt för myndighetsutövning är att den enskilde befinner sig i ett slags beroendeförhållande genom att han måste antingen vända sig till myndigheten för att få en viss åtgärd vidtagen eller rätta sig efter en åtgärd som myndigheten vidtagit. Begreppet myndighetsutövning

förutsätter att saken avgörs ensidigt genom beslut av myndigheten. För att myndighetsutövning skall förekomma krävs att myndighetens befogenhet att bestämma grundas på en författning eller annat bemyndigande av regeringen eller riksdagen. För att omfattas av begreppet myndighetsutövning måste vidare ett ärende utmyнна i ett bindande beslut. Utanför området faller alltså ärenden som bara avser råd, upplysningar eller andra oförbindande beslut. Vanlig serviceverksamhet är alltså inte myndighetsutövning.

I fråga om poströstningen är Posten centralmyndighet. Vid 1991 års val anordnades poströstning på ca 1.900 postkontor. Av dessa tillhörde 160 stycken den grupp postkontor som innehåller landets små postkontor. Flertalet av dessa små postkontor ligger i glesbygdsområden, främst i mellersta och norra Norrland. Ett mindre antal ligger i Stockholms och Göteborgs skärgårdar. Små postkontor förekommer dock över hela landet på landsbygden och i undantagsfall även i tätort.

Enligt de planer som nu finns inom Posten skall verksamheten vid ca 400 små postkontor flyttas över till affärslokaler av olika slag, främst livsmedelsbutiker. I första hand blir det affärsinnehavaren som skall sköta postverksamheten. Sådan verksamhet kommer då att skötas på entreprenad och bedrivs i lokaler som inte Posten disponerar. Postkontoret får beteckningen entreprenadpostkontor. Det kommer således inte att vara en postfunktionär som har hand om de postala göromålen utan dessa skall skötas av affärsinnehavaren eller annan person som är anställd i affären.

Som ovan nämnts är det framför allt de små postkontoren i glesbygdsområden som är aktuella för att bli entreprenadpostkontor, men det kan också bli aktuellt att förändra vissa postkontor t.ex. i förorter till större städer till entreprenadpostkontor.

9.2 Överväganden och förslag

9.2.1 Röstning på särskilt postkontor, entreprenadpostkontor, m.m.

Pågående utredningsarbete kan medföra stora förändringar i Postens organisation, med effekter också för valadministrationen. Postens roll som central myndighet för poströstning kan komma att föras över till någon form av postmyndighet. Själva röstmottagningen kan då bli en uppgift för det nya postbolaget.

Med denna uppläggning sker i praktiken inte någon förändring av betydelse ur valadministrativ synvinkel. Men det finns också andra lösningar som kan vara möjliga. Så kan t.ex. RSV bli centralmyndighet också för poströstningen och ansvaret för förtidsröstning på sjukhus m.fl. vårdinrättningar föras över till kommunerna. Framför allt det sistnämnda skulle innebära påtagliga förändringar för valadministrationen.

Mot denna bakgrund föreslår vi att det vid 1994 års val skall genomföras försök där vissa kommuner tar över ansvaret för den s.k. institutionsröstningen. Mer om detta i avsnitt 11.

Den förändring som pågår när det gäller Postens verksamhet och som avser inrättande av entreprenadpostkontor leder till att den person som har hand om de postala uppgifterna inte kommer att vara anställd av Posten utan kommer att handha dessa göromål på entreprenad. Enligt 11 kap. 6 § tredje stycket regeringsformen kan en förvaltningsuppgift överlämnas till bolag, förening, samfällighet, stiftelse eller enskild individ. Om förvaltningsuppgiften innebär myndighetsutövning måste ett sådant överlämnande ske med stöd av lag. Röstmottagning innebär myndighetsutövning. För att röstmottagning skall få ske genom en enskild individ krävs alltså att det finns ett uttryckligt lagstadgande om detta. I 10 kap. 3 § vallagen sägs att röstmottagare på postkontor är den som Posten utser. I den lagstiftning som föregick denna bestämmelse förutsattes att röstmottagaren skulle vara en postfunktionär. Frågan är om bestämmelsen i sin nuvarande lydelse ger utrymme för Posten att utse annan än postanställd som röstmottagare. Detta torde vara fallet. Att en enskild person är röstmottagare innebär inte heller någon nyhet i vallagen. För röstmottagningen på fartyg svarar enligt 10 kap. 13 § vallagen fartygets befälhavare eller den han utser. Motsvarande gäller vid röstmottagning vid de särskilda röstmottagningsställen som anordnas genom utlandsmyndigheternas försorg, se avsnitt 10.1.1.

De formella problem med avseende på vem som kan vara röstmottagare som uppkommer p.g.a. förändringar som pågår när det gäller inrättande av entreprenadpostkontor torde således kunna lösas genom att Posten utser den som förestår entreprenadpostkontoret eller annan lämplig person till röstmottagare där. Posten får i dessa fall, liksom när det gäller röstmottagare som är anställda av Posten, ansvara för att röstmottagaren är lämplig för uppgiften och att han får den utbildning som är nödvändig.

En annan aspekt har att göra med om det rent praktiskt är möjligt eller lämpligt att anordna röstning i den lokal som används som entreprenadpostkontor. På orter med denna typ av postkontor finns det inte lantbrevbärare. Om lokalen inte skulle vara lämplig för röstmottagning kan man i de flesta fall inte ge motsvarande service åt väljarna genom att de kan rösta med valsedel/försändelse genom lantbrevbärare.

Förtidsröstning på posten är idag en flitigt använd möjlighet bland väljarna. Inte minst i glesbygder torde denna service vara viktig. Utgångspunkten bör därför vara att möjligheterna till förtidsröstning inte försämras på grund av att ett postkontor stängs och en entreprenör övertar Postens uppgifter.

Från Postens sida bör målsättningen vid entreprenadupphandlingen därför vara att den tilltänkta lokalen är lämplig att använda för poströstning. Vad det framför allt rör sig om är möjligheten att inrätta avskilda platser för att väljarna skall kunna ställa i ordning sina valkuvert.

Det är naturligtvis tänkbart att entreprenören inte vill eller kan ta på sig att tillhandahålla lokal som är lämplig för röstmottagning. Med hänsyn till de krav som i allmänhet ställs när det gäller utformningen av entreprenadpostkontor torde denna situation inte uppkomma i någon större omfattning. Om röstmottagning inte kan ske vid ett visst postkontor kan RSV, enligt 10 kap. 2 § andra stycket vallagen, efter förslag av Posten bestämma att detta postkontor inte skall användas för poströstning. Motsvarande bör gälla de entreprenadpostkontor som inte är lämpliga för röstmottagning. I dessa fall bör Posten ta upp frågan om att öppna ett särskilt postkontor enbart för röstmottagning, med RSV. Efter förslag av Posten bör RSV också bestämma under vilka tider som det särskilda postkontoret skall hålla öppet. Röstmottagningen bör i första hand äga rum fram till och med dagen före valdagen. I överensstämmelse med vad som gäller enligt 10 kap. 2 § vallagen bör sådan röstmottagning anordnas minst 1 timme varje dag.

Oavsett vilken form för röstmottagning som gäller har Posten ansvaret för expeditionen av förtidsrösterna till rätt valnämnd.

När det gäller röstning på valdagen bör, om väljarna i ett visst valdistrikt har långt till sin vallokal möjligheten att inrätta ett särskilt postkontor för röstmottagning på valdagen kunna utnyttjas. För röstning under valdagen bör valnämnden i första hand erbjuda valskjuts till vallokalen.

I avsnitt 11 föreslår vi att det, som en försöksverksamhet vid valen år 1994, skall vara den kommunala valnämnden som skall ansvara för institutionsröstningen och att kommunen när det gäller denna röstmottagning skall kunna inrätta särskilda röstmottagningslokaler. Vi föreslår den försöksverksamheten att den kommunala valnämnden efter särskilt beslut kunna inrätta en särskild röstmottagningslokal också under valdagen.

Som vi redovisar i avsnitt 2.6.3 ingår det i Postlagsutredningens uppdrag att lösa frågan om Postens framtida myndighetsutövning. Den myndighetsutövning som röstmottagningen innebär bör enligt direktiven till utredningen (Dir 1992:28) i första hand överlämnas till ett blivande statligt postbolag skilt från Posten. Ett byte av huvudman för myndighetsutövningen kan här innebära ett byte från en statlig myndighet till ett enskilt organ. En bolagisering av postens verksamhet leder till att de postanställda inte längre är anställda av en myndighet. Den formella frågan om vem som kan vara röstmottagare på posten efter en eventuell bolagisering bör kunna lösas på motsvarande sätt som när det gäller röstmottagning på entreprenadpostkontor.

9.2.2 Röstning på posten under valdagen

Möjligheten att förtidsrösta på posten underlättar naturligtvis för väljare att delta i val och är därför ett värdefullt komplement till röstningen i vallokal när det gäller att uppnå ett högt valdeltagande. En stor andel väljare utnyttjar också denna möjlighet. Antalet väljare som röstar på

posten *under* valdagen är dock relativt litet. Vid septembervalen år 1991 röstade 45.991 väljare på posten *under* valdagen. Eftersom postkontoren då endast är öppna för röstning kan kostnaden för deras öppethållande hänföras helt till röstmottagningen. Postens öppethållande *under* valdagen detta år kostade ca 8 milj. kr. Varje poströst som togs emot *under* valdagen kan sägas ha kostat omkring 175 kr. Särskilt mot bakgrund av att det *under* valdagen finns ett stort antal särskilt inrättade lokaler där röstning äger rum kan det ifrågasättas om det är en rimlig kostnad i valadministrationen att dessutom ha en parallell organisation för röstmottagning på posten.

Enligt RSV skulle stora besparingar kunna göras om poströstningen på valdagen slopas och att mottagningen av "förtidsröster" i stället sker i vallokalerna. Mottagning av röster för andra valdistrikt kan enligt RSV ske genom tillämpning av motsvarande rutiner som vid förtidsröstning på postkontor. Röster hänförliga till annan kommun bör kunna överlämnas till Posten för vidare befordran till rätt kommun. Dessa röster kan därefter i rösträkningen hanteras på samma sätt som sena förtidsröster.

Den uppfattningen har också framförts att man, *under* förutsättning att de poströster som mottagits t.o.m lördagen före valdagen i sin helhet når resp. vallokal *under* valdagen och kan ingå i den preliminära rösträkningen, genom att slopa röstning på posten *under* valdagen skulle kunna få det preliminära valresultatet att i ännu högre grad överensstämma med det slutliga valresultatet.

I betänkandet (SOU 1980:45) Översyn av vallagen 2 behandlar 1978 års Vallagskommitté en motion som innebär att poströstning på valdagen skulle slopas. För de väljare som oförutsett blir förhindrade att rösta i sin vallokal på valdagen skulle, enligt motionärerna, ges möjlighet att lämna sin röst i en annan vallokal. Kommittén uttalade (s.136 f) i denna fråga följande.

Metoden att låta väljare lämna sin röst i främmande valdistrikt har tillämpats här i landet vid andrakammarvalen 1940. Något över 30.000 väljare, drygt 1 % av de röstande, lämnade då sin valsedel på detta sätt. Erfarenheterna av förfarandet var emellertid blandade. Det medförde ett avsevärt arbete för valförrättare och valmyndigheter. Vidare kom drygt 7 % av rösterna att kasseras på grund av olika fel i hanteringen. När man senare skulle underlätta deltagandet även i kommunala val fann man det därför lämpligare att låta postanstalterna ta emot röster från väljare som var förhindrade att rösta i sin vallokal. Erfarenheterna från 1942 års kommunalval visade att denna valmetod var att föredra framför röstning i främmande valdistrikt eller, vilket också praktiserats i riksdagsvalet, inför särskilda röstmottagare. Därför infördes poströstning också för andrakammarval.

Motionärerna hävdar att ett slopande av poströstningen skulle innebära besparingar för statsverket och möjliggöra en snabbare uträkning av det definitiva valresultatet. Vad först gäller förslaget inverkan på tiden för rösträkning så kan man konstatera följande. Även om poströstningen avslutas på lördagen är det ett ganska stort antal poströster, i huvudsak "lördagsröster", som inte når fram till valnämnderna i sådan tid att de kan skickas ut till resp. vallokal för räkning där. Dessa röster måste alltså räknas av valnämnden på

onsdagen. Detsamma skulle gälla för röster som avgivits i främmande valdistrikt. Kommittén kan således inte finna att den föreslagna ändringen skulle nämnvärt påverka valförrättarnas och valnämndens rösträkning. Kanske skulle antalet röster i onsdagsräkningen bli något mindre. Motsatsen skulle dock lika gärna kunna inträffa om möjligheten att rösta i främmande valdistrikt utnyttjades flitigt. An mindre skulle den definitiva sammanräkningen på länsstyrelsen påverkas. Återstår alltså att pröva om poströstningen på valdagen av ekonomiska skäl bör slopas.

Antalet poströster på valdagen varierar starkt vid en jämförelse mellan olika postkontor. Postverkets undersökningar i samband med 1979 års val visade att några centralt belägna kontor i större orter hade över 500 poströster på valdagen medan postkontor i glesbygder som regel hade mycket få poströster. Att i stället låta de poströstande gå till närmast belägna vallokal skulle antagligen innebära en väsentlig ökning av antalet röstande i centralt belägna valdistrikt i de större kommunerna. Osäkert är det också hur många av de väljare som nu inte poströstar men som med det föreslagna systemet, av ett eller annat skäl, skulle rösta i en annan vallokal än den i det egna valdistriktet. Effekterna av den föreslagna ordningen är således svåra att närmare bedöma. Säkerligen skulle arbetet med röstmottagning öka väsentligt i många valdistrikt. I flera valdistrikt blev det nödvändigt att öka antalet valförrättare. Måhända skulle även försättningsarna för valdistriktsindelningen på sina håll påverkas. Utbildningen av valförrättare fick ökas. Det är därför ovisst om några avsevärda besparingar skulle göras. Därtill kommer att man redan nu, särskilt i storstadsområdena, har betydande svårigheter att rekrytera valförrättare. Av anförda skäl är kommittén inte beredd att föreslå att poströstningen på valdagen skall slopas och att väljare istället skall få avlämna sin röst i främmande valdistrikt.

Ett tänkbart alternativ till motionärernas förslag skulle vara att begränsa poströstningen på valdagen. Som framgår av postverkets rapporter har huvuddelen av postkontoren, närmare 2 000 av cirka 2 200, öppet under två entimmarsperioder på valdagen, vanligen kl. 10.00 - 11.00 och 15.00 - 16.00. Totalt är kostnaderna på valdagen cirka 2,2 milj. kr. och omkring 1 milj. kr. skulle kunna sparas om flertalet postkontor hölls öppna under endast ett pass på valdagen. Utan nämnvärda kostnader skulle f.ö. detta pass kunna förlängas något eftersom röstmottagarna, enligt gällande avtal, skall ha ersättning för minst tre timmar vid varje arbetstillfälle.

Effekterna av en begränsning av poströstningen på valdagen kan till en del bedömas av en undersökning som postverket genomförde i samband med 1980 års folkomröstning. Vid 50 postkontor av varierande storlek undersöktes när poströstningen ägde rum under söndagen. Det visade sig att närmare 2/3 av poströsterna mottogs under eftermiddagstimmen.

Enligt kommitténs mening är det väl tveksamt om ett slopande av poströstningen på valdagens förmiddag i praktiken skulle innebära någon begränsning att tala om vad gäller väljares möjligheter att delta i val. För den som oförutsett får förhinder att inställa sig i sin vallokal finns det ju likväl som reserv möjlighet att poströsta under eftermiddagen. Emellertid får det antas att nu tillämpade tider för poströstning vunnit viss hävd i väljarnas medvetande. Därför bör man inte utan vägande skäl ändra på dessa tider. Besparingarna som skulle kunna göras genom den diskuterade inskränkningen är av mycket ringa betydelse om man ser till de totala kostnaderna för val. Kommittén har därför inte funnit skäl att föreslå någon begränsning vad gäller det obligatoriska öppethållandet på postkontor under valdagen.

Antalet poströster på valdagen år 1991 var som nämnts 45.991. Enligt de undersökningar som gjorts har det visat sig att ca 48 % av dem som utnyttjade möjligheten att rösta på posten under valdagen röstade i sin hemkommun. Hälften av valdagens poströster kom alltså från väljare som rimligen borde ha kunnat röstat i sin vallokal. Någon undersökning av varför dessa väljare röstar på posten i stället för i sin vallokal har inte gjorts. Ett skäl som har förts fram är att Postens lokaler ofta är mer handikappanpassade än vissa vallokaler. För rörelsehindrade personer som vill rösta på valdagen blir det därför lättare att rösta på posten. Ett annat skäl som har förts fram har att göra med att vissa väljare ogillar att "löpa gatlopp" mellan partiernas valsedelsutdelare och att bli utsatta för de penninginsamlingar som ofta förekommer i anslutning till vallokalerna.

När det gäller frågan om handikappanpassning av vallokaler framhåller RSV ständigt i sina anvisningar till valnämnderna att de vallokaler som inte är handikappanpassade bör ersättas med andra, lämpligare lokaler. Frågan om handikappanpassning av de lokaler som används som vallokaler är således väckt och en utveckling i positiv riktning torde också pågå. Det är naturligtvis viktigt att alla väljare skall få möjlighet att utöva sin rösträtt. Mot bakgrund av att frågan om handikappanpassning av vallokaler pågår och att det beträffande dessa väljare dessutom finns möjligheten att i stället rösta på posten dagarna före valdagen bör detta skäl inte hindra att man slopar den allmänna röstmottagningen på posten under valdagen. När det sedan gäller de andra skäl som förts fram kan vi inte se att de har den tyngd att röstning på posten på valdagen redan av dessa skäl bör behållas.

Med hänsyn till att 48 % av dem som röstat på posten under valdagen röstade i sin hemkommun kan antalet väljare som röstat utanför den egna kommunen under valdagen 1991 uppskattas till omkring 23.000. Om man slopar den obligatoriska röstmottagningen på posten under valdagen utan att ersätta den med annan röstmottagning skulle det innebära en försämring av servicen för de väljare som inte befinner sig i sin hemkommun under valdagen. En sådan försämring kan leda till att valdeltagandet sjunker. Denna grupp bör därför erbjudas möjlighet att rösta i vallokal i den kommun där de befinner sig på valdagen. En sådan lösning skulle t.o.m. leda till en bättre service för den aktuella gruppen eftersom vallokalerna har avsevärt längre öppettider än postkontoren. 1978 års vallagskommitté diskuterar, se ovan, också om man i stället för att helt slopa röstningen på posten under valdagen skulle inskränka röstningen till eftermiddagen. En viss besparing torde uppkomma om öppethållandet på posten begränsades på det sättet. Som vi konstaterat ovan skulle en röstmottagning i vallokal leda till att den kategori väljare det är frågan om, kommer att kunna erbjudas en bättre service under valdagen än f.n. om röstmottagningen i stället sker i vallokal. Mot bakgrund av detta vill vi inte föreslå en förändring av Postens röstmottagning till att bara avse t.ex. ett utökat eftermiddagspass.

Röstmottagningen i en vallokal i en annan kommun bör inte skilja sig från vad som är normalt i en vallokal bortsett från att rösten måste hållas avskild och inte läggas ner i valurnan. Vad som krävs är däremot att det finns en organisation som tar hand om dessa röster och överlämnar dem till Posten för att sändas till rätt valnämnd. En sådan beredskap finns i de flesta kommuner redan idag. Bakgrunden till det är det stora antalet poströster. Det går inte att undvika att Posten sänder enstaka poströster till fel kommun. Många valnämnder sorterar inte de poströster som kommit in till valnämnden efter hand som de kommer till valnämnden utan all sortering sker under lördagen före valdagen. De felsända poströsterna upptäcks av valnämnden först under denna sortering. Det förekommer också att de felsända poströsterna sorteras in bland poströsterna som sänds ut till vallokalerna. I dessa fall upptäcks misstaget först vid granskningen under valdagen. I båda dessa fall måste poströsterna överlämnas till Posten på måndagen efter valdagen för att sändas till rätt kommun.

Mottagningen av röster från andra kommuner bör begränsas till ett eller ett par distrikt i varje kommun. Detta kan naturligtvis leda till att antalet valförrättare vid dessa distrikt måste öka. När det gäller rekryteringen av dessa valförrättare torde det här finnas möjlighet för valnämnderna att engagera ett visst antal av de personer som varit röstmottagare vid Posten men som inte längre kommer att engageras där. Detta bör t.ex. kunna underlätta rekryteringen av valförrättare i de stora kommunerna.

Valförrättarna i de distrikt där mottagning av främmande röster skall ske bör ges särskild utbildning. Några större, särskilda utbildningsinsatser för valförrättare utöver dem som normalt sker inför allmänna val lär dock inte bli nödvändiga. Kostnaderna för ett ökat antal valförrättare och med ett system med röstmottagning i främmande kommun bör trots allt bli begränsade. Övervägande ekonomiska skäl talar således för att föra över denna röstmottagning till vissa vallokaler.

För att undvika de problem som kan uppstå om väljare som är folkbokförda i kommunen utövar sin rösträtt i vissa centralt belägna valdistrikt bör möjligheten att rösta i främmande vallokal begränsas till att gälla den som vistas *utanför* den egna kommunen. Möjligheten att rösta i en "främmande" vallokal bör således inte gälla den som är hemmahörande i kommunen. En sådan väljare bör hänvisas till den "egna" vallokalen. Någon generell ökning av antalet valförrättare i vissa centralt belägna distrikt blir därför inte nödvändig på grund av möjligheten att rösta i främmande vallokal utan ökade resurser kan, som tidigare sagts, komma att behövas endast i de vallokaler där valnämnden bestämt att sådan röstmottagning skall äga rum. I vissa glesbygdskommuner med stora geografiska avstånd kan begränsningen att den som är folkbokförd i kommunen inte får rösta i "främmande" vallokal sägas innebära en försämrad service; väljaren kan ha kortare väg till postlokalen än till sin vallokal. Denna olägenhet kan dock inte sägas vara av den art att man i stället bör tillåta för kommuninvånarna att rösta i vilken

vallokal som helst. En sådan lösning kan nämligen medföra att kommunernas planering av röstmottagningen försvåras och kan dessutom innebära att underlaget för det preliminära valresultatet blir sämre. Om det inte räcker att kommunen erbjuder valskjuts bör man i dessa fall kunna inrätta ett tillfälligt postkontor för röstmottagning under valdagen. På längre sikt kan också den typ av "ambulerande" röstmottagning som vi föreslår skall prövas under valen 1994 vara ett sätt att lösa röstmottagningen, se avsnitt 11.1.2.

När väljaren röstar i sitt eget valdistrikt prickas han av i röstlängden, något röstkort är inte nödvändigt. Om han inte finns i röstlängden bör man kräva att han har röstkort. Om han hör till ett annat valdistrikt inom kommunen, behövs röstkortet för att man skall kunna hänvisa honom till rätt vallokal i kommunen. Om han hör hemma i en annan kommun behövs röstkortet för att avgöra vilka val väljaren har rösträtt i och för att rösten skall kunna sändas till rätt valnämnd.

Poströster som avges under valdagen sänds enligt nuvarande regler genom Postens försorg till resp. valnämnd. Distributionen av de röster som avgivits i en vallokal i en annan kommun bör ske på samma sätt som idag. Detta innebär att valnämnden överlämnar dessa försändelser till Posten för vidare befordran. Kostnaden för denna distribution bör också i fortsättningen bäras inom ramen för det allmänna valanslaget, dvs. ersättas av staten.

I dagens system granskas de röster som lämnats på posten under valdagen av valnämnden vid den s.k. onsdagsräkningen. I resonemangen ovan har vi utgått från att omkring 50 % av dem röstar på posten under valdagen röstar i den egna kommunen. Om man slopar poströstning på valdagen och kombinerar med en möjlighet för väljare som befinner sig utanför sin egen kommun att rösta i vallokal i annan kommun bör detta leda till att antalet röster som tagits emot i andra kommuner och som skall hanteras av valnämnderna på onsdagsräkningen blir lägre. En avgörande fördel med detta är att det preliminära resultatet som tas fram i vallokalerna under valnatten bättre kommer att överensstämma med det slutliga valresultaten.

En risk med konstruktionen är emellertid att antalet röster som varje valnämnd har att hantera vid onsdagsräkningen kan bli så litet att man inte kan bevara valhemligheten vid denna förrättning.

Enligt gällande bestämmelser skall valnämnden vid onsdagsräkningen granska de poströster som valförrättarna i valdistrikten bedömt som ogiltiga enligt 13 kap. 3 - 5 §§ vallagen. Nämnden skall också granska poströster som inte blivit granskade i valdistrikten under valdagen. Till den sistnämnda kategorin hör de röster som lämnats hos posten under valdagen men också sådana röster som avgivits tidigare men som inte distribuerats till vallokalerna innan röstningen avslutats där, dvs. före kl. 20.00 under valdagen. Det kan också förekomma att poströster kommer från valnämnder i andra kommuner. Poströster kan, som tidigare nämnts, ha sorterats fel i den första hanteringen. Vid onsdagsräkningen granskar valnämnden också inkomna brevröstningsförsändelser, dvs. röster som,

enligt de särskilda regler som gällde därom vid valen år 1991, avsänts med brev från väljare i Tyskland eller Schweiz.

Vid onsdagsräkningen år 1991 omfattade, enligt uppgifter som RSV inhämtat av länsstyrelserna, granskningen i 10 kommuner färre än 26 röster. Beträffande 9 av landets 286 kommuner saknas uppgifter. Det lägsta antalet röster som granskades i de kommuner som redovisats var 12. Hur rösterna fördelade sig emellan brevröster, poströster som underkänts i valdistrikten och sena poströster framgår av tabellen nedan. Det rör sig här i samtliga fall om små kommuner. En förändring av röstmottagningen under valdagen kunde vid valen 1991 ha lett till att t.ex. valnämnden i Malå kommun haft ca 7 röster att granska. Se nedanstående tabell.

Kommun	Brevröster	Underkända	Sena poströster
Ydre	0	2	15
Ödeshög	0	3	22
Aneby	1	0	25
Essunga	0	3	22
Storfors	0	1	19
Kungsör	0	3	13
Norberg	1	2	22
Malå	0	2	10
Norsjö	0	11	15
Åsele	0	1	16

Om några av dessa röster inte skulle godkännas torde detta innebära en viss risk för att man skulle fått svårt att bevara valhemligheten.

Intresset av att hålla kostnaderna för valförfarandet nere och att så snabbt som möjligt få ett så korrekt valresultat som möjligt kan här sägas stå i motsättning till intresset att värna väljarnas valhemlighet. Vi bedömer risken för att väljarnas valhemlighet inte skall kunna upprätthållas under onsdagsräkningen som mycket liten. Den är i vart fall inte av den storleken att de kan motivera de kostnader som en dubbel organisation för röstmottagning för med sig. Allmän röstmottagning på posten under valdagen bör därför kunna slopas. Som tidigare sagts bör det dock även i fortsättningen finnas möjlighet att inrätta ett särskilt postkontor för röstmottagning i t.ex. glesbygdsområde.

10 Röstning i utlandet

10.1 Gällande rätt

10.1.1 Röstmottagning genom utlandsmyndigheterna

För de väljare som vistas utomlands anordnas vid de allmänna valen röstmottagning på svenska beskickningar och konsulat. Regler om sådan röstmottagning finns i 10 kap. 7 - 11 §§ vallagen.

Röstning sker hos de svenska utlandsmyndigheter som RSV bestämmer efter samråd med utrikesdepartementet. Röstmottagare är, enligt 10 kap. 10 § vallagen, chefen för utlandsmyndigheten eller den som han bestämmer.

Efter beslut av chefen för en röstmottagningsmyndighet utomlands kan *särskild röstmottagning* anordnas på orter där det finns ett större antal svenska medborgare men där röstmottagningsmyndighet saknas. Särskild röstmottagning kan således komma ifråga på svenska byggarbetsplatser, på avlägsna eller isolerade orter, orter med större turiskoncentration, kursorter, orter där svenska FN-bataljoner är stationerade etc.

Enligt vad som tillämpas f.n. krävs minst 10 -15 röstberättigade personer för att särskild röstmottagning skall anordnas. Omständigheterna i det enskilda fallet kan dock vara sådana att röstmottagning kan komma i fråga även för mindre grupper. Vid 1991 års val anordnades röstmottagning på omkring 300 platser. Av dessa var omkring 30 stycken särskilda röstmottagningsställen. I USA fanns möjlighet att rösta på 35 platser varav 8 stycken var särskilda röstmottagningsställen. Som exempel kan nämnas att särskild röstmottagningsställe inrättades i Svenska Kyrkans lokaler i New York men också hos en privatperson i Greensboro.

10.1.2 Brevröstning

Sedan 1956 års val har någon röstmottagning inte kunnat genomföras hos de svenska utlandsmyndigheterna i Schweiz och sedan 1979 års val inte heller i Tyskland.

Sedan Tyskland accepterat att utländska medborgare deltar i val i sina hemländer genom att sända sina valsedlar till hemlandet med posten, s.k. brevröstning, beslöt riksdagen inför 1982 års val att som en försöksverksamhet införa brevröstning för de röstberättigade som vistades i Tyskland (prop. 1981/82:224). Inför 1985 års val infördes motsvarande be-

stämmelser om en tidsbegränsad lag om brevröstning i Förbundsrepubliken Tyskland (prop. 1984/85:119). Också vid 1988 års val kunde brevröstning ske från Tyskland. Bestämmelserna om brevröstning gällde då inte enbart ordinarie val utan också om ett extra val eller omröstning skulle infalla under perioden fram till nästa ordinarie val. Inför 1991 års ordinarie val beslöt riksdagen att brevröstning skulle vara möjlig inte bara från Tyskland utan också från Schweiz. Bakgrunden till denna ändring var att Schweiz, som sedan år 1956 inte tillåtit att en utländsk medborgare utfört någon valhandling på schweiziskt territorium, beslutat tillåta brevröstning. Röstning vid svenska utlandsmyndigheter i Schweiz tillåts fortfarande inte.

Genom särskild lagstiftning, senast lagen (1991:189) om brevröstning i Förbundsrepubliken Tyskland och Schweiz, har det därför föreskrivits att väljare som befinner sig i dessa stater skall kunna lämna sina röster genom brevröstning. Lagen är tidsbegränsad och gäller till utgången av år 1994. Det förutsätts inte att väljaren finns upptagen i den särskilda röstlängden, se avsnitt 7. Motsvarande gäller f.ö. den röstmottagning som sker genom de svenska utlandsmyndigheterna. RSV har skickat särskild information om brevröstning, tillsammans med valmaterial för sådan röstning, till de väljare som finns upptagna i den särskilda röstlängden och har adress till Tyskland resp. Schweiz.

Tyskland har numera förklarat sig kunna tillåta röstmottagning vid svenska utlandsmyndigheter. En förutsättning för ett sådant tillstånd är att man från svensk sida ansöker om detta minst sex månader före valet.

För brevröstning gäller följande. Väljaren skall själv lägga in sin valsedel i ett innerkuvert. I närvaro av två vittnen skall han därefter lägga ner innerkuvertet i ett ytterkuvert och klistra igen detta. På ytterkuvertet skall väljaren, på heder och samvete, intyga att han har gjort på detta sätt och att försändelsen ställts i ordning i Tyskland resp. Schweiz. Väljaren skall också på ytterkuvertet ange den dag som brevrösten har gjorts i ordning. Han skall också ange sitt personnummer.

På ytterkuvertet skall två vittnen skriftligen intyga att väljaren själv har undertecknat försäkran och att de inte känner till något förhållande som strider mot de uppgifter som väljaren lämnat på ytterkuvertet. Vittnenas adress skall anges på ytterkuvertet. Vittnena skall ha fyllt arton år. Väljarens make eller barn eller makens barn får inte vara vittne.

Ytterkuverten skall sedan läggas i ett omslagskuvert tillsammans med väljarens röstkort. Omslagskuvertet skall också klistras igen. Det skall sändas som vanligt brev till valnämnden i den kommun där väljaren är upptagen i allmän röstlängd eller, om väljaren är upptagen i särskild röstlängd, till valnämnden i den kommun där den särskilda röstlängden skall finnas tillgänglig. Uppgift om rätt valnämnd finns på röstkortet.

Vid ordinarie val eller folkomröstning får väljaren inte göra i ordning sin brevröstningsförsändelse tidigare än 24 dagar före valdagen. Sista dagen för att göra i ordning brevrösten är dagen före valdagen. Vid andra val får försändelsen vara daterad tidigast tjugo dagar före valdagen.

När brevröst kommer in till valnämnden skall nämnden anteckna detta i ett särskilt protokoll. Granskning och rösträkning av brevrösterna sker sedan vid valnämndens s.k. onsdagsräkning. Valnämnden skall vid sin granskning bl.a. kontrollera att omslagskuvertet har avlämnats för postbefordran i Tyskland eller Schweiz. Denna kontroll sker med hjälp av poststämpeln på omslaget. Med hjälp av poststämpeln kontrolleras också att brevrösten inte har lämnats senare än dagen före valdagen.

Vid 1985 års val röstade 2.235 väljare genom brevröstning från Tyskland, valet därpå 1.916 och vid 1991 års val röstade 2.966 väljare genom brevröstning från Tyskland och Schweiz. Trots de informationsinsatser som görs från RSV är andelen underkända brevröster stor, 8 % år 1985, 13 % år 1988 och 12,2 % år 1991. De fel som förekommer är att röstkort saknas, att ytterkuvertet inte varit igenklippt och att datum på ytterkuvertet saknats eller varit felaktigt. Det förekommer också att det av poststämplarna inte gått att utläsa att brevrösten är avsänd i Tyskland resp. Schweiz eller att poststämpel saknas. I vissa fall har detta att göra med att brevrösterna inte skickats med ordinarie post utan som kurirpost. Samtliga dessa fel kan upptäckas först vid valnämndens granskning vid den s.k. onsdagsräkningen.

10.1.3 Röstning på fartyg

Röstmottagning anordnas också på svenska fartyg i utrikes fart. Det är RSV som bestämmer på vilka fartyg röstning skall anordnas. Rätt att rösta på fartyg har den som tillhör fartygets besättning eller annan personal på fartyget eller är passagerare på fartyget. Röstmottagare är fartygets befälhavare eller den han utser. Reglerna för röstning och röstmottagning på fartyg motsvarar i huvudsak reglerna för röstmottagning vid utlandsmyndighet eller på postkontor.

10.2 Överväganden och förslag

10.2.1 Utgångspunkter

Enligt våra tilläggsdirektiv (Dir. 1992:49) bör man söka underlätta för utlandssvenskarna att använda sig av den rösträtt som de i princip är tillerkända. De åtgärder som nämns är att förenkla reglerna när det gäller att bli upptagen i den särskilda röstlängden eller att utvidga möjligheterna till brevröstning. Ett förslag till hur reglerna kring den särskilda röstlängden kan förenklas lämnar vi i avsnitt 7. En annan möjlighet som bör övervägas är att utvidga utlandsmyndigheternas röstmottagning. Reglerna för röstning på svenska fartyg i utrikes fart kommer vi inte att behandla närmare i det följande.

10.2.2 Bör möjligheterna till brevröstning utvidgas?

Som framgått ovan var bakgrunden till att man införde en möjlighet att brevrösta i Tyskland och Schweiz att det inte varit formellt möjligt att anordna röstmottagning vid de svenska utlandsmyndigheterna där. För att göra det praktiskt möjligt för dem som vistas i dessa länder att rösta infördes möjligheten till brevröstning.

I avsnitt 7 föreslår vi att reglerna kring den särskilda röstlängden förenklas. I våra tilläggsdirektiv sägs att ett annat sätt att förenkla för utlandssvenskarnas valdeltagande kan vara att utvidga möjligheterna för dem att använda sig av brevröstning.

Införande av brevröstning som en generell möjlighet skulle, som 1984 års Rösträttskommitté påpekade, innebära ytterligare ett förfarande som strider mot vårt valsystems grundläggande principer. För att denna möjlighet skall införas bör det finnas mycket tungt vägande skäl till det. Skälet för att införa en generell möjlighet till brevröstning för alla svenska i utlandet är att valdeltagandet för dem i hög grad skulle underlättas. Frågan om en mera generell möjlighet till brevröstning behandlades av 1984 års rösträttskommitté i huvudbetänkandet (SOU 1984:11) Rösträtt och medborgarskap. När det gäller möjligheterna till brevröstning framhöll kommittén att det svenska valsystemets två grundprinciper, nämligen att röstning skall ske vid personlig inställelse inför valförrättaren i det valdistrikt där väljaren är uppförd i röstlängden och att väljaren själv skall lämna sin valsedel till valförrättaren eller röstmottagaren. Dessa principer hänger samman med de höga krav på tillförlitlighet som ställs på valförandet. Vad det handlar om är att det måste finnas garantier för att valen sker under former som tryggar valhemligheten.

Kommittén konstaterar att det samtidigt har ansetts angeläget att alla kategorier av röstberättigade skall få praktiska möjligheter att delta i val. Ett antal avsteg har därför gjorts från de två grundprinciperna. Väljare kan rösta på posten, hos utlandsmyndighet eller på fartyg. I samtliga dessa fall krävs att röstningen genomförs på sådant sätt att valhemligheten garanteras. Väljaren skall också lämna valsedeln till en särskilt utsedd röstmottagare. Undantag från kravet på personlig inställelse finns när det gäller röstning genom valsedelsförsändelse. När det gäller den brevröstning som har anordnats från Tyskland och Schweiz ställs, av naturliga skäl, inte något krav på personlig inställelse inför en röstmottagare.

Kommittén konstaterade att erfarenheterna av brevröstningen utvisade att det inte är något större administrativt problem att hantera brevrösterna. Kommittén ansåg dock att andelen underkända röster var stor.

När det gäller frågan om möjligheterna till brevröstning nu bör utökas så kan, som redan 1984 års rösträttskommitté konstaterade, framhållas att administrationen av brevröster inte innebär några egentliga administrativa problem. Vad som förorsakat vissa problem är kravet på att brevrösterna måste vara poststämplade i resp. land; om försändelsen är

poststämplad i Sverige eller saknar poststämpel utgör det grund för att underkänna rösten.

Brevröstning innebär emellertid vissa principiella problem. För att ett berättigat krav på skydd för väljarnas valhemlighet skall kunna upprätthållas uppställs vissa formkrav när det gäller hur en brevröst skall få anordnas. Motsvarande krav ställs f.ö. beträffande valsedel/försändelser. Formella krav innebär emellertid alltid en risk för att en röst slutligen blir underkänd. Trots att RSV inför varje val där brevröstning har förekommit sänt särskilt informationsmaterial direkt till de berörda väljarna har andelen underkända brevröster inte minskat i någon nämnvärd mån. Trots dessa omfattande informationsinsatser är, som framgått ovan, andelen underkända röster fortfarande oacceptabelt hög. De fel som ofta förekommer är att röstkort saknas, att ytterkuvertet inte varit igenklippt eller att datum saknas på ytterkuvertet.

Vårt förslag när det gäller den särskilda röstlängden leder till att det inte längre blir möjligt att sända röstkort till dem som finns i röstlängden. Det blir då inte heller möjligt att skicka denna typ av information direkt till väljarna. Informationen får i stället lämnas på motsvarande sätt som övrig information om röstmottagning m.m. Även om de formella kraven mjukas upp något kommer risken för att ett stort antal brevröster skulle komma att underkännas att finnas kvar. Detta hänger samman med att väljaren när det gäller brevröstning inte blir uppmärksam på eventuella formella fel innan han sänder iväg sin brevröst, vilket han hade blivit vid en normal röstmottagning.

Ett annat problem hänger samman med säkerheten i den internationella postgången. En generell möjlighet att brevrösta från alla delar av världen skulle leda till att risken ökar för att vissa röster förkommer i posthanteringen. Båda dessa problem kan således leda till att säkerheten i valförfarandet blir sämre. Denna konsekvens skall vägas mot de fördelar som en generell brevröstning innebär för svenskar i utlandet.

Vid 1991 års val anordnades röstmottagning vid ett stort antal utlandsmyndigheter. Som framgått ovan intar utlandsmyndigheterna en mycket generös attityd när det gäller anordnandet av särskild röstmottagning. Trots dessa generösa regler finns det ett antal utlandssvenskar, kanske särskilt i de inre delarna av USA, som bor mycket långt från närmaste röstmottagningställe. Avstånden kan i vissa fall vara mer än 50 mil. För dessa utlandssvenskar blir det dyrt eller till och med praktiskt omöjligt att utöva sin rösträtt. Med hänsyn till den praxis som tillämpas när det gäller anordnandet av röstmottagning i utlandet torde antalet väljare som utesluts från möjligheten att rösta vara relativt litet. Från denna grupp utlandssvenskar finns det dock ett starkt intresse att få möjlighet att brevrösta.

Detta intresse bör sättas i relation till de krav man bör ställa på valförfarandet. Man måste ställa höga krav på säkerhet. Man kan då inte acceptera att en stor andel av väljarnas röster kommer bort eller att de riskerar att bli underkända av formella skäl. Det bör här vara ett grundläggande krav att varje röst som avgivits så långt som möjligt skall

ligga till grund för det slutliga valresultatet. Den väljare som lämnat en röst skall helt enkelt kunna utgå ifrån att hans röst kommer att räknas. Mot bakgrund av att några informationsinsatser direkt till dessa väljare inte kommer att vara möjlig och med hänsyn till de erfarenheter som finns när det gäller brevröstning torde man kunna utgå ifrån att en stor del av brevrösterna riskerar att underkännas. Som vi kommer att utveckla nedan anser vi nämligen inte att man bör slopa samtliga formföreskrifter när det gäller brevröstning.

Mot en generell möjlighet att brevrösta kan resas inte bara principiella invändningar. Det kan finns också invändningar av mera praktisk natur.

Antalet brevröster kommer att öka. För att det preliminära valresultatet som tas fram under valnatten skall ligga så nära det slutliga resultatet som möjligt bör man överväga att brevrösterna skall granskas och räknas i vallokaler och inte, som nu är fallet, vid valnämndens onsdagsräkning. Att lägga denna uppgift på valförrättarna under valdagen förefaller vara mindre lämpligt. Det skulle kräva att valförrättarna utbildades för att göra denna granskning samtidigt som det vid ett stort antal valdistrikt bara kommer att förekomma ett litet antal brevröster.

På grund av dessa skäl ställer vi oss mycket tveksamma till att införa en generell möjlighet för utlandssvenskar att brevrösta. Vår inställning till en generell brevröstning i utlandet har emellertid också att göra med vår syn på valhandlingen. Som vi tidigare påpekat är det för valets tillförlitlighet väsentligt att arrangemangen kring röstningen är sådana att väljarens valhemlighet garanteras. Detta gäller både att väljaren skall beredas möjlighet att, utan insyn av annan, ställa i ordning sin valsedel och den fortsatta hanteringen av väljarens röst. Vittneskravet vid brevröstning är avsedd för att så långt som möjligt upprätthålla kravet på valhemlighet vid denna typ av röstning. Samma garantier som vid en normal röstmottagning kan däremot inte lämnas. Om man accepterar att utlandssvenskar generellt kan få rösta genom brevröstning av det enda skälet att denna form av röstning framstår som smidig och enkel för väljaren måste man samtidigt ställa sig frågan varför inte motsvarande sätt att rösta skulle kunna accepteras vid röstning inom landet. Skälet till detta är att man med en sådan röstning inte kan garantera väljarens valhemlighet och att man då inte kan upprätthålla valens tillförlitlighet.

Sammanfattningsvis vill vi f.n. inte föreslå någon generell möjlighet att brevrösta från utlandet. Om det i något land inte finns någon formell möjlighet att anordna ordinär röstmottagning genom de svenska utlandsmyndigheterna blir man däremot nödsakad att godta brevröstning.

Något alternativ till brevröstning finns f.n. inte för dem som befinner sig i Schweiz. Tysklands förändrade inställning till röstmottagning vid de svenska utlandsmyndigheterna kommer däremot att leda till att traditionell röstmottagning kommer att kunna anordnas där vid ordinarie val. Vi föreslår därför att brevröstning från väljare som befinner sig i Tyskland slopas.

10.2.3 Bör fler särskilda röstmottagningsställen inrättas?

När det gäller utlandsmyndigheternas anordnande av röstmottagning så finns det inte några detaljerade bestämmelser om när röstmottagning skall anordnas. Utlandsmyndigheterna och RSV tillämpar en mycket generös praxis. Fördelarna med att utöka denna service åt de svenska väljarna i utlandet bör i varje enskilt fall vägas mot de kostnader som uppkommer för röstmottagningen. Det kan därför inte anses rimligt att i vallagen föreskriva att ett särskilt röstmottagningsställe skall inrättas om det finns fler än ett visst antal väljare som kan utnyttja denna möjlighet. Någon sådan föreskrift vill vi därför inte föreslå. Detta innebär inte att vi anser att den praxis som tillämpas bör inskränkas. Tvärt om anser vi att man också i fortsättningen bör inta en mycket generös attityd när det gäller anordnande av röstmottagning i utlandet. I de fall där röstmottagning, trots en sådan generös attityd, inte kan anordnas får man enligt vår mening acceptera att möjligheten att rösta blir begränsad.

10.2.4 Bör reglerna för brevröstning förenklas?

Andelen underkända brevröster hänger, som tidigare påpekats, samman med de formella krav som uppställs vid anordnandet av dessa röster. Kravet på att röstkort skall bifogas infördes för att skapa tillfredsställande garantier för väljarens identitet och för att försändelsen skall ha lämnats med hans vilja (prop. 1981/82:224 s. 11). Med den ordning som vi föreslår när det gäller den särskilda röstlängden kommer något röstkort inte att automatiskt kunna skickas ut till väljare som finns i utlandet. Kravet på att röstkortet skall bifogas brevrösten skall dock behållas. Skälet till detta är att det vid brevröstning inte finns något annat sätt att kontrollera att väljaren är den han utger sig för att vara. Detta innebär att den som vill brevrösta från Schweiz måste beställa ett röstkort. Detta kan givetvis uppfattas som en olägenhet för väljaren. Denna olägenhet kan dock minimeras genom lämplig information efter samråd mellan RSV och berörd utlandsmyndighet, som ju enligt vårt förslag endast finns i Schweiz.

Frågan är om man kan lätta på något annat av dessa krav för att därigenom minska risken för underkännande.

De föreskrifter som finns när det gäller brevröster överensstämmer i stort med var som gäller för röstning med valsedelsförsändelse. Väljaren skall själv lägga ner valsedel i innerkuvert och han skall i närvaro av två vittnen lägga ner innerkuvertet i ett särskilt ytterkuvert för brevröstning. Ytterkuvertet skall klistras igen. På ytterkuvertet skall väljaren intyga på heder och samvete att röstningen gått till på detta sätt och att försändelsen gjorts i ordning i det land från vilket det är tillåtet att brevrösta, vid 1991 års val Tyskland och Schweiz. Han skall också anteckna sitt personnummer och den dag som försändelsen ställts i ordning.

Vittnena skall skriftligen intyga att väljaren själv skrivit på försändelsen och att de inte känner till något förhållande som strider mot de uppgifter som väljaren lämnat. Ytterkuvertet skall läggas i ett särskilt kuvert, omslag, som tillhandahålls av RSV.

När det gäller formföreskrifterna för brevröstning bör man så långt möjligt ha samma regler som när det gäller röstning med valedelsförsändelse. Som tidigare nämnts är vittneskravet vid brevröstning avsedd för att så långt som möjligt upprätthålla kravet på valhemlighet vid denna typ av röstning. Motsvarande krav finns när det gäller röstning med valedelsförsändelse. Vittnena kan sägas i detta moment ersätta valförrättare eller röstmottagare. Med hänsyn till kravet på tillförlitlighet bör man inte ta bort denna föreskrift.

Kravet på att ytterkuvertet skall vara igenklistrat hänger samman med att väljarens valhemlighet skall kunna garanteras i den fortsatta hanteringen av försändelsen. Inte heller detta krav bör tas bort.

I fråga om kravet på datumangivelse på ytterkuvertet så skall detta ses mot bakgrund av att brevröst bara får ställas i ordning under en viss tidsperiod. Vid ordinarie val till riksdagen är tidsgränsen 24 dagar före valdagen och vid andra val 20 dagar före denna dag. Brevröst får inte vara iordningställd senare än dagen före valdagen. I 2 § brevröstningslagen sägs att brevröst skall anses vara avgiven den dag då den är poststämplad.

I överensstämmelse med vad vi föreslagit beträffande röstning med valedelsförsändelse så bör väljaren på ytterkuvertet kunna intyga att han har ställt i ordning brevrösten inom den angivna tiden. Genom denna ändring kan man i vart fall uppnå en viss sänkning av andelen underkända brevröster framför allt i de fall där väljaren av misstag skrivit fel datum.

11 Försöksverksamhet vid 1994 års val

11.1 Valdistriktsindelning och röstmottagning

11.1.1 Ansvaret för institutionsröstningen

Förtidsröstning genom posten kan, som nämnts, ske på tillfälliga postkontor. Sådana postkontor kan, efter samråd med valnämnden och med vårdinrättningen, inrättas på sjukhus, ålderdomshem, kriminalvårdsanstalt eller liknande vårdinrättningar. Tillfälliga postkontor för röstmottagning får inrättas tidigast sju dagar före valdagen. I regel inrättas tillfälliga postkontor för röstmottagning på denna typ av institutioner på söndagen före valdagen. Liksom när det gäller röstning på ordinarie postkontor är det posten som ensam ansvarar för röstningens genomförande. Posten kan dock begära att valnämnden utser ett visst antal personer att biträda postens röstmottagare vid institutionsröstningen. Även i de fall valnämnden utser sådana biträden är det posten som ansvarar för röstmottagningen.

Antalet väljare som röstar vid institutionsröstning har vid de senaste valen uppgått till omkring 40.000. Vid 1991 års val röstade 39.840 personer vid olika typer av institutioner. De flesta eller omkring 38.500 av dessa röstade vid sjukvårdsinrättningar, ålderdomshem och servicehus.

Kostnaderna för röstmottagningen vid institutioner söndagen före valdagen uppgick vid 1988 och 1991 års val till 4,2 resp. 5,8 milj. kr.

Röstningen vid institutioner, framför allt vid ålderdomshem, servicehem eller sjukhus, har ibland utsatts för kritik. Denna röstning genomförs många gånger i lokaler som är mindre lämpliga för röstning vilket leder till praktiska problem bl.a. vad gäller tillgänglighet och möjlighet att anordna avskilda platser för röstningen. Det är emellertid inte bara lokalernas utformning som föranleder problem. De väljare som finns på sjukhem, servicehem och ålderdomshem tillhör i allt större utsträckning en kategori som inte klarar ett eget boende med stöd från den kommunala hemtjänsten. Patienterna är ofta sängliggande eller rullstolsbundna. De är därför i stort behov av hjälp på grund av fysiska handikapp men många gånger beror hjälpbehovet på att de är senila. Allt detta leder till att dessa väljare har ett stort behov av biträde vid röstningen; de har svårt att hålla isär valsedlar från olika partier, de kan inte själva stoppa ner valsedlarna i kuverten m.m. Genomförande av röstning vid denna typ

av institutioner blir därför mycket komplicerad. Det kan också många gånger vara svårt att upprätthålla valhemligheten vid röstningen. Risken att denna grupp väljare utsätts av otillbörlig påverkan vid röstningen kan upplevas som stor, se Valprövningsnämndens beslut 1982:14 där besvären dock lämnades utan bifall eftersom utredningen inte gav stöd för att det förekommit sådan påverkan.

Det finns enligt vår mening anledning att ifrågasätta om inte ansvaret för institutionsröstningen bör överföras till kommunerna. Vad som talar i den riktningen är att det torde finnas stora fördelar i att samla ansvaret för att organisera och genomföra all röstmottagning i den kommunala valnämndens regi. Därigenom skulle man kunna få en effektivare organisation när det gäller röstmottagningen. Mot detta kan i och för sig anföras att den nuvarande ordningen tycks fungera väl. Erfarna postfunktionärer har använts som röstmottagare vilket har varit till fördel för röstningens genomförande. Det kan också finnas en fördel i ett gemensamt riksövergripande ansvar, mot bakgrund av att de berörda institutionerna har olika huvudmän.

Som nämnts i avsnitt 9.2 kan resultatet av Postlagsutredningens arbete bli att Postens roll valsammanhang omprövas. Det kan bli fråga om ett mer renodlat beställar - leverantörsförhållande. Utan att föregripa ett kommande ställningstagandet i frågan finns det skäl att försöksvis prova en modell där kommunen intar beställarrollen och då kan välja mellan att utföra uppgiften i egen regi eller köpa tjänsten av annan t.ex. Posten.

Vi föreslår därför att man vid valen år 1994 genom en försöksverksamhet enligt denna modell i samråd mellan posten, RSV och berörda kommuner där kommunen får detta ansvar.

Röstmottagningen bör genomföras på motsvarande sätt som f.n. Röstmottagarna kontrollerar röstkort och identitet, delar ut valkuvert och övervakar att röstningen genomförs på ett korrekt sätt. Väljarens valkuvert tas emot och läggs, tillsammans med röstkortet, i ett särskilt kuvert. De röster som inte hör till kommunen skall sändas till resp. valnämnd. De röster som avgivits vid institutionsröstningen och som hör till kommunen skall sorteras och distribueras till resp. valdistrikt för att där ingå i den preliminära rösträkningen på valdagen.

En sådan försöksverksamhet kräver undantag från reglerna i 10 kap. 2 § tredje stycket vallagen. De närmare föreskrifterna om försöksverksamheten bör lämnas av RSV.

11.1.2 Ambulerande röstmottagning, m.m.

Som framgått av avsnitt 3 är arvoden till valförrättarna den tyngsta posten när det gäller kommunernas kostnader för valens genomförande. Organisationen av röstmottagningen i glesbygden utgör dessutom ett speciellt problem. Det är mycket svårt att på ett rationellt sätt lösa frågan om rimlig servicenivå samtidigt som kravet på skydd av valhemligheten skall uppfyllas.

Det är angeläget att man söker finna lösningar på såväl kostnads- som serviceproblemen. En tänkbar lösning kan en s.k. ambulering röstmottagning vara. En annan att tillåta flera vallokaler med begränsat öppethållande i ett valdistrikt. Man skulle också kunna tänka sig att röstmottagningen skulle kunna ske på annat sätt t.ex. att röstmottagarna uppsöker väljarna och då för med sig valurnan. Innan dessa former av röstmottagning görs generella bör de genomföras på försök i vissa kommuner. Sådana försök kräver undantag från vissa bestämmelser om röstningen i 8 kap. men också vissa bestämmelser när det gäller röstning i vallokal i 9 kap. vallagen.

RSV skall kunna medge undantag från bestämmelserna i 8 kap. 1 - 3, 5, 6, 10 - 13 och 15 §§ samt 9 kap. 1 - 3, och 5 §§. Vid utarbetande av de närmare föreskrifterna om försöksverksamheternas genomförande är det naturligtvis viktigt att försöken kommer att genomföras på ett sådant sätt att väljarnas valhemlighet garanteras samtidigt som säkerheten i valförfarandet kan upprätthållas.

11.2 Undantag från reglerna om preliminär rösträkning och slutlig sammanräkning.

11.2.1 Maskinell räkning av valsedlarna

Som vi redovisat i avsnitt 4.3.5 rekommenderar vi för svenskt vidkommande att själva sammanräkningsproceduren sker med tekniska hjälpmedel.

De pappersvalsedlar som används bör anpassas till någon form av elektronisk avläsning. Därigenom kan man uppnå effektivitetsvinster i valförfarandets sammanräkningsfas.

Ett försök med optisk läsning av valsedlar påverkar inte möjligheterna att förtidsrösta. Genom en försöksverksamhet kan man få ett underlag för bedömningen vilka organisatoriska och ekonomiska konsekvenser ett system med maskinell sammanräkning kan få om det införs i hela eller vissa delar landet.

Denna försöksverksamhet bör genomföras vid 1994 års val i olika kommuner. Vid försökens genomförande bör man undersöka också om det med hjälp av optisk läsning av valsedlarna blir möjligt att samordna den preliminära rösträkningen och den slutliga sammanräkningen. Se avsnitt 11.2.2. Ett sätt att minska kommunernas kostnader för valförrättare är att liksom i Norge och Danmark göra mycket stora distrikt i större tätorter och att i dessa valdistrikt ordna en rationell röstmottagning. Detta förutsätter dock att problemen med rösträkningen kan lösas.

Genom försöken med optisk läsning eller försök med andra tekniska hjälpmedel bör rösträkningen kunna förenklas i sådan grad att man samtidigt vågar göra försök med riktigt stora distrikt. Det bör även här

vara RSV som i samråd med den regionala och kommunala valnämnden ger de närmare föreskrifterna om försöksverksamhetens genomförande.

11.2.2 Slutlig sammanräkning av den kommunala valnämnden

Som vi pekat på i avsnitt 3.4.3 kan en möjlighet till att bringa ned kostnaderna för valadministrationen vara att förändra ansvarsfördelningen när det gäller den preliminära rösträkningen och den slutliga sammanräkningen. Som vi sagt i anförda avsnitt kan en möjlig väg att rationalisera denna rösträkningsprocedur vara att göra på följande sätt.

Med början dagen efter valet skall de kommunala valnämnderna genomföra en slutlig sammanräkning av valsedlarna. Den kommunala valnämnden räknar alla giltiga, oförändrade valsedlar och delar upp dem efter listtyp. Ogiltiga valsedlar är de valsedlar som saknar partibeteckning t.ex. blanka valsedlar eller valsedlar som avsiktligt märkts. Med förändrade valsedlar menas valsedlar som innehåller strykningar, tillskrivna namn eller andra markeringar utan att valsedlarna skall räknas som "märkta".

Vi föreslår att länsstyrelserna ersätts av regionala valnämnder, se avsnitt 5. I försöksverksamheten skall den kommunala valnämnden behålla de oförändrade valsedlarna och överlämna de ogiltiga och förändrade valsedlarna till den regionala valnämnden tillsammans med ett protokoll över resultatet av den sammanräkning som gjorts av kommunens valnämnd.

En försöksverksamhet enligt denna modell skulle ge ett underlag för att bedöma om en sådan sammanräkning verkligen skulle innebära att det krävs mindre resurser för att göra den slutliga sammanräkningen. Man skulle också få ett underlag för att bedöma vilka ökade kostnader som skulle uppkomma för kommunerna.

11.2.3 Slutlig sammanräkning och mandatfördelning vid val till riksdagen

Den slutliga sammanräkningen innebär f.n att länsstyrelserna i första hand granskar och räknar valsedlarna. Röstfördelningen redovisas därefter på den s.k. listtypförteckningen. Denna förteckning upprättas för varje val och innehåller följande uppgifter.

- * Röstfördelning per lista inom varje parti
- * Antalet oförändrade valsedlar resp. förändrade för varje lista
- * Antalet partimarkerade valsedlar per parti
- * Antalet ogiltiga valsedlar
- * I förekommande fall antalet röster i gruppen "övriga partier"

Förteckningen lämnas därefter för registrering hos skattemyndigheten. Efter att länsstyrelsen kontrollerat de uppgifter som registrerats ADB-bearbetas uppgifterna av skattemyndigheten enligt följande.

1. Partierna röstetal inom varje valkrets summeras.
2. Mandatfördelning mellan partier (gäller inte riksdagsval).
3. Kandidatnamn inom partierna ordnas, den s.k. namnordningen tas fram.
4. Vid behov sker s.k. dubbelvalsavveckling i landstingsval, valkretsindelad kommun eller val till kyrklig samfällighet.
5. Utses ersättare vid kommunalval och kyrkliga val. I riksdagsvalet ordnas ersättarnas namn.
6. Sammanräkningsprotokollet skrivs ut.
7. Stommar till bevis för valda ledamöter och ersättare skrivs ut.

När det gäller namnordningen i riksdagsvalet registrerar skattemyndigheten det antal mandat varje parti förväntas få i valkretsen. Detta antal bestäms i samråd med RSV mot bakgrund av den preliminära mandatfördelning som gjorts efter den s.k. onsdagsräkningen.

RSV har i sin förstudie av kostnaderna för utveckling av framtida ADB-stöd för valadministrationen (Dnr 30 14833/92) föreslagit att RSV skall genomföra den slutliga namnordningen och mandatfördelningen på grundval av den röstfördelning som lagts fast av de regionala valmyndigheten och att de regionala valmyndigheternas hantering av riksdagsvalet avbryts efter sammanräkningen och att RSV inte bara gör mandatfördelningen utan också bestämmer ordningen mellan kandidaterna. På detta sätt skulle det slutliga resultatet för riksdagsvalet kunna tas fram snabbare.

En ändring av den slutliga sammanräkningen i enlighet med RSV:s förslag kräver ändringar i 14 kap. 3 och 7 §§ vallagen. Vi föreslår att det vid valen år 1994 genomförs relativt omfattande försök när det gäller den slutliga sammanräkningen. Det slutliga ställningstagandet till frågan hur den slutliga sammanräkningen skall utformas i framtiden kommer att bero bl.a. på hur de olika försöken faller ut. Vi anser därför inte att vi nu skall lägga något förslag av det innehåll som RSV föreslagit. Däremot bör det vara möjligt att som försöksverksamhet vid valen år 1994 medge särskilda undantag från reglerna i 14 kap. 3 och 7 §§ vallagen. Om det skall medges något sådant undantag från dessa regler bör detta prövas av regeringen.

11.3 Annan försöksverksamhet

I avsnitt 4.3.5 talar vi om en försöksverksamhet när det gäller röstlängderna. Vad vi avser är att man i vissa vallokaler har röstlängderna i en persondator i stället för på papper. Avprickning i röstlängden skulle i så fall kunna göras med hjälp av streckkoder eller liknande. I de förslag som vi lämnar när det gäller den allmänna och särskilda röstlängden förutsätts inte att röstlängderna endast tas ut på papper. Någon särskild lagregel om försöksverksamhet när det gäller möjligheten att ha röstlängden på elektroniskt medium behövs därför inte för att kunna genomföra denna typ av försöksverksamhet.

1. Particulars of the work done during the year.
2. Minutes of the meetings of the committee.
3. Minutes of the meetings of the sub-committees.
4. A list of the names of the members of the committee and of the sub-committees.
5. A list of the names of the members of the committee and of the sub-committees who have resigned or retired during the year.
6. A list of the names of the members of the committee and of the sub-committees who have been elected or appointed during the year.
7. A list of the names of the members of the committee and of the sub-committees who have been re-elected or re-appointed during the year.
8. A list of the names of the members of the committee and of the sub-committees who have been elected or appointed during the year.
9. A list of the names of the members of the committee and of the sub-committees who have been re-elected or re-appointed during the year.
10. A list of the names of the members of the committee and of the sub-committees who have been elected or appointed during the year.

It is the duty of the committee to report to the Council on the progress of the work done during the year and to recommend to the Council such measures as may be necessary for the better carrying out of the work of the Council.

The committee shall also be responsible for the following matters:

- (a) to advise the Council on the appointment and removal of members of the Council;
- (b) to advise the Council on the appointment and removal of members of the sub-committees;
- (c) to advise the Council on the appointment and removal of members of the staff;
- (d) to advise the Council on the appointment and removal of members of the advisory committee;
- (e) to advise the Council on the appointment and removal of members of the advisory committee;
- (f) to advise the Council on the appointment and removal of members of the advisory committee;
- (g) to advise the Council on the appointment and removal of members of the advisory committee;
- (h) to advise the Council on the appointment and removal of members of the advisory committee;
- (i) to advise the Council on the appointment and removal of members of the advisory committee;
- (j) to advise the Council on the appointment and removal of members of the advisory committee;
- (k) to advise the Council on the appointment and removal of members of the advisory committee;
- (l) to advise the Council on the appointment and removal of members of the advisory committee;
- (m) to advise the Council on the appointment and removal of members of the advisory committee;
- (n) to advise the Council on the appointment and removal of members of the advisory committee;
- (o) to advise the Council on the appointment and removal of members of the advisory committee;
- (p) to advise the Council on the appointment and removal of members of the advisory committee;
- (q) to advise the Council on the appointment and removal of members of the advisory committee;
- (r) to advise the Council on the appointment and removal of members of the advisory committee;
- (s) to advise the Council on the appointment and removal of members of the advisory committee;
- (t) to advise the Council on the appointment and removal of members of the advisory committee;
- (u) to advise the Council on the appointment and removal of members of the advisory committee;
- (v) to advise the Council on the appointment and removal of members of the advisory committee;
- (w) to advise the Council on the appointment and removal of members of the advisory committee;
- (x) to advise the Council on the appointment and removal of members of the advisory committee;
- (y) to advise the Council on the appointment and removal of members of the advisory committee;
- (z) to advise the Council on the appointment and removal of members of the advisory committee;

11.3. Annual Report of the Council

The Council shall submit to the Council a report on the progress of the work done during the year and on the financial position of the Council.

The report shall include the following information:

- (a) a statement of the work done during the year;
- (b) a statement of the financial position of the Council;
- (c) a statement of the assets and liabilities of the Council;
- (d) a statement of the income and expenditure of the Council;
- (e) a statement of the receipts and payments of the Council;
- (f) a statement of the receipts and payments of the Council;
- (g) a statement of the receipts and payments of the Council;
- (h) a statement of the receipts and payments of the Council;
- (i) a statement of the receipts and payments of the Council;
- (j) a statement of the receipts and payments of the Council;
- (k) a statement of the receipts and payments of the Council;
- (l) a statement of the receipts and payments of the Council;
- (m) a statement of the receipts and payments of the Council;
- (n) a statement of the receipts and payments of the Council;
- (o) a statement of the receipts and payments of the Council;
- (p) a statement of the receipts and payments of the Council;
- (q) a statement of the receipts and payments of the Council;
- (r) a statement of the receipts and payments of the Council;
- (s) a statement of the receipts and payments of the Council;
- (t) a statement of the receipts and payments of the Council;
- (u) a statement of the receipts and payments of the Council;
- (v) a statement of the receipts and payments of the Council;
- (w) a statement of the receipts and payments of the Council;
- (x) a statement of the receipts and payments of the Council;
- (y) a statement of the receipts and payments of the Council;
- (z) a statement of the receipts and payments of the Council;

12 Specialmotivering

12.1 Förslaget till lag om ändring i vallagen

1 kap.

2 a §

Som vi redovisat i avsnitt 5 skall en regional valnämnd ersätta länsstyrelsen i valadministrationen på regional nivå. Indelningen i regioner för de regionala valnämnderna skall bestämmas av regeringen. Varje regional valnämnd skall bestå av sju ledamöter. Dessa skall väljas av landstingsfullmäktige efter varje ordinarie val till landstinget. Som vi understrukt i avsnitt 5 skall länsstyrelserna och skattemyndigheterna ställa erforderlig personal till nämndens förfogande. Nämndens kansli skall vara knuten till en skattemyndighet. De närmare föreskrifterna om nämndens arbetsätt och kanslifunktioner bör lämnas av regeringen. Vi lämnar inte något förslag till en sådan förordning i detta betänkande.

2 kap.

3 §

I paragrafen har den ändringen gjorts att hänvisningen till skattemyndighetens personband ersatts med uppgifterna i folkbokföringen. Ändringen innebär ingen ändring i sak. Bakgrunden till ändringen är att samtliga uppgifter inom folkbokföringssystemet numera skall registreras av skattemyndigheten. Kyrkans uppgifter när det gäller folkbokföringen har upphört. Det är numera bara en förvaltning som skall handlägga dessa frågor. Uppgifterna registreras direkt i folkbokföringsregistret. Det finns därför ingen anledning att särskilt ange att uppgifterna skall tas från skattemyndigheternas personband. Vid fastställandet av antalet fasta valkretsmandat skall antalet röstberättigade beräknas på grundval av uppgifterna i folkbokföringen per den 1 november föregående år. För att partierna skall hinna planera sitt deltagande i valet bör ett beslut om antalet fasta valkretsmandat finnas senast vid årsskiftet. Den 1 november gör skattemyndigheten en avstämning för skatteändamål. Man uppnår därför samordningsfördelar om dessa beräkningar kan göras vid samma

tidpunkt. Tidpunkten för avstämningen skall därför också i fortsättningen vara den 1 november.

3 kap.

2 §

I paragrafen har endast det tillägget gjorts att det här är fråga om den kommunala valnämnden.

3 §

En kommuns indelning i valdistrikt skall beslutas av den regionala valnämnden. Kommunerna skall lämna förslag till valdistriktsindelning till den regionala valnämnden. I paragrafens tredje stycke har det tillägget gjorts att den regionala valnämnden i sitt beslut om valdistriktsindelning särskilt skall ange i vilka valdistrikt i en kommun som väljare från andra kommuner skall kunna rösta. Kommunfullmäktige skall i sitt förslag till indelning i valdistrikt ange i vilka valdistrikt sådan röstning bör anordnas. När det gäller valdistriktens storlek bör man ta hänsyn till i vilket valdistrikt som väljare från andra kommuner skall kunna rösta. Beslut om den nya möjligheten att rösta i en vallokal i en annan kommun skall alltså fattas på samma sätt som valdistriktsindelningen. En regional överblick är väsentlig så att de vallokaler där röstning för andra kommuninvånare anordnas får en lämplig spridning över regionen. Det bör t.ex. undvikas att det anordnas sådan röstning i två valdistrikt som gränsar intill varandra. De valdistrikt där röstning för väljare från andra kommuner anordnas bör också vara distrikt där det finns goda allmänna kommunikationer. När det gäller möjligheten att rösta i en annan kommun är det således viktigt att den myndighet som fattar beslut i frågan har en regional överblick.

Den regionala valnämnden skall också, liksom när det gäller valdistriktsindelningen i allmänhet, kunna besluta att det i ett visst valdistrikt skall vara möjligt för väljare från andra kommuner att rösta, även om kommunfullmäktige i sitt förslag inte föreslår det.

4 och 5 §§

Ändringarna innebär bara förtydliganden att det här är fråga om den kommunala valnämnden.

4 kap.

1 §

Den allmänna röstlängden skall också i fortsättningen föras med hjälp av ADB. Innehållet i folkbokföringsregistret skall ligga till grund för röstlängden.

Den allmänna röstlängden skall upprättas varje år. Med att röstlängden är upprättad menas att de uppgifter som skall finnas i folkbokföringsregistret per den 1 juli skall vara överfört till röstlängden. Enligt den praxis som tillämpas i dag avvaktar man några dagar innan uppgifterna förs över till röstlängden. Detta har att göra med att så många uppgifter som möjligt som hänför sig till tiden före avstämningsdagen skall hinna bli registrerade och uppdaterade. Tidpunkten för när längden skall vara upprättad har bestämts till den 15 juli.

Till skillnad från vad som gäller f.n. skall en utskrift av längden bara göras under år då val skall hållas. Under andra år skall längden bara finnas tillgänglig via terminal. Utskrift av längden skall göras inte bara då allmänna folkomröstningar skall hållas utan också om en kommun beslutat att hålla en kommunal folkomröstning.

Med utskrift av längden menas i första hand att uppgifterna i registret skrivs ut på papper. I 2 kap. 13 § tryckfrihetsförordningen sägs, när det gäller upptagningar för automatisk databehandling, att en myndighet inte är skyldig att lämna ut en sådan upptagning i annan form än i utskrift. I tryckfrihetsförordningen torde ordet utskrift endast avse en utskrift på papper. Med utskrift av röstlängden menas här - helt i enlighet med modernt språkbruk - att längden inte bara skall kunna skrivas ut på papper utan också att den skall kunna överföras till ett annat elektroniskt medium - t.ex. en diskett. Möjligheten att ta ut röstlängden på diskett bör kunna utnyttjas vid den försöksverksamhet som vi föreslår, se avsnitt 11.3.

2 §

Den avgörande tidpunkten när det gäller vem som skall tas upp i den allmänna röstlängden och till vilket valdistrikt en person skall hänföras, flyttas fram från den 1 juni till den 1 juli. Samma tidpunkt skall gälla i fråga om den särskilda röstlängden, se 12 §. Det är således de uppgifter som hänför sig till tiden före den 1 juli som skall ligga till grund för längden. Som nämnts under 1 § tillämpas f.n. den praxis att man avvaktar några dagar efter avstämningsdagen innan röstlängden tas ut. På detta sätt kommer uppgifter om t.ex. flyttningar eller beslut om svenskt medborgarskap som hänför sig till tiden före den 1 juli att hinna registreras innan röstlängden upprättas. Detta tillvägagångssätt bör tillämpas också i fortsättningen. Det är naturligtvis nödvändigt att skattemyndigheten samordnar detta uttag med uttaget av den särskilda röstlängden.

Genom att tidpunkten för röstlängdens upprättande flyttas fram från den 1 juni till den 1 juli kommer de personer som flyttar före den 1 juli och som anmäler detta till skattemyndigheten senast vid denna tidpunkt att kunna rösta i "rätt" valdistrikt. Det nya folkbokföringssystemet kommer i sig att leda till en förbättring för de väljare som flyttar strax före avstämningsdagen. De uppgifter som lämnats till skattemyndigheten för att tas in i folkbokföringen registreras snarast möjligt. I det gamla systemet där uppgifter om flyttningar skedde till pastorsämbetena uppkom en viss fördröjning innan förändringar blev registrerade i skattemyndighetens personband.

För den som har flyttat skall den tidpunkt när han blivit folkbokförd i sitt nya hemvist i princip vara avgörande. Den som flyttar *efter* den 1 juli men före den 1 september då röstlängden börjar gälla, skall tas upp i röstlängden där han var folkbokförd den 1 juli.

3 §

I paragrafen sägs att allmän röstlängd skall hållas tillgänglig för granskning hos skattemyndigheten varje vardag under tiden 16 juli - 25 augusti. Väljarna skall kunna se om uppgifterna i röstlängden beträffande honom är riktiga. Denna kontroll skall kunna ske via terminal men också per telefon. Röstlängden skall bara finnas tillgänglig hos skattemyndigheten. Den skall således inte vara framlagd hos den regionala valnämnden eller hos någon kommunal valnämnd.

Röstlängden skall vara upprättad senast den 15 juli. Som vi anmärkt under 1 och 2 §§ bör t.ex. beslut om svenskt medborgarskap som fattats före den 1 juli men också uppgifter om flyttningar hinna registreras i folkbokföringen innan röstlängden upprättas. Under ordinarie valår kommer också underlaget för röstkort att tas ut per den 15 juli. På röstkorten anges de uppgifter beträffande väljaren som finns i den allmänna röstlängden. För att väljarna inför ett ordinarie val skall ha en rimlig möjlighet att kontrollera de uppgifter som finns i röstlängden beträffande honom skall röstkorten skickas till väljarna i början av augusti, se 7 kap. 2 §.

Från och med den 16 juli skall, om denna dag inte är lördag eller söndag, granskning av längden vara möjlig för den väljare som vill kontrollera uppgifterna i den allmänna röstlängden.

Eftersom röstlängderna enbart skall hållas tillgängliga inom skatteförvaltningen blir det naturligt att informationen om var röstlängden skall hållas tillgänglig lämnas av den centrala valmyndigheten, RSV. Den skyldighet som centrala valmyndigheten har enligt 7 kap. 4 § att sprida kännedom bland allmänheten om de bestämmelser som gäller i val skall alltså gälla även den information som behövs till allmänheten när det gäller tid och plats där röstlängden skall hållas tillgänglig under denna period. Informationen kan lämnas på samma sätt som annan information om valet. RSV har i detta sammanhang använt sig av informationsinslag

i TV och radio men också annonsering i vissa tidningar. Genom detta system kan kungörelsekravet som tidigare funnits tas bort. Föreskrifterna om kungörelse har tidigare funnits i 10 §. Denna paragraf kan därför upphävas.

Bestämmelsen att röstlängden skall vara upprättad vid en viss tidpunkt och att den skall hållas tillgänglig för granskning under en viss tid innebär inte någon inskränkning av den rätt att få ta del av allmänna handlingar som föreskrivs i 2 kap. tryckfrihetsförordningen. För den som önskar ta del av den allmänna röstlängden under annan tid gäller således reglerna i tryckfrihetsförordningen.

4 §

I paragrafen regleras det nya enhetliga rättelseförfarandet. Någon möjlighet att påtala att en *annan* person felaktigt tagits upp i röstlängden skall inte längre finnas. Vad man kan begära rättelse av är fel som hänför sig till den som påtalar felet. De fel det kan röra sig om är framför allt att en person felaktigt inte tagits upp i röstlängden eller att han tagits upp i ett valdistrikt där han inte är folkbokförd. Det är folkbokföringsuppgifterna per den 1 juli som bildar utgångspunkten. Om väljaren flyttat efter den 1 juli eller om han flyttat tidigare men inte anmält flyttningen senast den 1 juli skall någon rättelse inte ske. Motsvarande skall gälla beträffande den som ändrat namn. När det gäller beslut om svenskt medborgarskap skall beslutet vara fattat före den 1 juli.

I andra stycket sägs uttryckligen att omständigheter som inträffat efter den 1 juli inte får ligga till grund för rättelse. Med omständighet menas här t.ex. ett beslut om svenskt medborgarskap eller en anmälan om flyttning. Om beslutet fattats efter den 1 juli eller om anmälan kommit in till skattemyndigheten efter denna tidpunkt kan detta inte ligga till grund för någon rättelse. I och för sig framgår det redan av 2 § att uppgifterna i folkbokföringen per den 1 juli skall ligga till grund för uppgifterna i röstlängden. Motsvarande regel framgick för övrigt motsatsvis i den nu upphävda 5 §. Där föreskrevs nämligen att den mot vilkens rösträtt anmärkning framstälts fick åberopa omständighet som inträffat efter avstämningsdagen för att värja sin rösträtt. Detta var ett undantag från huvudregeln som innebar att den som hade framställt anmärkning mot längden för egen del bara fick åberopa omständigheter som inträffat före avstämningsdagen. Som nämnts föreslår vi att möjligheten att angripa en annan persons rösträtt skall tas bort. Något undantag från huvudregeln behöver man därför inte. Regeln bör ändå uttryckligen finnas med i lagtexten.

Begäran om rättelse skall göras senast den 25 augusti. En sådan begäran skall göras skriftligen. Någon offentlig förrättning skall inte hållas. Vi föreslår därför att föreskrifterna om offentligt sammanträde som f.n. finns i 5 § upphävs.

Prövningen skall ske efter hand som ärendena är färdiga att avgöras. Ett beslut om rättelse skall genast föras in i röstlängden. I samband med detta skall väljaren automatiskt få ett nytt röstkort.

Det är skattemyndigheten som både fattar och för in beslut om rättelser. Fram till den 1 september då röstlängden börjar gälla skall samtliga ärenden om rättelse ha behandlats och förts in i röstlängden. Kommer en begäran om rättelse in för sent skall den inte tas upp till prövning. Detta framgår redan av att det finns en viss tid utsatt för när begäran om rättelse skall ske. Det finns därför inte anledning att särskilt ange detta i bestämmelsen.

Rättelse av uppgifter i den allmänna röstlängden kan emellertid inte bara ske med stöd av vallagen utan också med stöd av reglerna om rättelse i förvaltningslagen (1986:223). Denna lag gäller också för skattemyndigheten i dess myndighetsutövning. I förvaltningslagen 26 § sägs att ett beslut som innehåller en uppenbar oriktighet till följd av myndighetens eller någon annans skrivfel, räknefel eller liknande förbiseende, får rättas av den myndighet som har meddelat beslutet.

Att begäran om rättelse skall göras skriftligen innebär därför inte att myndigheten kan underlåta att, på eget initiativ, rätta uppgifter i röstlängden med stöd av reglerna i förvaltningslagen. Om ett fel som innebär en uppenbar oriktighet påtalas muntligen under tiden 16 juli - 25 augusti skall myndigheten ta upp frågan om rättelse av uppgiften med stöd av förvaltningslagen. Detta gäller också om ett sådant fel påtalas efter den 25 augusti. Även om ett fel påtalas efter den 1 september då röstlängden skall börja gälla skall längden rättas om det är fråga om uppenbara oriktigheter. Att röstlängden börjat gälla hindrar således inte att man rättar längden enligt förvaltningslagens regler om rättelse.

Att begäran om rättelse görs på det sätt som sägs i 4 § dvs. genom en skriftlig begäran inom föreskriven tid har däremot betydelse för frågan om vem som skall ha rätt att överklaga utgången av valet. Om han inte får sin begärda rättelse och därför inte blev röstberättigad i valet har han enligt 15 kap. 4 § rätt att överklaga valet hos Valprövningsnämnden.

Alla rättelser skall föras in i röstlängden. Om längden finns utskrivet på papper eller annat medium så skall beslutet föras in inte bara i huvudregistret utan också i utskriften av längden. Strax före valdagen kan det därför möta praktiska svårigheter att föra in rättelser i röstlängden. Skattemyndigheten har här ett ansvar för att det finns en beredskap för att föra in denna typ av rättelser i längden åtminstone fram till dagen före valdagen.

6 §

Ändringen är en följd av att skattemyndigheten skall fatta beslut i fråga om rättelse av röstlängd. Beslut över anmärkning mot röstlängd kan enligt de regler som nu gäller bara överprövas i samband med att man överklagar det val där beslutet har gällt. Beslut om rättelse enligt 4 §

skall meddelas senast den 1 september. Under ordinarie valår skall val hållas inom ett par veckor. Det blir då inte möjligt att hinna överpröva ett sådant beslut innan valet hållits.

Röstlängden gäller under tiden den 1 september - 31 augusti. Även under år då det inte skall hållas något ordinarie val står det vanliga rättelseförfarandet öppet för den enskilde. Även under icke-valår kan det ju vara väsentligt för honom att finnas med i röstlängden. Under längdens giltighetstid kan det nämligen utlysas ett extra val eller en folkomröstning.

Enligt de regler som gäller idag finns det inte någon formell möjlighet att överklaga länsstyrelsens beslut i ett anmärkningsärende om det inte hålls ett val under längdens giltighetstid. Med hänsyn till att det är samma myndighet som både handlägger folkbokföringsärendena och frågan om rättelse av röstlängd kan man ifrågasätta om det inte borde införas en möjlighet att överklaga skattemyndighetens beslut om rättelse under icke-valår. Emot en sådan möjlighet kan det göras invändningar av praktisk natur. Under år då det inte skall hållas val i september kommer inte några röstkort att sändas ut till väljarna. Antalet väljare som blir uppmärksammade på eventuella felaktigheter i röstlängden och som begär rättelse torde bli mycket litet. Att skapa en särskild möjlighet för väljarna att överklaga skattemyndighetens beslut under icke-valår framstår inte som rimligt. Ett beslut om rättelse skall också i fortsättningen enbart kunna överklagas i samband med överklagande av det val vid vilket beslutet gällt.

Det bör ju här framhållas att det ju är folkbokföringsuppgifterna som ligger till grund för uppgifterna i röstlängden. Den som anser att ett beslut om folkbokföring är fel kan naturligtvis överklaga detta beslut på vanligt sätt. Innebär ett nytt beslut i folkbokföringsärendet att den enskilde får gehör för sina synpunkter kommer detta i sin tur att slå igenom vid upprättandet av nästa röstlängd.

7 §

Vårt förslag innebär införande av ett enhetligt rättelseförfarande i fråga om den allmänna röstlängden. Det särskilda rättelseinstitutet i nuvarande 8 § upphävs och som en följd av det skall hänvisningen till 8 § tas bort.

9 §

Ändringen föranleds av att skattemyndigheten och inte länsstyrelsen skall rätta längden om den förklarats felaktig på grund av talan som förts i samband med överklagande av val.

11 §

I första stycket har bara en språklig ändring gjorts. I andra stycket har hänvisningen till skattemyndighetens personband tagits bort. En svensk medborgare skall anses bosatt utom riket om han inte är folkbokförd här. Ändringen innebär ingen förändring i sak. Se också specialmotiveringen till 2 kap. 3 §.

12 §

Den särskilda röstlängden skall upprättas av skattemyndigheten på grundval av de uppgifter som finns i folkbokföringssystemet. I praktiken innebär detta att det är uppgifterna i det centrala referensregistret som skall ligga till grund för den särskilda röstlängden. I detta register skall det därför finnas uppgifter om svenskt medborgarskap.

Någon ansökan om att bli upptagen i den särskilda röstlängden skall inte göras. Avgörande för frågan om vilka väljare som skall tas upp i längden är de uppgifter som skall finnas i referensregistret per den 1 juli. Uttag av den särskilda röstlängden skall naturligtvis samordnas med uttaget av den allmänna röstlängden.

Liksom när det gäller den allmänna röstlängden skall den som fyller arton år under den tid då röstlängden gäller tas upp i längden.

I fjärde stycket sägs att den som varit upptagen i den särskilda röstlängden vid de tre senaste ordinarie valen men inte utövat sin rösträtt vid något av dem inte skall tas upp i den särskilda röstlängden. Bakgrunden till bestämmelsen har vi redogjort för i avsnitt 6. Vad det handlar om är att röstlängden inte skall omfatta inaktuella uppgifter om personer som avlidit eller som inte längre är svenska medborgare. Det räcker i princip att väljaren *lämnat* sin röst för att han skall undvika att han inte tas upp i den särskilda röstlängden. Om rösten avgivits i utlandet och sedermera blir underkänd skall detta alltså inte leda till att väljaren inte skall anses ha utövat sin rösträtt.

Merparten av rösterna från väljare som finns i den särskilda röstlängden kommer in till RSV. RSV skall kontrollera till vilken valnämnd utlandsrösten skall sändas. I samband med denna kontroll skall RSV markera att väljaren röstat. Denna markering utgör inte en avprickning i röstlängden. Vad det är fråga om är en registrering som skall göra det möjligt att se om väljaren röstat vid något av de tre senaste ordinarie valen. Ett mindre antal väljare som finns upptagna i den särskilda röstlängden befinner sig i landet och röstar emellertid här. Vi har därför övervägt om det blir nödvändigt att de uppgifter som finns om vem som röstat kompletteras med uppgifter om dem som prickats av i röstlängden efter att ha röstat på posten eller i en vallokal. En sådan kontroll torde inte bli nödvändig. Först om väljaren röstat på detta sätt tre val i rad kommer han att tas ur den särskilda röstlängden. Om han därefter röstar i nästa val kan han, enligt de regler vi föreslår, tas upp i den särskilda

röstlängden igen, se om detta i specialmotiveringen till 16 §. Något skäl till att stämma av de uppgifter som finns hos RSV mot avprickningarna i röstlängderna finns därför inte.

När det gäller personer som brevröstar från Schweiz så skall det i också i fortsättningen vara så att de rösterna sänds direkt till resp. kommunala valnämnd. Vid brevröstning skall väljarens röstkort biläggas. En sådan väljare måste alltså beställa ett röstkort. Om den som finns upptagen i den särskilda röstlängden beställer röstkort så bör det, till undvikande av att han så småningom tas ur längden, registreras att han gjort en sådan beställning. Se också specialmotiveringen till 7 kap. 1 §.

13 §

Det särskilda ansökningsförfarandet för den särskilda röstlängden har tagits bort. I paragrafen finns istället bestämmelsen att utskrift av den särskilda röstlängden bara skall göras under valår, inför extra val eller folkomröstning som hålls under andra år. I sin nya lydelse motsvarar bestämmelsen 1 § andra stycket. När det gäller den särskilda röstlängden blir det dock inte aktuellt att ta fram en utskrift efter beslut om kommunal folkomröstning, jämför specialmotiveringen till den bestämmelsen.

14 §

Paragrafen har ändrats som en följd av att det generella ansökningsförfarandet när det gäller den särskilda röstlängden har tagits bort.

15 §

Bestämmelsen motsvarar 3 §, se specialmotiveringen till den bestämmelsen. Också den särskilda röstlängden skall hållas tillgänglig för granskning. De personer som finns upptagna i den särskilda röstlängden kommer inte att automatiskt få ett röstkort. De kommer därför inte, på det sätt som de väljare som tagits upp i den allmänna röstlängden, att på ett enkelt sätt kunna kontrollera uppgifterna i röstlängden. Vi föreslår därför ett enklare rättelseförfarande för dessa väljare. Se 16 §. Även med detta enklare rättelseförfarande bör den särskilda röstlängden vara tillgänglig för granskning under samma tid som den allmänna. Det är nämligen inte ovanligt att väljare som skall vara upptagna i den särskilda röstlängden vistas i landet under sommarmånaderna. De skall då ha motsvarande möjlighet att granska den särskilda röstlängden.

16 §

Något sammanträde för prövning av ärendena om rättelse skall inte hållas inom ramen för det nya rättelseförfarandet, 17 § skall därför upphävas. Se också specialmotiveringen till 4 §.

I paragrafen regleras möjligheterna att begära rättelse av den särskilda röstlängden. Utgångspunkten är här att det stora flertalet väljare som är röstberättigade enligt 11 § också skall finnas upptagna i den röstlängd som upprättats med stöd av uppgifterna i folkbokföringssystemet. Vissa undantag finns emellertid. Under de första val då det nya systemet tillämpas kan det inträffa att en väljare inte blivit upptagen i röstlängden. Vid de val som hålls efter att det nya systemet med den särskilda röstlängden tillämpats tre gånger skall de personer som inte röstat vid något av dem tas bort ur röstlängden. Den som inte utövat sin rösträtt under något av de tre senaste ordinarie valen behöver naturligtvis inte vara avliden. Oavsett skälet till att en person inte tagits upp i den särskilda röstlängden skall han tas upp däri om han begär det senast torsdagen före valdagen. Om han avger en röst som kommer in till RSV senast vid denna tidpunkt skall hans röst anses vara en sådan begäran om att tas upp i längden. Se också kommentaren till 4. övergångsbestämmelserna.

Alla röster från utlandet utom brevrösterna kommer in centralt till RSV. Det blir då naturligt att det är RSV och inte skattemyndigheterna som skall behandla en begäran om att tas upp i den särskilda röstlängden. Antalet personer som skall tas upp i längden efter en begäran enligt denna paragraf torde bli relativt litet. Det bör därför inte leda till alltför stora problem att under den korta tid det är fråga om hantera denna typ av ärenden.

Om RSV beslutar att en person skall tas upp i längden skall beslutet omedelbart föras in i längden. I de fall då beslutet fattas först under dagarna före valdagen är det nödvändigt att det finns en beredskap inom skatteförvaltningen som gör det möjligt att snabbt föra in de nya uppgifterna i den utskrift av längden som berörs.

18 §

Bestämmelsen motsvarar 6 och 9 §§ i fråga om den allmänna röstlängden. Den innebär vidare att RSV:s beslut i ärenden i fråga om en begäran att någon skall tas upp i den särskilda röstlängden endast skall kunna överklagas på motsvarande sätt. Se specialmotiveringen till 6 §.

20 §

Ändringen i paragrafen är en följd av vårt förslag om en regional valnämnd. Beslut i fråga om i vilken vallokal den särskilda röstlängden skall vara tillgänglig skall fattas av den regionala valnämnden i samband

med att nämnden fastställer valdistriktsindelningen, se 3 kap. 3 §. Som påpekats i specialmotiveringen till 3 § skall det särskilda kungörelseförfarandet tas bort. Föreskrifter om kungörelse av var och när den särskilda röstlängden skall vara framlagd för granskning finns f.n. i 21 §. Sådana föreskrifter behövs inte varför 21 § kan upphävas.

6 kap.

5 §

I paragrafens första stycke har den ändringen gjorts att för de partier som uppnår en-procentsgränsen skall gratiskvoten i riksdagsvalet beräknas så att den motsvarar en gång antalet röstberättigade i valkretsen jämte fem gånger det antal röster partiet fått i föregående val. Antalet röster partiet fått skall alltid beräknas mot bakgrund av det antal röster partiet fick i föregående val. En fördel med detta är att partiet alltid vet vilken gratiskvot som gäller inför valet. En viss nackdel är att ett parti som deltar i riksdagsval för första gången inte får "full" gratiskvot. Ett sådant parti får betala sina valsedlar i förskott. Får partiet en procent av rösterna i hela landet skall partiet ha tillbaka vad det betalat i förskott upp till gratiskvoten. Partiet deltog inte i föregående val varför antalet gratis valsedlar motsvarar antalet röstberättigade i valkretsen. Först vid nästa val kan partiets gratiskvot beräknas mot bakgrund av antalet röster.

I andra stycket finns motsvarande ändring när det gäller valen av landstingsledamöter och till kommunfullmäktige. Ett parti som betalat sina valsedlar i förskott och som i det förestående valet blir representerat i den församling valet gäller skall ha tillbaka så mycket som motsvarar antalet röstberättigade jämte antalet röster i föregående val. Om partiet inte deltog i föregående val skall gratiskvoten motsvara antalet röstberättigade.

I tredje stycket har den ändringen gjorts att antalet röstberättigade skall beräknas på grundval av folkbokföringen den 1 november föregående år. Denna ändring motsvarar den ändring vi föreslår i 2 kap. 3 §. Ändringen innebär ingen ändring i sak utan innebär bara en anpassning till vad som nu gäller mot bakgrund av att institutet mantalsskrivning inte längre finns kvar. Se också specialmotiveringen till 2 kap. 3 §.

6 §

Se specialmotiveringen till 5 §.

7 §

I paragrafen har gjorts den ändringen att valedelsblanketter och valedlar skall kunna förses med särskild beteckning för att underlätta räkningen av dem. Valedelsblanketter och valedlar skall inte bara kunna förses med särskilda siffer- eller bokstavs-beteckningar utan också annan beteckning som underlättar räkningen av valedlarna. Med räkning av valedlar menas här både den preliminära rösträkningen och den slutliga sammanräkningen. Ändringen skall göra det möjligt att förse valedlar med t.ex. streckkoder för att man skall kunna använda optiska läsare vid räkningen av rösterna. Se också våra förslag till försöksverksamhet vid de ordinarie valen år 1994 i avsnitt 11.

7 kap.

1 §

I paragrafens första stycke sägs att röstkort upprättas för var och en som är upptagen i allmän röstlängd. Med det nya systemet för den särskilda röstlängden som vi föreslår saknas aktuella adressuppgifter om väljarna varför man inte automatiskt kan skicka röstkort till dem som finns upptagna i den särskilda röstlängden. Röstkort kommer därför bara att automatiskt sändas till dem som finns upptagna i den allmänna röstlängden. Den som finns upptagen i den särskilda röstlängden får begära att få ut ett röstkort. Om han vill rösta på posten eller i en vallokal måste han ha ett röstkort. Även den väljare som vill brevrösta från Schweiz måste ha ett röstkort. I andra stycket har det tillägget gjorts att den som är upptagen i den särskilda röstlängden endast får röstkort om han begär det, se också 3 § tredje stycket.

Röstkort upprättas av skattemyndigheten och skall beställas där. Om det visar sig att en person som beställt röstkort inte är upptagen i den särskilda röstlängden skall skattemyndigheten hjälpa väljaren att lämna en ansökan om att bli upptagen däri. En sådan ansökan är ju möjlig att göra fram till torsdagen före valdagen. Därefter kan väljaren få sitt röstkort. Befinner sig väljaren utomlands, i något annat land än Schweiz, kan han rösta utan röstkort om han har giltig legitimation, se 10 kap. 8 och 14 §§.

2 §

Alla röstkort skall upprättas av skattemyndigheten. Kontrollen av innehållet i den allmänna röstlängden kommer från väljarnas sida att i fortsättningen ske mot uppgifterna på röstkortet. Under ordinarie valår bör röstkortet därför sändas till väljarna i så god tid att de hinner begära att uppgifterna rättas. I andra stycket har därför den ändringen gjorts att

röstkortet skall sändas till de röstberättigade senast 45 dagar före ordinarie valdag. Om valdagen är den 15 september skall röstkortet skickas ut den 1 augusti, om valdagen i stället är den 20 september skall de istället skickas ut den 6 augusti. Inför extra val eller folkomröstning skall röstkortet liksom nu sändas till de röstberättigade senast 16 dagar före valdagen. Utsändandet av röstkortet har i dessa fall inte så nära samband med möjligheterna att rätta röstlängden. Sådana val kan ju utlysas till annan tid än september.

3 §

Ändringen i andra stycket är en följd av att skattemyndigheten skall ansvara för upprättandet av alla röstkort. I detta stycke har också den ändringen gjorts att sökanden inte skall behöva uppge sitt hemvist där han är upptagen i allmän röstlängd eller, om han är upptagen i den särskilda röstlängden, hemvistet i den ort där han senast var folkbokförd. Sistnämnda ändring hänger samman med att uppgifterna i folkbokföringen i sin helhet bygger på personnummer och att övriga uppgifter registreras automatiskt.

Enligt tredje stycket skall en röstberättigad som tagits upp i den särskilda röstlängden och som vill ha ett röstkort begära det hos skattemyndigheten. En begäran om röstkort bör kunna göras på ett enkelt sätt t.ex. via telefax. En sådan ordning kan emellertid få till följd att någon annan än den röstberättigade gör beställningen och att detta kan sättas i system. En sådan risk får dock vägas mot intresset av att den röstberättigade på ett enkelt sätt kan få ut sitt röstkort. RSV bör här vara uppmärksam på om missbruk förekommer och i så fall ta initiativ till att bestämmelsen ändras. De närmare anvisningarna när det gäller beställningar av röstkort skall lämnas av RSV.

I det fjärde stycket sägs att röstkort inte får lämnas ut före den 15 juli. Enligt 4 kap. 1 och 12 §§ skall den allmänna resp. den särskilda röstlängden vara upprättad senast denna dag. Innan längden är upprättad skall väljaren inte kunna få ut något röstkort.

8 kap.

1 §

I första stycket har det tillägget gjorts att röstberättigad som finner sig vara förhindrad att rösta på valdagen i vallokalen för det valdistrikt där han är upptagen i röstlängd får rösta i vallokal i *annan* kommun. Till skillnad från röstmottagning på posten, hos utlandsmyndighet eller på fartyg sker den nya röstmottagningen endast under valdagen. Den skall ersätta den generella röstmottagningen på postkontor under valdagen.

Huvudregeln bör fortfarande vara att röstning skall ske i den vallokal där väljaren finns upptagen i röstlängd. Vistas han på valdagen i en annan kommun skall han kunna rösta i den kommunen. Den röstberättigade kan alltså inte välja i vilken vallokal han vill rösta i den egna kommunen. Framgår det av väljarens röstkort att han är upptagen i röstlängd i ett annat valdistrikt i samma kommun skall han hänvisas till den vallokalen.

I andra stycket har endast en följdändring gjorts.

3 §

Även när det gäller röstning i vallokal i annan kommun skall det förutsättas att väljaren har sitt röstkort med sig och att han lämnar det ifrån sig. I paragrafens andra stycke har detta lagts till. I stället för röstkort har väljare vid röstning hos utlandsmyndighet eller på fartyg kunnat förete giltigt svenskt pass. Det uttryckliga kravet på att väljaren, om han inte kan förete röstkort, skall förete giltigt svenskt pass har tagits bort. I stället sägs i lagtexten att väljaren skall förete giltig identitetshandling. Har en väljare en sjöfartsbok skall den också i fortsättningen kunna användas som identitetshandling. Någon uttrycklig föreskrift om det är dock inte nödvändig. Det skall naturligtvis även i fortsättningen vara möjligt att legitimera sig med sitt svenska pass men det skall inte vara det enda sättet att legitimera sig. Genom denna ändring underlättar man för svenskar som vistas i våra nordiska grannland att rösta där. - De som vistas i ett annat nordiskt land har sällan sitt pass med sig.

Att en väljare inte längre skall behöva förete sitt pass torde inte leda till några praktiska problem för röstmottagarna hos utlandsmyndigheter eller på fartyg. Inte heller ökar denna ändring risken för att en röst från en person som inte är röstberättigad kommer att bli godkänd. Om den person som lämnat rösten inte finns upptagen i någon röstlängd skall hans röst uppfattas som en begäran om att tas upp i den särskilda röstlängden. För att han skall bli upptagen däri krävs att han är röstberättigad enligt 4 kap. 11 § och att hans röst kommit till RSV senast torsdagen före valdagen, annars kommer hans röst inte att godkännas. Att rösten skall anses vara en begäran om att tas upp i den särskilda röstlängden framgår av 4 kap. 16 § första stycket. - Det är naturligtvis här mycket viktigt att röstmottagaren verkligen kontrollerar väljarens identitet.

5 och 6 §§

Ändringarna är en följd av den nya möjligheten att rösta i en vallokal i en annan kommun. Valförrättarna i en sådan vallokal skall lägga de valkuvert som tagits emot, i ett fönsterkuvert tillsammans med väljarens röstkort. Fönsterkuverten skall efter det att röstningen avslutats i

vallokalen sändas till resp. kommunala valnämnd. Det är inte valförrättarna som skall sända iväg fönsterkuverten. Dessa skall lämnas in till den egna valnämnden tillsammans med övrigt valmaterial efter att valförrättningen i vallokalen avslutats. Översändandet skall anordnas på ett säkert sätt. Detta innebär att översändandet kan ske med bud. Detta kan t.ex. vara praktiskt mellan två grannkommuner. Om försändelserna sänds med posten skall de anordnas som värdepost. Valnämnderna skall inte behöva sortera de olika försändelserna som skall till andra kommuner utan skall kunna lämna försändelserna till posten. Den ersättning posten skall ha för att i sin tur sortera fönsterkuverten och för att ställa i ordning samlingsförsändelser får bestämmas efter särskild överenskommelse mellan posten och RSV. Förslaget innebär inte någon ändring i sak när det gäller sättet för transport av utlandsröster.

7 §

De särskilda innerkuverten vid röstning genom valsedelsförsändelse skall tas bort. Det skall bara förekomma en typ av kuvert, *valkuvert*, för att lägga en valsedel i. I första stycket har det vidare lagts till att valsedelsförsändelse kan lämnas genom lantbrevbärare. Genom tillägget blir det tydligt att lantbrevbäraren inte är bud. Övriga ändringar i paragrafen hänger samman med att de särskilda innerkuverten tas bort och den nya möjligheten att rösta i en vallokal i annan kommun.

8 §

Ändringarna hänger samman med att de särskilda innerkuverten tagits bort. I övrigt har endast språkliga ändringar gjorts.

9 §

Ändringen i första stycket hänger samman med den nya möjligheten att rösta i vallokal i annan kommun. Alla kommunala valnämnder skall ha både valkuvert och fönsterkuvert. För tydlighets skull har det under 1. gjorts det tillägget att det rör sig om den kommunala valnämnden. Ändringen är ingen ändring i sak. Ändringarna i övrigt hänger samman med att de särskilda innerkuverten tagits bort.

15 §

I paragrafen har det bara förtydligats att det här är fråga om den kommunala valnämnden.

9 kap.**1 §**

I andra stycket, som är nytt, sägs att väljare från andra kommuner skall kunna rösta i minst en vallokal i varje kommun. Kommunfullmäktige skall i sitt förslag till valdistriktsindelning som lämnas till den regionala valnämnden särskilt ange i vilket valdistrikt som en sådan röstning bör vara möjlig. Det är kommunens valnämnd som i sin tur lägger förslag om valdistriktsindelning till fullmäktige. Antalet vallokaler där denna typ av röstning skall anordnas får bestämmas mot bakgrund av kommunens storlek och hur många väljare från andra kommuner som kan antas utnyttja möjligheten att rösta på detta sätt. Det ligger i sakens natur att de vallokaler som skall användas för denna röstning bör ligga väl till så att det är lätt att hitta dit för personer som inte hör hemma i kommunen. Utanför vallokalen skall det också tydligt anges att denna typ av röstning är möjlig där.

Valförrättarna i den vallokal som har denna typ av röstning måste få särskild utbildning om de rutiner som skall gälla vid röstningen och den fortsatta hanteringen av dessa röster. Det kan också bli aktuellt att öka antalet valförrättare i en sådan vallokal.

10 kap.**1 och 2 §§**

Röstmottagning på postkontor på valdagen skall inte längre ske. Denna röstmottagning ersätts av den nya möjligheten att rösta i en viss vallokal i annan kommun. Ändringarna i paragraferna föranleds av detta.

4 §

I paragrafen har det endast förtydligats att det här är fråga om den kommunala valnämnden.

6 a §

I paragrafen, som är ny, regleras hur röstningen i vallokal i annan kommun skall gå till. Reglerna för denna röstning skall så nära som möjligt överensstämja med vad som gäller för röstning på posten. Detta framgår av att denna paragrafens lydelse, liksom 6 b och 6 c §§, överensstämmer med vad som sägs om röstning på posten. När det gäller den förteckning som skall föras över röster som tagits emot av väljare

från andra kommuner så bör det ligga på RSV att närmare utforma denna.

6 b §

Bestämmelsen motsvarar 10 kap. 5 §.

6 c §

I bestämmelsen, som motsvarar 10 kap. 6 §, sägs att mottagna fönsterkuvert sänds till valnämnden i den kommun där väljaren finns upptagen i allmän röstlängd. Om väljaren är upptagen i särskild röstlängd skall fönsterkuverten sändas till valnämnden i den kommun där den särskilda röstlängden skall finnas tillgänglig. Uppgift om rätt valnämnd finns på röstkortet. I praktiken överlämnar valförrättarna i valdistriktet fönsterkuverten till valnämnden samtidigt som övrigt valmaterial lämnas in, se kommentaren till 8 kap. 5 §. Valnämnden skall överlämna fönsterkuverten till posten för vidarebefordran till resp. kommunala valnämnd. Kostnaden för postens sortering och distribution skall betalas ur det centrala valanslaget och alltså inte läggas på den enskilda kommunen.

7 §

I paragrafens tredje stycke har den ändringen gjorts att tidpunkten för när avgivna röster skall vara centrala valmyndigheten tillhanda flyttats till torsdagen före valdagen i stället för lördagen före valdagen. Ändringen hänger samman med att man centralt skall hinna kontrollera till vilken valnämnd rösten skall sändas. I samband därmed skall RSV registrera att den väljare som finns upptagen i den särskilda röstlängden har röstat. Om den som röstat inte finns upptagen i den särskilda röstlängden skall RSV hinna pröva om han skall tas upp däri med stöd av vad som sägs i 4 kap. 16 § första stycket. Ändringen hänger slutligen samman med att de röster som kommit in till RSV skall hinna distribueras till resp. valnämnd för att kunna ingå i den preliminära rösträkningen i de olika valdistrikten i resp. kommun.

8 §

Ändringen i andra stycket hänger samman med att röstkort inte automatiskt kommer att skickas ut till dem som finns i den särskilda röstlängden och att det inte längre skall finnas ett krav på att väljaren visar upp ett svenskt pass.

Ändringen i tredje stycket motsvarar ändringen i 8 kap. 3 § andra stycket.

13 §

Ändringen motsvarar ändringen i 7 § tredje stycket.

14 §

Ändringen i andra stycket motsvarar ändringen i 8 § tredje stycket.

11 kap.

3 §

Våra överväganden när det gäller budröstning finns i avsnitt 8.3.

Den särskilda budröstningen genom make avskaffas, 1 och 2 §§ skall därför upphävas.

Om en väljare på grund av sjukdom, rörelsehinder eller hög ålder inte kan inställa sig i sin vallokal kan han rösta genom bud. Det är väljaren som avgör om han är förhindrad att inställa sig i vallokalen. Väljaren skall intyga att han på grund av sjukdom, rörelsehinder eller hög ålder inte kunnat inställa sig i vallokalen. Två andra personer, nämligen budet och vittnet, skall också intyga detta.

Kretsen av släktingar eller andra närstående som får vara bud har utökats med make, makes barn, sambo och sambos barn.

Begreppet "vårdare" har ersatts med uttrycket "annan person som yrkesmässigt eller på ett därmed likartat sätt ger väljaren vård av mera varaktigt slag". Vad det kan röra sig om är t.ex. personal på vårdhem eller inom den kommunala hemtjänsten. Däremot kan en person som endast är på tillfälligt besök hos väljaren inte inordnas i denna kategori. Om en person som saknar anhöriga blir akut sjuk under valdagen och han eller hon inte har någon som mera varaktigt ger honom vård kan han inte använda sig av ett sådant bud.

En utgångspunkt när det gäller vem som skall kunna vara bud är, som vi påpekat i avsnitt 8.3.4, att budet bör vara en person som väljaren känner förtroende för på ett mera allmänt plan. En väljare kan naturligtvis känna ett sådant förtroende för andra än släktingar eller personer som ger honom vård. Väljaren kan t.ex. hysa ett sådant förtroende för en granne som hjälper honom med t.ex. bank- och postärenden. Om en väljare brukar få hjälp med personliga angelägenheter av en person skall den personen också kunna vara bud. I paragrafens första stycke har därför gjorts det tillägget att den som på annat sätt biträder väljaren i personliga angelägenheter får också vara bud. Med detta tillägg skall

också de personer som är satta under förvaltare enligt föräldrabalkens regler kunna använda förvaltaren som bud.

Den kategori väljare som måste använda sig av bud vid röstningen tillhör en grupp som ofta är särskilt utsatt. Detta gäller kanske framför allt för dem som är satta under förvaltare enligt föräldrabalken men också dem som är gamla. För att man efter valet skall kunna kontrollera vem som uppträtt som bud skall budet på ytterkuvertet anteckna sitt namn, personnummer och adress. Tillsammans med den nya bestämmelsen i 7 § andra stycket som föreskriver att ytterkuverten skall bevaras under den tid som valet gäller, dvs. fram till dess att nästa val har vunnit laga kraft, skall man i fortsättningen kunna utreda vem som varit bud.

Vittnet bör vara en person som inte tillhör väljarens allra närmaste anförvanter. Inte heller väljarens sambo eller dennes barn skall kunna vara vittne.

4 §

Valsedelsförsändelse skall kunna lämnas också i vallokal i annan kommun och på de fartyg där röstmottagning anordnas.

5 §

Ändringen i andra stycket föranleds av att de särskilda innerkuverten tagits bort. Ändringen när det gäller kretsen av de personer som inte får vara vittne överensstämmer med den ändring som gjorts i 3 §.

6 a §

I stället för att väljaren skall ange dagen för valsedelsförsändelsens upprättande på ytterkuvertet skall han intyga att han inte anordnat den tidigare än vad som sägs i paragrafens första och andra stycke. Genom denna ändring minskar man risken för att valsedelsförsändelser underkänns därför att väljaren av misstag angivit fel datum eller utelämnat datum.

7 §

Om en valsedelsförsändelse lämnas i den vallokal där väljaren är upptagen i röstlängd och den är i föreskrivet skick skall valförrättaren öppna ytterkuvertet och kontrollera de valkuvert som väljaren ställt i ordning. Kan kuverten godtas skall de läggas ner i urnan.

I andra stycket sägs att ytterkuvertet för valsedelsförsändelsen skall sparas. Valnämnden skall förvara sådana kuvert till dess nästa val har

vunnit laga kraft. Se också under specialmotiveringen till ändringarna i 3 §.

8 §

Ändringarna i första stycket är följdändringar. De föranleds dels av att väljaren inte längre särskilt skall ange dagen för när han ställde i ordning valsedelsförsändelsen, dels den nya möjligheten att rösta i annan kommun än den där väljaren är upptagen i röstlängd. Den som tar emot rösten i en vallokal är nämligen valförrättare, inte röstmottagare. Valförrättaren skall liksom en röstmottagare på postkontor anteckna väljarens namn på en särskild förteckning. Föreskriften om att värdepostnumret skall antecknas skall bara gälla röstmottagare på postkontor. De närmare anvisningarna för den fortsatta hanteringen av de fönsterkuvert som tagits om hand av valförrättarna i en vallokal i en annan kommun skall lämnas av RSV.

Ändringarna i andra stycket är också följdändringar. De hänger samman med att väljarens identitet även skall kunna styrkas på annat sätt än med hans pass.

9 §

Ändringarna föranleds av att de särskilda innerkuverten tagits bort. I övrigt har bara språkliga ändringar gjorts.

12 kap.

1 - 3 §§

I paragraferna har det förtydligats att det är fråga om den kommunala valnämnden. I övrigt har endast språkliga ändringar gjorts.

4 §

Ändringen i tredje stycket föranleds av att de särskilda innerkuverten tagits bort. I övrigt har endast språkliga ändringar gjorts.

13 kap.

3 §

I paragrafen har det uttryckligen angetts att det är fråga om den kommunala valnämnden. I övrigt har bara mindre språkliga förändringar gjorts.

4 §

Ändringen i tredje stycket föranleds av att de särskilda innerkuverten tagits bort. I övrigt har endast språkliga ändringar gjorts.

Det nya fjärde stycket motsvarar 11 kap. 7 § fjärde stycket. Ytterkuverten för valsedelsförsändelse skall tas om hand av valförrättaren och överlämnas till den kommunala valnämnden. Valnämnden skall förvara ytterkuverten under den tid valet gäller. Syftet med detta är att man skall kunna kontrollera om det förekommit oegentligheter. Ytterkuverten kan givetvis också få betydelse för att man skall kunna undanröja eventuella misstankar om oegentligheter.

Kuverten skall bevaras av valnämnden till dess nästa val har vunnit laga kraft. Efter att ett val hållits kommer det, fram till dess att det valet vunnit laga kraft, att finnas ytterkuvert för valsedelsförsändelser från två val hos valnämnden.

5 §

Ändringarna i paragrafens första stycke föranleds av att de särskilda innerkuverten tagits bort. I övrigt har endast språkliga ändringar gjorts.

6 §

Ändringen föranleds av att de särskilda innerkuverten tagit bort. I övrigt har endast språkliga ändringar gjorts.

7 §

I paragrafen har den ändringen gjorts att det uttryckligen sägs att det här är fråga om den kommunala valnämnden. I övrigt är det fråga om en språklig modernisering. Valmaterial från valdistrikten sänds i praktiken sällan med posten efter det att valförrättningen avslutats i vallokalen. I stället sker överlämnandet genom att två eller flera valförrättare transporterar materialet till valnämnden. I samband härmed kvitterar valnämnden att materialet har kommit in till nämnden. Ändringen i andra

styckets sista mening innebär inte att dessa rutiner skall ändras. För det fall materialet skulle sändas med post skall det emellertid sändas som värdepost.

8 §

I första stycket anges uttryckligen att det är fråga om den kommunala valnämnden. Eftersom länsstyrelsernas uppgifter i den regionala valadministrationen skall övertas av regionala valnämnder har också andra stycket ändrats, se avsnitt 5. I andra stycket har också gjorts en språklig ändring. Om det valmaterial som valnämnderna tar emot på valnatten efter det att valförrättningen i vallokalerna avslutats sänds från den kommunala valnämnden till den regionala valnämnden med post så skall materialet sändas som värdepost. Ändringen är bara språklig. Avsikten med ändringen är inte att lämna någon bindande föreskrift om att materialet alltid skall befordras av posten. Se också specialmotiveringen till 7 §.

9 §

Det förekommer inte så sällan, framför allt i stora kommuner, att fönsterkuvert kommer till den kommunala valnämnden efter det att den s.k. onsdagsräkningen påbörjats. Sådana kuvert skall enligt nuvarande regler läggas åt sidan och inte räknas av valnämnden. Om fönsterkuverten kommer in innan förrättningen kommit så långt att valurnan beträffande något val har tömts skall fönsterkuverten i fortsättningen tas med i valnämndens preliminära rösträkning. Det preliminära valresultatet skall så långt möjligt överensstämma med det slutliga resultatet. Så många röster som möjligt bör därför ligga till grund för detta preliminära resultat. Om fönsterkuvert från t.ex. andra kommuner kommer in till valnämnden innan valurnan för något val tömts skall fönsterkuverten granskas på samma sätt som övriga fönsterkuvert. I paragrafen har dessutom det tillägget gjorts att om den kommunala valnämnden vid sin granskning upptäcker att en väljare har röstat i den vallokal där han finns upptagen i röstlängden så skall fönsterkuvert från honom läggas åt sidan. Att han röstat framgår av markering i röstlängden. Tillägget är i och för sig självklart i det att ingen väljare skall kunna avge två giltiga röster i samma val.

10 §

I paragrafen sägs att om ett fönsterkuvert kommer in efter det att någon valurna tömts så läggs kuvertet utan vidare åtgärd åt sidan. Kuverten skall därefter läggas in i ett eller flera omslag som förseglas och förses

med anteckning om innehållet. Dessa omslag skall sedan enligt 11 § sändas till den regionala valnämnden för att där finnas med i den slutliga sammanräkningen.

11 §

I paragrafen har det uttryckligen angivits att det är den kommunala valnämnden som skall sända valmaterialet till den regionala valnämnden. I övrigt har endast vissa språkliga ändringar gjorts. Se också specialmotiveringen till 7 och 8 §§.

14 kap.

4 §

Bestämmelsens nuvarande lydelse innebär att om det finns fler än *tre* valsedlar i ett valkuvert så är alla dessa valsedlar ogiltiga. Denna gränsdragning framstår inte som rationell. Den ändring vi föreslår innebär att om det finns flera identiska valsedlar i ett valkuvert så skall *en* av valsedlarna godkännas. Om valsedlarna inte är identiska men har samma partibeteckning så skall rösten tillgodoräknas partiet, men namnen på valsedeln skall anses obefintliga. I praktiken innebär detta att en av dessa valsedlar godkänns som en partimarkerad valsedel.

8 §

Enligt de bestämmelser som gäller f.n. skall alla valsedlar, godkända som underkända, förvaras till utgången av den tid för vilket valet gäller, dvs. fram till dess att nästa val har vunnit laga kraft. För detta ändamål krävs relativt omfattande arkivutrymme. Det kan ifrågasättas om det inte är möjligt att begränsa antalet valsedlar som skall förvaras.

Antalet godkända valsedlar för resp. listtyp framgår av protokollet över den slutliga sammanräkningen. I samband med denna görs också en namnordning mellan de kandidater som deltagit i valet. Om det under löpande valperiod skall utses en ersättare för en ledamot som avgått eller avlidit, används uppgifterna i protokollet resp. namnordningen. I vissa fall kan strykningar eller tillägg på förändrade valsedlar ha betydelse när det gäller att utse ny ledamot eller ersättare för ledamot. Det förekommer därför att man måste gå tillbaka till de förändrade valsedlarna för att kunna utse rätt kandidat. De godkända valsedlar som inte är förändrade, dvs. inte har några strykningar eller tillägg, behöver man däremot inte kontrollera när väl valet har vunnit laga kraft. Uppgifterna om dessa valsedlar finns, som nämnts, i protokollet.

Andelen ogiltiga eller förändrade valsedlar uppgår inte till 10 % av alla valsedlar. En begränsning av skyldigheten att förvara oförändrade valsedlar skulle därför innebära att ett relativt betydande arkivutrymme skulle kunna frigöras.

Enligt vårt förslag skall ogiltiga valsedlar förvaras fram till dess att nästa val vunnit laga kraft. Samma skall gälla de godkända men förändrade valsedlarna. Giltiga, oförändrade valsedlar skall däremot bara förvaras fram till dess att det val de gäller har vunnit laga kraft.

15 kap.

4 §

Ändringen i första stycket föranleds av att länsstyrelsens uppgifter i den regionala valadministrationen skall övertas av en regional valnämnd.

I andra stycket regleras vem som är berättigad att överklaga det valresultat som fastställts av den regionala valnämnden eller centrala valmyndigheten. Taleberättigad är i första hand den som finns med i röstlängd. Den som begärt rättelse enligt 4 kap. 4 eller 16 § men som ändå blev utesluten från rösträtt vid valet är också taleberättigad. Det är ju som framhållits i kommentaren till dessa bestämmelser under valår bara möjligt att överklaga beslutet att inte rätta röstlängden i samband med att man överklagar valresultatet. Den som begär att bli upptagen i den särskilda röstlängden med stöd av 4 kap. 16 § fjärde stycket men som inte tagits upp i den skall också vara taleberättigad. Om det är en avgiven röst som skall betraktas som en sådan begäran skall den ha kommit in till RSV senast torsdagen före valdagen. För att en person inte skall bli fråntagen både sin rösträtt och sin möjlighet att överklaga valet måste utlandsmyndigheterna se till att utlandsrösterna verkligen kommer in till RSV senast den dagen.

7 §

Ändringen i tredje stycket föranleds av att länsstyrelsens uppgifter i den regionala valadministrationen skall övertas av en regional valnämnd.

Övergångsbestämmelserna

1

De nya reglerna om upprättande och rättelse av röstlängd skall träda i kraft den 1 januari 1994. Samma skall gälla de nya reglerna om röstkort. Tidpunkten för ikraftträdande har bestämts mot bakgrund av att det enligt de regler som nu gäller skall den som vill bli upptagen i den särskilda

röstlängden ansöka om det under tiden 1 januari - 1 juni. Om tidpunkten för ikraftträdande bestäms till den 1 januari 1994 undviker man att det gamla och nya systemet tillämpas parallellt. Det nya systemet kommer att gälla första gången vid valen år 1994. Se också avsnitt 13.1.3.

2 och 3

De regionala valnämnderna skall inrättas efter de ordinarie valen år 1994. Efter dessa val skall de landstingsfullmäktige som utsetts genom det valet välja ledamöter i den regionala valnämnden. Se också avsnitt 13.1.1.

4

När den särskilda röstlängden skall upprättas för första gången enligt det nya systemet skall de personer som varit upptagna i någon av de särskilda röstlängder som gällt under tiden den 1 september 1985 - 1 september 1993 tas med i den nya längden. Samtliga personer som ansöker om att tas upp i längden under åren 1992 och 1993 kommer då att tas med i den nya längden. Den särskilda röstlängden för åren 1985 - 1991 finns arkiverad och uppgifter om dessa personer kan därför tas därur. Om någon har avlidit eller inte längre är röstberättigad enligt 4 kap. 11 § skall han naturligtvis inte tas upp i längden. Den som den 1 juli 1994 är röstberättigad enligt 4 kap. 11 § och som utvandrat efter den 1 juni 1985 skall också tas upp i den särskilda röstlängden om han inte redan finns där.

Vid de första valen då det nya systemet med den särskilda röstlängden skall tillämpas, kan det komma att bli relativt många som röstar utan att vara upptagen i röstlängden. Det kan framför allt röra sig om personer som utvandrat före den 1 juni 1985 och då ännu inte fyllt arton år men det kan också vara fråga om andra kategorier. Dessa väljare kan då tas upp i den särskilda röstlängden enligt de regler som finns i 4 kap. 16 §. Om en sådan väljares röst kommer in till RSV senast torsdagen före valdagen skall han tas upp i den särskilda röstlängden om han är röstberättigad enligt 4 kap. 11 §.

12.2 Förslaget till lag om ändring i lagen om kyrkofullmäktigval, m.m.

2 §

I paragrafen har en hänvisning till vallagens bestämmelser om regionala valnämnder gjorts.

6 §

I paragrafens första stycke sägs det uttryckligen att det är den kommunala valnämnden som har ansvaret för valadministrationen på det lokala planet.

I andra stycket har länsstyrelsen ersatts av den regionala valnämnden som regional valmyndighet.

8 §

Ändringen i andra stycket föranleds av att den allmänna röstlängden skall upprättas per den 1 juli.

Ändringen i fjärde stycket är en följd av det nya enhetliga rättelseförfarandet i vallagen.

19 §

Ändringen motsvarar den ändring som gjorts i 8 kap. 8 § vallagen.

22, 23, 30, 32 och 35 §§

I paragraferna har det uttryckligen angetts att det är fråga om den kommunala valnämnden.

36 §

Ändringen motsvarar den ändring som gjorts i 11 kap. 3 § vallagen.

37 §

Ändringen föranleds av att den särskilda budröstningen genom make skall upphöra. Hänvisningen till 11 kap. 1 § vallagen har därför tagits bort.

42 och 42 a §

I paragraferna har det uttryckligen angetts att det är fråga om den kommunala resp. regionala valnämnden.

50 §

Paragrafen har ändrats mot bakgrund av att länsstyrelsens uppgift i den regionala valadministrationen skall övertas av den regionala valnämnden och de nya reglerna om rättelse av röstlängd.

51 §

I paragrafen har endast den ändringen gjorts att länsstyrelsen som regional valmyndighet ersatts av den regionala valnämnden.

12.3 Förslaget till lag om ändring i folkomröstningslagen

Ändringarna i denna lag är följdändringar till de ändringar som vi föreslår beträffande vallagen och gäller inrättandet av en regional valnämnd och det nya rättelseförfarandet i fråga om röstlängd.

12.4 Förslaget till lag om ändring i lagen om folkbokföringsregister

2 §

Av den nuvarande lydelsen framgår inte klart att uttag av röstlängder är ett av de ändamål som det lokala folkbokföringsregistret får användas för. Med hänsyn till att uttag av röstlängder är av grundläggande demokratisk betydelse bör det klart framgå av lagtexten att registret får användas även för att upprätta röstlängder.

3 §

Se avsnitt 7.4.3 och 13.1.3.

7 §

Se avsnitt 7.4.3 och 13.1.3.

12.5 Förslaget till lag om försöksverksamhet vid de allmänna valen år 1994

1 och 2 §§

Enligt vad vi föreslår, se avsnitt 13.1.1, skall de regionala valnämnderna inrättas först efter de ordinarie valen år 1994. Vid dessa val är således alltjämt länsstyrelserna regional valmyndighet.

Vi föreslår att det genomförs försöksverksamhet när det gäller vissa delar i valförfarandet vid de ordinarie valen år 1994. Så skall RSV kunna medge undantag från reglerna i 13 kap. vallagen dvs. när det gäller den preliminära rösträkningen. Den försöksverksamhet som bör kunna genomföras är framför allt den kombinerade sammanräkning av rösterna som tillämpats i Oslo kommun, se avsnitt 4.1.3.

En annan modell som bör prövas vid dessa val är den modell för sammanräkning som vi beskrivit i avsnitt 3, där kommunens valnämnd dagen efter valdagen genomför den slutliga sammanräkningen och där länsstyrelsen endast skall pröva förändrade valsedlar eller valsedlar som kan antas vara ogiltiga.

I avsnitt 9 och 11 har vi behandlat postens röstmottagning. Det är posten som ansvarar för den institutionsröstning som genomförs söndagen före valdagen. En utvärdering av de ekonomiska och praktiska följderna av en försöksverksamhet där några representativa kommuner på försök administrerar denna röstmottagning bör kunna ge ett värdefullt beslutsunderlag när det gäller frågan om de kommunala valnämnderna skall ta över ansvaret för denna röstmottagning.

En annan typ av försöksverksamhet som bör genomföras vid 1994 års val är att göra det möjligt att ha "ambulerande" röstmottagning. Enligt 3 kap. 3 § vallagen får ett valdistrikt omfatta mellan 800 och 1.800 röstberättigade. Som framgått av avsnitt 3 är arvoden till valförrättarna den tyngsta posten när det gäller kommunernas kostnader för valens genomförande. Ett sätt att minska dessa kostnader utan att servicen till väljarna blir sämre kan då vara att göra ett visst valdistrikt större men att anordna röstmottagningen vid flera olika röstmottagningsställen i distriktet. En sådan lösning kräver att det medges undantag från de allmänna bestämmelserna om röstningen i 8 kap. 1 - 3, 5, 6, 10 - 13 och 15 §§. Den kräver också att det kan medges undantag från de särskilda bestämmelserna om röstning i vallokal i 9 kap. 1 - 3 och 5 §§. Man skulle också kunna tänka sig att röstmottagningen skulle kunna ske på annat sätt t.ex. att röstmottagarna uppsöker väljarna och då för med sig valurnan. En sådan möjlighet finns i Norge och Danmark, där den dock förutsätter att väljaren på grund av sjukdom eller handikapp inte kan inställa sig i vallokalen. I dessa länder förutsätter en sådan röstmottagning också att valmyndigheterna fattat ett särskilt beslut att väljaren skall få rösta på detta sätt. Denna form av röstmottagning kan således

användas av i princip samma kategori väljare som i Sverige kan använda sig av möjligheten av budrösta. En ambulerande röstmottagning förutsätter emellertid att blir möjligt att medge undantag också från de obligatoriska reglerna när det gäller röstningen i vallokal som finns i 8 kap och 9 kap. vallagen.

Innan dessa former av röstmottagning görs generell bör det genomföras på försök i vissa kommuner i landet.

Om det skall medges undantag från reglerna i 14 kap. 3 och 7 §§ vallagen när det gäller reglerna om slutlig sammanräkning är det regeringens som skall pröva denna fråga. I fråga om övrig försöksverksamhet är det RSV som skall avgöra om det skall genomföras någon sådan. Det skall också vara RSV som ger de närmare föreskrifterna om försöksverksamheternas genomförande.

Som vi framhållit i avsnitt 11.1.2 är det väsentligt att genomförandet av försöken sker på sådant sätt att väljarens valhemlighet garanteras samtidigt som valförfarandets säkerhet kan upprätthållas. För att försöksverksamheten skall kunna genomföras är det viktigt att de valadministrativa myndigheterna som berörs ställer sig positiva till försöket. I bestämmelsen sägs därför uttryckligen att innan RSV medger undantag från bestämmelserna i 3 kap. 3 § samt 8 kap. 1 - 3, 5, 6, 10 - 13 och 15 §§, 9 kap. 1 - 3 och 5 §§ samt 13 kap. vallagen så skall RSV ha samrått med länsstyrelsen och den kommunala valnämnden.

När det gäller försöksverksamheten i fråga om institutionsröstningen bör inte bara länsstyrelsen och den kommunala valnämnden höras i frågan utan också posten. Härigenom kan man tillvarata postens erfarenheter när det gäller denna röstmottagning.

12.6 Förslaget till lag om brevröstning i Schweiz

1 §

Bestämmelsen motsvarar 1 § i lagen (1991:189) om brevröstning i förbundsrepubliken Tyskland och Schweiz (brevröstningslagen) med den ändringen att möjligheten att brevrösta från Tyskland tagits bort. Skälet till det är att Tyskland numera förklarar sig villigt att tillåta röstmottagning vid de svenska utlandsmyndigheterna där. En viss osäkerhet kan dock råda om en sådan röstmottagning kan anordnas vid ett extra val eller folkomröstning före de ordinarie valen år 1997. I vårt förslag har vi dock utgått ifrån att sådan röstmottagning skall kunna anordnas.

2 §

Denna bestämmelse motsvarar 2 § brevröstningslagen. I andra stycket har innerkuvert bytts ut mot valkuvert, jämför motsvarande ändring i vallagen. Skyldigheten att ange datum när försändelsen upprättats har ersatts med en föreskrift i paragrafens fjärde stycke att väljaren skall intyga att han gjort i ordning försändelsen inom de tidsfrister som gäller för detta.

3 §

Paragrafen överensstämmer med 3 § i brevröstningslagen.

4 §

Paragrafen motsvarar 4 § i brevröstningslagen. Någon möjlighet att brevrösta från Tyskland föreslås inte, se specialmotiveringen till 1 §.

5 §

Paragrafen motsvarar 5 § i brevröstningslagen. Den ändring som gjorts i förhållande till den lagen att den kommunala valnämnden vid sin granskning också skall kontrollera att väljaren inte röstat i en vallokal i en annan kommun, 10 kap. 6 a § vallagen (1972:620). Valnämnden skall vid sin granskning kontrollera att väljaren är röstberättigad i kommunen och att han inte röstat i den vallokal där han är upptagen i röstlängd. Självfallet skall den avgivna rösten hänföras till rätt valdistrikt. Detta är naturligtvis särskilt viktigt i de kommuner som är valkretsindelade vid val till kommunfullmäktige.

6 §

I förhållande till brevröstningslagens 6 § har den ändringen gjorts att den kommunala valnämnden inte skall kontrollera att väljaren angivit rätt datum på ytterkuvertet. I stället skall väljaren på ytterkuvertet intyga att han gjort i ordning försändelsen inom föreskriven tid. Eftersom de särskilda innerkuverten avskaffas ersätts de med valkuvert.

13 Genomförande av förslagen

13.1 Ikraftträdande

En utgångspunkt för våra förslag är att de föreslagna ändringarna bör träda i kraft den 1 juli 1993. Genomförande av de förslag som vi lämnar kan emellertid av praktiska skäl inte ske vid denna tidpunkt. Så kan förslaget om att inrätta regionala valnämnder träda i kraft först efter de ordinarie valen år 1994. Detta bör inte leda till slutsatsen att man kan avvakta med ett beslut i denna fråga. Tvärt om är det så att ett beslut om att inrätta regionala valnämnder inte kan skjutas upp eftersom genomförandet kräver noggranna förberedelser som bör påbörjas så snart som möjligt.

13.1.1 De regionala valnämnderna

Ifråga om de regionala valnämnderna utgår vi ifrån att regionerna kommer att motsvara de nuvarande länen. På sikt kan denna indelning emellertid förändras. Detta hänger samman med förändringar inom den statliga regionala förvaltningen men också med förändringar i fråga om valkretsindelningen vid val till riksdagen. Utgångspunkten bör enligt vår mening vara att de regionala valnämnderna också i framtiden lokaliseras till orter där det både finns en skattemyndighet och en länsstyrelse eller motsvarande myndighet.

Varje regional valnämnd skall ha minst fem valda ledamöter. Dessa skall väljas av de landstingsfullmäktige som valts vid valet år 1994, se avsnitt 5.3.3. Regeringen skall utse den ledamot som skall vara ordförande i den regionala valnämnden. Regeringen skall också utse de ledamöter som skall representera länsstyrelsen resp. skattemyndigheten i nämnden, se avsnitt 5.3.2. Antalet ledamöter i nämnden blir alltså minst åtta.

Övergången till en organisation med regionala valnämnder genomförs under ledning av en arbetsgrupp med representanter för länsstyrelser och skattemyndigheter.

Det är emellertid inte möjligt att genomföra en förändrad regional organisation redan till valen år 1994. Vi föreslår därför att de regionala valnämnderna inrättas efter de ordinarie valen år 1994. Med hänsyn till att de kyrkliga valen skall hålla den tredje söndagen i oktober bör de regionala valnämnderna formellt inte inrättas förrän den 1 november 1994. September- och oktobervalen år 1994 kommer således att administreras av samma myndigheter som f.n.

Som RSV påpekat innebär den nuvarande uppdelningen på den regionala nivån mellan länsstyrelse och skattemyndighet att det uppstår problem när det gäller ansvarsfördelningen dem emellan. Ett sätt att lösa detta inför valen år 1994 och att åstadkomma en smidig övergång till den nya regionala valorganisationen kan vara att bedriva den regionala valadministrationen vid valen år 1994 i projektform. I en projektgrupp skulle i så fall representanter från länsstyrelsen och skattemyndigheten kunna delta för att gemensamt planera och genomföra valen. Att inrätta en sådan projektgrupp skulle, mot bakgrund av de lagregler som då alltså gäller för valorganisationen, naturligtvis bygga på frivillighet.

13.1.2 Partiernas rätt till gratis valsedlar

Dessa regler bör träda i kraft så snart som möjligt. Vi föreslår därför att de nya reglerna träder i kraft den 1 juli 1993.

13.1.3 Röstlängder och röstkort

De nya reglerna om framställande av röstlängd och röstkort bör träda i kraft den 1 januari 1994. Bakgrunden till att vi valt denna tidpunkt för ikraftträdandet har vi redogjort för i specialmotiveringen till punkt 1. i övergångsbestämmelserna. Den första allmänna röstlängden enligt det nya systemet skall således framställas år 1994. Denna röstlängd skall då inte tas ut på papper för att kunna granskas utan detta skall ske per terminal. Först när tiden för rättelse har gått ut skall längden skrivas ut på papper. Formellt blir det också möjligt att ta ut längderna på elektroniskt medium. Se avsnitt 11.3. Detsamma gäller den särskilda röstlängden.

De särskilda röstlängderna skall framställas med hjälp av innehållet i folkbokföringsregistret. Vårt förslag när det gäller innehållet i det centrala referensregistret i folkbokföringssystemet skall göra det möjligt att, beträffande de personer som avregistreras från ett lokalt register och förs över till det centrala registret, behålla uppgiften om svenskt medborgarskap.

De nya reglerna om folkbokföringsregister trädde i kraft den 1 juli 1991. De nya registret har ett modernt ADB-stöd. De gamla personnummerregister som har förts enligt tidigare bestämmelser innehåller uppgift om medborgarskap. Dessa register förs dock i en omodern ADB-miljö. De gamla registerna skall, enligt de planer som finns inom skatteförvaltningen, föras över till samma ADB-miljö som de nya folkbokföringsregisterna. Denna överföring är planerad att genomföras våren 1993. För att det skall bli formellt möjligt att vid denna överföring behålla uppgifter om svenskt medborgarskap bör de nya reglerna i lagen om folkbokföringsregister då ha trätt i kraft. I annat fall är det risk för att dessa uppgifter inte kan tas med i det register som upprättas i den nya ADB-miljön. I så fall kan inte det system för framställning av den särskilda röstlängden som vi föreslår tillämpas. Vi föreslår därför att de

ändringar i lagen om folkbokföringsregister som vi föreslår skall träda i kraft den 1 mars 1993.

13.1.4 Röstning med valsedelsförsändelse

När det gäller budröstning eller röstning med valsedelsförsändelser föreslår vi att de särskilda innerkuverten slopas. Vidare föreslår vi att väljaren på ytterkuvertet inte uttryckligen skall ange datum utan att han i stället i den försäkran som han avger också intygar att han gjort i ordning försändelsen inom den tid som är föreskriven. För att det skall vara praktiskt möjligt att ta fram nya ytterkuvert till valen år 1994 bör båda dessa ändringar träda i kraft den 1 juli 1993. Detsamma gäller den slopade särskilda möjligheten för makar att rösta med valsedelsförsändelse.

13.1.5 Röstning i vallokal i annan kommun

För att uppnå de besparingar som blir följden av detta förslag så snart som möjligt bör möjligheten för väljare att rösta i vallokal i annan kommun införas redan till de ordinarie valen år 1994. För att man skall kunna anordna sådan röstmottagning vid valen år 1994 måste beslut om valdistriktsindelning fattas redan under hösten 1993. De regionala valnämnderna inrättas emellertid först den 1 november 1994. Det blir därför länsstyrelserna som, enligt 3 kap. 3 § vallagen, skall fastställa indelningen i valdistrikt mot bakgrund av de nya reglerna om röstning i vallokal i annan kommun.

Om de nya reglerna träder i kraft den 1 juli 1993 blir det möjligt för kommunerna och länsstyrelserna att fram till november månad, då valdistriktsindelningen skall vara bestämd, ta fram underlag och fatta beslut om de ändringar i valdistriktsindelningen som kan bli aktuella mot bakgrund av denna nya möjlighet för väljarna. Reglerna bör därför träda i kraft den 1 juli 1993.

13.1.6 De ändrade reglerna om brevröstning

Också dessa ändringar bör införas i god tid före valen år 1994. Även när det gäller brevröstningen måste nya kuvert tas fram. Vi föreslår därför att ändringarna träder i kraft den 1 juli 1993.

13.2 Kostnader och besparingar

De förändringar som vi föreslår leder till att det uppkommer ett behov av att informera allmänheten om dessa. Kostnaderna för detta kommer dock inte att generellt leda till en större informationsinsats än den som RSV normalt gör inför allmänna val. Enligt vår uppfattning kommer särskilda informationsbehov att finnas när det gäller inrättandet av de

regionala valnämnderna och de ändrade reglerna om särskild röstlängd och röstkort till utlandssvenskarna.

13.2.1 De regionala valnämnderna

Inrättande av de regionala valnämnderna medför att det uppkommer ett informationsbehov både till allmänheten och till dem som skall ta del i nämndernas arbete. Kostnaderna för detta kan uppskattas till omkring 0,5 milj. kr för en treårsperiod. När det gäller kostnaderna för ersättning till nämndens ledamöter, handläggare och kanslipersonal i övrigt så bör dessa kostnader i stort sett motsvara de nuvarande kostnaderna som uppkommer hos länsstyrelserna och skattemyndigheterna. En minskning av antalet regionala myndigheterna bör dock på sikt innebära en sänkning av dessa kostnader, men framför allt innebär vårt förslag i denna del att det blir möjligt att på ett annat sätt än f.n. överblicka och kontrollera vilka kostnader som uppkommer i den regionala valadministrationen.

13.2.2 Partiernas rätt till gratis valsedlar

De ändringar vi föreslår leder till att antalet beställda valsedlar sannolikt kommer att minska. Vi uppskattar denna besparing till omkring 9,8 milj. kr för en treårsperiod.

13.2.3 Röstlängder och röstkort

De personer som är upptagna i den särskilda röstlängden för år 1991 bör få särskild information om de nya reglerna om slopat ansökningsförfarande vid framställning av den särskilda röstlängden. De bör också informeras om att röstkort inte kommer att sändas till dem och hur de skall förfara vid röstning. Kostnaden för denna särskilda informationsinsats kan uppskattas till 1 milj. kr. Samtidigt innebär våra förslag en besparing på omkring 0,4 milj. kr per treårsperiod avseende portokostnader för utskick av ansökningsblanketter, bekräftelser, röstkort och annan information eftersom detta inte längre skall sändas till utlandssvenskarna.

En framtagning av röstkort bör planeras i så god tid att det inte uppstår några problem som har att göra med att framställningen av den skall ske under den tid då flertalet företag är semesterstängda.

När det gäller distributionen av röstkort till dem som är upptagna i den allmänna röstlängden så skall den ske tidigare än vad som nu är fallet. När det gäller distributionen av annan information till väljarna bör denna vara möjlig att kombinera med röstkortet även inom ramen för detta system utan att det uppkommer någon kostnadsökning för staten.

Genom att röstlängder bara skall tas fram på papper under år då val skall hållas kan man spara omkring 1,4 milj. kr på en treårsperiod. En mindre besparing uppkommer också till följd av att det inte längre skall kungöras var röstlängderna skall hållas tillgängliga för granskning.

Denna besparing kan för en treårsperiod uppskattas till 0,6 milj. kr. Det nya systemet innebär också att det arbete som RSV lägger ner under valårets första månader med att hantera ansökningarna till den särskilda röstlängden minskar. Samtidigt innebär våra förslag en viss ökning av RSV:s arbetsmängd i samband med att utlandsrösterna kommer in och skall distribueras till resp. valnämnd.

13.2.4 Röstning med valsedelsförsändelse

Vårt förslag innebär att de särskilda innerkuverten vid röstning med valsedelsförsändelse tas bort. Slopandet av dessa innebär ett minskat totalbehov av kuvert. Vid valen år 1991 förbrukades omkring 22 milj. innerkuvert. Om innerkuverten slopas uppkommer samtidigt ett ökat behov av valkuvert. Denna ökning kan uppskattas till omkring 11 milj. Under en treårsperiod skulle slopandet av de särskilda innerkuverten leda till en besparing på ca 0,7 milj. kr. Samtidigt innebär våra förslag att de ytterkuvert som nu finns måste makuleras och ersättas med ytterkuvert som utformats mot bakgrund av att väljaren skall försäkra att han inte ställt i ordning försändelsen på annan tid än vad som förutsätts i vallagen och att budet inte bara skall skriva på ytterkuvertet utan också anteckna sitt personnummer och adress. Kostnaderna för detta, som är av engångskaraktär, kan för en treårsperiod uppskattas till 0,1 milj. kr.

13.2.5 Röstning i vallokal i annan kommun

Slopandet av postens röstmottagning på valdagen kommer att innebära kostnadsbesparingar på omkring 8,4 milj. kr. En viss ökning av kommunernas kostnader bör dock uppkomma. I vissa storstadsdistrikt blir det sannolikt nödvändigt med en ökning av antalet valförrättare. Den totala ökningen i landet har vi uppskattat till omkring 400 stycken. Därtill kommer att det måste tas fram nytt valmaterial och utbildningsmaterial för denna typ av röstning. För en treårsperiod kan dessa sammanlagda kostnader uppskattas till omkring 1 milj. kr.

13.2.6 Försöksverksamheten vid 1994 års val

Våra förslag om försöksverksamhet vid 1994 års val innebär naturligtvis på kort sikt ökade kostnader. Det gäller framför allt förslaget beträffande försöksverksamhet med tekniskt stöd i röstsammanräkningen. På sikt bör emellertid de investeringar det här kan bli tal om vara lönsamma. Det är naturligtvis svårt att nu uppskatta vilka kostnader som skall läggas ner i samband med de försök som vi föreslår. Om man bortser från kostnaderna för inrättande av regionala valnämnder innebär våra förslag för en treårsperiod besparingar på omkring 20 milj. kr. Samtidigt innebär de kostnadsökningar om ca 3 milj. kr. Enligt vår uppfattning framstår det som rimligt att ett belopp motsvarande hälften av de direkta besparingar som uppkommer mot bakgrund av de nya reglerna om gratis valsedlar och slopande av poströstningen på valdagen, eller omkring 8 milj. kr,

avsätts för att bekosta de försöksverksamheter som vi föreslår vid valen år 1994.

Kommittédirektiv

Dir. 1991:13

Översyn av valförfarandet

Dir. 1991:13

Beslut vid regeringssammanträde 1991-03-07

Chefen för justitiedepartementet, statsrådet Freivalds, anför.

Mitt förslag

En särskild utredare tillkallas för att se över valförfarandet från administrativ och teknisk synpunkt. Syftet med utredningen är att anpassa valförfarandet till beslutade och planerade förändringar inom bl.a. områdena för folkbokföring och regional skatteförvaltning samt till den tekniska utvecklingen inom framför allt ADB-området. I ett senare skede bör utredningsarbetet bedrivas med parlamentarisk medverkan.

Bakgrund

I samband med enkammarreformen 1968/69 infördes nuvarande ordning för riksdags-, landstings- och kommunalval. De regler som då antogs har senare i stort sett oförändrade överförts till den nya regeringsformen (RF, omtryckt 1988:1444), kommunallagen (1977:179) och vallagen (1972:620, omtryckt 1991:95). I RF och kommunallagen ges de mer grundläggande reglerna. Där finns bl.a. föreskrifter om antalet ledamöter i riksdagen resp. i fullmäktige, om vem som har rösträtt, om hur ofta val skall hållas etc. I vallagen, som är gemensam för de tre olika valen, ges regler om förfarandet. Varje enskilt led i förfarandet har i lagen fått en mycket detaljerad reglering. – För val till kyrkofullmäktige gäller lagen (1972:704) om kyrkofullmäktigval, m.m. (omtryckt 1991:96).

Det administrativa och tekniska förfarandet vid förberedelser och genomförande av allmänna val har under de senaste 15 åren inte varit föremål för någon fördjupad översyn och analys. En allmän översyn av vallagens bestämmelser gjordes visserligen av 1978 års vallagskommitté på grundval av erfarenheterna från 1973 och 1976 års allmänna val (SOU 1978:64 och

1980:45). Någon mer grundläggande analys har emellertid inte gjorts efter det att 1965 års valtekniska utredning avslutade sin översyn och ADB-stödet började användas vid 1973 års allmänna val (SOU 1969:19 och 1971:72).

De förändringar som genomförts har i huvudsak föränlets av ändringar i valsystemet eller begränsats till vidareutveckling av det valförfarande som tillämpades redan vid 1970 och 1973 års allmänna val.

Den tekniska utvecklingen i samhället har under 1970- och 1980-talen gått mycket snabbt. ADB-stödet inom valadministrationen bygger dock fortfarande i huvudsak på 1970-talets ADB-teknik.

Valen till kyrkofullmäktige genomförs på samma sätt som kommunfullmäktigvalen. Folkstyrelsekommittén (SOU 1987:6) föreslog vissa ändringar vad gäller kyrkofullmäktigvalen. Förslagen, som syftade till att bl.a. undanröja vissa administrativa problem, genomfördes dock aldrig (jfr. prop. 1987/88:22, s. 32 KU32, s. 19).

Efter 1988 års allmänna val redovisade *riksskatteverket* i en särskild promemoria sina synpunkter på och erfarenheter av valadministrationen. I promemorian läggs också fram vissa förslag till ändringar i olika enskildheter.

Riksskatteverket har vidare i en framställning den 22 februari 1990 redovisat en inom verket gjord analys av förändringsbehov och utvecklingsmöjligheter i det administrativa och tekniska valförfarandet. Riksskatteverket anser mot bakgrund av analysen att en allmän översyn av det administrativa och tekniska valförfarandet bör genomföras. Enligt verket kommer omfattande anpassnings- och förändringsåtgärder inom valadministrationen att bli nödvändiga under 1990-talet. Verket anser vidare att avsevärda förbättringar och förenklingar i valförfarandet är möjliga. Härigenom blir det också möjligt att bromsa valadministrationens kostnadsutveckling. Riksskatteverket har också påtalat att beslutade och planerade förändringar inom bl.a. folkbokföringsområdet och inom den regionala skatteförvaltningen ger ändrade förutsättningar för den framtida valadministrationen.

Konstitutionsutskottet har i betänkandet 1990/91:KU4 behandlat ett antal motionsyrkanden från allmänna motionstiden 1990 om skilda vallagsfrågor och frågor om kyrkliga val. Utskottet har ansett att bl.a. frågan om utjämningsmandat i valkretsindelade kommuner bör tas upp i den översyn av valförfarandet som förbereds inom justitiedepartementet. Riksdagen har anslutit sig till utskottets uttalanden (rskr. 1990/91:22).

Förslag till ändringar i vallagen har också framförts i framställningar till regeringen. Sålunda har *Göteborgs kommun* ifrågasatt värdet av bestämmelserna i 14 kap. 23 § vallagen om tillsättande av suppleanter i vissa fall. *Linköpings kommun* har påtalat behovet av en begränsning av rätten till s.k. ångerröstning. Valnämnden i *Täby kommun* har aktualiserat frågan om hur principen om valhemlighet fungerar i praktiken.

Storstadsutredningen har i sitt slutbetänkande (SOU 1990:36) *Storstadsliv. Rika möjligheter – hårda villkor*, föreslagit en valkretsreform avseende såväl riksdagsval som kommunalval.

Utredningsbehovet

En mer genomgripande översyn av valförfarandet från administrativa och tekniska utgångspunkter bör enligt min mening nu komma till stånd. Inte bara förändringarna inom den statliga förvaltningen utan också den tekniska utvecklingen på ADB-området gör att det är av vikt att valförfarandet ses över för att svara mot dagens och morgondagens behov. Uppdraget bör ges till en särskild utredare.

Utredaren bör ha stor frihet att ta upp de frågor som han anser behöver övervägas inom ramen för sin översyn. Exempel på frågor som kan behandlas finns angivna i riksskatteverkets promemoria den 22 februari 1990 vilken – liksom övriga framställningar – bör överlämnas till utredaren. Jag skall emellertid ange några utgångspunkter för arbetet och ge exempel på frågor som kan kräva överväganden.

Utgångspunkter

En allmän utgångspunkt för arbetet bör vara de tre huvudkrav som enligt förarbetena till vallagen ställs på förfarandet vid val (prop. 1972:105 s. 88 f). Det måste fylla högt ställda anspråk på tillförlitlighet. Garantier måste föreligga att valen sker under former som tryggar den fria val nödvändiga valhemligheten. Slutligen är det viktigt att valförfarandet är smidigt och enkelt.

En annan utgångspunkt för arbetet bör vara att förslagen skall leda till minskade kostnader. I sin promemoria har riksskatteverket redovisat kostnadsutvecklingen inom valadministrationen. Vid 1988 års val uppgick kostnaden för enbart valmaterialet till 34,3 milj.kr. Som exempel på områden där besparingar kan göras nämner riksskatteverket valsedelshanteringen; varje valår framställs ca 650 milj. valsedlar men endast ca 16 milj. av dessa används slutligt i form av avgivna röster. Utvecklingen av kostnaderna måste brytas. Redan genom en förenklad valsedelshantering torde stora besparingar kunna göras. Genom en effektivare valorganisation kan ytterligare besparingar göras. Givetvis måste en avvägning göras mellan behovet av administrativa förenklingar och minskade kostnader å ena sidan och ambitionen att upprätthålla ett högt valdeltagande å andra sidan.

Som i liknande sammanhang har påpekats är det givetvis också av stor

4

betydelse att regleringen präglas av konsekvens och överskådlighet (se bl.a. dir. 1977:120 s. 5). Behov finns av en redaktionell och språklig översyn av vallagen.

Uppgifter

Som jag nämnt kommer beslutade och planerade förändringar inom den statliga förvaltningen att ändra förutsättningarna för den framtida valadministrationen. Översynen bör därför till en början inriktas på att anpassa valadministrationen på såväl regional som lokal nivå till dessa förändringar. Sålunda bör utredningen söka beskriva den förväntade utvecklingen och identifiera vilka behov av förändringar som den nya ordningen inom den statliga förvaltningen medför. Erfarenheter av förberedelserna, genomförandet och uppföljningen av 1991 års val har här stort intresse.

Mot denna bakgrund bör den särskilde utredaren kunna bilda sig en uppfattning om hur en lämplig framtida organisation bör se ut och föreslå de ändringar som behövs.

Vidare bör han söka lösa de valtekniska frågorna i mera egentlig mening. Exempel på sådana frågor är som riksskatteverket redovisat bl.a., reglerna om röstlängder och röstkort, valdistriktens omfattning, själva röstningsförfarandet, rösträkning, rapportering och slutlig sammanräkning. Frågan om det framtida ADB-stödet och utvecklingen av elektroniska hjälpmedel bör övervägas ingående. Härvid bör de erfarenheter som gjorts i Norge och Danmark uppmärksammas.

Utredningen bör på motsvarande sätt omfatta också kyrkofullmäktigvalen.

Utredningsarbetet

Som konstitutionsutskottet anfört bör den slutliga beredningen av valfrågorna göras under parlamentarisk medverkan. Utredaren bör anmäla till regeringen när arbetet har kommit så långt att han anser det är tid för parlamentarisk medverkan i utredningsarbetet.

För utredningen gäller vidare regeringens direktiv (dir. 1984:5) till samtliga kommittéer och särskilda utredare angående utredningsförslagets inriktning.

Utredningsarbetet bör vara avslutat före den 1 juli 1993. Om utredaren finner att vissa ändringar kan och bör genomföras redan till 1994 års val, kan han lägga fram de förslag som behövs för detta i ett delbetänkande.

Hemställan

Med hänvisning till vad jag nu har anfört hemställer jag att regeringen be-
myndigat chefen för justitiedepartementet

att tillkalla en särskild utredare – omfattad av kommittéförordningen
(1976:119) – med uppdrag att se över valförfarandet samt

att besluta om sakkunniga, experter, sekreterare och annat biträde åt utre-
daren.

Vidare hemställer jag att regeringen beslutar att kostnaderna skall belasta
andra huvudtitelns anslag Utredningar m.m.

Beslut

Regeringen ansluter sig till föredragandens överväganden och bifaller
hennes hemställan.

(Justitiedepartementet)

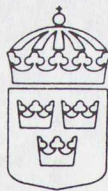
Handwritten

Med dem angivna tilläggen till den för närvarande gällande
reguleringen för järnvägsstatistik
och tilläggen till den för närvarande gällande
reguleringen för järnvägsstatistik
och tilläggen till den för närvarande gällande
reguleringen för järnvägsstatistik
och tilläggen till den för närvarande gällande
reguleringen för järnvägsstatistik

Result

Resultatet av den för närvarande gällande
reguleringen för järnvägsstatistik
och tilläggen till den för närvarande gällande
reguleringen för järnvägsstatistik

Kommittédirektiv

Dir. 1992:49

Tilläggsdirektiv till vallagsutredningen (Ju 1991:02)

Dir. 1992:49

Beslut vid regeringsammanträde 1992-04-02

Statsrådet Laurén anför.

Mitt förslag

Vallagsutredningen får i särskilt uppdrag att se över de bestämmelser som reglerar röstningsförfarandet för utlandssvenskar i syfte att göra det lättare för denna väljarkategori att delta i riksdagsvalen.

Den särskilde utredarens nuvarande uppdrag

Genom regeringsbeslut den 7 mars 1991 bemyndigades chefen för justitiedepartementet att tillkalla en särskild utredare med uppdrag att se över valförfarandet från administrativ och teknisk synpunkt (dir. 1991:13). Den särskilde utredaren har numera tillkallats och utredningen arbetar under namnet vallagsutredningen (Ju 1991:02).

Uppgiften för utredningen är att anpassa valförfarandet till beslutade och planerade förändringar inom bl.a. områdena för folkbokföring och regional skatteförvaltning samt till den tekniska utvecklingen inom framför allt ADB-området. Utredaren har getts stor frihet att ta upp de frågor som han anser behöver övervägas inom ramen för sin översyn. I direktiven anges emellertid vissa valtekniska frågor i mera egentlig mening som utredaren bör söka lösa. Exempel på sådana frågor är bl.a. reglerna om röstlängder och röstkort, själva röstningsförfarandet, rösträkning, rapportering och slutlig sammanräkning. Utredningsarbetet bör enligt direktiven slutföras under parlamentarisk medverkan och vara avslutat före den 1 juli 1993. I direktiven anges vidare att om utredaren finner att vissa ändringar kan och bör genomföras redan till 1994 års val, kan han lägga fram de förslag som behövs för detta i ett delbetänkande.

Utlandsröstning

Utlandssvenskarnas rösträtt

I 3 kap. 2 § regeringsformen (RF) anges att bestämmelser om rösträtt för svensk medborgare som ej är bosatt i riket finns i lag. Den lag som avses är vallagen (1972:620, omtryckt 1991:95, senast ändrad 1991:1654).

Enligt 4 kap. 11 § vallagen har en svensk medborgare som ej är bosatt i riket rösträtt vid val till riksdagen, om han varit folkbokförd här någon gång och uppnått 18 års ålder senast på valdagen. Vidare anges att en svensk medborgare skall anses bosatt utom riket, om han enligt skattemyndighetens personband ej är folkbokförd här.

Enligt den nya folkbokföringslagen (1991:481), som trädde i kraft den 1 juli 1991, skall den som kan antas under sin normala livsföring komma att regelmässigt tillbringa sin dygnsvila utom landet under minst ett år avregistreras från folkbokföringen som utflyttad, om inte vederbörande är utsänd för anställning på utländsk ort i svenska statens tjänst (14 och 20 §§).

För att få rösta måste man vara upptagen i gällande röstlängd. Det finns två typer av röstlängd, allmän röstlängd och särskild röstlängd. Röstlängder upprättas årligen och gäller från den 1 september till den 31 augusti följande år. I *allmän röstlängd* tas de personer automatiskt upp som den 1 juni är folkbokförda i riket och som fyllt eller under röstlängdens giltighetstid fyller 18 år.

I *särskild röstlängd* tas efter ansökan de röstberättigade svenska medborgare upp som inte är folkbokförda i riket den 1 juni. Ansökan kan göras av svenska medborgare som är bosatta utomlands eller före den 1 juni kommer att bosätta sig utomlands och därför inte är folkbokförda i Sverige den 1 juni när allmän röstlängd upprättas. Ansökan om att tas upp i den särskilda röstlängden måste göras inför varje ordinarie val. Ansökan gäller då även för de två kommande mellanvalsåren. Skriftlig ansökan skall skickas till riksskatteverket, som är central valmyndighet, senast den 1 juni med en försäkran på heder och samvete att sökanden är svensk medborgare. Försäkran skall vara avgiven under tiden 1 januari – 1 juni.

När ansökan kommit in till den centrala valmyndigheten får sökanden en skriftlig bekräftelse på detta. En ansökan som görs för sent eller som saknar egenhändigt undertecknad försäkran avgiven det år röstlängden upprättas tas inte upp till prövning.

Ansökningsblanketter för att bli upptagen i särskild röstlängd lämnas vid anmälan om utvandring. Dessutom finns sådana hos samtliga svenska utlandsmyndigheter. Vidare får alla som tagits upp i en särskild röstlängd för föregående valperiod direktadresserade ansökningsblanketter.

Inför de ordinarie valen och inför eventuella extra val till riksdagen eller

riksomfattande folkomröstningar upprättas röstkort för den som är upptagen i allmän röstlängd av skattemyndigheten och för den som är upptagen i särskild röstlängd av länsstyrelsen.

Röstmottagning i utlandet

För att de väljare som vistas utomlands skall kunna utöva sin rösträtt anordnas sedan lång tid tillbaka vid de allmänna valen röstmottagning på svenska beskickningar och konsulat. Regler om sådan röstmottagning finns i 10 kap. 7–11 §§ vallagen.

Röstning utomlands sker hos de svenska utlandsmyndigheter som den centrala valmyndigheten efter samråd med utrikesdepartementet bestämmer. Vid 1991 års val anordnades röstmottagning på drygt 300 sådana platser.

Vid ordinarie val får röstning hos en utlandsmyndighet börja tidigast 24 dagar före valdagen och pågå så länge att avgivna valsedlar kan beräknas vara den centrala valmyndigheten till handa senast klockan 12 dagen före valdagen. Utlandsmyndighetens chef bestämmer när och var röstning äger rum hos myndigheten och kungör tid och plats för röstningen.

Utlandssvenskarna ges också viss information. Bl.a. annonseras det i de större svenska dagstidningar som sprids utomlands och i tidningar som ges ut speciellt för svenskar i utlandet; information ges vidare i svensk radio/TV och i Sveriges Radios utlandsprogram. Den som upptas i särskild röstlängd får också, i samband med att röstkort skickas ut, information om på vilka platser och vid vilka tider röstmottagning sker.

Kritik har framförts mot det rådande systemet. Bl.a. anses att ansökningsförfarandet är för komplicerat och att information om de olika formkraven och tidsfristerna inte når fram till de personer som berörs. På grund härav måste ett icke obetydligt antal ansökningar avslås; inför 1991 års val avslogs 1 421 av totalt 21 258 inkomna ansökningar. Huvuddelen av dessa ansökningar avsåg dock personer som redan var upptagna i allmän röstlängd.

Brevröstning

I stort sett har röstmottagningen hos de svenska utlandsmyndigheterna kunnat genomföras utan några invändningar från den berörda staten. Schweiz och Förbundsrepubliken Tyskland tillåter emellertid inte röstmottagning hos utlandsmyndigheter. Sedan 1956 års val har någon röstmottagning inte kunnat genomföras hos de svenska utlandsmyndigheterna i Schweiz och sedan 1982 års val inte heller i Förbundsrepubliken Tyskland. De tyska och schweiziska myndigheterna har dock accepterat att utländska medborgare deltar i val i sina hemländer genom att sända sina valsedlar till hemlandet med posten, s.k. brevröstning. Genom särskild lagstiftning, se-

nast lagen (1991:189) om brevröstning i Förbundsrepubliken Tyskland och Schweiz, har man därför gjort det möjligt för väljare som befinner sig i dessa stater att lämna sina röster genom brevröstning. Lagen är tidsbegränsad och gäller till utgången av år 1994. Tidigare gällde från och med 1982 års val motsvarande lagstiftning för brevröstning i Förbundsrepubliken.

De tyska myndigheterna frångick i augusti 1991 sin tidigare avvisande hållning beträffande röstmottagning på utlandsmyndigheterna inom Förbundsrepubliken. En förutsättning för att röstmottagningen på utlandsmyndigheterna skall tillåtas är emellertid att den tyska regeringen i varje enskilt fall lämnar sitt samtycke.

En ansökan om röstmottagning får dock inte göras senare än sex månader före det röstmottagning till det aktuella valet påbörjas, vilket torde göra det omöjligt att anordna röstmottagning på de svenska utlandsmyndigheterna inom Förbundsrepubliken i händelse av ett extra val. I stället skulle det då bli nödvändigt att anordna brevröstning.

Mot bakgrund av den i Sverige gällande huvudregeln att rösträtten utövas genom personlig inställelse har brevröstning ansetts böra komma till användning endast i sådana fall då det inte är möjligt att i något land genomföra röstmottagning på de svenska utlandsmyndigheterna. På grund härav och då en stor andel av brevrösterna brukar vara behäftade med sådana fel att de underkänns, har brevröstningen hittills betraktats som ett provisorium (se bl.a. SOU 1987:6 s. 167 och prop. 1990/91:112 s. 6).

Det särskilda uppdraget

Konstitutionsutskottet har vid flera tillfällen, senast våren 1991 (1990/91:KU32), behandlat motionsyrkanden om en grundlagsreglering av utlandssvenskarnas rösträtt. Förslagen innebär att den bestämmelse utgår som nu finns i 3 kap. 2 § RF och som möjliggör förändringar av utlandssvenskarnas rösträtt genom vanlig lag. Denna fråga är enligt min mening inte av sådant slag att den bör ingå i vallagsutredningens uppdrag utan får övervägas i ett annat sammanhang.

Det är i detta sammanhang i stället angeläget att söka underlätta för utlandssvenskarna att använda sig av den rösträtt de principiellt är tillerkända. Det kan nämligen till följd av de komplicerade reglerna om anmälan till särskild röstlängd och röstmottagning på svenska utlandsmyndigheter vara förenat med betydande svårigheter för en svensk medborgare som är bosatt utomlands att rösta. Denna fråga måste i dag anses vara än mer angelägen än tidigare bl.a. på grund av de nya och strängare bestämmelserna om avregistrering från folkbokföringen som får till följd att allt fler personer kommer att behandlas som utlandssvenskar och sålunda omfattas av de särskilda röst-

ningsregler som gäller för denna kategori medborgare. Enligt min mening bör vallagsutredningen uttryckligen få som särskild uppgift att se över också röstningsförfarandet för utlandssvenskarna m.m. i syfte att göra det lättare för denna väljarkategori att delta i riksdagsvalen. Exempel på åtgärder som kan övervägas kan vara att förändra systemet med särskilda röstlängder med tillhörande ansökningsförfarande eller att utvidga möjligheterna till brev-röstning.

Det särskilda uppdrag som jag vill ge utredningen är inte mera omfattande än att det bör kunna slutföras inom den ursprungliga tidsramen för utredningens arbete.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen ger utredningen det särskilda uppdrag som jag har förordat.

Beslut

Regeringen ansluter sig till föredragandens överväganden och bifaller hennes hemställan.

(Justitiedepartementet)

unmöglich sein sollte. In der Folgezeit
wurde die Arbeit in der
Kategorie der "Kleinrentner" durchgeführt.
Die Ergebnisse der Arbeit sind in
den folgenden Tabellen dargestellt.
Die Tabelle zeigt die Anzahl der
Kleinrentner in den verschiedenen
Kategorien der Arbeit.

Die Tabelle zeigt die Anzahl der
Kleinrentner in den verschiedenen
Kategorien der Arbeit.
Die Tabelle zeigt die Anzahl der
Kleinrentner in den verschiedenen
Kategorien der Arbeit.

Växjö-gruppens redovisning

1. Uppdraget

På vårt uppdrag har en grupp bestående av ADB-samordnaren Lars-Gunnar Karlsson, förste länsassessorn Claes-Herman Scheutz och avdelningsdirektören Margareta Fransson från länsstyrelsen i Växjö tillsammans med byrådirektören Jan Heimfors från länsstyrelsen i Kalmar utarbetat en beskrivning av länsstyrelsernas framtida möjligheter att administrera val med ett utbyggt ADB-stöd inom ramen för länsstyrelsernas egna ADB-utrustning. Gruppen har därefter lämnat följande redovisning av uppdraget.

2. Länsstyrelsernas datorstöd

Det sker en kraftig utbyggnad av datorer som hjälpmedel i den del av verksamheten som avser länsstyrelsernas myndighetsutövning och traditionella ärendehantering. Därmed höjs personalens ADB-kompetens. Förutsättningarna för att personalen skall kunna tillägna sig och tillämpa de kunskaper som behövs för att hantera olika ADB-system förbättras också kontinuerligt.

Behovet

För att kunna genomföra en röstsammanräkning på regional nivå krävs att den regionala organisationen tillgång till datorkapacitet. Smidigast sker detta om datorkapaciteten kan nås i s.k. fleranvändarmiljö, dvs. att flera användare kan använda samma programvara och maskin samtidigt. För att genomföra en röstsammanräkning enligt gällande regler krävs inte någon speciellt stor kapacitet hos datorn. En ordinär basdator med UNIX som operativsystem räcker.

Befintlig utrustning vid länsstyrelserna

Vid samtliga länsstyrelser finns sedan ett antal år tillbaka en eller flera s.k. basdatorer med UNIX som operativsystem. Dessa maskiner är väl lämpade att arbeta i s.k. fleranvändarmiljö. Många användare kan samtidigt använda samma program. Det är olika fabrikat på UNIX-maskinerna. Därav följer att dialekten på operativsystemet kan variera något.

De fabrikat som förekommer är DIAB och ICL, samt i Stockholms län IBM. Trots att maskinerna är av olika fabrikat så kan samma program köras på samtliga maskintyper. KRUT och Täckdata som har utvecklats

av naturvårdsverket används t.ex. på samtliga länsstyrelser. Naturvårdsverket har dock porterat, översatt, programmet till de olika maskintyperna.

Trafiksäkerhetsverket (TSV) kommer att ersätta nuvarande terminaler hos länsstyrelsernas bilregister med personatorer. Dessa personatorer skall vara kopplade i ett nätverk med förbindelse till länsstyrelsernas diarieföringssystem. Utrustningen kommer att användas för såväl arbete åt TSV som åt länsstyrelserna. Upphandling av denna utrustning har påbörjats.

Utskriftsmöjligheterna vid länsstyrelserna är mycket goda. Samtliga länsstyrelser förfogar över ett tillräckligt antal skrivare av olika slag. Den vanligaste skrivartypen är sannolikt laserskrivare av HP-typ.

För att kunna administrera valen på de UNIX-maskiner som finns på länsstyrelserna är det troligt att en del av länsstyrelserna måste tidigare-lägga en utbyggnad av maskinerna. Det är då främst sekundärminnet (hårddiskarna) som kan behöva utökas för att klara av att lagra bl.a. röstlängden för länet. Vidare kan vissa län behöva utöka primärminnet.

3. Kan ADB-stödet i valförfarandet tillhandahållas inom länsstyrelseorganisationen?

Utgångspunkter

En utgångspunkt är att den programvara som behövs i valadministrationen skall utvecklas av den centrala valmyndigheten och distribueras till länsstyrelserna. Ledstjärnan vid detta utvecklingsarbete skall enligt gruppen vara användarvänlighet. Med hänsyn till att programmen bara används vart tredje år är denna aspekt mycket viktig.

Genomförande av valen

Länsstyrelserna ser för närvarande över sina möjligheter att få en effektivare datakommunikation med bl.a. sina berörda centrala myndigheter. Under innevarande år torde en lösning vara klar och upphandling och installation kan påbörjas. Det bör dock påpekas att länsstyrelserna redan idag har datakommunikation med centrala myndigheter och datacentraler. Det är såväl mycket frekventa kommunikationer som sådana som används sällan. Vid samtliga länsstyrelser finns utrustning för registrering av anmälda kandidater och beställning av valsedlar. Någon ytterligare investering i utrustning för denna registrering torde inte behövas. Program för detta ändamål skall tas fram av den centrala valmyndigheten i god tid. Dessa program måste också klara att ta emot uppgifter via diskett från respektive parti. Det torde vara klokt att man även tillhandahåller ett lämpligt program för partiernas anmälningar av kandidater. Ett sådant förfarande underlättar överföringen av uppgifter till länsstyrelsernas "valsysteem".

Under valdagen kan valen genomföras enligt följande. När valdistrikten är klara med den preliminära rösträkningen rapporteras resultaten till länsstyrelsen. Valdistrikten skall för detta ändamål ha erhållit speciella blanketter. Blanketter skall överensstämja med de skärmbilder som mottagningsgruppen har på sina terminaler.

I anslutning till mottagningen av rapporter från valdistrikten kan automatiska kontroller genomföras av de rapporterade resultaten. I länsstyrelsens valsystem skall uppgifter om antalet röstberättigade i respektive distrikt finnas. Som mottagningsgrupp kan man utnyttja personal på bil- och körkortsregistren.

Uppgifter om bl.a. resultaten av riksdagsvalet kan därefter föras vidare till den centrala valmyndigheten från länsstyrelserna. Detta sker lämpligast genom att länsstyrelsernas datorer kommunicerar med den centrala valmyndighetens dator. För att detta skall vara möjligt måste man ha tillgång till någon form av förbindelse mellan länsstyrelserna och den centrala valmyndigheten. Ett antal olika möjligheter finns. Det är dock inte nödvändigt med någon form av höghastighetsnät för att klara vidare rapporteringen till den centrala valmyndigheten, eftersom det rör sig om relativt små datamängder som skall föras vidare från resp. länsstyrelse.

Länsstyrelserna kan också rapportera de s.k. onsdagsresultaten av riksdagsvalet till den centrala valmyndigheten. Detta sker på liknande sätt som med de preliminära resultaten, genom att länsstyrelsens dator kommunicerar med den centrala valmyndighetens dator. Som nämnts bör programmen för detta liksom övriga program framställas av den centrala valmyndigheten och distribueras i god tid till länsstyrelserna.

Dessa program skall vara utformade så att de är enkla att arbeta med och att de ger ett reellt stöd i arbetet med valadministrationen. Ett bra utformat program torde ge goda möjligheter för utskrifter att de rapporter och protokoll som måste framställas vid sammanräkningen av valen.

Vid samtliga länsstyrelser finns sedan ett antal år tillbaka en bred och på många håll djup kompetens av UNIX-baserade system. Detta torde borge för att det inte skall uppstå problem med driften av ett valsystem.

Säkerheten bör det inte vara några större problem att garantera om ett valsystem körs på länsstyrelsernas basdatorer. Samtliga länsstyrelser har en väl genomtänkt strategi och organisation för ADB-säkerheten.

I samband med datakommunikation med den centrala valmyndigheten måste säkerhetsfrågorna beaktas. Hur dessa löses beror på vilket sett man väljer att kommunicera.

Röstlängderna upprättas på grundval av bl.a. uppgifterna i folkbokföringen. Den regionala valorganisationen måste förses med uppgifter ur folkbokföringen från de lokala skattekontoren för att kunna göra valbarhetskontroller. Dessa uppgifter kan föras över till länsstyrelsernas datorer på lämpligt ADB-medium.

Ansvar för framställning av röstlängder bör liksom hittills ligga på skatteförvaltningen.

På motsvarande sätt bör röstkortet framställas och distribueras.

I samband med såväl den preliminära rösträkningen som den slutliga sammanräkningen skall olika resultat rapporteras vidare till den centrala valmyndigheten. Beroende på storleken av den datamängd som skall rapporteras vidare finns olika lösningar. Det torde dock röra sig om relativt små datamängder som skall föras vidare till den centrala valmyndigheten.

Länsstyrelserna kommunicerar redan idag med olika centrala myndigheter. Dessa datakommunikationer kommer att utvecklas under detta år. Idag pågår undersökningar och studier för att finna bra och kostnads-effektiva datakommunikationer mellan de olika datorsystem som länsstyrelserna använder sig av.

Den preliminära och den slutliga valrapporteringen till den centrala valmyndigheten bör därför inte möta några problem.

4. Investeringsbehov och kostnader

Det nuvarande datorstödet i valadministrationen är starkt föråldrat. Ny programvara för valadministrationen måste därför tas fram. Kostnaden för denna framtagning är inte beroende av vilken myndighet som sköter den regionala valadministrationen. Eventuella kostnader för portering, översättning, till de tre maskintyper som förekommer hos länsstyrelserna tillkommer dock om länsstyrelserna skall kunna använda programmen.

När det gäller de kostnader som länsstyrelserna kan få för att klara av en maskinell hantering av valadministrationen så kan vissa maskiner behöva uppgraderas tidigare än planerat. Denna kostnad är svår att skatta på grund av att det finns olika fabrikat. En utbyggnad för ett normalstort län torde inte överstiga 100.000 kr. Samtliga län behöver dock inte uppgradera sina maskiner. Hur många det rör sig om går inte att ange idag.

Vill man avstå ifrån att portera, översätta, valprogrammen till olika UNIX-maskiner och därigenom underlätta distributionen av programmen måste man ha enhetlig maskintyp på samtliga regionala valmyndigheter. Storleken och kapaciteten på maskinerna kan variera mellan de olika länen. Skillnaden kommer att innebära att det krävs större internminne och större sekundärminne i de större länen. I övrigt kan maskinerna vara lika.

Det mest prisvärda alternativet torde vara att intelbaserade datorer anskaffas med t.ex. SCO UNIX som operativsystem. Det är i princip en kraftfull persondator som förses med operativsystemet UNIX. Dessa maskiner kopplas ihop med övriga UNIX-maskiner via exempelvis ethernetanslutning. Kostnaden för dessa datorer torde uppgå till maximalt 100.000 kr per styck inklusive operativsystem. En total kostnad för 24 län blir då högst 2,4 milj. kr.

Arbetsplatser för en sådan "valdator" finns eller kommer att finnas i tillräcklig omfattning på samtliga länsstyrelser. Några ytterligare kostnader för arbetsplatser bör därför inte uppstå.

En viss utbildning utöver den valtekniska måste ges till personalen. Kostnaden för denna är inte stor, under förutsättning att systemen för den regionala valbearbetningen görs användarvänligt.

5. Snabbare valresultat, en idéskiss

Arbetsgruppen har också utarbetat en idéskiss kring frågan om hur man kan få fram ett snabbare valresultat. Skissen är utformad enligt följande.

För att underlätta hanteringen i vallokalerna bör man utnyttja ADB-tekniken även där.

I vallokalen bör det finnas en persondator utrustad med läsare för att kunna läsa streckkoder. Röstlängden för distriktet skall också finnas i persondatorn. När den röstberättigade kommer för att lämna sina röster sker avprickning i den elektroniska röstlängden. Detta kan ske genom att röstkortet förses med en streckkod som kan avläsas med en streckkods-läsare. Den röstberättigades uppgifter kommer fram på skärmen och en "avprickning" mot röstlängden i datorn kan ske. Man behöver således inte leta i någon längd efter uppgifterna. Rösterna stoppas ner i valurnan på traditionellt sätt.

Efter vallokalens stängning skall poströsterna kontrolleras mot röstlängden innan de får läggas ner i valurnan. När det gäller poströsterna kan kontrollen ske genom att man läser av röstkortets streckkod och får svar på skärmen om vederbörande har avgivit sin röst i lokalen. Har så skett läggs denna valförsändelse åt sidan, i annat fall läggs valkuverten i valurnan. Därefter kan valförrättarna stämma av antalet avgivna röster mot det antal som har avprickats i datorns röstlängd. Därefter kan valkuverten öppnas och valsedlarna tas ur.

Enligt den nuvarande ordningen sorteras valsedlarna efter partibeteckning och räknas därefter, varefter resultatet noteras i ett protokoll. Någon sortering på listtyper förekommer inte vilket medför att man inte kan presentera ett resultat som fördelar sig på listtyper.

Med hjälp av en persondator och en streckkods-läsare samt valsedlar med förtryckta streckkoder skulle man kunna läsa valsedel efter valsedel utan att först sortera valsedlarna. Datorn registrerar parti och listtyp samt ackumulerar resultatet. Resultatet kan visas kontinuerligt på bildskärmen.

När ett val är inläst låter man persondatorn koppla upp sig mot den regionala valdatorn och lämna resultatet. Det är då ett resultat fördelat på samtliga listtyper. Därefter tar man itu med nästa val. Genom att persondatorn ringer upp och lämnar resultatet blir överföringen säkrare; det finns inte någon person som kan läsa, höra eller registrera fel. Sannolikt blir valförrättarna klara med rösträkningen betydligt snabbare än vid dagens manuella val.

Om det i genomsnitt är fem personer sysselsatta per valdistrikt innebär detta över 30.000 valförrättare i valdistrikten. Om valförrättararvodet skulle utgå per timme skulle varje timme kosta ca. 4,7 milj. kr. Om man kortar tiden med två timmar skulle man kunna reducera kostnaderna med nästan 10 milj. kr.

En viss besparing skulle också uppkomma för den regionala valadministrationen eftersom man inte behöver så många personer i tjänst på valkvällen för att ta emot valresultaten. Denna besparing kan uppskattas till ca. 0,5 milj. kr.

Från den regionala valdatoren kan resultaten rapporteras kontinuerligt till den centrala valmyndigheten för sammanräkning på riksnivå. Rapportering kan också ske till bl.a. TV-företag och TT. Härigenom kan valresultaten presenteras snabbare och utförligare än f.n.

Den utrustning som behövs i vallokalerna är en ordinär persondator utrustad med streckodsläsare och skrivare (för protokoll m.m.). Om man anskaffar ny utrustning för samtliga valdistrikt kommer det att innebära en kostnad av storleksordningen 60 - 100 milj. kr. Utrustningen bör kunna klara av minst tre val, varför kostnaden per val kan beräknas till 20 - 33 milj. kr.

Sannolikt har kommunerna tillräckligt med persondatorer som med viss komplettering skulle kunna utnyttjas ute i valdistrikten. Den komplettering som avses är streckodsläsare och modem. Vid en större gemensam upphandling torde priset för läsare och modem bli relativt lågt. En grov skattning ger en anskaffningskostnad på ca. 19 milj. kr eller 6,3 milj. kr per valår. Också de program som behövs för valdistrikten bör tas fram av den centrala valmyndigheten.

När valsedlarna från distrikten kommer till länsstyrelsen för slutlig sammanräkning är dessa inte sorterade efter partibeteckning. Valsedlarna körs genom en speciell läsare som kan läsa dels streckkoden, dels om det skett någon förändring av valsedeln t.ex. strykningar eller andra markeringar. Valsedlarna registreras automatiskt efter de olika typer som finns. Ett sådant förfarande påskyndar den slutliga sammanräkningen betydligt och gör den troligen säkrare. De förändrade valsedlarna sorteras ut automatiskt och behandlas manuellt. Erfarenheterna visar att det är en liten andel valsedlar som har strykningar eller andra markeringar. Det torde därför inte vara kostnadsmissigt motiverat att skapa ett system som automatiskt läser och tolkar förändringar av valsedlarna.

Kostnaden för en läsare per län torde uppgå till ca. 0,5 milj. kr om en samlad upphandling görs. Till denna kostnad tillkommer de program som också här bör kunna tas fram av den centrala valmyndigheten.

1992-04-21
Ingrid Persson
AS-Statistik

Väljarundersökning valet 1991 -

var väljarna på postkontoren röstade fördelat på egen kommun, annan kommun i egna länet, utanför eget län

1. Bakgrund och syfte

Från och med 1970 års val infördes liberalare regler för poströstningen. Den tidigare hindersprövningen upphörde och den röstberättigade kunde därmed själv avgöra om han ville rösta på postkontor eller i vallokalen. Allt sedan dessa regler trädde i kraft har antalet poströstande ökat. 1968 poströstade ca 290 000 personer, 1976 var siffran 1.2 miljoner och vid 1991 års val var antalet poströstande över 2 miljoner. I och med den stora ökningen vid 1976 års val fann man det intressant att ta reda på var väljarna röstade och en undersökning genomfördes. Undersökningen omfattade även 1973 års val.

Den här undersökningen avser 1991 års val. Syftet är, liksom för den tidigare, att ta reda på var väljarna röstade fördelat på den egna kommunen, annan kommun inom det egna länet respektive utanför det egna länet.

2. Genomförande

Undersökningen är genomförd av AS- statistik på uppdrag av Bank och Kassa och baseras på ett urval av väljarna.

2.1 Urval

Uppgifter om var väljarna röstade framgår av de väljarförteckningar som förs på postkontoren. Ett urval av dessa anteckningar har skett genom ett s.k två-stegsurval. I steg ett har ett antal postkontor valts och i steg två har en andel av väljarna från dessa postkontor valts. Postkontoren har indelats i sex grupper (stratum) beroende på antalet väljare och därefter har ett slumpmässigt urval skett inom varje grupp. Från väljarförteckningarna från dessa kontor har sedan ett systematiskt urval skett d v s var n:te väljare har valts enligt följande urvalsplan;

Stratum 1 1)

Period 1 och 2 : var 20:e väljare
 Period 3 : var 40:e väljare
 Valdagen : var 3:e väljare

Totalt antal postkontor i urvalet: 20 st

Stratum 2

Period 1 och 2: var 20:e väljare
 Period 3 : var 40:e väljare
 Valdagen : var 3:e väljare

Totalt antal postkontor i urvalet: 30 st

Stratum 3

Period 1 och 2: var 10:e väljare
 Period 3 : var 20:e väljare
 Valdagen : varannan väljare

Totalt antal postkontor i urvalet: 40 st

Stratum 4

Period 1 och 2: var 7:e väljare
 Period 3 : var 20:e väljare
 Valdagen : varannan väljare

Totalt antal postkontor i urvalet: 40 st

Stratum 5

Period 1 och 2: var 3:e väljare
 Period 3 : var 10:e väljare
 Valdagen : samtliga väljare

Totalt antal postkontor i urvalet: 40 st

Stratum 6

Period 1 och 2: samtliga väljare
 Period 3 : varannan väljare
 Valdagen : samtliga väljare

Totalt antal postkontor i urvalet: 30 st

- 1) period 1 = de första tio dagarna
 period 2 = näst sista veckan
 period 3 = sista veckan
 period 4 = valdagen

2.2 Dataregistrering

Uppgifter från väljarförteckningen har registrerats i pc. I väljarförteckningen finns anteckningar om till vilken valnämnd den aktuella rösten skall sändas och därmed erhåller vi uppgifter om den aktuella väljaren röstat i egen kommun, annan kommun i egna länet eller utanför egna länet. Vidare har datum för mottagande av rösten registrerats, samt uppgift om var det aktuella kontoret är beläget fördelat på storstad, tätort och landsbygd.

3. Statistiska beräkningar

Eftersom urvalsfraktionerna varierar för olika stratum och olika röstningsperioder har resultatet vägts då det gäller fördelningar som täcker flera tidsperioder eller stratum.

Antal väljare under hela röstningsperioden (1-4) är för varje stratum och plats beräknad som:

$$\sum_{i=1}^4 (m_i \times 1/f) \quad i=1,2,3,4$$

N = totalt antal postkontor

n = antal postkontor i urvalet

M_i = totalt antal väljare period i

m_i = antalet väljare i urvalet period i

f = urvalsfraktion m/M

Antal väljare per storstad, tätort respektive landsbygd är för varje period beräknat som:

$$\sum_{j=1}^6 (m_j \times 1/f_j \times F_j) \quad j=1,2,3,4,5,6$$

M_j = totalt antal väljare stratum j

m_j = antalet väljare i urvalet stratum j

F_j = urvalsfraktionen n/N i stratum j

f_j = urvalsfraktion m/M i stratum j

Efter uppräkning till totalt antal väljare har fördelningen på egen kommun, eget län respektive utanför det egna länet kunnat erhållas.

Exempel: storstad, period 1

stratum	'egen kommun'			'eget län'			'utanför länet'		
	m	1/f	1/F	m	1/f	1/F	m	1/f	1/F
j= 1	352	x 20	x 2.8	15	x 20	x 2.8	19	x 20	x 2.8
2	192	x 20	x 4.4	10	x 20	x 4.4	7	x 20	x 4.4
3	414	x 10	x 12.95	20	x 10	x 12.95	16	x 10	x 12.95
4	136	x 7	x 14.1	4	x 7	x 14.1	1	x 7	x 14.1
5	69	x 3	x 11.775	1	x 3	x 11.775	2	x 3	x 11.775
6	-			-			-		
Summa:	106	081.62		4740.12			3921.35		
andel:		92.5 %		4.1 %			3.4 %		

4. Resultatredovisning

Resultatet redovisas i tio tabeller. I tabell 1-6 redovisas resultatet för respektive stratum fördelat på; fyra tidsperioder, hela förtidsröstningsperioden och hela poströstningsperioden. Tabell 7-9 redovisar resultatet för storstad, tätort respektive glesbygd fördelat på samma tidsperioder. I tabell 10, slutligen, redovisas resultatet för samtliga poströster fördelat på dessa tidsperioder.

Postkontor med ett stort antal väljare (grupp 1)

Antal kontor i grupp 1: 56

Antal väljare per kontor i medeltal: 4 176

1.A PERIOD 1 (de första tio dagarna)

Egen kommun	91.9 %
Övriga länet	3.3 %
Övriga landet	4.7 %

	100.0 %

1.B PERIOD 2 (näst sista veckan)

Egen kommun	91.3 %
Övriga länet	3.8 %
Övriga landet	4.9 %

	100.0 %

1.C PERIOD 3 (sista veckan)

Egen kommun	86.1 %
Övriga länet	6.7 %
Övriga landet	7.2 %

	100.0 %

1.D PERIOD 4 (valdagen)

Egen kommun	46.9 %
Övriga länet	14.9 %
Övriga landet	38.2 %

	100.0 %

1.E PERIOD 1-3 (förtids-röstning)

Egen kommun	88.0 %
Övriga länet	5.6 %
Övriga landet	6.4 %

	100.0 %

1.F PERIOD 1-4 (hela poströstnings-
perioden)

Egen kommun	87.2 %
Övriga länet	5.8 %
Övriga landet	7.0 %

	100.0 %

TABELL 2

Postkontor med ett stort antal väljare (grupp 2)

Antal kontor i grupp 2: 132

Antal väljare per kontor i medeltal: 3 159

2.A PERIOD 1 (de första tio dagarna)

Egen kommun	88.7 %
Övriga länet	6.5 %
Övriga landet	4.8 %

	100.0 %

2.B PERIOD 2 (näst sista veckan)

Egen kommun	89.9 %
Övriga länet	5.5 %
Övriga landet	4.6 %

	100.0 %

2.C PERIOD 3 (sista veckan)

Egen kommun	87.2 %
Övriga länet	6.7 %
Övriga landet	6.1 %

	100.0 %

2.D PERIOD 4 (valdagen)

Egen kommun	49.8 %
Övriga länet	21.3 %
Övriga landet	28.8 %

	100.0 %

2.E PERIOD 1-3 (förtids-röstning)

Egen kommun	88.0 %
Övriga länet	6.4 %
Övriga landet	5.6 %

	100.0 %

2.F PERIOD 1-4 (hela poströstningsperioden)

Egen kommun	87.3 %
Övriga länet	6.7 %
Övriga landet	6.0 %

	100.0 %

TABELL 3

Postkontor med ett medelstort antal väljare (grupp 3)

Antal kontor i grupp 3: 518

Antal väljare per kontor i medeltal: 1 619

3.A PERIOD 1 (de första tio dagarna)

Egen kommun	92.3 %
Övriga länet	3.5 %
Övriga landet	4.2 %

	100.0 %

3.B PERIOD 2 (näst sista veckan)

Egen kommun	92.4 %
Övriga länet	3.9 %
Övriga landet	3.7 %

	100.0 %

3.C PERIOD 3 (sista veckan)

Egen kommun	89.2 %
Övriga länet	5.3 %
Övriga landet	5.4 %

	100.0 %

3.D PERIOD 4 (valdagen)

Egen kommun	53.4 %
Övriga länet	16.1 %
Övriga landet	30.5 %

	100.0 %

3.E PERIOD 1-3 (förtids-röstning)

Egen kommun	90.2 %
Övriga länet	4.8 %
Övriga landet	4.9 %

	100.0 %

3.F PERIOD 1-4 (hela poströstnings-
perioden)

Egen kommun	89.0 %
Övriga länet	5.2 %
Övriga landet	5.7 %

	100.0 %

TABELL 4

(Egen kommun) Postkontor med ett medelstort antal väljare (grupp 4)

Antal kontor i grupp 4: 564

Antal väljare per kontor i medeltal: 767

4.A PERIOD 1 (de första tio dagarna)

Egen kommun	90.8 %
Övriga länet	5.3 %
Övriga landet	3.9 %

	100.0 %

4.B PERIOD 2 (näst sista veckan)

Egen kommun	88.8 %
Övriga länet	5.1 %
Övriga landet	6.1 %

	100.0 %

4.C PERIOD 3 (sista veckan)

Egen kommun	89.7 %
Övriga länet	4.8 %
Övriga landet	5.5 %

	100.0 %

4.D PERIOD 4 (valdagen)

Egen kommun	60.3 %
Övriga länet	15.8 %
Övriga landet	23.9 %

	100.0 %

4.E PERIOD 1-3 (förtids-röstning)

Egen kommun	89.6 %
Övriga länet	4.9 %
Övriga landet	5.5 %

	100.0 %

4.F PERIOD 1-4 (hela poströstnings-
perioden)

Egen kommun	88.9 %
Övriga länet	5.2 %
Övriga landet	5.9 %

	100.0 %

TABELL 5

Postkontor med ett litet antal väljare (grupp 5)

Antal kontor i grupp 5: 471

Antal väljare per kontor i medeltal: 303

5.A PERIOD 1 (de första tio dagarna)

Egen kommun	88.7 %
Övriga länet	4.3 %
Övriga landet	7.0 %

	100.0 %

5.B PERIOD 2 (näst sista veckan)

Egen kommun	88.4 %
Övriga länet	5.5 %
Övriga landet	6.0 %

	100.0 %

5.C PERIOD 3 (sista veckan)

Egen kommun	89.7 %
Övriga länet	4.6 %
Övriga landet	5.7 %

	100.0 %

5.D PERIOD 4 (valdagen)

Egen kommun	66.4 %
Övriga länet	13.3 %
Övriga landet	20.2 %

	100.0 %

5.E PERIOD 1-3 (förtids-röstning)

Egen kommun	89.3 %
Övriga länet	4.7 %
Övriga landet	5.9 %

	100.0 %

5.F PERIOD 1-4 (hela poströstnings-
perioden)

Egen kommun	88.5 %
Övriga länet	5.1 %
Övriga landet	6.4 %

	100.0 %

TABELL 6

Postkontor med ett litet antal väljare (grupp 6)

Antal kontor i grupp 6: 155

Antal väljare per kontor i medeltal: 88

6.A PERIOD 1 (de första tio dagarna)

Egen kommun	79.6 %
Övriga länet	9.6 %
Övriga landet	10.8 %

	100.0 %

6.B PERIOD 2 (näst sista veckan)

Egen kommun	76.9 %
Övriga länet	11.0 %
Övriga landet	12.1 %

	100.0 %

6.C PERIOD 3 (sista veckan)

Egen kommun	77.8 %
Övriga länet	9.0 %
Övriga landet	13.2 %

	100.0 %

6.D PERIOD 4 (valdagen)

Egen kommun	75.1 %
Övriga länet	15.0 %
Övriga landet	9.9 %

	100.0 %

6.E PERIOD 1-3 (förtids-röstning)

Egen kommun	77.8 %
Övriga länet	9.5 %
Övriga landet	12.7 %

	100.0 %

6.F PERIOD 1-4 (hela poströstnings-
perioden)

Egen kommun	77.5 %
Övriga länet	10.1 %
Övriga landet	12.4 %

	100.0 %

TABELL 7

Postkontor belägna i storstad

7.A PERIOD 1 (de första tio dagarna)

Eggen kommun	92.5 %
Övriga länet	4.1 %
Övriga landet	3.4 %

	100.0 %

7.B PERIOD 2 (näst sista veckan)

Egen kommun	91.9 %
Övriga länet	4.4 %
Övriga landet	3.7 %

	100.0 %

7.C PERIOD 3 (sista veckan)

Egen kommun	90.4 %
Övriga länet	5.0 %
Övriga landet	4.6 %

	100.0 %

7.D PERIOD 4 (valdagen)

Egen kommun	31.5 %
Övriga länet	24.2 %
Övriga landet	44.3 %

	100.0 %

7.E PERIOD 1-3 (förtids-röstning)

Egen kommun	90.4 %
Övriga länet	5.0 %
Övriga landet	4.6 %

	100.0 %

7.F PERIOD 1-4 (hela poströstnings-
perioden)

Egen kommun	89.2 %
Övriga länet	5.4 %
Övriga landet	5.4 %

	100.0 %

TABELL 8

Postkontor belägna i tätort

8.A PERIOD 1 (de första tio dagarna)

Egen kommun	87.5 %
Övriga länet	7.1 %
Övriga landet	5.4 %

	100.0 %

8.B PERIOD 2 (näst sista veckan)

Egen kommun	89.8 %
Övriga länet	4.9 %
Övriga landet	5.3 %

	100.0 %

8.C PERIOD 3 (sista veckan)

Egen kommun	89.0 %
Övriga länet	5.7 %
Övriga landet	5.3 %

	100.0 %

8.D PERIOD 4 (valdagen)

Egen kommun	55.5 %
Övriga länet	5.5 %
Övriga landet	29.0 %

	100.0 %

8.E PERIOD 1-3 (förtids-röstning)

Egen kommun	89.0 %
Övriga länet	5.7 %
Övriga landet	5.3 %

	100.0 %

8.F PERIOD 1-4 (hela poströstnings-
perioden)

Egen kommun	88.3 %
Övriga länet	5.8 %
Övriga landet	5.8 %

	100.0 %

TABELL 9

Postkontor belägna i landsbygd

7.A PERIOD 1 (de första tio dagarna)

Egen kommun	88.9 %
Övriga länet	5.0 %
Övriga landet	6.1 %

	100.0 %

7.B PERIOD 2 (näst sista veckan)

Egen kommun	90.4 %
Övriga länet	3.6 %
Övriga landet	5.9 %

	100.0 %

7.C PERIOD 3 (sista veckan)

Egen kommun	87.4 %
Övriga länet	4.3 %
Övriga landet	8.3 %

	100.0 %

7.D PERIOD 4 (valdagen)

Egen kommun	65.6 %
Övriga länet	16.3 %
Övriga landet	18.1 %

	100.0 %

7.E PERIOD 1-3 (förtids-röstning)

Egen kommun	88.2 %
Övriga länet	4.2 %
Övriga landet	7.5 %

	100.0 %

7.F PERIOD 1-4 (hela poströstnings-
perioden)

Egen kommun	87.4 %
Övriga länet	4.7 %
Övriga landet	7.9 %

	100.0 %

TABELL 10

Samtliga postkontor

10.A PERIOD 1 (de första tio dagarna)

Egen kommun	90.3 %
Övriga länet	5.4 %
Övriga landet	4.2 %

	100.0 %

10.B PERIOD 2 (näst sista veckan)

Egen kommun	90.8 %
Övriga länet	4.5 %
Övriga landet	4.6 %

	100.0 %

10.C PERIOD 3 (sista veckan)

Egen kommun	89.6 %
Övriga länet	5.1 %
Övriga landet	5.3 %

	100.0 %

10.D PERIOD 4 (valdagen)

Egen kommun	47.3 %
Övriga länet	19.3 %
Övriga landet	33.3 %

	100.0 %

10.E PERIOD 1-3 (förtids-röstning)

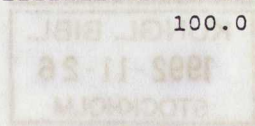
Egen kommun	89.9 %
Övriga länet	5.0 %
Övriga landet	5.0 %

	100.0 %

10.F PERIOD 1-4 (hela poströstnings-
perioden)

Egen kommun	89.1 %
Övriga länet	5.3 %
Övriga landet	5.6 %

	100.0 %

Statens offentliga utredningar 1992

Kronologisk förteckning

1. Frihet – ansvar – kompetens. Grundutbildningens villkor i högskolan. U.
 2. Regler för risker. Ett seminarium om varför vi tillåter mer föreningar inne än ute. M.
 3. Psykiskt stördas situation i kommunerna – en probleminventering ur socialtjänstens perspektiv. S.
 4. Psykiatri i Norden – ett jämförande perspektiv. S.
 5. Koncession för försäkringssammanslutningar. Fi.
 6. Ny mervärdesskattelag.
– Motiv. Del 1.
– Författningstext och bilagor. Del 2. Fi.
 7. Kompetensutveckling - en nationell strategi. A.
 8. Fastighetstaxering m.m. – Bostadsrätter. Fi.
 9. Ekonomi och rätt i kyrkan. C.
 10. Ett nytt bolag för rundradiosändningar. Ku.
 11. Fastighetsskatt. Fi.
 12. Konstnärlig högskoleutbildning. U.
 13. Bundna aktier. Ju.
 14. Mindre kadmium i handelsgödsel. Jo.
 15. Ledning och ledarskap i högskolan – några perspektiv och möjligheter. U.
 16. Kroppen efter döden. S.
 17. Den sista undersökningen – obduktionen i ett psykologiskt perspektiv. S.
 18. Tvångsvård i socialtjänsten – ansvar och innehåll. S.
 19. Långtidsutredningen 1992. Fi.
 20. Statens hundskola. Ombildning från myndighet till aktiebolag. S.
 21. Bostadsstöd till pensionärer. S.
 22. EES-anpassning av kreditupplysningslagen. Ju.
 23. Kontrollfrågor i tull datoriseringen m.m. Fi.
 24. Avreglerad bostadsmarknad. Fi.
 25. Utvärdering av försöksverksamheten med 3-årig yrkesinriktad utbildning i gymnasieskolan. U.
 26. Rätten till folkpension – kvalifikationsregler i internationella förhållanden. S.
 27. Årsarbetstid. A.
 28. Karlläggning av kasinospel – enligt internationella regler. Fi.
 29. Smittskyddsinstitutet – ny organisation för Sveriges nationella smittskyddsfunktioner. S.
 30. Kreditförsäkring – Några aktuella problem. Fi.
 31. Lagstiftning om satellitsändningar av TV-program. Ku.
 32. Nya Inlandsbanan. K.
 33. Kasinospelsverksamhet i folkrörelsernas tjänst? C.
 34. Fastighetsdatasystemets datorstruktur. M.
 35. Kart- och mätningutbildningar i nya skolformer. M.
 36. Radio och TV i ett. Ku.
 37. Psykiatri och dess patienter – levnadsförhållanden, vårdens innehåll och utveckling. S.
 38. Fristående skolor. Bidrag och elevavgifter. U.
 39. Begreppet arbetskada. S.
 40. Risk- och skadehantering i statlig verksamhet. Fi.
 41. Angående vattenskotrar. M.
 42. Kretslopp – Basen för hållbar stadsutveckling. M.
 43. Ecocycles – The Basis of Sustainable Urban Development. M.
 44. Resurser för högskolans grundutbildning. U.
 45. Miljöfarligt avfall – ansvar och riktlinjer. M.
 46. Livskvalitet för psykiskt långtidssjuka – forskning kring service, stöd och vård. S.
 47. Avreglerad bostadsmarknad, Del II. Fi.
 48. Effektivare statistikstyrning – Den statliga statistikens finansiering och samordning. Fi.
 49. EES-anpassning av marknadsföringslagstiftningen. C.
 50. Avgifter och högkostnadsskydd inom äldre- och handikappomsorgen. S.
 51. Översyn av sjöpolisen. Ju.
 52. Ett samhälle för alla. S.
 53. Skatt på dieselolja. Fi.
 54. Mer för mindre – nya styrformer för barn- och ungdomspolitik. C.
 55. Råd för forskning om transporter och kommunikation. K.
Råd för forskning om transporter och kommunikation. Bilagor. K.
 56. Färjor och farleder. K.
 57. Beskattnings av vissa naturaförmåner m.m. Fi.
 58. Miljöskulden. En rapport om hur miljöskulden utvecklas om vi ingenting gör. M.
 59. Läraruppdraget. U.
 60. Enklare regler för statsanställda. Fi.
 61. Ett reformerat åklagarväsende. Del. A och B. Ju.
 62. Forskning och utveckling för totalförsvaret – förslag till åtgärder. Fö.
 63. Regionala roller – en perspektivstudie. C.
 64. Utsikt mot framtidens regioner – sju debattinlägg. C.
 65. Kartboken. C.
 66. Västsverige – region i utveckling. C.
 67. Fortsatt reformering av företagsbeskattningen. Del 1. Fi.
 68. Långsiktig miljöforskning. M.
 69. Meningsfull vistelse på asylförläggning. Ku.
 70. Telelag. K.
 71. Bostadsförmedling i nya former. Fi.
 72. Det kommunala medlemskapet. C.
-

Statens offentliga utredningar 1992

Kronologisk förteckning

73. Valfärd och valfrihet – service, stöd och vård för psykiskt störda. S.
 74. Prova privat – Provning och mätteknik inom SP och SMP i europaperspektiv. N.
 75. Ekonomisk politik under kriser och i krig. Fi.
 76. Skogspolitiken inför 2000-talet. Huvudbetänkande. Skogspolitiken inför 2000-talet. Bilagor I. Skogspolitiken inför 2000-talet. Bilagor II. Jo.
 77. Psykiskt störda i socialförsäkringen – ett kunskapsunderlag. S.
 78. Utredningen om vissa internationella insolvensfrågor. Ju.
 79. Statens fastigheter och lokaler – ny organisation. Fi.
 80. Kriminologisk och kriminalpolitisk forskning. Ju.
 81. Trafikpolisen mer än dubbelt bättre. Ju.
 82. Genteknik – en utmaning. Ju.
 83. Aktiebolagslagen och EG. Ju.
 84. Ersättning för kränkning genom brott. Ju.
 85. Förvaltning av försvarsfastigheter. Fö.
 86. Ett nytt betygssystem. U.
 87. Åtgärder för att förbereda Sveriges jordbruk och livsmedelsindustri för EG – förslag om vegetabiliesektorn, livsmedelsexporten och den ekologiska produktionen. Jo.
 88. Veterinär verksamhet – behov, organisation och finansiering. Jo.
 89. Bostadsbidrag – enklare – rättvisare – billigare. S.
 90. Biobränslen för framtiden. Jo.
 91. Biobränslen för framtiden. Bilagedel. Jo.
 92. Pliktleverans. U.
 93. Svensk skola i världen. U.
 94. Skola för bildning. U.
 95. Den svenska marknaden för projekt kapital – statens nuvarande och framtida roll. N.
 96. Förbud mot etnisk diskriminering i arbetslivet. Ku.
 97. Sparar vi för lite? Hushållssparandet i samhälls-ekonomi. Fi.
 98. Kommunernas socialbidrag – en kartläggning av normer, kostnader m.m. S.
 99. Rådgivningen inom jordbruket och trädgårdsnäringsen. Jo.
 100. Staten och arbetsgivarorganisationerna. Fi.
 101. Försvarsmaktens hälso- och sjukvård. Fö.
 102. Myndigheternas förvaltningskostnader – budgetering av pris- och löneförändringar. Fi.
 103. FHU92. A.
 104. Vår uppgift efter Rio. M.
 105. Administrativt stöd till Försvarsmakten. Fö.
 106. Civilbefälhavarna. Fö.
 107. Kulturstöd vid ombyggnad. Ku.
 108. VAL, Organisation Teknik Ekonomi. Ju.
-

Statens offentliga utredningar 1992

Systematisk förteckning

Justitiedepartementet

- Bundna aktier. [13]
- EES-anpassning av kreditupplysningslagen. [22]
- Översyn av sjöpolisens. [51]
- Ett reformerat åklagarväsende. Del A och B. [61]
- Utredningen om vissa internationella insolvensfrågor. [78]
- Kriminologisk och kriminalpolitisk forskning. [80]
- Trafikpolisen mer än dubbelt bättre. [81]
- Genteknik – en utmaning. [82]
- Aktiebolagslagen och EG. [83]
- Ersättning för kränkning genom brott. [84]
- VAL, Organisation Teknik Ekonomi. [108]

Försvarsdepartementet

- Forskning och utveckling för totalförsvaret – förslag till åtgärder. [62]
- Förvaltning av försvarsfastigheter. [85]
- Försvarsmaktens hälso- och sjukvård. [101]
- Administrativt stöd till Försvarsmakten. [105]
- Civilbefälhavarna. [106]

Socialdepartementet

- Psykiskt stördas situation i kommunerna – en probleminventering ur socialtjänstens perspektiv. [3]
- Psykiatri i Norden – ett jämförande perspektiv. [4]
- Kroppen efter döden. [16]
- Den sista undersökningen – obduktionen i ett psykologiskt perspektiv. [17]
- Tvångsvård i socialtjänsten – ansvar och innehåll. [18]
- Statens hundskola. Ombildning från myndighet till aktiebolag. [20]
- Bostadsstöd till pensionärer. [21]
- Rätten till folkpension – kvalifikationsregler i internationella förhållanden. [26]
- Smittskyddsinstitutet – ny organisation för Sveriges nationella smittskyddsfunktioner. [29]
- Psykiatri och dess patienter – levnadsförhållanden, vårdens innehåll och utveckling. [37]
- Begreppet arbetsskada. [39]
- Livskvalitet för psykiskt långtidssjuka – forskning kring service, stöd och vård. [46]
- Avgifter och högkostnadsskydd inom äldre- och handikappomsorgen. [50]
- Ett samhälle för alla. [52]
- Välfärd och valfrihet – service, stöd och vård för psykiskt störda. [73]
- Psykiskt störda i socialförsäkringen – ett kunskapsunderlag. [77]

- Bostadsbidrag – enklare – rättvisare – billigare. [89]
- Kommunernas socialbidrag – en kartläggning av normer, kostnader m.m. [98]

Kommunikationsdepartementet

- Nya Inlandsbanan. [32]
- Råd för forskning om transporter och kommunikation. Råd för forskning om transporter och kommunikation. Bilagor. [55]
- Färjor och farleder. [56]
- Telelag. [70]

Finansdepartementet

- Koncession för försäkringssammanslutningar. [5]
- Ny mervärdesskattelag. – Motiv. Del 1. – Författningstext och bilagor. Del 2. [6]
- Fastighetstaxering m.m. – Bostadsrätter. [8]
- Fastighetsskatt. [11]
- Långtidsutredningen 1992. [19]
- Kontrollfrågor i tull datoriseringen m.m. [23]
- Avreglerad bostadsmarknad. [24]
- Kartläggning av kasinospel – enligt internationella regler. [28]
- Kreditförsäkring – Några aktuella problem. [30]
- Risk- och skadehantering i statlig verksamhet. [40]
- Avreglerad bostadsmarknad, Del II. [47]
- Effektiva statistikstyrning – Den statliga statistikens finansiering och samordning. [48]
- Skatt på dieselolja. [53]
- Beskattnings av vissa naturaförmåner m.m. [57]
- Enklare regler för statsanställda. [60]
- Fortsatt reformering av företagsbeskattningen. Del 1. [67]
- Bostadsförmedling i nya former. [71]
- Ekonomisk politik under kriser och i krig. [75]
- Statens fastigheter och lokaler – ny organisation. [79]
- Sparar vi för lite? Hushållssparandet i samhälls-ekonomi. [97]
- Staten och arbetsgivarorganisationerna. [100]
- Myndigheternas förvaltningskostnader – budgetering av pris- och löneförändringar. [102]

Statens offentliga utredningar 1992

Systematisk förteckning

Utbildningsdepartementet

- Frihet – ansvar – kompetens. Grundutbildningens villkor i högskolan. [1]
Konstnärlig högskoleutbildning. [12]
Ledning och ledarskap i högskolan – några perspektiv och möjligheter. [15]
Utvärdering av försöksverksamheten med 3-årig yrkesinriktad utbildning i gymnasieskolan. [25]
Fristående skolor. Bidrag och elevavgifter. [38]
Resurser för högskolans grundutbildning. [44]
Läraryrket. [59]
Ett nytt betygssystem. [86]
Pliktleverans. [92]
Svensk skola i världen. [93]
Skola för bildning. [94]

Jordbruksdepartementet

- Mindre kadmium i handelsgödsel. [14]
Skogspolitiken inför 2000-talet. Huvudbetänkande. [76]
Skogspolitiken inför 2000-talet. Bilagor I. [76]
Skogspolitiken inför 2000-talet. Bilagor II. [76]
Åtgärder för att förbereda Sveriges jordbruk och livsmedelsindustri för EG – förslag om vegetabilie-sektorn, livsmedelsexporten och den ekologiska produktionen. [87]
Veterinär verksamhet – behov, organisation och finansiering. [88]
Biobränslen för framtiden. [90]
Biobränslen för framtiden. Bilagedel. [91]
Rådgivningen inom jordbruket och trädgårdsnäringen. [99]

Arbetsmarknadsdepartementet

- Kompetensutveckling - en nationell strategi. [7]
Årsarbetstid. [27]
FHU92 [103]

Kulturdepartementet

- Ett nytt bolag för rundradiosändningar. [10]
Lagstiftning om satellitsändningar av TV-program. [31]
Radio och TV i ett. [36]
Meningsfull vistelse på asylförläggning. [69]
Förbud mot etnisk diskriminering i arbetslivet. [96]
Kulturstöd vid ombyggnad. [107]

Näringsdepartementet

- Prova privat – Provning och mätteknik inom SP och SMP i europaperspektiv. [74]
Den svenska marknaden för projektkapital – statens nuvarande och framtida roll. [95]

Civildepartementet

- Ekonomi och rätt i kyrkan. [9]
Kasinospelverksamhet i folkrörelsernas tjänst? [33]
EES-anpassning av marknadsföringslagstiftningen. [49]
Mer för mindre – nya styrformer för barn- och ungdomspolitiken. [54]
Regionala roller – en perspektivstudie. [63]
Utsikt mot framtidens regioner – sju debattinlägg. [64]
Kartboken. [65]
Västsvetige – region i utveckling. [66]
Det kommunala medlemskapet. [72]

Miljö- och naturresursdepartementet

- Regler för risker. Ett seminarium om varför vi tillåter mer föroreningar än ut. [2]
Fastighetsdatasystemets datorstruktur. [34]
Kart- och mätutbildningar i nya skolformer. [35]
Angående vattenskotrar. [41]
Kretslopp – Basen för hållbar stadsutveckling. [42]
Ecocycles – The Basis of Sustainable Urban Development. [43]
Miljöfarligt avfall – ansvar och riktlinjer. [45]
Miljöskulden. En rapport om hur miljöskulden utvecklas om vi ingenting gör. [58]
Långsiktig miljöforskning. [68]
Vår uppgift efter Rio. [104]

